Alev Alatlı

Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?

Yumurta da taşın üstüne düşse,
taş da yumurtanın,
olan yumurtaya olur.

Kıbrıs Rum Atasözü

Bu romanın kişileri tümüyle
hayal ürünü olup,
yaşayan kişilere
olası benzerlikleri
rastlantıdır.
A.A.

BÖLÜM 1

Peder Andrias'ın kutsal kuyuya sarkıttığı kova, taş duvarlara çarparak inmeye koyulduğunda, şafak henüz sökmemişti. Manastırın iletken taş duvarları, tangırtıları daha da büyüterek, koridorlara, hollere, inzivaya çekilmiş konukların odalarına yansıttılar. Afroditi tangırtıları bahane etti, uyumaya çalışmaktan vazgeçti. Kumlanan gözlerini açtı, beyaz badanalı çıplak hücresinin tavana yakın penceresine asılı maviyi gördü. Doğruldu, alışkın bir dizi hareketle yemenisini sıyırdı, kalın örgülerinden fışkıran saçlarını geri sıvazladı, başının ağrısını geçirmek ister gibi sımsıkı bağladı yeniden. Döndü, bacaklarını sarkıttı. Parmaklarının ucuyla yüksek demir karyolanın altına yerleştirdiği nalınlarını araştırdı. İnce, çıplak bacakları çivit mavisi parladılar alaca karanlıkta.

Başucundaki şalına uzandığında, az ilerde duvarda, kendisini izleyen İsa ile göz göze geliverdi. İsteksiz bir tanığın telâşıyla çevirdi başını. Gözlerini oda kapısının sarı tokmağına dikti. Öylece kaldı bir süre. Sonra, ansızın kalktı, yürüdü. İkonanın önüne, meydan okurmuşcasına dikildi. İsa'ya, ciğerini okumak ister gibi baktı. Gözleri hüzünle parlıyordu, akları solmuştu ve mahzundu İsa. Afroditi'ye acıyordu ve en önemlisi çaresizdi. Kadının, güneşin ve yılların öfkesinin bitiştirdiği kaşları daha da çatıldı. İnce, uzun burnunun üstünde kalın bir çizgi oluşturdular.

Sabırdı İsa'nın önerdiği, sabır ve tevekkül. Bir hırstır yükseldi içinden. Onun sabıra değil, elinin tersiyle patlatacak, güçlü kuvvetli ve paralı, "Evet, paralı!" birine gereksinimi vardı. "Anlıyorsun değil mi?" diye payladı İsa'yı. Olduğu yerde sallandı, gözlerini yumdu. İsa başını önüne eğmekle yetindi. Afroditi tekrar baktığında, o yine eski konumunda, mahzun ve çaresiz duruyordu. Baştan savma bir diz kırdı kadın. Haç çıkardı. Kara şalına sıkıca sarındı, şafak serinliğine yürüdü. Aziz Andrias Manastırı'nın yüksek duvarlarının dibinden, çan kulesinin yanından dolandı. Çalıların arasından kaçışan yılan yavrularını umursamadan geçti. Karpas Yarımadası'nın ucuna vardığında, ay henüz batmamıştı ve güneş onu bekliyormuşcasına fırlattı ilk ışık çubuklarını.

Afroditi önünde ilk renklenen kayaya çöktü. Gözlerini uzağa, Klides Feneri'nin ötesinde, Akdeniz'den yavaş yavaş yükselen Suriye dağlarına dikti. Bir ada sürgününün özlemiyle baktı dağlara. Nedense, İsa geldi aklına. "Görkeminizden utanın" diye geçirdi içinden. Öfkesini yanıtlayan Toros'lar oldu. Serin kuzey rüzgârı karlı tepeleri yalayarak geldi, ürpertti Afroditi'yi. Kara entarisinin etekleri havalandı, yemenisinin boştaki uçları yüzünde şaklamaya koyuldu. Afroditi, İsa öncesi adaşı Kıbrıs tanrıçası kadar hareketsiz,

bir o kadar da gizemli, bekledi. Rüzgârın kırbacına, günahlarının kefaretini ödüyormuşcasına razı oldu.

***

Spiro, onu orada, sarı kayanın üzerinde, küçük bir siyah leke olarak fark ettiğinde, Beşparmak Dağları'nın portakal çiçekleri ısınmış, tütüyorlardı bile. Paskalya'ya hazırladığı bronz çanı parlattığı kadife parçasını elinden bıraktı; sarı beyaz, kırçıl kaşlarının altından kamaşan gözleriyle karısına doğru baktı. Acıma da içeren bir sıkıntıyla iç geçirdi,

"Afroditi, oy Afroditi!"

Bir gün olsun yüzünün güldüğünü görmemişti bu kadının!

Eğildi, çan kulesini çevreleyen korkuluğu ufuk çizgisi gibi kullanarak güneşin yüksekliğini ölçtü. Saatin dokuza yaklaştığını hesapladı, telâşlandı. Ön kapıyı açmamıştı henüz.

İsa'nın havarilerinden Aziz Andrias'ın kurduğu bu manastırı yüzlerce insan ziyaret ederdi her gün. Aziz'in kaynağından içen körler görür, kötürümler yürürlerdi.

"Bekliyor insancıklar!" diye mırıldandı Spiro. Koca gövdesinin çatırdattığı tahta iskeleden ayaklarını sürüyerek indi, kuyunun olduğu odaya yöneldi. Tanrı'yı, manastırın hiçbir köşesinde, kuyu odasında olduğu kadar yakın hissetmezdi kendine Spiro. Aziz'in elleriyle fışkırttığı kaynağı koruyan duvarların önünde eğildi, haç çıkardı. Pembe beyaz yumuk yumuk Eleni, kuyunun öbür başında, Peder Andrias'ın kollarında gerindiğini hayal etti.

"Lusinyan'lardan bu!" demişti Peder. "Belki de soyun, Kraliçe Cornaro'ya kadar uzanıyor, eh Spiro?"

İltifat, Spiro'yu mutlu etmişti ama Eleni'yi etkilememişti anlaşılan. Peder kutsal suyu serptikçe çığlıklar atıyordu.

Bu manastırda kutsanan bebekleri bizzat Aziz Andreas

koruduğundan, Peder'in vaftiz suyunu hazırlarken içi rahattı Spiro'nun. Odanın nemli sükûneti giderek yumuşattı, sevecen bir hoşgörüyle donattı kalbini. Afroditi'nin kendince anlamsız tedirginliğini dahi bağışladı,

"Mazlumlar kutsanmışlardır, çünkü dünya onlara kalacak, amen."

Tekrar haç çıkardı. İncitmekten korkar gibi açtı kuyunun kapağını. Kova, büyük, şekilsiz elleri arasında kayboldu.

"Seni beklemekteyiz, oğlum," dedi Peder Andrias'ın belli belirsiz sabırsız sesi.

"Oriste!" dedi Spiro. Kovayı telâşla çekmeye koyuldu.

"Ti ora ine Patra?"

"Enea ke missi."

"Çok geç olmuş. Ben Afroditi'yi almaya gideyim."

"Ön kapı Spiro, ön kapı! Açmayı unutma!"

"Ah!" dedi Spiro, "Ah, ah!" Elini başına vurdu,

"Mermer kafam!" Vaftiz suyu görevini Peder Andrias'a bırakarak fırladı gitti.

***

Kadın, kocasının yaklaştığını duyduysa da belli etmedi. Oturduğu kaya ile bütünleşmişti sanki. Spiro'ya, Trodos çamlarına sımsıkı yapışmış ağaç mantarlarını hatırlattı. Hemen ele geliverecekler sanırdı insan, oysa ne denli inatçı oldukları asılındıktan sonra anlaşılırdı. Baktı, baktı, devasa gövdesinin dillere destan gücünün bu kırbaç bedenli kadınla baş edemeyeceğini hissetti.

"Afroditi," dedi, "yap-ma canım" der gibi bir tonlamayla,

"Afroditimu, haydi! Vakit geldi!"

Afroditi ses etmeyince, bir adım daha yaklaştı. Elini omzuna koydu. Ama, kadın, şeytan yoklamış gibi ürperdi, binicisini sırtından fırlatan yaban atı gibi, attı elini Spiro'nun.

Adam, deniz anası vurmuş gibi kaçındı. Ne yapacağını bilmez gibi duraladı. Sonra,

"Parakalo," dedi, "Parakalo, Afroditimu. Herkes bizi bekliyor."

"Kala! Poli kala!" dedi Afroditi dişlerinin arasından. Yerinden top gibi sıçradı. Bir an, kadın ona vuracakmış gibi geldi Spiro'ya. Boş bulundu, geri kaçtı.

Afroditi fırsat bildi, manastırın yerleştiği tepeye doğru koşmaya başladı.

Spiro arkasından baktı, tıraşlı yüzünü sıvazladı. Kadına yetişemeyeceğini biliyordu. Afroditi'nin de bildiğini biliyordu. Başını salladı. Tahta nalınların açtığı izlerden ağır aksak tırmanmaya koyuldu.

***

Zangoç Spiro'nun, büyük kızı Eleni'yi, Girne'ye, Mikalis Menas'ın yanına evlâtlık vereceği haberi, üç buçuk kilometre ötedeki Rizo Karpasso köyünde, daha Spiro aracı olan Peder Andrias'ın yanından ayrılmadan duyuldu.

Karpaslar'ın onulmaz sarhoşu Kollis, Dimitri'nin meydandaki meyhanesine nefes nefese daldığında, bir şeyler döndüğünü sezinleyen müşteriler sohbeti kestiler, bedenlerini Kollis'ten yana çevirdiler.

Uyandırdığı ilgiyi saptayan Kollis, pek ender rastladığı bu fırsatı kaçırmadı. Sırtını dikleştirdi, nefesini denetim altına aldı, önemsenmesi gereken biri olduğunu her haliyle vurgulayarak geçti, en öndeki beyaz örtülü ekâbir masalarından birine kuruldu. Sandalyesinin cilalı oturağında, Dimitri'nin, "gene-neyin-peşindesin?" diyen gözlerinin içine baka baka kaykıldı, kalabalığa yarı sırtını çevirdi, kolunu kaldırdı. Dimitri yanı başında değilmişcesine, parmaklarını şıklattı, herkes duysun diye seslendi:

"Üstad! Dimitrimu!" Türkçe ekledi,

"Açasın bize bir Angliacık!"

"Ti lete?"

"Açasın bize bir Angliacık."

Kalabalık, Dimitri her zamanki küfürünü etsin de konuya girilsin diye beklerken, meyhaneci şaşırtmaca verdi. Küfür etmeyiverdi. Tersine, çok saygılı bir tavırla eğildi, tezgâhın altından çıkardığı yeni Anglia şişesinin tozunu dikkatle sildi. Mantarını incitmekten korkar gibi çıkardı. Getirdi, ekâbir bardaklarının birisi ile beraber Kollis'in önüne yerleştirdi,

"Oriste, Monsieur!"

Hafifçe selâmladı, birinci sınıf bir metrdotel edasıyla yerine çekildi.

Sessizlik, ikinci bardağın sonuna kadar sürdü. Kollis sıkılmaya başladı. Kaykıldığı yerden doğruldu. Sırtını kalabalığa dönmekten vazgeçti. Spiro her an ortaya çıkıp gösterisini perişan edebilirdi ve anlaşılan kimsenin de soru sorarak işini kolaylaştırmaya niyeti yoktu. Daha fazla beklememeye karar verdi,

"Bugün, Rizo Karpasso'dan bir kuş uçuyor arkadaşlar" diye söze başladı ve Eleni'nin Mikalis Menas'a verildiğini bir nefeste anlattı. Dimitri radyoyu kapattı.

"Yazık oldu ciracığa be guzum!"

Sessizliği bozan Saraç Sabri'ydi.

"Tü!" yere tükürdü Nalbant Kristo,

"Yok muydu bu gızcağıza goca olacak biri goca Karpas'ta?"

"Çocuktur be guzum" dedi Sabri Efendi.

Bu lâfa Kollis uzun uzun güldü.

"Ayıptır, ayıp!" dedi Dimitri, Kollis'e. Az önceki saygılı metrdotelden eser kalmamıştı, "Tövbe!" Haç çıkardı.

"Ne zaman gider gızcağız, bilirmin?"

"Ohi." Omuz silkti Kollis. "Afroditi daha henüz yoldadır."

"Maraz eder mi gadıncık?"

"Senin halayığa döndü yüzü."

"Çok maraz eder, desene!" Herhalde öyledir gibisinden kaşlarını kaldırdı Kollis.

"Gadersiz yavrucak" diye mırıldandı Sabri Efendi. Keyfi kaçmış gibi Anglia bardağını masanın öbür ucuna itti. Motor sesini kalkmaya davranırken duydu. Duraladı.

"Hilman'dır bu." dedi Dimitri. Meyhanecilikte karar kılmadan önce bir garajda çalışırdı.

Diğerleri de kulak kabarttılar. Az sonra, Mikalis Menas'ın siyah Hilman'ı, koca bir toz bulutu içinde göründü. Meydanın etrafında döndü, meyhanenin önüne çekti, durdu. Müşteriler oturdukları yerde dikleşip bakındılar.

"Kalimera, Hristos!" dedi Dimitri, şoför kapıyı aralayınca. "Ti kanete?"

"Poli kala! Kiessis?"

"İme kala! Oriste!"

"Çok kalmayacağım," dedi Hristos, gözleriyle meydanı tarayarak. "Spiro yok mu?"

Herkes Kollis'e baktı.

"O daha yoldadır," dedi, Kollis.

"Gel bir şey iç!" ısrar etti Dimitri. Şoför, "eh-madem-çok-istiyorsunuz" tavrı ile indi arabadan. Uzun saçlarının lülerini parmakları ile taradı. Gerindi. Boynuna asılı altın haçı gömleğinin yakasının içine soktu, kollarını uzattı. Kısa, futbolcu bacaklarını birleştirdi, dizleri üstünde birkaç kez esnedi. Seyiren kaslarını dinlendirdi.

"Bu Lefkonino'lu Hristos değil mi?" diye fısıldadı Saraç Sabri, komşusuNalbant Kristo'ya.

"O deyyus."

"Yavaş be kuzum, duyacak!"

"Duyarsa duysun!" dedi Kristo, ama daha alçak bir sesle. "Azdırır durur milleti!" Başıyla meydanın öbür ucundaki San Sineyosis Kilisesi'nin duvarlarındaki yazıyı işaret etti,

"Makinesinin sesinden tanıdım. Geçen akşam geldiler, farların ışığında yazdılar. Ben seslerini duydum. Spiro'nun oğlan gördü. Maskeli olduklarını söyledi."

Sabri, köyü kötü bir kehanet gibi ürperten yazıyı onlarca defa okumuştu: "Köleler zincirlerinizi kırın! Ya istiklâl, ya ölüm!" Ethini Organosis Kiprion Agoniston, EOKA. Hemen altında "Hainlere Ölüm!"

"Delikanlıdırlar be kuzum," dedi Sabri, hoşgören bir tavırla.

"Turkos kefalo!" tükürdü Kristos,

"Delikanlıdırlar da, polis istasyonu basarlar! Daha dün on dört adam öldürdüler!"

"On dört değil be kuzum, bir. Ötekiler yaralı."

"Kala, kala! Sen daha bekleyesin neler olacak!"

"Olmaz, inşallah."

"İnşallah, maşallah! Yasu komşu yasu! Bunlar aptaldır be! Cahildir. Bilmezler, Yunanistan'da kedi köpek yendiğini! Enosis'miş, tüh!" Sokağa, Hristos'un görmeyeceği bir yere tükürdü, tekrar.

"Gençtirler be guzum" diye yineledi Sabri.

"Rahat battı gıçlarına" dedi Kristo.

***

Acısının gayreti ancak iki kilometre götürebildi Afroditi'yi. Bitmez tükenmez portakal ağaçlarının arasından çizdiği zigzaglar yavaşladı, kurşun gibi ağırlaştı bacakları. Öğle

sıcağı, çiçeklerin yağlı kokusuna karıştı, gönlünü bulandırdı. Afendirika yakınlarında kendini taşıyamaz oldu, yere, yeni çapalanmış tarhların birinin üzerine yığıldı, yüzünü toprağa dayadı. Onu, az ilerden, küçük bir taşın üstünden izleyen kertenkele, korkusundan kustu, çalıların arasına daldı. Kadın, ensesinden zonklayan damarların dışarı fırlamasını engellemek ister gibi ellerini küçük beyinciğinin üstünde kenetledi, bastırdı. Spiro yetişinceye kadar öylece kaldı.

Zangoç, hantal bedeninden umulmadık bir gayretle atıldı Afroditi'nin hareketsiz vücuduna. Yere kapandı,

"Kiria!" diye haykırdı,

"Kiriamu! Afroditimu? Söylesene, ti kanete?" Omuzlarından yakalamış, pek de yumuşak olmayan hareketlerle sarsıyordu. Afroditi bu kez silkinmedi. Spiro cesaretlendi,

"Hasta edeceksin kendini. Yapma kuzum, yapma ne olur! Kutsal anamızın hatırı için yapma! Çocuklara acı."

"Çocuklar" sözcüğü, Afroditi'nin son siperlerini de yıktı. Ölümcül bir hayvan gibi böğürdü. Sesinden çevredeki ağaçların dalları yaylandı, bir anda yüzlerce sığırcık havalandı. Midesinden yükselen acı sular genzini yaktı, burnundan fışkırdı. Yusufçuk ağacının dibine, aralıklı aralıklı, hıçkıra hıçkıra kusmaya başladı. Göz yaşları yeşil safraya karıştı. Ensesindeki damarlar çılgınca sarsıldı.

"Aziz Andrias korur Eleni'mizi, be kadınım!", yalvardı Spiro.

"Papaz'ın oğlu, şeytanın torunudur," dedi Afroditi, hıçkırıklarının arasından eski bir Rum atasözünü tekrarlayarak,

"Peder Andrias verdi Eleni'yi!"

"Tövbe de, Afroditi! Tövbe, de!" Karısının yerine haç çıkardı Spiro,

"Verdiyse kendi iyiliği için verdi! Bizi düşündüğü için

verdi. Şehir yerinde büyüyecek. İyi bir kısmeti çıkacak, evlenecek. Köyde palikarya mı kaldı? Kimi Baf'ta işler, kimi Lefkoşa'da!"

"Kimi de İngilizlerle dalaşır!" Oğullarını hatırladı, Afroditi.

"Ne! Kendin söylüyorsun işte! Kimi de İngilizlerle dalaşır."

Kederle çekti içini,

"Cıgara yakmak için cehennemden ateş alınmaz, Afroditi. Yazgıya karşı gelme!"

Karısının acıyla bükülmüş yüzüne içi dağlanarak baktı. Uzandı, yer yer kırlaşmış saçlarına bulaşmış kusmukları eliyle sildi,

"Sil gözünün yaşını, Kiriamu. Eleni, Kutsal Anamıza emanettir. Haydi, toplan. Toplan da gidelim." Yusufçuktan birkaç yaprak koparttı, ezdi,

"Kokla bunu, iyi gelir."

Spiro'nun eline uzandı, doğruldu, Afroditi. Adımlarını kocasına uydurdu. Farkına varmaksızın o da başladı sol ayağını sürümeye.

***

Meydana, kocasının bir adım önünde, Spiro'nun eli nişan fotoğrafı çektirmeye hazırlanıyormuş gibi omuzuna dayalı, başları dik, görmez gözleri ilerde, girdiler.

Dimitri'nin radyosu gene sonuna kadar açılmıştı.

"Duyan bayramdır sanacak!" Kalabalığın içinden Hilman'ın şoförünü araştırdı, Afroditi.

Hristos, elinde bir su bardağı dolusu Anglia, anlatıyordu. Kadın, çevresindekilerin kâh ciddileştiklerini, kâh coştuklarını, bazen de ellerini dizlerine vura vura güldüklerini gördü.

Menas'tan mı anlatıyorlar, kendilerini mi kınıyorlardı? Kulak verdi.

"Şimdi..." diyordu, Hristos, parmağını sallayarak, "Digenis der ki..."

Digenis? Digenis, EOKA bildirilerinin altına atılan imza!

"EOKA!" Afroditi'nin gözleri büyüdü. Spiro omuz silkti,

"Mikalis Menas'ın şoförüdür."

"Eleni, neredeyse genç kız!"

"Korkma be kuzum. Hristos, Peder Andrias'ın yeğeni olur."

"Kutsal Meryem, sen bizi koru!" Hristos'tan yana, şeytanları kovmak ister gibi haç çıkardı.

"Haydi, git artık, daha Eleni'yi hazır edeceksin!" Spiro, "Benim ne yaptığımı bildiğimden hiç kuşkum yok!" tavrı ile yürüdü, Hristos'u kucakladı.

Az sonra Afroditi'nin görünmesiyle, meydan canlandı. Örtülü perdelerin arkasından gözetleyen kadınlar birer ikişer ortaya çıkmaya başladılar. Eleni göründüğünde, yaşlı Hilman'ın etrafında bir halka oluşturmuşlardı bile!

On-on iki yaşlarındaki, ince kemikli, bakımsız kıza, yepyeni bir ilgiyle baktılar. Sanki ilk kez görüyorlardı Eleni'yi,

"Çok da sıskadır yavrucak," dedi Madam Stefanos.

"Sıskadır da, bir oturuşta bir güveç yer!" diye cevap verdi, komşusu Maria, Kollis'in baldızı. Kollarını bir çember yapıp, güvecin büyüklüğünü gösterdi.

"Pek de gururlandı haspa," dedi, ihtiyar İsabella, "Şuna bak, hiç yüzümüze bakıyor mu?"

"Yılan gibi bakıyor!" dedi Maria, haç çıkardı, "Soğuk soğuk! Gördün mü, bak, nasıl da tersledi anasını?"

"Ben hep derim, mavi gözlü kadınlardan uzak duracaksın. Eskiden kazığa bağlar yakarlarmış böylelerini."

"Sen de artık bunadın, İsabella," dedi Madam Stefanos,

"Ne yapsın kızcağız mavi gözlüyse? Senin Aleksi mavi gözlüye kaçtı diye her mavi gözlüyü yakacağız, öyle mi?"

"Ne uğraşırsın sen benlen bilmem ki?" dedi ihtiyar kadın.

***

Eleni, Hilman'a girerken de bakmadı etrafına. Çevresindekilerin varlığından haberi yok gibiydi. Sevdiği, sevmediği kimse ile vedalaşmadı. Afroditi'den bile uzak durdu. Anası nedenini bildi, üstüne varmadı. Babası alındı, ama belli etmemeyi yeğledi.

Maria Menas'a armağan giden ceviz macununu yere, Eleni'nin ayaklarının dibine yerleştirdiler. Hellim tenekesi soluna, küçük tahta bavulunun üstüne kondu. Bu faaliyetler süresince de kıpırdamadı, Eleni. Hilman'ın arka koltuğunda, dimdik, gözleri yola çakılı bekledi, Hristos bitirsin angliasını da gelsin.

Bardağındaki son damlayı otomobilin kapısında bitirdi, Hristos. Dudaklarını elinin tersiyle sildi,

"Efkharisto, Dimitri."

"Efçaristos, efçaristos. Değmez. Adio."

"Kali andamossi. Söylediklerimi unutmayın!"

Otomobilin kapısını gürültüyle çarptı, Hilman lastiklerinin üzerinde yaylandı. Sağ kolunu pencereden çıkarttı, meyhanedekilere zafer işareti yaptı. Onlar da alkışladılar.

"Viva, viva Digenis!"

Abartılmış bir görev anlayışıyla, bir baştan bir başa gülümsedi Hristos. İri, kösnül dudaklarının arasından bembeyaz dişleri parladı. Kornasına asılarak meydandakileri selâmladı, sonra da ince bir toz tabakasına bulayarak, Girne yönüne döndü, ağaçların arasından kayboldu.

Eleni'nin otomobilde olduğunu neden sonra hatırladı,

"Yasu," dedi, dikiz aynasından kızın sararmış yüzüne bakarak.

"Yasu," dedi kız, küçük bir sesle.

"Ti kanete?"

"Dhen ime kala."

"Belli oluyor. Neyin var?"

"Midem bulanıyor."

"Makinadan mı?"

"Petrol kokusundan."

"İlk defa mı biniyorsun otomobile?"

"Ne."

"Oy, oy, oy!"

I

VAKANÜVİS:

Aziz Paulus, İsa havarisi
Baf, 45 - Güney Kıbrıs

"Sessiz durmalı kadın Kilise'de. Arkalarda, göze batmayacak bir yerde oturmalı. Varsa öğrenmek istediği bir şey, eve saklamalı ve evde kocasına sormalı. Kadın sesinin, kilisede çınlaması aşağılık bir iştir...

Kilise'de başını da örtmelidir kadın. Erkeğin örtmesi gerekmez. Çünkü, erkektir Tanrı'nın görüntüsü ve Tanrı'nın görkemini erkek simgeler. Kadın, erkeğin görkemini yansıtandır. Çünkü, erkek kadından değil, kadın erkekten yaratılmıştır. Erkek kadın için değil, kadın erkek için yaratılmıştır. Başının örtüsü, itaatının simgesidir."

"Kim, nasıl bulsun bir iffetli kadın? Varsa öyle bir kadın, fiyatı kat kat fazladır yakutlardan. Bir kadın ki, kocasının yüreğini emanet etmesinde tehlike yoktur ona.

Bir kadın ki, gönlünü kazanmak için uğraşması gerekmez kocasının.

Bir kadın ki, ömrünün her gününü kocasına iyilik yaparak geçirir, kötülüğe geçit vermez.

Yün bulur, keten bulur ve isteyerek çalışır elleriyle.

O kadın ki bir ticaret gemisi gibidir; uzaklardan erzak taşır.

Öyle bir saattir ki uyandığı, vakit henüz gecedir ve o kadın o saatte ev halkına et dağıtır.

Bir tarla düşünür, satın alır ve ellerinin emeği ile bir bağ yetiştirir.

Belini güçle takviye eder, kollarını kuvvetle donatır.

Bilir ürettiği malın iyi olduğunu ve onun mumu gece de sönmez.

Ellerini iğinin üzerinde tutar ve onun elleridir saran örekeyi.

O eller, fakirlere de uzanır. Evet, kadın ellerini uzandırır yoksullara.

Kendisine işli örtüler yapar, mor ipekten giysiler dokur.

Ve kocası itibar görür otururken şehir meydanında, ileri gelenleriyle ülkesinin.

O kadın en iyisinden keten dokur ve satar ve tacirlere kuşak götürür.

Kendi giysileri ise güç ve onurdur.

Ve, gelecekte gülecektir o kadının yüzü.

Akıllı sözler söylemek için açar ağzını yanlızca ve dili nezaketin dilidir.

Tembellik ekmeğinden yemez o kadın. Evine iyi bakar.

Her sabah çocukları uyandırdıklarında, kutsal, derler ona.

Böyle bir kadını kocası da beğenir.

Ellerinin emeğinden, o kadına da pay verin.

Bırakın o da tanınsın şehirde yaptığı işlerle.

Aziz Andreas Manastırının Kutsal Kitabından

Rizo Karpasso ile Girne arası yüzyirmi kilometrelik bir yoldu. Bahçeleri bozmamak için kıvrılıp büküldüğünden, denizi bir sağdan bir soldan görürdü. Eleni bu tozlu yolda kusmadığı yer bırakmadı. Mendili, havlusu, giderek yemenisi battı. Hristos kıvırcık, bal rengi saçlarının sırılsıklam olduğunu gördü. Anglia bir yandan, Eleni'den fışkıran kokular öte yandan sıcakla birleştiler, yapışkan bir macun oluşturdular, gelip burun deliklerini tıkadılar adamın, nefes alamaz oldu. Bunaldıkça bunaldı Hristos. Sonunda bastı küfürü, yol boyunca sürdürdü.

Eleni, beti benzi kül gibi, perperişan girdiler Girne'ye. Hristos limanı görünce rahatladı. Daha bağışlayıcı bir tavır takındı.

"Perastika! Çabuk iyileş, bak geldik artık. Ah, Girne ah!" keyifle iç geçirdi. Eleni'ye döndü,

"Girne, içine girme,

Girersen, eğlenme,

Eğlenirsen, evlenme,

Evlenirsen, çocuk yapma!

Duydun mu kız? Kulağına küpe olsun!"

Ellili yıllarda, Girne, Kıbrıs Adasının hemen tek limanıydı. İsa'dan yaklaşık beşyüz yıl önce kurulan şehir, eski çağlarda Akdeniz'in sayılı ticaret merkezlerinden biri olmasına karşın, bu yıllarda, çoğunlukla majestelerinin hesaplı ve nostaljik tebasını ağırlayan bir tatil merkezi durumuna dönüşmüştü. "Venedik nalı" diye adlandırılan küçük, sevimli limanı, birbirlerine sırt vermiş rengarenk yapıları ile, usta bir tiyatro dekaratörünün elinden çıkmış bir Ortaçağ şehrini anımsatırdı. Bu panaromanın uyandırdığı duyarlılıkla, beyaz badanalı duvarların çevrelediği daracık sokaklara dökülen nar çiçeklerinin acımtırak kokusunun, yaseminlere karıştığını, Toros'ların kar kokusuna katıldığını, Ada'nın derinliklerine, Mesarya bozkırına ulaşmaya çabaladığını görür gibi olurdunuz. Yine de, temelinde tarımsal olan Ada'ya, hızlı kentleşmenin getirdiği yozlaşma gözden kaçırılmayacak kadar belirgindi. Görkemli kale duvarlarının, incelikli Venedik katedrallerinin sağından solundan fırlayan rüküş villalar, Ada'nın çağdaş sakinlerinin eski yerlileriyle aynı aileden olmadıklarını kanıtlar gibiydiler.

Mikalis Menas'ın, Girne Rum mahallesinde oturduğu villa da bunlardan birisiydi ve en hoşgörülü gözler dahi, Menas'ın buraya bile yakışmadığını kabul etmek zorunda kalırlardı.

Menas, yuvarlak basık kafası, Afrika kıvırcığı saçları, kısa, tombul gövdesi, kocaman Komandariya göbeği, küçük

elleri ve çarpık bacakları ile, atalarını inkâr etmeyen bir hemitik-semitik-ari-zenci Akdeniz'liydi. Hipermetropun yuvalarından fırlattığı yarı kapalı, uykulu göz kapaklarının arasından, iğrendiğini saklamayarak bakardı çevreye. Kimseyi selâmladığı, işini ilgilendiren konular dışında, hiçbir soruya homurtusuz yanıt verdiği duyulmamıştı. Ağzından eksik etmediği sakızı, ayda yılda bir traş ettiği yağlı yüzüyle, evrensel ölçülerle sevimsiz bir adamdı. Devinimlerinin ruh tembeli ağırlığı, tepeden bakan tavrı, karşısındakilerde güçlükle bastırdıkları bir tokatlama isteği uyandırırdı.

İşi, görünüşte emlakçılıktı. Ne var ki, Girne çarşısındaki, küçük karanlık dükkânına girenler, Menas'ın başka işler de çevirdiği duygusundan kurtaramazlardı kendilerini. İyi bir yatırımcı olduğu kuşkusuzdu. Özellikle Kıbrıs'lı Türklerin elden çıkarmak durumunda oldukları bahçeleri değerlendirmekte üstüne yoktu. Girne'nin yarısını bu yöntemle kapattıktan sonradır ki, Türk Mukavement Teşkilatı'nın yeni yeni celallenen militanları, Rumlar'a toprak satışlarını durdurmak üzere kampanya açmak zorunda kaldılar.

Mikalis Menas'ın, Girne'nin en güvenilmez, en üç kağıtçı adamı olduğu, Türklerle Rumların üzerinde tam anlaştığı ender konulardan birisiydi. Adamın karanlık işlerinin dökümü arasında EOKA'ya sağladığı silâhlardan yüklü komisyon aldığı söylentileri de vardı. "EOKA başa geldiğinde ilk temizleyecekleri adam, Menas'tır" derlerdi bazıları. Canını yaktıkları da, onu bir gün, Atina'da, Partenon'un girişinde, baş aşağı asılı göreceklerine yemin ederlerdi.

Sevilmediğini Menas'da bilirdi ama, başkalarının kendisi ile ilgili duygularına hiçbir şekilde aldırmadığından, önemsemezdi. Kahveye, meyhaneye gitmiyor, topluluğa karışmıyorsa, bu dışlanmaktan korktuğundan değil, insanları sevmemesindendi. Girne caddesinden her yürüdüğünde, ki bu ancak Hilman'ı onarımdayken gerçekleşirdi, görenler, "Al-

lah belânı versin" beddualarını eksik etmezler, sonra da "Vermiş zaten," diye rahatlatırlardı kendilerini,

"Allah'ın sopası yok. Çocuklarının haline bak!"

Hristos, Hilman'ı, sahibinin orada olduğunu duyumsatacak biçimde özenle dükkânın önüne çektiğinde, Menas, dükkânın kepenklerini indirmiş, kendisini göbeği üzerine katlanmaya zorlayan asma kilide lanetler yağdırarak, anahtarı döndürmeye çabalıyordu. Şoförü, "Biz geldik Kirie Menas" deyinceye kadar, şişman kalçalarının hemen arkasında biten otomobili farketmedi bile.

"Ne cehennemde kaldın? Kilitle şunu!."

"Efçaristos!."

Hristos, dizlerinin üstünde yaylandı, anahtarı bir çırpıda çevirdi,

"Oriste!" anahtar demetini uzattı.

"Kız hazır değildi, onu bekledim." Başıyla Eleni'yi işaret etti.

Menas, otomobile yaklaştı. Camdan içeri baktı.

"Bu mu?" dedi, tükürür gibi bir sesle. Eleni gözlerini kaçırdı.

"Sokağa atsan yemezler bunu!"

"Çelimsizmiş ama çok kuvvetliymiş. Öyle dediler."

"Hastalıklı filan olmasın? Sapsarı yüzü."

"Makine tuttu yolda. İlk kez biniyormuş."

"Rizo Karpasso!" Yüzünü buruşturdu Menas, "Başka yer bulamadık kız getirecek. Lanet olsun!"

Yere okkalı bir tükürük savurdu. Balgam gitti, tozlu kaldırımda topak oldu. Menas otomobilin arka kapısına yöneldi. Eleni'nin koltuğu kaplamış eşyalarını görünce, "Açsana şunu" diye ön kapıyı gösterdi Hristos'a.

"Amma da kurulmuş haspa! Gören Prenses Elizabeth sanır."

***

"Kıbrıs Ada'sının, Anadolu kara parçasından koptuğu sanılmaktadır. Kuzey'de, kıyı şeridi boyunca uzanan dağ silsilesine Girne ya da Pentadaktilos dağları denir. Toros dağlarına koşut olan bu dağlara Pentadaktilos denmesinin nedeni..."

Yohanides mırıl mırıl ders çalışıyordu. Maria İolanti, mutfağın sundurmaya bakan penceresinden uzandı, avlunun ortasındaki, beyaz boyalı demir masanın başında, burnunu büyükçe bir haritanın içine gömmüş oğluna gülerek baktı. Çocuğun bıraktığı yerden sürdürdü,

"...Digenis'in Fırat'tan zıplayıp onlara tutunmasıdır. Parmaklarını geçirdiği yerlerde kalan izlerden Pentadaktilos, Beşparmak tepeleri oluşmuştur."

"Ama, anne!" dedi, çocuk.

Maria Menas ellerini kuruladı, geldi, oğlunun alnına bir öpücük kondurdu. Çenesini okşadı, sivri kemikleri geldi eline. Son zamanlarda çok zayıflamıştı. Üstelik ateşi de vardı.

"Daha çok var mı?"

"Tarih!" dedi Yohanides, bıkkın.

Niye değiştirmezler bu eğitim sistemini, hâlâ? Maria İolanti'nin Lefkoşa Cimnasyum'dan mezun olduğundan bu yana hiçbir şey değişmemişti. Almanların hazırladığı eğitim programı dehşetengiz ortodoks disiplini içinde sürüp gidiyordu. "İngiliz oyunu!" diye düşündü kadın. "Bizi geri bıraktırmak işlerine gelir."

"Ha, Anne! Sen bilirsin, Digenis kim?"

"Digenis, Digenis Akritas'tır. Onuncu yüzyılda, anayurdumuz Anadolu'da yaşayan bir kahraman. Asıl adı, dur ba-

kayım, Vesileos. Vesileos Panteriyos. Panteriyos'lar çok büyük bir aileydi. Euphrates nehri civarında yaşarlardı. Çok iyi insanlardı. Onları herkes severdi. Vesileos çok cesur bir adamdı. Yoksullara yardım ederdi. Hep iyilik yapardı."

"İsa, gibi mi?"

"Evet, İsa gibi. Despotlara karşı savaşırdı. Kostantinapol'a bile baş eğmezdi. Bir keresinde, onu pusuya düşürdüler."

"Burada Euphrates diye bir nehir yok," sözünü kesti, Yohanides.

"Fırat, diye bak. F-ı-r-a-t. Türkler adını değiştirdiler."

"Sonra?"

"Digenis dört bir taraftan sarılmıştı. Hiç kurtuluş umudu yoktu. O da gerildi, gerildi, sıçradı. Öyle bir sıçradı ki, Akdeniz'i geçti, Kıbrıs'a düştü. Hemen ellerini uzattı, Girne dağlarına tutundu. O kadar sıkı tutundu ki, parmaklarının izi kaldı dağlarda. Beş tane tepe oldu. İşte, o günden bugüne bu dağlara Beşparmak dağları denir."

"Herkül bile o kadar kuvvetli değildir! Amma da atmışlar!"

"Ama bu bir efsane! Efsanelerde böyle şeyler olur. Anayurdumuzda daha ne efsaneler vardır, bir bilsen!"

"Anne, bizim anayurdumuz Yunanistan değil mi? Niye Anadolu diyorsun?"

"Yunanistan'la Anadolu aynı şey değil mi, oğlum? Bizans? Ah, seni ah!" dedi, Maria İolanti, gülerek, "Tevekkeli değil notların bir rezalet."

"Notlarım rezalet ama, Digenis bana mektup yazdı, n'aber?" Yohanides, defterinin arasından bir kâğıt çıkardı, havada salladı.

"Digenis mektup mu yazdı? Ver bakayım!"

"Bugün okulun kapısında dağıttılar."

El ilanına benzer kâğıdı aldı, kuyunun başına yürüdü kadın. Teksir edilmiş bir daktilo metniydi bu.

"EOKA GENÇLİK TEŞKİLATI - Yemin - Tanrı, İsa ve Meryem adına yemin ederim ki:

1. Kıbrıs'ın İngiliz boyunduruğundan kurtulması için, bütün gücümle savaşacak, bu amaç uğruna gerekirse canımı feda edeceğim.

2. Teşkilat tarafından bana verilen bütün görevleri yerine sorgusuz getireceğim ve ne kadar zor veya tehlikeli olursa olsun, itiraz etmeyeceğim.

3. Teşkilatımızın lideri tarafından, amacımıza ulaştığımız bildirilinceye kadar, mücadeleyi bırakmayacağım.

4. Yakalanıp, işkence edilsem bile, teşkilatımızın sırlarını, liderlerimizin ve diğer üyelerimizin isimlerini kimseye açıklamıyacağım.

5. Bana verilen görevleri yoldaş savaşçılara bile açıklamayacağım. Yeminime sadık kalmazsam, bir hain olarak bana verilecek her türlü cezaya lâyık olacak, sonsuza dek lanetleneceğim.

İmza: EOKA, Digenis."

Maria İolanti, kâğıdı avucunda buruşturdu. Ellerinin titrediğini göstermemek için, kollarını çaprazlamak, üşümüş gibi kendisine sarılmaktan başka çare bulamadı. Mektubu unutup, kitabına tekrar gömülen sıska oğluna baktı.

"Yemin ettin mi, peki?" diye sordu olağan bir sesle.

"Ha?" Sonra hatırladı çocuk. "Ettim, tabii. Bütün sınıf ettik." Geniş geniş güldü Yohanides.

"Ama bu Digenis, senin bildiğin Digenis değil!" dedi Maria İolanti, kendi kendine konuşur gibi.

"Ne?"

"Bu senin bildiğin Digenis değil. Bu Albay Grivas."

"Sokrates dedemin arkadaşı Albay Grivas mı?"

"Evet, Lefkoniko'lu Albay Grivas."

"Heeyt! Yaşasın!" dedi çocuk, "Hemşerimiz olduğunu bilmiyordum!"

***

Babası, kapıda belirdi,

"Ne oluyor burada? Ne bağrışıyorsunuz?"

"Ah, geldin mi Mikalis? Duymadım, afedersin."

"Ne zaman duyarsın ki zaten! Yemek hazır mı?"

"Hazır, şimdi kurarım sofrayı."

Oğluna ters ters baktı,

"Ne diye bu masada çalışıyor bu? Kendi odası yok mu? Kaç bin sterlin saydık bu eve, geldiğimizde masamız olmasın diye mi?"

"Yukarısı çok sıcak oluyor da..." açıklamaya çalıştı kadın.

"Kalispera, patera," aceleyle kitaplarını toplamaya koyuldu, çocuk.

"Göndere göndere bunu göndermişler. Al, ne yapacaksan yap!"

Mikalis'in arkasında duran Eleni'yi o anda farkettiler. Menas, kızı öne doğru itekledi. Eleni sendeledi. Kusmuklu giysilerini, darmadağınık saçlarını nasıl saklayacağını bilemeden durdu.

Maria Menas'ın gün görmemiş beyazlığı güneşin son

ışıklarında bile belli oluyordu. Eleni, kadının ince bedenini saran, büzgülü eteğine, hayran oldu. Büsbütün utandı.

"Kalispera" dedi Kiria Menas. Altları mor halkalı, fındık rengi yumuşak gözlerini Eleni'ye dikti,

"Pos onomazesthe?"

"Eleni Klo Morias, Madam."

"Posson eton isthe?"

"Dhodheka. Bir ay sonra on üç olacağım."

Bir şeyler tartar gibi duraladı, Madam Menas. Sonra, "eh-ne-yapalım"da karar kıldı,

"Gel bakalım, hele bir elini yüzünü yıka," dedi.

"Efkharisto, Madam."

Sokak kapısı aynı anda çarptı. Eleni dönmeye vakit kalmadan çarptı. Bir daha çarptı. Arkasından biri bağırdı,

"Oynama Stephanos, aç şu kapıyı!"

"Açmayacağım işte!" Küçük bir çocuk sesi, kahkahalar attı.

"Helena Teyze çocukları getirdi" diye yerinden fırladı, Yohanides.

"Stephanos aç kapıyı, haydi!" seslendi, Maria Menas.

"Kollarım koptu be oğlum, hadi aç!" diye yalvardı, ihtiyar kadın sesi.

"Açsanıza şu kapıyı!" diye gürledi Mikalis Menas. Sesler ânında kesildi.

Az sonra içeriye en büyüğü Eleni'nin yaşlarında dört çocuk daldı. Helena Teyze, arkadan göründü. Beşinciyi kucağında taşıyordu.

Maria İolanti, kadına doğru koştu,

"Çok mu kötü?"

Eleni, kadının yüzünün kasıldığını farketti.

"Çok halsiz," dedi, ebe Helena. Aletradis eline doğmuştu.

"Yarın kan günü değil mi?"

Evet, anlamında başını salladı Maria İolanti. Küçük oğlunun gevşek bedenini almak için uzandı,

"Aletradisemi, ti kanete?" Eleni'ye döndü, "Sen bunları banyoya götür."

"Malista, Madam," dedi Eleni. Banyo nerede diye sormadı. Ebe Helena Eleni'nin arkasından baktı.

"Sonunda getirdi, ha?"

"Getirdi!" dedi, Maria Menas.

"Boşuna beslenecek bir gırtlak daha," söylendi, Helena. Ömrünü bu aileye vakfetmiş olmakla övündüğünden, hizmetçi de olsa, pozisyonunu sarsabilecek herkesten nefret ederdi.

***

Victoria High School'un, İngiliz edebiyatı öğretmenlerinden, Lawrence Hughes, salı ve cuma ikindilerini, Menas'ların arka avlusunda geçirirdi. Misafirini "çaya" bahçenin güneşten kurtulduğu bu saatlerde "kabul eden" Maria İolanti için bu ziyaretler, sanat, edebiyat, politika gibi, Mikalis'in dünyasında yeri olmayan etkinliklerle, zayıf da olsa, ilişki kurmasını sağladığından, "çok değerliydiler." Akdeniz eğiliminden farklı olarak, her yeni sürgünün denetlediği, her tomurcuğun öngörülen bir düzen içinde geliştiği bu bahçede, özenle kırpılmış İngiliz çimini çevreleyen margaritalar bile aynı boydaydılar.

"Yunan ruhunun çoşkusu ile İngiliz disiplininin, bugüne dek gördüğüm en umut verici bir sentezi bu!" diye haykırmıştı Hughes, Yohanides'e ders vermeye geldiği ilk günde.

Yunan ruhunun coşkusu dediği, oraya buraya pervasız-

ca uzanan yediveren gülleri ile "davetkâr tütsülerinden hicap duymayan putperest" yaseminlerdi. İngiliz disiplinin temsilcileri ise margaritalar ve çimler.

"Kutlarım sizi, Madam! Tanrıçaların toprağındansınız!"

Öğlen bulaşıklarını kuruladığı mutfağın penceresinden, adamın Madam Menas'ın elini "filimlerdeki gibi" öptüğünü hayretle izledi Eleni. Madam gerçekten çok önemli bir kişi olmalıydı.

Bir kuğu zerafetiyle oturduğu işlemeli beyaz demir sandalyesinden kalkmamıştı bile.

"Madam Menas, Maria! Sizi görmek ne kadar güzel! Kimdi o kapıyı açan küçük kız?"

"Kalimera, Mr. Hughes. Evlâtlığımız. Riza Karpasso'dan yeni geldi."

"Ne ilginç bir yüz! Fransız kortezanlarının hayasız bakışları ve sarı afro bukleler! Kraliçe Cornaro! Bellini'nin portresini hatırlıyorsunuz değil mi? İnanılmaz bir benzerlik! Ah, sevgili Maria, çatınızın altında bir Fransız soylusu!"

"Ne kadar romantiksiniz, Lawrence! Oturmaz mısınız? Müthiş bir hayal gücünüz var doğrusu."

"Efkharisto, Kiria Menas."

Lawrence işaret edilen sandalyeye oturdu,

"Bakın, size ne getirdim!"

Elindeki paketi açtı. İçinden çıkan, küçük camlı çerçeveyi göğsüne yasladı, geriye dayandı.

"Larry! Ne kadar güzel!"

"G. Pol Georgiu!" diye ilan etti Hughes, yarattığı etkiden emin.

"İsa Mesih! Nereden buldunuz?"

"Maria, kalbimin Kıbrıs'ta olduğunu bilmelisiniz!"

Maria tabloya uzandı, imzayı bir kere daha okudu. G. Pol Georgiu! Avrupa çapındaki ilk, "ve galiba son" diye içinden geçirdi Madam Menas, Kıbrıslı ressam.

"Yazık, Kıbrıs'dan bir ikincisi çıkmadı."

"Ne kadar haklısınız, Madam Maria. Yüz yılların mirasının heder edildiğini görmek ne acı! Kıralların kemiklerinin sızladığından kuşkum yok. Aziz Barnabas, Aziz Andrias! Kantara, San Hilarion, Buffavento! Gotik mimarinin son incileri. İnanın, bunların bir ikincileri yok dünyada! Ve ne kadar bakımsız durumdalar! Biz İngilizlerin adaya adil bir idare getirdiğimiz söylenebilir ama tarihi hazinelerimizi değerlendirdiğimizi kimse iddia edemez! Boccacio ve talihsiz Thomas Aquinas, sevgili Kypria'nın bu insafsız yağmasını görseler, yapıtlarından vazgeçerlerdi eminim!"

Çay servisi avrupalılıklarından biriydi Madam Menas'ın. Masanın köşesindeki çanı kaldırdı, salladı. Kent incelikleri henüz bilmeyen Eleni, ilişkilerini değerlendirmeye çalıştığı çifti gözetlediği mutfak penceresinden bağırdı,

"Ne, madam?"

"Çay servisi yapar mısın, lütfen?"

"Malista, Madam!"

Büyük, gümüş çay takımı, Eleni'nin çelimsiz kollarını zarif bir servise imkân tanımayacak şekilde zorluyordu. Hughes, yardıma davrandı. Çipil gözlü bu İngilizden hiç de hoşlanmadığına karar veren Eleni izin vermedi, tepsiyi büyük bir gürültüyle masanın üstüne bıraktı. Demlikler birbirlerine girdiler.

"Siz Katoliksiniz, değil mi Larry?" diye sordu, Maria İolanti aniden, "Süt? Limon?"

"Limon, lütfen. Hayır, Madam, Anglikan'ım. Neden sordunuz?"

"Kraliçe Cornaro'ya duyduğunuz sempatiden! Fransız işgalcilerimizin çok ilginizi çekmiş olduğunu görüyorum."

"Bir serzeniş sezinliyorum, Maria! Ama Lusinyan devri Kıbrıs'ın, en görkemli devridir. Aynı fikirde değil misiniz yoksa? Bugün ayakta duran ne varsa, hemen hepsini Fransızlar'a borçluyuz."

"Belki," dedi, Maria İolanti. Çay fincanını hesaplı bir sükünetle dudaklarına götürdü, oyalandı,

"Ama unutmayın ki, Lusinyan devri, Kıbrıs halkı için bir istibdat devridir, dostum. Yerli halkımızı, Fransız soylularını yaşatmak için köleleştirmişlerdi. Kilisemiz, Katolik kilisesinin emrine verildi," sesi giderek acılaşıyordu,

"Sevgili papanız dördüncü Aleksandır, bununla yetinmedi, Ortodoks'ların arazilerini de Katolikler'e verdi."

"Sevgili Maria, inanın Katoliklere özel bir sempati beslediğim söylenemez!"

Misafirinin sesindeki bağışlanmak isteyen tonu, farketmezliğe geldi, Madam Menas. Sertleşmeyi sürdürdü. Eleni, mutfak perdesinin arkasına saklandı, dinlemeye koyuldu.

"Benim kendi dedelerimden birisinin, Halevge Rahibi Petrus'un şehit edildiğini biliyor muydunuz? İşkence ile öldürüldü. Katoliklere sadakat yemini etmediği için! Düşünebiliyor musunuz?" gülümsedi,

"Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, bir de bizi Osmanlılara teslim ettiler!"

"Beni gerçekten şaşırtıyorsunuz, Maria! Lütfen yanlış anlamayın ama, Osmanlılara yardım edenler, Ortodokslardır. Benim bildiğim kadarıyla, tabii!"

"Bunca deneyiminize karşın, ırkınızın saflığı da beni şaşırtıyor, Larry! Başka bir seçeneğimiz olduğunu mu, düşünüyordunuz yoksa? Eğer halkımız, Osmanlı boyunduruğu altında inildediyse, bunun nedeni Katoliklerdir. Azizim

Lawrence, unutmayın ki, adada köleliği kaldıran, Kıbrıs Piskoposluğunu yeniden kuran Türklerdir. Ondan üç yüz yıl öncesine kadar, kilisemiz bile yoktu. İlk hıristiyanlar gibi, Trodos mağaralarında ibadet ettik. Türkler olmasaydı, Makarios başımızda olur muydu, sanıyorsunuz?"

Maria Menas, yükselen sesinden kendisi de utanmış gibi aniden sustu,

"Hayat ne kadar garip, değil mi?" dedi, mahçup bir tavırla.

"Çok tatlısınız Maria! Öfke size yaraşıyor. Sizi tanımasam Türklere büyük bir muhabbet beslediğinize inanacağım!" Lawrence, uzandı, Eleni'nin saklandığı perdenin arkasından fırlayan gözlerinden habersiz, Madam Menas'ın elini tuttu.

"Mr. Hughes! Sonuca varmak da ne kadar kızlısınız! Ünlü İngiliz soğukkanlılığına hiç yakışmıyor!" Küçük bir çocuğu eleştiriyormuş gibi, hoşgörüyle güldü.

"Bağışlayın, Maria İolanti! Kıbrıs'ta yüreğim aklıma galebe çalıyor. Makharias'ın günlüklerini hatırlarsınız, değil mi? 'Kıbrıs'lılar acılara karşı çok dayanıklıdırlar. Onların öcünü Tanrının merhameti alır. Nasıl egemen olur, zavallı köleler ve rehineler vatanlarına? Sessiz ve şikâyetsiz otururlar. Felaket kehanetleri doğrudur, geçmişi hatırlayanlar bilirler bunu.' Makharias bunu 1571'den çok önce yazdı. Sizi temin ederim, sevgili Lawrence, Muhammed'in palası, Venedik kılıcından daha keskin değildi!"

Maria Menas yerinden kalktı, kuyunun başına yürüdü. Misafirinin seyretmeye doyamadığı bir tavırla, ellerini çenesinin altında kenetledi,

"Sokrates amcam, 'Türkler'in bize yaptığı en büyük kötülük, bizi atalet kuyusunun dibine çekmektir,' derdi."

"Atalet kuyusu?"

Maria onu duymamış gibi devam etti,

"Ticaretimiz öldü, atalarımızın, sizin o çok sık kullandığınız deyişle, 'coşkusunu' Şark tevekkülü içinde törpüledi, yok etti. Biz bir ufacık adaya tıkılıp kalacak insanlar değildik!"

Maria "Bir ufacık ada" derken, farkında olmadan, evinin avlusunun duvarlarını inceledi. Lawrence Hughes, kadının kendi öz geçmişinden bahsettiğini hisseder gibi oldu. Nefesini tuttu.

"Heyecanımızla birlikte, devingenliğimiz de yok oldu. Üç yüz yılda, bizi de kendilerine benzettiler. Sanata, bilime kapalı bir toplum yaptı bizi, Osmanlı."

Maria Menas'ı, mutsuz evliliğini asla söze dökmeyeceğini bilecek kadar iyi tanıyan adam, kafasındaki Türk kavramını Mikalis'le bütünleştirdi. Maria'nın, toplumunun değil, kendi yaşamının acılarını anlattığı inancı perçinlendi.

"Şöyle bir etrafınıza bakın, Larry! Hangi Yunanlı kıpırdanmadan durabilir?"

"Nasıl?"

"Hangi Yunanlı kıpırdanmadan durabilir, dedim. Ya ayağımızı sallarız, ya elimizle tempo tutarız, hiçbir şey yapamazsak, dilimizi şaklatırız!"

Bir kahkahadır attı, Larry. Eleni şakanın ne olduğunu anlamak için, dayanamadı, başını pencereden dışarı uzattı.

"Ama Türk!" diye sürdürdü, Maria, "Ama Türk, bir kaya parçası gibi oturur. Sessiz ve durgun. Azametle ve saatlerce! Oysa biz İsa'dan önce buradaydık!.

Larry bağlantıyı anlamayarak baktı.

"Afroditi bu sulardan yükseldi." Hemen kapının dışındaymış gibi, güney'i, Baf'ı işaret etti, "Zeno bu toprakların ürünüdür. Türkler'e sempati besleyebileceğime nasıl inanırsınız?"

"Peki, ya biz, Maria?" Peki, ya ben Maria? diyordu aslında,

"Ya İngilizler? Enosis'e inanıyor musunuz?"

"Ben," dedi Maria, bedensel yapısından beklenmedik bir kararlılıkla, "Ben özgürlüğe inanırım, Larry!"

Başını kaldırdı, avlunun üzerinde kümeleşen kızıl akşam bulutlarına baktı. Larry, tüm huzuruna karşın, bu bahçenin bir kafes olduğunu belki de ilk kez düşündü.

"Ama biz İngiliz'leri severiz," diye sürdürdü Maria, "Hangi Yunanlı sevmez?"

"Maria, bana bir şey söyleyin. İsa'dan önce biz buradaydık dediniz, az önce. Kıbrıs'ın Yunan olduğuna inanıyor musunuz?"

Kadın zarif omuzlarını hafifçe silkti.

"Sicilya'nın İtalyan, Galler'in İngiliz olduğu kadar, Larry!"

"Çok zekisiniz, Maria!"

"Ama Yunanca konuşuruz. Ve İngilizlerin adada kalmalarını isteriz. Dost olarak, Larry. Yönetici olarak değil!"

"İngiliz yönetimi bu kadar mı kötüydü?"

Duraladı, iç geçirdi Maria İolanti. "Hayır, Lawrence, değildi! Biz İngilizler'e filelefteri deriz. Ne demek filelefteri, anlıyor musunuz?"

Lawrence "hayır" anlamında salladı başını.

"Özgürlük-aşığı. Özgürlüğün ne demek olduğunu, biz mi öğreteceğiz size? Yunanistan'a özgürlük getiren siz oldunuz. Ege adalarına da. Siz Yunanistan'da kaldınız Larry, bilirsiniz. Lord Byron her Yunanlı'nın kalbinde yaşar hâlâ. Doğru değil mi?"

"Evet, doğru."

"İngilizlerin en büyük şairlerini, soylu Byron'u, Yunan

özgürlüğü için, Messolongio'da feda ettiklerine inanırız." Sesinde belli belirsiz bir alay vardı.

"Desenize, sevgili Maria, taş kafalı yönetimimize ve terbiyesizliklerimize karşın, hâlâ bir sevgi var!"

"Öyle görünür. Bizler, Yunanlılar İngilizlere silâh çekti, dedirtmeyiz. Dahası dostum, Enosis kavramının anti-İngiliz bir tarafı yoktur."

"Etmeyin, Maria!"

"Şaşırdınız değil mi? Bakın, biz Kıbrıslıların asıl sorunu, İngilizlere duyduğumuz sevgidir."

"Nasıl yani?"

"Derler ki, Digenis, Albay Grivas bile çok sever İngilizleri. İngilizlere karşı çarpışmasına rağmen, sizleri çok sever. Ama öldürmek zorundadır. Sevgiyle ve büyük acıyla!"

"Sevgili Maria! Buna inanıyor olamazsınız!"

"Bilmem!" dedi Maria, sevimli bir tavırla. "Yunan ruhu bu. Bir bakarsınız nefret eder, bir bakarsınız sarılır öper. Sizler, lâfta olsun, Kıbrıs'ı Yunanistan'a vaadetseydiniz, daha yüzlerce yıl kalırdınız buralarda."

"Ama artık kalamayız, öyle mi?"

"Sanmıyorum, dostum! Gerçekten sanmıyorum." Yohanides'in yeminini düşündü Maria, yüzünde beliren endişe Lawrence'nin gözünden kaçmadı.

"Ama, aziz Maria, bilirsiniz, 'Öfkeli bir Yunanlıyı yola getirmenin en iyi yolu, okşamaktır' derler. Belki de, bizim Dışişleri aklını başını toplar da, okşamaya başlar."

"Harding'le mi? Ünlü valimiz tam bir budala, Lawrence! Bunu siz de biliyorsunuz, biz de! Sakın bana aksini söylemeye kalkmayın!"

"Bir devlet memuru olarak, hiç de politik davranmadığımı itiraf etmek zorundayım. Ama, evet, Madam Menas, Sir

Field Harding, Majestelerinin Kıbrıs Valisi tam bir et kafadır!"

"Üstelik burnunun ucunu göremez."

"Evet, Madam göremez. Hatta, burnu o kadar yüksektedir ki, koku molekülleri ulaşamaz ve duyarlılığını kaybetmiştir!"

"Kulakları da sağırdır!"

"Derisi de kalındır!"

Maria keyifle kıkırdamaya başladı. Gülüşü, Lawrence'a bulaştı.

Yasa dışı bir ilişkiye şahit olduğuna iyiden iyice inanan Eleni, tüm ihtiyatı elden bıraktı. Perdenin arkasından saklandığı yerden çıktı, ellerini göğsünde kavuşturdu, ayan beyan seyretmeye koyuldu.

"Küçük prensesimizin asil kanında bir dejenerasyon var anlaşılan" diye fısıldadı, Lawrence,

"Küçücük kafasından neler geçtiğini merak ediyorum!"

Maria gülmeyi kesti. Sesinin son notaları yaseminlere takıldı kaldı. Lawrence pişman oldu,

"Üzgünüm, Maria, çok önemli mi?"

"Tabii ki, hayır," dedi, Madam Menas, "Ancak, cahil bir köylü kızı tabii." Yüzünün pembeleşmesini saklayamadı.

"Geç de oldu." Saatine baktı, Lawrence, "Kirie Menas'ı rahatsız etmek istemem."

Soyluluk kurallarını tekrar hatırladı Maria. Başıyla Lawrence'nin gitmesine izin verdiğini belirten ufak bir hareket yaptı.

"Yine gelebilir miyim, Maria İolanti?"

Maria başını kaldırdı. Bir başkası yapsa, komik olabilecek kadar ciddi, bir kraliçe edasıyla, cevapladı:

"Enosis'e kadar, Kirie Lawrence Hughes. Enosis'e kadar gelebilirsiniz!"

Lawrence, Maria'nın Enosis'inin ne zaman gerçekleşeceğini düşündüğünü bilmek isterdi ama sormadı. Bunun yerine, topuklarını birleştirdi, germanik bir selâm verdi. Maria Menas ve Eleni, aynı şaşkınlığı paylaştılar.

"Bayan Morias!" Mutfak penceresine bakmaksızın, soyadı ile seslendi, Maria, Eleni'ye. Eleni hiç üstüne alınmadı. Kendisini bildi bileli Eleni'ydi.

"Bayan Morias" diye ısrar etti Maria Menas. Lawrence, kadının üstün sınıf farkını ortaya koymaktaki ince becerisine hayran oldu. Eleni'ye, seni çağırıyor, işareti yaptı. Neden sonra anladı Eleni.

"Ne, madam?"

"Bay Lawrence'i geçir, lütfen." Adama döndü. "Kalispera, Monseiur Hughes."

"Kalispera, Madam Menas, Efkharisto."

Kapıdan çıkarken durdu, Eleni'nin yüzüne bir daha baktı Lawrence,

"Evet, yine de bir Lusinyan olduğundan, eminim. Rizo Karpasso'lu."

İngilizce söylemişti. Eleni boş gözlerle baktı. Lawrence, elini çenesine uzatıp, profilini görmek için yüzünü çevirmeye kalkınca, dehşetle geri çekildi kız.

"O.K.! O.K!" dedi, Lawrence, elinle sakin olmasını işaret ederek.

"Pezevengi!" diye mırıldandı Eleni, kapıyı kaparken arkasından. O günden sonra, Mikalis Menas'a daha bir düşünceli baktığı, Maria'nın gözünden kaçmadı.

II

VAKANÜVİS:

Archimandrite Kyprianos
Venedik, 1788

6 Ağustos 1571'de, Ammochostos'un (Famagusta, Magosa) müessif teslimin den sonra - aslında, hayattan kalan perişan Kıbrıslıların umumi esareti ve köleleştirilmesinden sonra demekliğim gerekir! - fetih ordusunun genel kumandanı Mustafa Paşa, Kostantinopl'a yelken açmadan evvel, Sultan Selim II'den, Ada'nın savunması gibi acil ve mültezem ihtiyaçların temini için teşkilatlandıktan sonra Paytaht'a dönme emri aldı. Adaların idari temayülüne uygun olarak, Ammochostos'a, Rodos bey'i denilen din değiştirmiş bir İspanyolu, iki kuyruklu paşa yapmak suretiyle, vali olarak tayin etti. Pafos'a (Baf) yine iki kuyruklu bir paşayı ve Levkosiya'ya da, eski kraliyet sarayı ve hükümet kapısı olması nedeniyle, diğer ikisinden daha kıdemli, üç kuyruklu Muzaffar'ı tayin etti. Ada'nın umumi idaresi ona tevdi edildi. Mustafa Levkosiya'ya bilahare döndü ve Kıbrıs'ta arda kalan yerlilerin bir sayımının acilen yapılmasını buyurdu. Köylülerin ve yerlilerin sayımı esnasında, Ada'nın Venedik Kraliyet Hazinesine ne miktar irat temin ettiğini keşf eylemek üzere, Latin hükümdarların defterlerini ve muhasebe kayıtlarını kullanmakla kalmayıp, Scipio

Caraffa, Peter Paul Syncloticos, Tuzio Constanzo, Livio Podocataro Giovanni Muscorno, Orsatta Lusinyan, Giannetto ve Ettore de Nores ve diğer başkaları gibi, aslen Reis olup da, Levkosiya'nın düşmesinden sonra, dağlardan inip, reaya olarak teslim olan ve yakalandıktan sonra vergi vermek ve reaya kalmak koşuluyla salıverilen bazı sefil Kıbrıslıları da kullandı. Hikâye edildiğine göre, bunların mülklerine dokunmadı ve hatta bazılarını orduya yazdırdı, ama Yunanlıları, Osmanlı ordusuna "sipahi" olarak kaydettirmiş olması şüphelidir, zira, biz Türklerin diğer ırklara olan nefretini biliriz ve Hıristiyanlara, özellikle esir aldıkları Hıristiyanlara itimat etmediklerini biliriz. Maalesef, Reislerin ve yüksek sınıfların köleleri topraksız Parici ve Parpiriarii, Türklere devamlı surette yardım ettiler ve boyunduruk altında, hürriyet ve huzur bulmayı umdular. Araştırma heyetine ve paşaya, akarlar, mülkler, köyler ve aileler ve onların evleri hakkında teferruatlı malumat verdiler. Ve ilk teslim olan ve biat eden Levkosiya'lılar, bundan böyle vergiden muaf tutuldular. Tahkikatın hitamında tesbit edilen ondört ile elli yaş arasında vergilenebilir nüfus, Rumlar, Ermeniler, Maronitler, Kıptiler, Yahudiler ve diğer ırklar olmak üzere, kadınların, çocukların ve ihtiyarların dışında takriben 85,000 idi. Ve toprak harpten dolayı ekilemediğinden Ada'da muazzam bir kıtlık vardı. Münhasıran Mesarya ovası, düşmanın akınlarından ziyadesi ile zarar gördüğünden, Mustafa Paşa, Sultan'ın fermanıyla çok sayıda kıtasını terhis eyledi ve

memleketlerine geri gönderdi. Geride sadece harbteki liyakatlerinden dolayı maaş bağlanmak suretiyle mükafatlandırılanlarla Kıbrıs'a yerleşmek isteyenler kaldılar ki, Calepio'nun, Kostantinopl'da köleyken duyduğu gibi, takriben 20,000 Türk kadardı. Bu vaziyet Paşa'nın Ada'yı çok boş görerek, bunca adamı buraya bir askeri garnizondan ziyade koloni olarak bıraktığını intibaını verir.

Istoria Hrondoğiki dis Nisu Kipru

O gece, Mikalis Menas her zamankinden çok daha fazla içti. Ve aç karnına içti. Önce Maria'nın, sofraya yerleştirdiği komandariya şişesi bitti. Sonra iki tane de Eleni getirdi. Bütün ısrarlara karşın da, ne şeftali kebabından tatdı, ne de kolakastan.

İş sorunlarım evine taşıyan bir adam değildi. Daha doğrusu, iş sorunları yoktu. Maria İolanti gitgide merak etti. Bir ipucu ümidi ve kaygısı ile Eleni'yi inceledi. Kızda bir farklılık yoktu. Bu defa da kaygılandığı için kendisine kızdı.

"Mikalis, bir sorun mu var?" diye sordu, dayıoğlu kocasına.

"Var ya, var!" Birden patladı Menas. Yerinden fırlamaya kalkışınca, gövdesini sıkıştırdığı koltuk da havalandı. Eleni

başını öbür yana çevirdi, dudaklarını ısırdı. Koltuktan kurtulunca, bahçeye doğru bir iki adım attı Menas, sonra hızla geri döndü. Masanın üstünden bir peçete kaptı, alnının üzerinden, gözlerine doğru akan terleri sildi. Kahverengi gömleğinde beliren ıslaklık genişledi, kaburgalarının hizasına indi. Buruk ter kokusundan kurtulmak için, uzandı bir iki yasemin koparttı Maria. Burnuna dayadı, bekledi.

"Nankörler!" diye bağırdı Menas, ansızın. "Nankörler! yaptığım bunca iyilikten sonra! Kimin boynu gidecekti? Ha?"

Eliyle boynunu keser gibi bir işaret yaptı,

"Kimin boynu gidecekti? Sorarım sana? Onca sahil muhafazanın içinden, tereyağdan kıl çeker gibi çektim silâhları!"

"Yavaş konuş!" uyardı, Maria.

"Parası da caba! Yüzlerce sterlin yatırdım!"

"Komisyonunu da aldın, Mikalis."

"Komisyonmuş, peh!" Bir bardak şarap daha devirdi,

"Aldığım komisyon, yatırdığım paranın binde biri etmez. Ya bataydı sandallar? Ya İngilizler yakalasaydı? Digenis mi karşılayacaktı zararı mı? Aç kalırdınız hepiniz aç!" Eliyle evi içine alan bir daire çizdi,

"Bir lokma ekmeğe muhtaç olurduk! Niye yaptım ben bütün bunları? Niye? Filhelenizm, Yunanistan aşkı! İşte bundan! Ben bir yurtseverim! Yurtseverim ben!"

"Mikalis, ne oldu?" diye yeniden sordu Maria İolanti, sakin bir sesle, "Dönenip duracağına otur anlat, lütfen."

Eleni, koca adamın, bir çocuk itaatkârlığı ile sandalyesine geri döndüğünü gördü.

Mikalis onu o anda farketti,

"Sen hâlâ burda mısın!" diye bağırdı, "Ne saygısız şeysin sen!"

"Sofrayı toplayacaktım, Kirie Menas," dedi, Eleni, gözleri dolu dolu.

"Ben toplarım Eleni. Sen git yat."

"Kalispera, Madam."

Mikalis'in, boğuk, öfkeli sesi uyutmadı Eleni'yi. Bağırmaları bir süre sonra ağlamaya dönüşünce, dayanamadı kalktı. Üst katın, banyosuna girdi. Ayaklarının ucuna basarak, avluya bakan pencereye yaklaştı, dinledi,

"Üç tane haydutun eline düştük! Ne kanun kaldı, ne nizam! Digenis'e gideceğim. Diyeceğim, bak, şu köpeklerini yolumdan çek. Av tüfeklerine razıysan ne alâ! Ama değilsen, bilesin ki, bu savaşı bensiz kazanamazsın! Benim param olmadan, bir hiçsin sen, bir hiç! Sen bir budalasın diyeceğim. Majeste'nin ordusuna karşı çelik çomakla mı savaşacaksın? Söyle bakalım, çelik çomakla mı?"

Çelik-çomaklı EOKA fikrini çok komik bulmuş olmalıydı. Eleni güldüğünü duydu.

"Ne oluyor?" diye sordu Yohanides, klozetin kapağına tırmandı, kulağını buzlu cama yapıştırdı.

"Ne sanıyorlar bunlar kendilerini? O Digenis ise, ben de ünlü bir işadamıyım. Pire'den Şam'a kadar herkes tanır beni! Sel gider, kum kalır!" Bir bardak daha doldurdu kendisine,

"Bensiz kazanabilirler mi bu savaşı? Ne demiş Napolyon? Para, para, para, dememiş mi? Ne okuttular buna Yunanistan'da, Harb Okulunda? Masal mı? Seçtiği isimden belli, Digenis! Yok, Herkül! Hangi asırda yaşıyoruz, haberi var mı acaba?" Yine gülmeye başladı. Çılgınca, hastalıklı bir kahkahaydı bu.

"Yeter artık Mikalis Menas!" Eleni, Maria Menas'ın sesinin sertliğine şaşırdı. Kadının sandalyesini geri çektiğini, sofrayı toplamaya başladığını duydular çocuklar. Eleni ka-

dının bu halini iyi bilirdi. Kulaklarını dünyaya tıkar, gözlerini kendi içine döndürür, yaklaşılmaz olurdu sabrının taştığı zamanlarda. Sessizlik bir süre devam etti.

"Bugün EOKA'dan ikinci sınıf bir mektup aldım."

Mikalis Menas'ın süngüsü düşük sesi, Maria'nın ayak seslerini durdurdu.

"İkinci sınıf mektup mu? Bu da ne demek?"

"Hainlere, düşünebiliyor musun, bana hain diyorlar! Onlar için katlandığım bunca eziyet, atıldığım bunca tehlikeden sonra, hain diyorlar!"

"Mikalis, ikinci sınıf mektup ne demek?"

"İlk mektuptan sonra gönderdikleri mektup."

"Başka bir mektup da mı aldın?"

"Evet, aldım. Aldım. Lanet olsun, bir tane daha aldım."

"Niye bana söylemedin? Peder Andrias'a haber verirdik. Bir şeyler yapardı."

"Ne-bileyim-ben" gibisinden omuzlarını silkti Mikalis,

"İlk mektup sadece bir uyarıydı. Aldırmadım."

"Nasıl bir uyarıydı?"

"Hareketlerime dikkat etmez de, EOKA'nın amaçlarına ters düşecek davranışlarda bulunursam, başıma gelecekler-den sorumlu olmadıklarını bildiren bir mektup."

"Niye sana böyle bir mektup yazsınlar ki?"

"Ne bileyim ben? Benim alnım açık! Açık seçik adamım ben. Beni herkes tanır. Girne'den Şam'a... Tanır da..." Aklına bir şey gelmiş gibi duraladı,

"Tanır da, tanımasına... İnsanlar nankördürler. Kimbilir kimler neler uydurmuştur! Jurnalciden bol ne var? Öyle bir dönem yaşıyoruz ki, baba oğlunu oğul anasını jurnal ediyor, ya EOKA'ya, ya İngilizlere. Hangisi işlerine gelirse."

"Ne yaptın ilk mektubu alınca?"

"Ne yapacaktım yani?" tekrar bağırdı Mikalis Menas. "Hiçbir şey yapmadım!"

"Postadan mı geldi?"

"Ne bileyim ben nereden geldi! Galiba dükkânın içine atmışlar. Hristos buldu getirdi."

"Ya yeni gelen?"

Gözlerini kapattı, oturduğu yerde sallanmaya başladı adam,

"Kara kamalı mektup" dedi. "Kara kama! Kara kama ve jilet!"

"Ne jileti, Mikalis, İsa aşkına!"

"İkinci mektuplarına jilet koyuyorlar." Patladı birden,

"Ne sorup duruyorsun? Beni öldürecekler işte! Hepsi bu!"

Yohanides klozetin üstünde titremeye başladı. Eleni ona sarıldı, taş kesti.

"Öldürecekler anladın mı? Öldürecekler!" Sesi kısıldı,

"Beni öldürecekler. Benim gibi bir yurtseveri! Öldürecekler, resmen öl-dü-re-cek-ler..."

Havası yavaş yavaş boşalan bir balon gibi çöktü koltuğa. Maria kıpırdamadan, kocasının başının düşmesini bekledi. Az sonra horlamaya başlayacaktı. Önündeki tabakları itti, uzandı, kocasının üst cebinden sigara paketini çıkardı. Bir sigara yaktı.

Yukarda, banyoda, kısık hıçkırıyordu Yohanides. Nasıl teselli edeceğini bilemedi Eleni. Sadece, "Sus, sus, duyacaklar" diye uyarıyordu.

"Ben onlara gösteririm." dedi Yohanides. "Ben onlara gösteririm." Yumruklarını sıkmış, sıska kollarının sarsıntısını denetlemeye çabalıyordu.

"Haydi, çabuk odana! Annen şimdi gelir. Seni görmesin burada!"

***

Maria İolanti'nin kocasını yatağa sürüklemesi sabahın üç buçuğunu buldu. Eleni yattığı yerden, kadının bulaşıkları kaldırmasını, adamın koca gövdesini merdivenlerden tırmandırmasını dinledi.

Türk mahallesinden ilk ezanlar duyulmaya başlandığında, henüz uyumamıştı. Yatağında doğruldu, haç çıkardı. Aynı anda, ezanlar işaret vermiş gibi, odasının önünden dikkatle geçen adımların sesini duydu.

Ön bahçeden gelen kof çuval sesi, hemen arkasından izledi. Eleni aceleyle bir daha, bir daha haç çıkardı. Kulaklarını zorladı, odasının önünden geçenin, dış kapıya yöneldiğini anladı. Kapının kilidi, belli belirsiz tıkırdadı. Başka da ses çıkmadı.

Kız yanıldığına karar verdiği anda, arka arkaya iki kof ses daha geldi ön bahçeden. Sanki, birisi içeri pamuk yastıklar atıyordu. Kalktı, hiç oynatmamaya çalışarak, kalın perdeleri aralamaya uğraştı.

Bahçede ilk gördüğü, Yohanides'in kuşkuya mahal bırakmayan, sıska gölgesiydi. Biraz cesaretlendi, perdeyi az daha araladı. Ve dondu kaldı.

Yohanides başlarına kayak başlıklarına benzer maskeler geçirmiş, üç kişiyle konuşuyordu. Adamlar, hanımeli çalılarının altına, sokak lambasını arkalarına alarak çömelmişlerdi. İçlerinden biri Yohanides'i uyarmış olmalıydı ki, çocuk da onların yanına, karanlığa çömeldi.

Konuşmaları üç dakikadan fazla sürmedi. Adamlar birer birer kalktılar, acelesiz atladılar duvardan. Üç tane pof!

Eleni, Yohanides'in bir süre daha oyalandığına, sonra koşarak içeri geldiğine tanık oldu. Olayın hızından, kendi

heyecanından, hayal gördüğüne razı etmeye hazırdı kendisini, ama Yohanides dönüşte dikkati elden bırakmış gibiydi. Eleni'nin odasının önünden gürültüyle geçti, kendi odasının kapısını çarptı.

***

Girne kalesine, eski Lusinyan istihkamlarını Batı'dan kuşatan Venedik duvarlarının üzerinden aşan bir köprüden girilir. Kemerli, dar koridorun güney ucunda, 1570'de, Girne'nin düştüğünü gördükten sonra ölen, Kaptanıderya Sadık Paşanın türbesi vardır. Türbenin altında gizli iki zindan, kayalara oyulmuştur. Kalenin Onikinci yüzyılda inşa edilmesinden bu yana, bu zindanlar hapisane olarak kullanılmışlardı. Bugün görmez dehlizlerin neresine baksanız bir çığlık izi görür, en ufak bir lekenin hangi kraliçenin ya da yoksul köylünün kanı olduğunu düşünürsünüz.

Yüzlerce saldırıyı başarıyla savuşturmuş, bu güçlü duvarların çıkışı yoktur. Ellili yıllarda buraya kapatılan EOKA savaşçıları da, bunun en son tanıklarıdır.

"Faşistler! Bu bir soykırımdır! Şimdi, sayın validen soruyoruz, kalede tuvalet var mıdır, yok mudur? Eğer yoksa, tuvalet yerine ne kullanılmaktadır? Tuvalet yerine kullanılan iğrenç kovaların, kalenin hemen dışına boşaltıldıkları doğru mudur? Eğer doğru değilse, o zaman ya bizler körüz, ya da burunlarımız koku alma duyularını kaybetti! Ya da, Girne'nin sağlığını tehdit eden bu sinekler ve iğrenç böcekler yalan söylüyor!"

Lawrence Hughes, daha fazla dayanamadı, kapattı radyoyu. "Atina radyosuna, Yunanistan'daki tuvaletlerin ne durumda olduğunu sormak lâzım" diye söylendi hapisane müdürünün odasına yürürken.

"Yok, hayır, Mr. Hughes" dedi hapisane müdürü, önündeki listeleri gözden geçirerek. "Bizde Yohanides Mikalis diye biri yok."

"Tabii, kimlik belgesi sahte değilse! Kaç yaşlarında dediniz?

"On iki."

"Oh! On ikiyse zaten bizde olmaz. Kokino'daki kampta olmalı. Onyedi yaşından küçükleri orada tutuyoruz."

"Temerküz kampı, ha?"

"Bu onların taktığı isim!" Omuzlarını silkti adam. "Bakın, Mr. Hughes, üç maskeli adam bir cimnasyum öğrencisini penceresiz bir odaya tıkar da, eline bir bomba verirlerse, bu öğrenci en az onlar kadar tehlikeli olur. Bu yöntemle yüzlerce çocuğun hayatını kurtardık. Teşekkür beklemiyoruz, doğal olarak... Ama çok keyifsiz bir durum, çok!"

"Ailelerinin teminatı altında serbest bırakmayı hiç düşünmediniz mi?"

"Şaka yapıyor olmalısınız! Bize çocuklarımızı kampta tutun da başları derde girmesin diye rica eden aileler var. Ayrıca bu çocuklarla konuşmak bile imkânsız. Kanuna hiç saygıları yok. Toplumlarına da öyle. Gözaltına aldıklarımızdan çok büyük bir bölümünü, çok ciddi suçlardan tutukluyabiliriz. İnanın. Ama yapmıyoruz. Yine de, faşist diyorlar bize!"

"Evet, biliyorum. Gelirken Atina'yı dinliyordum."

"Bağışlarsanız, sizi uyarmak isterim Mr. Hughes. Eğer Kokino Kampına gitmeyi düşünüyorsanız, dikkatli olun! Her an yüzünüzün ortasında bir domates patlayabilir! Hah, hah, hah! Ama Molotov kokteylinden daha iyidir, değil mi?"

Lawrence, bira-kırmızı yüzüyle sırıtan, İrlandalı hemşerisine nerdeyse tiksinerek baktı. Bu görkemli kaleden çok, Dublin publarına yakışacağını düşündü.

***

Kokino Kampı, engebesiz, çorak bir arazi parçası üzerine kurulmuş, etrafı tel örgülerle çevrilmiş tahta kulübelerin

sıralandığı bir kamptı. Lawrence, tutukluların pek çoğunun hiç de çocuk olmadıklarını gördü.

"Aha! Demek sonunda sizi de yakaladılar, Mr. Hughes! Size Yunanlılar'la bu kadar sıkı fıkı olmamanızı söylemiştim!"

Yohanides iki gün içinde nasıl bu kadar kirlendiğini akıl almayan giysileri içinde sırıtıyordu.

"Seni budala!" Lawrence kolundan yakaladı. "Ne arıyorsun burada! Annen yataklara düştü!"

"Anne" sözcüğü çocuğun alaylı gülüşünü yok etmeye yetti. Başını önüne eğdi. Ağırlığını bir ayağından ötekine geçirdi.

"Üzerinde bombayla yakaladık," dedi, kamp müdürü.

"Bombayla mı?"

"Ama ufak bir bombaydı, Bay Lawrence!"Öğretmenine hesap veren küçük bir çocuk gibi, işaret parmaklarını uzattı, üç dört santimlik bir aralık yaptı, Yohanides.

"Ne yaptın? Nereye attın bombayı?"

"Boş bir kilise avlusuna! Tanrı korudu," diye söze karıştı kamp müdürü.

"Neden Yohanides, neden? Senin yaşında bir çocuğun bomboyla ne işi var? EOKA mı kandırdı seni?"

"EOKA beni kandırmadı! Biz hepimiz EOKA'yız. Bütün Kıbrıs EOKA! Söyle o adama Bay Lawrence", kamp müdürünü işaret ediyordu, "Bombayı kiliseye attım, çünkü, çünkü..."

Birden bire sarsılarak ağlamaya başladı,

"Çünkü ben bir korkağım!" Yaşları kirli yüzünde izler bırakarak çenesine doğru inmeye başladılar. Lawrence, isterik çocuklarla ne yapılabileceğini kestiremiyen bekâr bir erkek gibi sıkıldı. Yohanides adına da mahçup oldu,

"Niye korkak mışsın?"

"Bombayı bir eve atacaktım. Ama bahçede çocuklar vardı. Penelope yaşında bir de kız. Atamadım!"

Yohanides artık haykırıyordu. Lawrence yaklaştı, çocuğu kendisine çekti. Başı, pantolunun kemerinin hemen biraz üstüne ulaşıyordu. Göz yaşları gömleğini ıslatmaya başladı. Bir süre ağlamasının dinmesini bekledi. Az sonra toparlandı, Yohanides. Adam kollarının arasında tuttuğu çocuğun kaslarının gerilmeye başladığını farketti.

"Söyle ona, söyle ona.." yine kamp müdüründen bahsediyordu, "Ben bir korkak olabilirim, ama EOKA korkak değildir. EOKA palikaryaları korkak değildir!"

"Sen sadece küçük bir çocuk değil, aynı zamanda da büyük bir budalasın, Yohanides Mikalis!"

Erkek erkeğe konuşmaya karar verdi Lawrence,

"İki kız çocuğunu öldürmek istememenden daha doğal ne olabilir? Öldürmek istemek için akıl hastası, bir katil olman gerekirdi!"

Bu açıklama Yohanides'i rahatlatmaktan uzaktı.

"Ama savaştayız! Savaş savaştır! Beni kurşuna dizseler yeri!"

"Duydunuz mu?" dedi, kamp müdürü, "Deli bunlar, hepsi çılgın!"

"Biz de pek akıllı sayılmayız," dedi, Lawrence.

"Haklısınız" dedi kamp müdürü. "Onlar da, biz de, bütün Ada, aklını oynattı sanki!" Bezgin bir tavırla içini çekti. Lawrence adamın gözlerinin altındaki mor halkaları o zaman farketti.

"İkinci Dünya Harbi sırasında Yunanistan cephesindeydim" diye açıkladı kamp müdürü,

"Thermofili'de Almanlara karşı savaştım. Bozgundan

sonra bir Yunan teğmeni ile beraber kaçtık, ta Sakız'a kadar kürek çektik. Oradan, Foça'ya geçtik de kurtulduk. Yoruldum artık Bay Lawrence. Bir an önce memlekete dönmek istiyorum. Annemin Oksford yakınlarında küçük bir evi var. Kasımpatı yetiştireceğim."

Başını kaldırdı, kızgın Mesarya güneşine baktı,

"Gönül bulandıran çiçek kokularından bıktım! Yağmuru özledim."

Lawrence adamı ne kadar iyi anladığını şaşırarak hissetti. Çiseliyen yağmur da parlayan asfalt, neonların kırmızı kırmızı izler bıraktığı gölcükler, yanakları serinleten damlalar! Ne kadar özlediğini düşündü. Bir daha şaşırdı.

"Bu çocuğu benim kişisel teminatım altında serbest bırakamaz mısınız?" diye sordu.

"Aptallık etmeyin dostum." Küçümseme değil, bir İngiliz vatandaşından diğerine verilen dostane bir nasihattı bu.

"Bu küçük çılgın Grek, sizi her an arkanızdan bıçaklayabilir."

"Belki," dedi, Lawrence, "Ama, o kadar uzun vakti olacağını sanmıyorum."

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Bu çocukta Akdeniz anemisi var, Albay'ım. Haftada bir, bir şişe taze kan almazsa, yaşayamaz."

"Ah, çılgın budala!"

"Öyle."

"Bu Akdeniz anemisi denen şey, kalıtımsaldır, öyle değil mi?"

"Öyle," dedi, Lawrence yeniden. Maria İolanti'nin sütbeyaz tenini, yorgun tavırlarını hatırladı.

"Annesiyle babası kardeş çocukları!"

"Ölümcül müdür?"

"Had safhada, evet."

Lawrence, ilerde, umarsız bir Auschwitz kurbanı gibi, sırlı barakalardan birine dayalı, yere oturmuş çocuğa baktı,

"Bununki gibi mi?"

"Öyle olmadığını ümit ederim." dedi, Lawrence.

Kamp kumandanı elindeki İkinci Dünya Savaşı hatırası brifing bastonunu kaldırdı, şapkasının siperini geriye itti,

"Ofisime gidelim, bakalım ne yapabiliriz."

III

VAKANÜVİS:
Papa 3. Innocent
1160 - 1216 Roma

Üçüncü Haçlı Seferi yenilgisini, Dördüncü Haçlı Seferi faciası izledi. Ne yaptık da darıltık Tanrı'yı?
Düşünürler, bilginlerle başbaşa verdiler. Tanrı neden yardım etmedi Kutsal Toprakları kurtarmaya gidenlere?
Nedenini, düşünürlere değil, masumlara fısıldadı Tanrı.
Çağrıyı ilk duyan, Nikolas oldu, Almanya'dan. Tanrı ona, yaşıtlarını toplamasını ve Kudüs'e yürümesini buyurdu.
Nikolas büyüklerine duyurdu olayı. Papazlar ve büyükler kızdılar ona. Sen henüz çocuksun dediler. Ama masum olan sadece çocuklardır. Ve İsa bilir dünyanın çocuklara kalacağını.
Tanrı dileğini çocukların kalbine üfürdü. Anne ve babalar çocuklarını sağlam urganlarla bağladılar gitmesinler diye.
Fakat binlerce çocuk inançla çözdüler urganları. Kızlar erkek giysileri giydiler. Evlerinden çıktılar. İlâhi çağrıya uyarak toplandılar Nikolas'ın çevresine. En büyüğünün yaşı onikiydi.
30,000 çocuk, 30,000 masum, çıktı Köln'den. İlâhilerle aştılar Ren nehrini. Alp'lere tırmandılar. Çoğu açlıktan öldü.
Bazılarını kurtlar yedi.
Geri kalanlarına hırsızlar saldırdı. Giysilerini ve yiyeceklerini çaldılar.

Kalanlar Cenova'ya indi.
İtalyanlar güldüler onlara. Masumların kalpleri kırıldı.
Gemi kaptanları alay ettiler. Gemilerine ayak bastırmadılar.
Filistin'e götürmediler.
Di Sengi kontu, Giovanni Lotario bile kulaklarını tıkadı.
Alp'leri aşın, evlerinize dönün dedi.
Tanrı bu kez de küçük Stefan'ı çağırdı yanına.
Sen henüz oniki yaşında, küçük bir çobansın dedi Fransa Kralı Stefan'a. Koyunlarının başına dön.
Tanrı'nın çağrısını, bu kez de yanlız çocuklar dinledi.
20,000 çocuk toplândı Stefan'ın çevresinde.
Dağları, tepeleri aştılar. Marsilya'ya indiler.
Akdeniz, Kızıl Deniz'e benzeyecekti.
Tıpkı Musa'ya yaptığı gibi ikiye ayrılacak, onları Filistin'e götürecek koridoru açacaktı.
Rahatça yürüyüp gitsinler diye.
Ama büyükler engellemiş olacaklar ki, Akdeniz açılmadı.
İki adam duydu İsa'nın çağrısını. İki gemi sahibi.
Çocukları Filistin'e götürmeye söz verdiler.
Yedi gemi buldular, içine doluştular.
Zafer ilâhilerini rüzgârlar taşıdı, Filistin'den duydular.
Ama, yine de küstürdüler Tanrı'yı.
Gemilerden ikisi, Sardunya yakınlarında battı.
Dev dalgalar yuttu çocukları.
Diğer gemilerdekiler daha şanslıydı. Onlar Tunus'da karaya çıktılar.
Kaptanlar çocukları Tunus'da ve Mısır'da satıp kurtuldular.
Köle olarak.
Bu olaylar, İsa'dan 1212 yıl sonra oldu.

Eleni'nin açtığı kapıdan, yuvarlanır gibi girdi Mikalis Menas. Kızı kenara savurdu, bağırdı.

"Maria, neredesin?"

"Kutsal Meryem! Buldun mu? Neredeymiş?"

"Okulda! Bomba ile yakalanmış budala!"

"Bombayla mı?"

Eleni, kadının gözlerinin önce kuyu ağzı gibi derinleştiğini, sonra pınarlar gibi yaş fışkırttığını gördü. Hızla kuruyan bir fidan gibi söndü Maria İolanti. Eleni başını antre'nin taşlarına çarpacağından korktu. Fırladı, belinden yakaladı kadını,

"Kiria Menas!"

"Tam fırlatacakken elinden kapmışlar, San Con'un avlusuna fırlatmışlar."

"Şimdi nerede?"

"Kimse bilmiyor!" dedi, Mikalis Menas. Cebinden çıkardığı koca mendiliyle alnındaki terleri siliyordu. "Kalede herhalde!"

"İsa Mesih! Zindanlarda mı?"

"Ne bileyim ben!" bağırdı, Mikalis.

"Bil!" diye haykırdı kadın. "Bil!"

Beklenmedik bir güçle fırladı, kocasının gömleğinin yakalarına yapıştı. Eleni, adamın dev bir hacıyatmaz gibi sallanmaya başladığını gördü.

"Bir şeyler yap! Para yedir, bul! Ne yaparsan yap, bul! Mikalis, ölür orada, ölür!"

"Madam Maria, lütfen!" Eleni, Maria'yı adamın üstünden çekmeye çabaladı.

"Anne, anne!" koşuştular çocuklar. Küçük antrede bir didişmedir başladı.

"Madam Maria, hastalanacaksınız!"

Ne Mikalis'in koca gövdesi, ne Eleni! Zaptedemiyorlardı kadını.

"Peder Andrias'a haber sal, gelsin. Hristos'a söyle, o da baksın!"

"Delirdin mi be kadın! Çek ellerini üstümden!"

"Oğlumu bul Mikalis. Oğlumu bul! Yoksa lanetim cehenneme kadar üstünde olsun!"

"Çekil be!" Mikalis Menas son bir gayretle fırlattı kadını. Eleni dengesini koruyamadı. Maria önde, Eleni arkada, merdivenlerin üstüne yığıldılar.

"Senin yüzünden, hep senin yüzünden" diye haykırıyordu Maria.

Mikalis top gibi atıldı, kadına bir tekme savurdu. Kısa bacakları yetişti Maria'nın imdadına, adamın tekmesi havada kaldı. Eleni fırladı yerinden önüne geçti.

"Kirie Menas, parakalo! Yapmayın Kirie Menas. Ne dediğini bilmiyor! Kendinde değil!"

"Cehenneme kadar yolunuz var!" Mikalis, Eleni'nin yeni bitme göğsüne bir yumruk savurdu. Kapıyı vurdu, çıktı.

"Yohanides, oy Yohanides!" Dövünüyordu Maria. Topuzu açılmış, saçları dökülmüştü. Dizlerine, dizlerine vuruyordu ufacık yumruklarını.

Eleni, Rizo Karpasso'daki polisin karısına benzetti. Kocası vurulduğunda o da böyle bağırmıştı. Felaket, soyluyla soysuzu birleştiriyordu anlaşılan.

"Madam Maria, yatın biraz! Zaten hastasınız!"

Küçük Penolope, annesinin kucağına atladı. "Anne! anne!" ağlamaya koyuldu. Arkasından Stephanos yetişti. İkisi birden boğacak gibi sıkmaya başladılar kadını.

Ebe Helena, bir iki dakika sonra daldı içeri.

"Ne var? Gürültünüz ta sokak başından duyuluyor! Mikalis nereye fırladı öyle deli gibi?"

Olan biteni iki cümleyle özetledi Eleni.

Helena çok önemli bir kararnameyi, bakan yerine odacıdan duyan bir müsteşar gibi, ağzını eğerek dinledi,

"Tamam, tamam," dedi. "Sen çocuklarla meşgul ol. Ben Maria'ya bakarım."

"Dokunma bana, pis köylü!" diye bağırdı Stefanos, "Ben annemle kalmak istiyorum." Geldiğinden bu yana, Yohanides'in dışında, hiçbiri kabullenmemişti Eleni'yi.

"Haydi, yürü," dedi Eleni, sabırla.

"Çek ellerini üzerimden! Helena Teyze, bak bu kıza, dövüyor beni!"

"Ben dokunmadım bile!"

"Ağlatma çocuğu!" diye Eleni'yi azarladı yaşlı kadın. "Ne münasebetsiz kızsın sen! Madam Menas'a neler oluyor görmüyor musun? Bırak onu, Penolope'yi götür. Bak bakalım Klo uyuyor mu?"

Menas ailesinde, Akdeniz anemisinin tek kurbanı Yohanides değildi. Ailenin beş çocuğundan sadece Stefanos sağlıklıydı. Kızlar ömürleri boyunca yorgun argın idare edeceklerdi ama, Yohanides ve küçük Aletrides'in uzun yıllar yaşayabilecekleri kuşkuluydu.

Kansızlığın bu türü, önce ölü beyazı bir ciltle belli ederdi kendisini. Kilo tutmayan bedende, dalak büyümeye başlar, bir süre sonra da toptan yitirirdi işlevini. Çürümeye başlardı ve ameliyatla alınması kaçınılmaz olurdu. Kan yapan organından tümüyle yoksun kalan vücut, kan nakilleriyle ayakta tutulurdu, ama sadece bir süre.

Eleni, Penolope'nin belli belirsiz fırlayan dalağına baktı. Kızın çırpıcık kolları, irin sarısı keten giysisinden renk çalıyor gibiydi. Eleni, kendisini de utandıran bir iğrentiyle, arkasından itekledi Penolope'yi. Sertliği ebe Helena'nın gözünden kaçmadı,

"Pis domuz!" dedi dişlerinin arasından, "Bak, sana söylüyorum, Maria, bu kız başınıza belâ olacak!"

Maria İolanti sadece inildedi.

Peder Andrias, akşama doğru geldi. Kapıyı açan Eleni'yi tanımadı, önce. Gözleri ikinci kata çıkan merdivenlerdeydi.

"Madam Menas, evde yok mu?"

"Yukarda yatıyor Petra Andrias."

Kızın sesi dikkatini çekti adamın.

"Sen Eleni değil misin?"

"Ne, Petra. Kalispera!"

Peder Andrias hiç de hoşnut kalmamış gibi süzdü Eleni'yi. Saçının telinden, ayakkabılarına kadar inceledi. Kızın basma giysisinin çıplak bıraktığı kollarının dolgunlaştığını gördü, orada takıldı kaldı gözleri.

"Serpilmişsin!" dedi, suçlayan bir sesle,

"Şehir sana yaramış. Açılmış, saçılmışsın da."

Eleni'nin yanakları yanmaya başladı.

"Kendini koru. Meryem anamızın yapmayacağı bir şeyi yapma!"

"Evet, Petra," dedi, Eleni, yere bakarak.

Peder Andrias, Eleni'nin isteksiz olduğundan kuşku duymadığı bir tavırla uzandı, takdis etti. Merdivenlere yöneldi.

Üst kattaki yatak odasında, Maria Menas, yatağına yatırılmıştı. Peder Andrias, başucuna çektiği iskemlede, arkası kapıya dönük, elinde Kutsal Kitabı oturan ebe Helena'yı tanıdı. Ebe, içeri girenin Eleni olduğunu düşündüğünden, yerinden kıpırdamadı bile.

"Helena!" Hecelerinden üstüne teker teker basarak yükseldi Peder Andrias'ın davudi sesi. Kadın yerinden sıçradı.

"Peder Andrias! Ne büyük şeref! Kalispera Petra! Kalispera!" Yatakta, ölümcül bir hasta hareketsizliği ile yatan kadına döndü.

"Mariamu, bak kim geldi!"

Peder Andrias, Helena'ya, göğsüne basılı tuttuğu kitabını işaret etti. Helena aceleyle döndü, kitabı uzattı.

"Her şeyin bir zamanı vardır!" dedi, Peder Andrias, Maria'ya doğru,

"Kalk, Maria, kalk ve dinle!"

İpnotizma altındaymış gibi doğruldu Maria İolanti. Yorganı çenesine kadar çekti. Haç çıkardı.

Kocasının kayınbiraderi/kuzeni, odanın ortasında, bir

heykel gibi dikildi. Küçük parmağının manikürlü uzun tırnağını, elinde tuttuğu Kutsal Kitap'a daldırdı. Aradığı bölümden bir sayfa ileri düşmüş olmalıydı. Tekrar çevirdi.

Hafifçe öksürdü. Mihrap sesiyle okumaya başladı,

"Her şeyin bir zamanı vardır ve her zamanın bir amacı. Doğmak zamanı, ölmek zamanı; ekmek zamanı, biçmek zamanı; öldürmek zamanı, yaşatmak zamanı; parçalamak zamanı, birleştirmek zamanı; ağlamak zamanı, gülmek zamanı; yas tutmak zamanı, dans etmek zamanı; taşları fırlatmak zamanı, toplamak zamanı; sarılmak zamanı, uzak durmak zamanı; kazanmak zamanı, kaybetmek zamanı; susmak zamanı, konuşmak zamanı; sevmek zamanı, nefret etmek zamanı" biraz duraladı ve ekledi,

"Savaş zamanı, barış zamanı." İç geçirdi, yineledi,

"Savaş zamanı, barış zamanı."

Kadınların söylediklerini içlerine sindirmelerine fırsat tanımak ister gibi, sustu, bir süre. Sonra, mırıldandı.

"Eklesiyastes 3." Okuduğunun İncil'deki yerini söylüyordu.

Biraz daha bekledi.

"Kulak ver kızım!" dedi sonra, yavaşça. Yine bekledi ve birden bağırdı,

"Kulak ver, Maria! Kalk ve sevin! Menas kanı atalarının yüzünü kara çıkarmadı! Efendi'mizin krallığı yine Efendi'mizin olacak! Bu ilk adımdır, Maria İolanti! Aziz Paulus'un terinin ıslattığı bu kutsal Ada'nın, her karışını geri alacağız! Büyük Hellas! Megalo İdea'nın, rahminde filizlendirdiğin oğlunun yüreğini aydınlattığını düşün ve sevin!"

"Ama o daha çocuk!" dedi, Maria, anaların binlerce yıldır dillerinden düşürmediği cümleciği, kimbilir kaç milyonuncu kez yineliyerek.

Peder Andrias, duymadı bile,

"Cesaret kanda, akıl baştadır, kızım! Böyle bir oğlan doğurduğun için, Kutsal Anamız'a şükürlerini sun. Girne'den fışkıran yaşlar, Antakya'ya akacak, Efes'te ki pınarlarla birleşecek. Umut ırmakları geçecek bir baştan bir başa küçük Asya'yı, Kudüs'ü tekrar yeşertecek! Seni kutlarım, Maria. Seni kutsarım, kızım. Kalk! Sevgili yeğenim Yohanides için dua edelim!"

***

Bir daha, bir daha asıldı Spiro çanın ipine. Kızının efendisinin oğlu için asıldı. EOKA'yı ululamak için asıldı. İngiliz'lere duyurmak için asıldı.

Aşağıda, manastırın küçük mezarlığından yükselen ilahi, kâh alçaldı, kâh yükseldi rüzgârla: "Sonsuza dek dinlen!"

Küçük mezarın çevresi, yüzlerce çelenk doluydu, en büyüğü oraya, kimin, ne zaman bıraktığı bilinmeyen, "Digenis" bandı taşıyanıydı.

Menas, bunun, kendisinin affa uğradığı anlamına da geldiğini farketti. İçini kaplayan sevinçten utandı.

Bir daha asla geri gelmeyecek dakikalar birer birer geçtiler.

"Toprak Efendimiz'indir, ve toprak ve içerdikleridir kaçınılmaz olan."

Peder Andrias toprağı Yohanides Mikalis Menas'ın üzerine serpti.

Kalabalık, "Müminlerin Ruhları" ilahisine başladı.

"Amen!"

Tabut kapatıldı, kapağa çakılan her çivi Maria'nın yüreğini deldi. İndirildiği çukur kendi mezarı oldu. Sağanak hemen aynı anda başladı.

"Allahının sevgili kuluymuş." diye fısıldadı nalbant Kristo'ya, Sabri Efendi.

Kürekçiler hızlandılar. Çukur kısa zamanda doldu, küçük bir tepecik yükseldi. Sular damar damar süzüldüler tepecikten. Kalabalık dağılmaya hazırlanırken, Peder Andrias'ın mezara doğru yöneldiğini gördü ve duraladı. Papaz kollarını kaldırdı. Yüzünü gökyüzüne dikti. Bekledi. İri yağmur damlaları sırtından kaydı, sakalından süzülmeye başladı. Bir süre daha durdu öylece. Kalabalığın kıpırdamayacağından emin olunca, boynunudaki hacı kaldırdı, dudaklarına değdirdi.

"Gökkubbedeki Efendimiz!"

Kalabalık nefesini tuttu, bekledi. Yağmurdan başka bir ses duymadılar bir süre.

"Bugün burada, Maria oğlu genç Yohanides'i merhametli kollarının sonsuzluğuna verdik. O senin yolunda şehit oldu, Efendimiz! Senin yolunda!" Sesi rüzgârda yankılandı,

"Ve bizler, yarı yaşımızdaki bir masumu, Kutsal Savaşında yalnız bıraktık! Bizi, bu mezarlığa toplânan herkesi ve Kıbrıs'lıları affet efendimiz!"

Haç çıkardı, kalabalık izledi.

Başını ağır ağır indirdi, gözlerini kalabalıktaki gözlere dikti, tek tek.

"Ey Yunan ırkı! Tanrının sevdiği ve seçtiği ırk! Girne zindanlarından kötü haberler geliyor. Yunan toprağı çatırdıyor. Oysa, kutsal savaş bu topraklar üzerinde yeşermişti. Bunu bizler hepimiz biliriz."

Başını tekrar kaldırdı gökyüzüne,

"Biz ki, bir zamanlar, lanetli bir ırkın senin topraklarını işgal etmesine, mihraplarını kirletmesine, çocuklarını en korkunç işkencelerle öldürmesine tanık olmuştuk. Şimdi de, senin bayrağının arkasına saklanan başka bir ırkın çocuklarımızı telef ettiğine tanık oluyoruz."

Son cümleyi esef eder gibi, sesini alçaltarak söylemişti, tekrar bağırdı.

"Kim alacak yiğit delikanlının öcünü! Kime düşer bu kutsal ölünün öcünü almak? Sizler Aziz Paulus'un, Aziz Barnabas'ın torunları değil misiniz? Bu Ada'nın her karışı sulanmadı mı, Aziz'lerin kanıyla? Aziz Andrias'ın kutsal mezarında mavi beyaz bayrağımızı görmek için ne zamana kadar bekleyeceksiniz? Ne malınız, ne bahçeleriniz, ne de aile sorunlarınız, sizi durdurmamalı! Çünkü, bugün, bir başka ulusla paylaştığımız, dört tarafı sularla çevrili toprak parçası size yetmez! Kıbrıs, ancak Yunanistan'la vardır!"

Kısa bir ara verdi. Tekrar başladığında sesi yumuşamıştı,

"Nefreti, kavgaları, düşmanlarınıza saklayın! Kutsal yola girin çocuklarım, sizi kimseler durduramasın. Kutsal yol, Lefkoşa'dan, Atina'ya bağlanır, oradan ve ancak oradan Kudüs'e açılır! Günahlarınızın affedilmesi için seçin kutsal yolu! Tanrı'nın cennetine inanın çocuklarım!"

Arka sıralardan bir ses yükseldi.

"Tanrı'nın buyruğunu yerine getireceğiz!"

"Viva Enosis!" dedi Peder Andrias.

"Viva Enosis! Viva Digenis!"

Maria Menas, kalabalığın artan heyacanından korumak ister gibi yaklaştı Lawrence'ın yanına.

"Korkma, Maria," dedi Lawrence, "İyi plânlanmış bir gösteri bu!" Başıyla mezarlığın arka kapısından sessizce süzülen, yüzleri maskeli gurubu işaret etti. Titremeye başladı Maria.

Grup yaklaştı, kalabalığın görebileceği bir yerde, ama aradaki mesafeyi belirli bir ölçüde tutmaya dikkat ederek durdu. Militanlar tek kollarını kaldırdılar, sıkılı yumruklarını kalabalıktaki herkes görünceye kadar beklediler. Yumruklar sonradan açıldı, zafer işaretine dönüştü.

Aralarından biri, bir adım öne çıktı sonra. Arkasından,

olağanüstü güzel bir kadın sesi, duyuldu. Cenaze alayındakiler, maskeliler arasında kızlar da olabileceğini anlayınca mıhlandılar kaldılar sanki. Kızın sesi dalga dalga yükseldi,

"İnsanlığın başlangıcı, aynı 'Bakire'dendir. Farksız görüntüde ve içerikte. Dudaklarımız aynı toprakla dolar, kemiklerimiz birbirine dolanırken ve iskeletimizi bembeyaz sıyırınca böcekler, söyle, kim ayırdedebilir bizi? Şimdi köylü kim? Soylu şövalye nerede? Hıristiyanlar, Yahudiler ve putperestler, Tanrının güvencesindedir tüm yaşayan mahluklar."

"Vay canına!" dedi Lawrence, olağan nezaketini unutarak. "Bu Haçlıların ilâhisi! 1200'lerden bu yana ilk kez söylendiğine eminim. Daha önce hiç duymuş muydun, Maria?"

"Hayır," fısıldadı kadın. Merasimin aldığı boyutların, Yohanides'i oğlu olmaktan çıkarıp, ideolojik bir bayrak haline dönüştürdüğünü henüz farketmemişti.

Genç kızın ilahisini bıraktığı yerden, Peder Andrias "Ave Maria" ile devraldı. Kalabalık da onunla birlikte söylemeye başladı. Dikkat çekmemeye çalışarak, birer ikişer uzaklaşmaya başladı merasimdeki Türkler.

"Ben kaçıyorum," fısıldadı Sabri Efendi, Kristo'ya. Kristo, rahatsız edilmek istemedi. "Konuşmanın-sırası mı-şimdi" bakışı ile uğurladı.

"Peder Andrias, muhteşem bir politikacı!" dedi, Lawrence, Maria'ya.

"İngiltere'de, hangi partiden istese başbakan olacağına yemin ederim. Muhteşem bir gösteri! Tek kelime ile mükemmel!"

"Ey muhteşem Bakire! Ey sevgili ana!"

Peder Andrias, İngiliz'in dediklerini duymuş gibi gözlerini Maria'nın üstüne dikti.

"Şükürler olsun ki bize böyle bir yiğit doğurdun!"

Belki bu azarlayan bakışlar, belki de başladığı gibi ani-

da kaykılan vücudunun kıvrımlarını sunardı Mikalis'in uykulu gözlerine.

Maria ve Eleni'nin dışında, hemen herkesin beklediği "baştan çıkarılma olayı" kız onbeş yaşından birkaç gün aldıktan sonra gerçekleşti, ama öngörülen müteşebbis ile mağdur yer değiştirdiler.

İçkiden uzak durduğu ender gecelerinden birinde, önce Maria İolanti'nin odasına uğradı Mikalis Menas, birkaç dakika kaldı, oradan da Eleni'ye geldi. Bir şey istediğini, ya da unuttuğunu sanan, uyku sersemi kıza,

"Çekil öteye!" dedi kısaca. Yatağının içine girdi. Kızı soymadı. Uzun, pazen geceliğini yukarı sıyırtıp, işaret parmağını vajininden içerlere, ani bir hareketle sokuncaya kadar, ne olduğunu da anlayamadı Eleni. Çığlığını bir suçlunun içgüdüsüyle bastırdı. "Ne edepsiz şeysin sen" diye azarlanmaktan korkar gibi sustu. Korktu ise, debelenip böğüren Mikalis Menas'ın öleceğini sandığından korktu.

Gönlü olmadan iş görmeye alışık insanların dayanıklılığı ile göğüsledi olayı. Başına gelen gündelik görevlerinden biriydi sanki. Maria'nın mahrem yerlerine ağda yakarken duyduğu utançdan daha fazlasını da duymadı. Hanımının bunca görevini devraldıktan sonra, bu son olayı da onlara eklenmiş varsaydı. Üstelik, hanımı yan odadaydı, hastaydı ve Eleni'nin Mikalis'i onun gönderdiğinden kuşkusu yoktu.

Adam horlayıp horlayıp da, aniden fırlayıp kalktığında, sadece yorgundu Eleni. Belki de, yorumlamaya olanak sağlayacak ussal donanımdan da yoksun olduğundan, yapmak istediği tek şey, uyumaktı.

***

Ertesi sabah, alıştığı saatten çok sonra uyandı. Telaşla aşağıya, mutfağa indiğinde, Maria Menas'ı orada, domates kesmeye uğraşırken buldu. Kadının iskelet benzeri bedeni,

titrek bir soru işareti gibi kapanmıştı tezgâhın üzerine. Eleni'nin içi burkuldu.

"Madam Menas, bırakın lütfen! Siz yukarı çıkın, ben keser getiririm." Bıçağa davranırken, bir yandan da, azarladı sevecence,

"Niçin beni kaldırmadınız?"

Maria Menas, elindeki bıçağı vermemeye kararlı, sırtını döndü, dirseği ile itti Eleni'yi.

Kız, şaşırdı.

Ne yapacağını bilmez gibi etrafına bakındı, ocağın üstünde, kahve suyunu göremeyince, çaydanlığa yöneldi,

"Ben de kahve suyunu koyayım," dedi.

Maria Menas, sesini çıkartmadı. Eleni suyu doldurdu, ocağın altını yaktı. Kadın bu arada domatesleri kesmişti, yürüdü, Eleni'nin ateşlediği ocağın altını kapattı, çaydanlıkta ki suyu boşalttı, yıkamaya başladı.

"Ben onu daha dün gece ovmuştum," dedi, Eleni.

Maria Menas yine cevap vermedi. İşini tamamladı, demliği doldurdu, ocağın üstüne koydu ve yaktı.

Hiç bağırmadı Maria İolanti. Hatta hiç konuşmadı Eleni'yle. Ama, elini de hiçbir şeye sürdürmedi. Eleni'nin, hizmetinin bilinçle ve kararlılıkla red edildiğini fark etmesi saatler aldı. Saat on'a doğru, Ebe Helena geldiğinde, ayakta zar zor duran iki kadın, evi temizlemeye, dezenfekte etmeye koyuldular.

Eleni, cüzzamlı gibiydi neye elini atsa, biri ya da diğeri, kaptığı gibi temizledi, yerine koydu. Bütün bu hummalı faaliyet süresince, tek bir kelime edilmedi.

***

Zangoç Spiro, aynı gün ikindiye doğru geldi. Manastırın otomobilini sesinden tanıyan Eleni sevinçle koştu kapıya.

Kızını bir baştan bir başa sırıtır görmek, delirtti Spiro'yu. Daha bahçe kapısından bağırdı,

"Orospu!"

Çiçek tarhlarını bir adımda geçti.

"Orospu! Rezil ettin bizi Karpas'a!"

Başına inen ilk yumrukla sendeledi, Eleni. Babası saçlarından yakaladı, düşmesini önledi. İkinci yumruk ağzının üstüne indi. Eleni, evin içine kaçmak için davrandı, bu defa da yakasından tuttu, bahçenin ortasına çekti, işi uzatmak, olan bitene tanık toplamak ister gibi, ön bahçenin çimleri üzerinde sürüklemeye koyuldu, kızını. Eleni, gül fidanlarının arasına kaçtı, tekmeleri oraya da yetişti. Fidanların arasından çekip çıkarmaya çalıştı, yüzünü dikenler çizdi, daha da delirdi adam. Rastgele patlatmaya başladı.

"Madam Maria, Madam Maria!" yardım çağırıyordu Eleni.

"O kutsal kadının adını ağzına alma! Alma dedim sana!"

Spiro'nun tokatları sağlı sollu iniyordu. Eleni son bir gayretle,

"Helena Teyze!" diye haykırdı.

Ve dehşet içinde gördü, son kurtulma şansını yok ettiğini, sokak kapısını kapattığını bir elin!

Babasının beline indirdiği tekmeyle yere yığılırken, Madam Menas'ı da son kez gördü. İkinci kat pencerelerinin kepenklerini örtüyordu.

Eleni'nin acıları o anda başladı. İlk tekmeyi o anda yedi sanki. Çuval gibi boşaldı genç vücudu. Babasının yumruklarından korunma içgüdüsünü de yitirdi.

Bir hayvan leşi gibi sürükledi Eleni'yi, Zangoç Spiro. Kapıda bekleyen otomobile tıktı,

"Ekmek yediğin yere, ha?! Ekmek yediğin yere!"

Hırsını alamadı, otomobilin alçak tavanının elverdiği

hızla indirdi, yumruklarını beynine, beynine. Komşular, kızın arka koltuğa çivi gibi çakıldığını gördüler.

"Yine de iyi insanlarmış! Yine de iyi adammış!" dedi Spiro.

Otomobili hareket ettiren yaşlı şoför, belirli belirsiz gülümsedi. Spiro'nun eline tutuşturulan yüz sterlinden haberi vardı, haç çıkardı, sessiz bir dua ile kıpırdadı dudakları. Yine de, sözle de olsun, Spiro'yu durdurmak için bir gayret göstermedi.

Eleni, manastırın şoförü ihtiyar Georgiu'yu neden sonra tanıdı. Demek olan bitenden Peder Andrias'ın haberi vardı! Başına gelenin önemini kavramaya başladı yavaş yavaş. Uyuşmuş bedeni pençe pençe yanmaya durdu.

Spiro da yorgun düşmüş gibiydi.

"Orospu! Orospu! Lanet olsun sana!" Belki de yüz kez tekrarladığı bedduasını, Eleni'nin etlerini kopartmak isteyen cimciklerle bitiriyordu her defasında.

Girne'den çıktıktan çok sonra Eleni, doğuya kıvrılmadıklarını farketti. Güney'e, Lefkoşa'ya gidiyorlardı.

Karpas'ları, bir daha hiç göremeyeceği aynı anda doğdu içine. Babası artık köye götüremezdi onu. Annesini son üç yıldır özlemediği kadar özledi. Yaşamının son sıcaklığını bir daha geri gelmeyecek şekilde yitiriyordu!

"Anne! Anne'ciğim!"

İmha edilmeye götürülen bir hayvan çaresizliği ile abandı otomobilin arka camına! Riza Karpasso kavşağı çoktan kaybolmuş, Girne dağların arkasında kalmıştı bile! Spiro'nun şekilsiz pençeleri bir daha yakaladı omuzlarını, aşağıya, koltuğa bastırdı,

"Anne, ha? Şimdi çağırırsın anneni! Üç yıldır bir mektup mu, yazdın? Bir toplu iğnecik olsun gönderdin mi, kadıncağıza?"

***

Lefkoşa'ya, Kuzey'den, Girne kapısından giren otomobil, Ömeriye Camisini, soluna alıp, eski Lefkoşa'nın karmaşık sokaklarından zorlukla yol aldı.

Otuz yılı aşkın evliliği süresince, Dromos Panos'a, topu topu iki kez uğramuş olan Spiro, evi bulmakta bir hayli zorlandı. Gölgelere sığınmış meczup Ksenyayı, kerpiç duvarlardan ayırdettiğinde, kadın kaldırımın üstüne attığı sandalyede, hiç bitmeyen ve asla kullanmadığı dantellerinden birisini örüyordu.

Spiro, otomobil'den indi, ona doğru yürüdü.

Ksenya, yaklaşan ayak seslerini tınmadı. Ancak, işinin üstüne çöken karanlıktan, önüne dikilen gövdenin sağına, soluna eğilmesine rağmen kurtulamayınca, başını kaldırdı. Bu ısrarlı engele baktı, bomboş.

"Kalispera, Ksenya," dedi, Spiro, "Beni tanıdın mı?"

Ksenya renksiz gözlerini dikti, uzun bir süre baktı Zangoç'a. Tanıyıp, tanımadığını belli etmeyen bir sesle,

"Ne istiyorsun?" diye sordu, kısaca.

"Afroditi'den selâm getirdim."

Kadının yüzünde bir tek hat bile oynamadı.

"Seninle konuşmam gerek!"

Ksenya, cevap yerine dantelin ipini baş parmağına doladı, hızlı hızlı batırdı tığını. Spiro, "Konuş!" demek istediğini var saymayı yeğledi,

"Burada olmaz!" Başıyla otomobilde büzülü Eleni'yi işaret etti.

Ksenya, enişteşinin hareketini görmedi. Başını kaldırmaya da niyeti yok gibiydi.

"Parakalo, Ksenya. Ocağına düştük!"

"Gark!" diye bir ses çıkardı ihtiyar kadın. Karga gibi ve yüzünün tek bir çizgisini bozmadan,

"Gark, gark!"

Tahta iskemlesini gıcırdatarak kalktı, ödemli ayaklarına geçirdiği panduflaları sürükleyerek, karanlık evin içinde kayboldu. Spiro, bir mağaraya girer gibi, başını eğerek izledi.

Uzunca bir süre kaldılar içerde. Zangoç, olan biteni anlatmadan, pazarlık etti kadınla. Eleni'nin yanında kalmasına karşılık, kırk İngiliz lirası.

Ksenya yere tükürdü.

"Elli," dedi Spiro.

"Nakit," dedi, Ksenya.

"Şimdi hemen veriyorum." Elini telaşla cebine attı. Bir tomar para çıktı. Aralarından bir ellilik ayırdı. Ksenya paraları gördü. Spiro'nun canı sıkıldı ama artık yapacak bir şey kalmamıştı.

"Her Paskalya, iki teneke hellim, her Noel'de ikişer teneke çakıstes ve zeytinyağ."

"Malista!" dedi Spiro, "Başüstüne," alaylı.

Kadın renksiz gözlerini dikti yine Spiro'nun yüzüne. Ne cevap verdi, ne de yüzü kıpırdadı.

Evin tepesinden, camları sarsan bir ses patladı.

"Allah-ü ekber, Allah-ü ekber! Lâ..."

Yerinden sıçradı Spiro, titremeye başladı. Sesler gitgide büyüdüler. Türk kesiminden, Ahmet, Ömeriye, Selimiye, Haydarpaşa, Yenicami arka arkaya katıldılar akşam namazı çağrısına.

Günün yorgunluğu, vicdanının isyanına eklendi, ummadığı bir dehşete kaptırdı Spiro'yu. Ksenya'nın dayandığı surlardan, sanki hemen atlamaya başlayıvereceklerdi Muhammed'in palalı askerleri. Adamın üstüste haç çıkardığını gören Ksenya, bir kez daha tükürdü yere. Spiro'yu mu, ezanları mı protesto ediyordu, belli olmadı.

"Geç oldu!" dedi, Zangoç. "Geç oldu. Gece yarısından önce varamayız Rizo Karpasso'ya! Yollar da tekin değil!"

Şeytanlarla dolu bu yerden uzaklaşmaya çalışıyordu acele. Ksenya elinde tuttuğu paraları, göğsüne soktu.

Eleni, tek ayağı çıplak, burnundan akan kanı durdurmaya çalışarak yöneldi Ksenya Teyzesine. "Nerede bunun ayakkabısı" diye sormadı, Ksenya. Baktı.

"İdare ediverin artık" dedi, Spiro. "Dünyanın-parasını-aldın-bir-ayakkabı-alırsın-artık" demek istiyordu.

Ksenya yere üçüncü kez tükürdü.

Spiro, şoförün yanına dar attı kendini. Manastır otosu, pusuya düşürülmüş, İngiliz Landrover'i gibi fırladı.

IV

VAKANÜVİS:

Papaz Henricus İnsitoris
1487 - Almanya

Erkekten kat kat fazla kadın vardır cehennemde

Çünkü, İblis'le işbirliği yapan, onun reçetelerini uygulayan, koca bulmak, evlilikleri bozmak için büyüler yapan kadınlardır.

Şeytanların aracılığı ile konuşurlar İblis'le. Ve vay haline şeytanları sıradan kafaların uydurdukları hayali cisimler sananların!

Gerçek mahluklardır şeytanlar. Bazen karısmdan soğutur, kısırlaştırırlar erkeği, bazen de altına yatar, menisini devşirirler... Kadınlardır onların lanetli işlerinde yardımcıları. Ve doyumsuzlukları sonsuzdur. Dayanılmaz cinsel arzularıdır, büyülerinin iksiri!

İblis'e hizmet eden bu kadınların saçlarını kazımak, ikiyüz kez kırbaçlamak da yetmez... Pişman olanları varsa, ölünceye kadar hapis edilmeli, diğerleri kazığa bağlanıp, içlerindeki şeytanla birlikte yakılmalıdırlar.

Maleeus Maleficarum

BÖLÜM II

Arif Tahsin, ilkokula, Kıral VI. George'un tebası olarak başladı. Okullarının kapısında dalgalanan bayrak, Union Jack'ti ve merasimlerde "God Save the King", Tanrı Kıralı Korusun, söylenirdi.

İngiliz idaresinin sömürge halklarına takındıkları insancıl tutum gereği, Arif, her cuma, namaza, öğretmenlerin nezaretinde gönderildi.

İmam, Beyrut ve Şam'la ticari ilişkileri olduğu söylenen Hacı Yusuf'tu ve hayattaki tek tutkusu, Girne kapısının yanındaki tekke'de yeniden döndüğünü görmekti dervişlerin.

Ortaokula, yine aynı bayrak altında, Melkoniyan Ermeni Kolej'inde başladı.

İngiliz'lerin yönettiği, Ermeni papazlarının ders verdiği, Rum arkadaşlarının, nakarat bölümü "Türk'leri yumuşak bir kılıçla öldürelim, öcümüzü alalım, bum! bum!" diye biten neşeli şarkılarla takıldıkları ve Türkiye Cumhuriyeti'nin laiklik ilkesini bir türlü içine sindiremiyen bir imamın, "Hayber Kalesi" öyküleri ile şekillenen kişiliği, daha altıncı sınıfta, hayattaki tek gerçeğin otomobil motorları ve para olduğuna iman etti.

Bu gerçeği kavraması ile birlikte, Lefkoşa Türk mahallesinin tam ortasında, Bedesten'nin yakınındaki, üç küsur yüzyıllık Osmanlı evini terketmesi bir oldu. Gitti, Hacı Hüsrevin Ayios Loukos kilisesi meydanındaki tekalamit istasyonunda çalışmaya başladı.

"Nedir ettiği bu Arif'imin?" diye hayıflandı anası. "Eyiydi bubasının gazancı, Allah'a şükür! Okusun, bir böyük efendi olsun isterdim. Çok maraz ederim be gomşucuğum, çok maraz ederim. Göresin nasıl yorgun gelir gece. Gapgaradır elleri isten, gazdan. İki şişe lamba suyu dökerim de temizlemez gapgara yağları."

"Belgi de yoktur gafacığı be gadınım, nedir senin de maraz etiyin? İşler, para gazanır işte, fenadır?"

"O benim çocuklarımın en agıllısıdır be Pemb'anım! Cemil'den bile agıllıdır."

"Cemil nasıldır be Şefik'anım? İyi geçinir mi garısıylan?"

"Görmem ki hiç! Aldı gapattı garıyı. N'aparlar bilir miyim?"

"İyi etmedi be Cemil'in be gomşucuğum. Kasap efendi rahmetli, eyi zamanda öldü. Görmedi olup biteni."

"Eh, hep rahmetlinin ettiği değil midir bu başımıza gelen? Verdi o dükkânı Cemil'e diye, sattı yedi, sattı yedi parasını.. Gorktu herif. Duttu vakıf etti nesi var nesi yoğsa. Arif'ime bir de fırıncık düştü. O da galktı, sattı fırıncığı Ce-

mil'e. Şimdi yoğudur hiçbir şeyciği. Varsa yoğsa bir bu ev, ona da Sabahatim'le ortakdırlar."

"O gelinin başının altından çıkar diye duyarım hep."

"Günahı vebali boynuna be Pemb'anım, ama Baf'lıdır gari. Meşhur sözdür, böyüklerimiz demişler vaktı zamanında, 'Baf'tan adam çıkmaz gayri çıkarsa Baf'lı değildir!"

"Doğru-söze-ne-denir" gibisinden başını salladı, Pembe Hanım. Lâfı değiştirdi, üzmek istemedi bunca yıllık komşusunu daha fazla,

"Bir gavecik yapam, içeng?"

"İkindi oğundu be gomşucuğum. Gızlar dönmüşlerdir okuldan."

Komşusu ne kadar ısrar ettiyse de durduramadı Kasapların Şefika Hanımı. Kadın uzun pardüsüsünü giydi, siyah eşarbını sıkıca bağladı yemenisinin üstüne. Burunları yenmiş eski ayakkabılarının içine 'of anam of'larla sıkıştırdı, dört köşe ayaklarını. Pembe Hanımlardan çıktı, bir sokak ötedeki kendi evine geldi.

Yüksek kerpiç duvarların çevrelediği evinin tahta kapısına yöneldi. Beline bağladığı demir anahtara davrandı. Eğreti tahta kapı, kendiliğinden gıcırdayarak aralandı. Şefika Hanımın fena halde canı sıkıldı,

"Niçûn gapatmazsınız be gapıyı? Kerhane kapısıdır?" bağırdı büyük kızına.

Kızı cevap vermedi. Yayvan bir u şeklindeki, tek katlı evin her bir odasının açıldığı avlunun ortasındaki kızmemesi ağacının dibine oturmuş kitap okuyordu.

"Galdır gendini, biraz su bas. İkindi oğundu bile!" Avlunun ortasındaki tulumbayı işaret etti,

"Birkaç dane de marul kesesin bahçadan."

"Okurum be ana, görmen mi? Niçûn Sabahat'a söylemeng?"

"Nereçtedir Sabahat? Yoğsam yine o zımbırtı ile mi, uğraşır?"

Zımbırtı dediği akordiyondu. Okuldan istediler, alındı. "Mavi Tuna" valsini çıkarmaya çalışıyordu Sabahat bahçenin öbür ucunda.

Türk müziği ile bağlantısı zamanın uzun dalga Ankara Radyosunun, ahiretten gelirmişçesine uzak yayınlarından ibaret kalmış, bir avuç insanın, saz çalmaya heveslenmesi beklenemezdi. Yine de,

"Hiç sevmem ben bu gavur müsiğini be gızım!" diye şikayet etti, Şefika Hanım, "Cenabı Hak hayreylesin sonumuzu."

"Sabahat nereçtesin be guzum?" Sesin geldiği yöne bağırdı.

"Ne gezer Boyacıların Asım buralarda?" diye içeri daldı, Arif'in bir küçüğü. Bisikletini girişteki hurmanın dibine dayadı.

"Sen hiç bakman mı, gızlara?"

"Yolunun üstüdür be oğulcuğum. N'apsın oğlancık?"

"Yolunun üstüdür de dikilir gapının önüne? Pezevenge çıkaracaksın adımızı, yoksa odur niyetin?"

"Eyi oğlandır Asım'cık be oğlum. Yapmaz öyle şeyler!"

"Söyle onun angasına, bir daha görürsem gendini, kıracağım ayaklarını, haberi olsun!"

Şefika Hanımın bu en övündüğü oğlu, Lefkoşa İngiliz Erkek Lisesinde okurdu. Okulun lacivert, dört düğmeli, cebinin üstü sarı sırma işli aslanlı, ceketini çıkardı. Kıravatını çözdü, sundurmada yanyana dizili, tahta iskemlelerden birinin üstüne fırlattı.

"Duyarım çok adam dövermişsin okulda be oğulcum?" sordu, annesi.

"Kimden duyarsın?"

"Mahmut'un angası Hafiz'anım söyler! Ne istersin be oğlancıklardan?"

"'Prefect' yaptılar ya onu!" Lâfa karıştı, büyük kızı İsmet.

"Nedir o dediğin senin?"

İngiliz okullarının öğrenciyi öğrenciye yönettiren sistemi nasıl açıklanırdı ki Şefika Hanıma?

"Bir cins mubassır işte." dedi, Ali, "Diğer talebelerin başkanı. Bakarız haylazlık etmesinler, suç işlemesinler."

"Rum oğullarına da bakarmın?"

"Hepsine."

"Konstıbl gibi desene!" Yaşdaşı Kıbrıs Türklerinin hemen hepsi gibi, polis sözcüğünün İngilizce karşılığını kullanıyordu.

Hoşnud oldu Şefika Hanım.

"Eyi, eyi" dedi. "Oku, böyük bir efendi ol!"

"Ne olayım isteng be ana?"

"Müftü ol, başkan ol, paşa ol."

"Kıbrıs'ta paşa olunmaz ki!"

"Niçûn olunmaz? Ne güne durur o paşa gonakları? Kıbrıs'lı oğlanlar okusun, gelsin otursun diye beklemez?"

"Onlar haylidir müzedir be anacığım," dedi, İsmet.

"Türk tarafından bir böyük efendi çıkmadığı içün müzedir. Oğumuş adam olsa paşa olur."

"Paşa olması için ordu lâzım be anacım. Kıbrıs'ın ordusu mu var?"

"Niçûn yok? İngiliz'lerin ordusu yoğ mu? Gideng, deng, 'Ben oğumuş bir efendiyim.' Onlar da ederler seni paşa. Sen de gurtarırsın ahaliyi gâvurun zülmunden."

"E, be ana, İngiliz gavur değil?"

"Gavurdur ama eyi gavurdur be oğulcum. Bırakmaz Urum zulüm etsin Türklere!"

***

Kasap Tahsin Efendinin evinin kullanılabilir alanları, ilk bakışta verdiği izlenime oranla, çok azdı. Üç küçük yatak odası, bir de kapalı tutulan ve yaşam hep sundurmada geçtiği için kullanılmayan "misafir odası". Şefika Hanım, çocuklarını, dokuz-on yaşlarına kadar kendi odasında tutardı. Bu ince uzun odada, hemen her zaman altı kişi yanyana dizili yer yataklarında uyurlardı. Cemil evlenip ayrıldıktan sonra büyük kızlar bir odayı, Arif'le Ali de diğerini kullanmaya başladılar. Arif tekalamit istasyonunda çalıştığından beri, benzin ve yağ kokusundan başına ağrılar giren Ali, hayata sermişti yatağını. Uyku tulumunda uyuyordu.

"Geldi bizim patron," dedi, Arif'in motosikletinin sesini duyunca.

"Anagnın patronu!" patladı, Arif. Yorgunluktan canı burnundaydı. "Ana, yemek var mı?"

"Mulihiya var be oğulcum," dedi, Şefika Hanım, "Isıtayım, yiyesin?"

"Açtır garnım!" Tulumbanın altındaki yamağa yöneldi.

"Bilirmin, gardaşın okula konstıble olmuş?"

Cevap vermek için, yüzünü kuruluyuncaya kadar bekledi, Arif.

"Eyi bok olmuş!" dedi, sonra annesine. "Seng söyle oğluna, parası gadar gonuşsun!" Kendisini bildiğinden beri sıkılırdı Ali'nin ayrıcalıklı konumuna.

Elini cebinin üstüne vurdu, içindeki paralar şangırdadılar.

Masadan kaptığı tahinli çöreği ısırmaya koyuldu.

***

Meczup Ksenya, Lefkoşa'yı çevreleyen yaklaşık beş kilometrelik surların güney doğu ucunda, Konstanz tabyasını dibinde (1570'de surlara tırmanan ilk Türk askerinin türbesi üzerine kurulan Bayraktar Camisinin altında) yaşardı.

Ön kapısı, Arnavut kaldırımı dar bir sokağa açılan, ardarda iki odadan oluşan, vagon benzeri bir kulübeydi evi. Mutfak, banyo, dolap vb. yerine kullandığı ikinci oda, arka duvarını surun oluşturduğu küçük bir bahçeye açılırdı.

Büyük çoğunlukla Türk ailelerin oturduğu bu mahallede, nişanlısının onu da aldırmak sözüyle Avustralya'ya göç edip kaybolmasından bu yana, kimseciklerle konuştuğunu gören olmamıştı Ksenya'nın. Sevgilisini hâlâ bekler miydi, bilinmez. Ancak, komşularından daha bir fesat olanları, her gün ördüğü ve bir hesaba göre Lefkoşa surlarını birkaç kez dönecek uzunluktaki dantelleri, çeyizine sakladığını söylerlerdi. Nasıl geçindiği de bilinmezdi, ama kedilerine pişirdiği yemeklere bakılırsa aç kalmaması gerektiği söylenebilirdi.

Babası kaçtıktan sonra enli bir koridor biçimindeki ön odada, ne yapacağını kestiremeden durdu, Eleni. Çevreye göz gezdirdi. Koridorun bir ucundaki arka odaya, öbür ucunda, çerçevesinin dörde böldüğü küçük pencereye, Dromos Panos'a doğrudan açılan boyasız sokak kapısına, yorumlayamaksızın baktı. Camın dibine eski Osmanlı usulü bir tahta kerevet yerleştirilmiş, başucuna da duvara dayalı dört köşe bir masa konmuştu. Masayı örten yeşil muşambanın üzerinde kurumuş yemek sularını farketti. Odanın diğer eşyaları, dip duvara dayanmış bir iki döşek ile bağlantıları gevşemiş, gıcırdayan tahta iskemlelerden ibaretti.

Yıllardır boya görmemiş duvarlarda, isten bir halka yapmış gaz lambasına takıldı kızın gözleri. Tavana baktı, ampul göremedi. Ksenya, elektriksiz yaşamakta direniyordu. Çıplak ayağını papuçlu ayağının üstüne yaslayarak dengesini sağlamağa çalıştı. Babasından sonra, tekrar sokağa çıkan

teyzesine baktı. Güneşin son ışıklarını ziyan etmek istemez gibi, daha da arttırdığı bir hızla dantel örmeye devam ediyordu, kadın.

İskemleye oturmayı neden sonra akıl etti. Gözlerini, pencerenin, el örgüsü yırtık dantellerine dikti, gölgelerin maviye dönüşmesini bekledi.

Ksenya ortalık göz gözü görmez hale gelince içeri geldi. Eleni'ye hiçbir şey söylemeden, uzandı, gaz lambasını yaktı. Arka odaya geçti. Çıkardığı seslerden yemek hazırladığını umdu, kız. Geri geldiğinde, elinde, gerçekten de bir sini içinde kıymalı yumurta gibi kokan bir yemek taşıyordu. Ancak, masaya uğramadı. Sokak kapısından çıktı, siniyi kaldırımın üzerine bıraktı.

"Sokrates, Sokrates!" seslenmeye başladı.

Sokrates kısa bir süre sonra çıktı ortaya. Şişman bir sarmandı. Avenesi az sonra izledi, sininin çevresine doluştular. Ksenya içeri girdi, bu kez de su servisi yaptı. Kediler yemeklerini bitirinceye kadar başlarında durdu. Arasıra yaptığı müdahalelerden, Eleni daha zayıf olanların haklarını korumaya çalıştığını farketti. Az sonra, kapları geri taşıdı. Sininin içine su doldurup bıraktığı duyuldu.

Ellerini kuruluyarak içeri geldiğinde, başıyla, köşede üstüste yığılı döşek rulolarını işaret etti,

"Şuraya ser!" Duvarın dibini gösterdi.

Eleni çarşafa benzer bir şeyler bakındı. Kararmış bir pikeden başka bir şey göremedi. Ona uzandı.

Aynı anda, Ksenya parmaklarının üzerine kalktı, lambayı söndürdü. Eleni, sokağın uzaktan sızan ışığında, teyzesinin olduğu gibi uzandığını gördü kerevetin üstüne. Yatma saatinin geldiği kuşkusuzdu. Ama Eleni, geçirdiği güne karşın, bu saatte uyuyamayacak kadar gençti. Üstelik açtı. Maria Menas'ın hediye ettiği ucuz saatine baktı, dokuza on vardı.

Pide incesi sert yatağa uzandı, sırtının çürükleri yandı. Yüzükoyun döndü, kaburgaları acıdı. Yastık ellerini altına sokamayacağı kadar kalın ve sertti. Ksenya Teyze, horlamaya başlamıştı bile. Eleni ağlamaya durdu.

Yatsı ezanı az sonra patladı kulübenin damında. Pencerinin macunsuz camları takırdamaya başladılar. Türk camileri yine sırayla katıldılar. Sesler büyüdükçe büyüdü yine,

"Allahü Ekber, Allahü Ekber!"

"Türk'lerin Allah'ı da bizimki gibi mi?" diye merak etti Eleni. "Bir-de-bu-Allah'a-dua-etsem-tutar mıydı-acaba" gibisinden bir ses geçti içinden. Günah işlediğinin bilinci hemen izledi. Acele haç çıkardı. Bildiği duaları arka arkaya sıralamaya koyuldu. Sonunda yorgunluğu galip geldi, göz pınarları yaş vermez oldular. Saman doldurulmuş yastığı attı, dortop oldu, uyudu.

İzleyen günlerde, sabah ezanı ile kalkılan, yatsıdan önce Ksenya'nın horultuları ile son bulan garip bir düzen yerleşti.

Ksenya Teyze, şehrin ortasında, tarih öncesi bir takvime göre yaşıyordu. Yemek saatleri gibi, günü bölümlere ayıran yerleşik işaretler yoktu. Şafakla gün batımı arasında, herhangi bir zamanda, bedeninin buyurduğu saatte doyurdu kendisini. Birkaç gün içinde yaşamını Eleni'yle paylaşmaya hiç niyeti olmadığı iyice belli oldu ihtiyar kadının. Bütün razı olduğu, Eleni'nin odasının bir bölümüne bir yatak sermesiydi.

Dromos Panos'da yaşadığı sürece, kötü de davranmadı Eleni'ye. Daha doğrusu hiç "davranmadı". Sokrates'le ne kadar sohbet ettiyse, Eleni ile de o kadar konuştu. Ara sıra bir süpürgeden başka temizlik bilmiyen evde, yapılacak iş de yoktu. Eleni, bir dağın eteklerinde, tek başına kamp yapmaya alışmak durumunda buldu kendisini. Yaşamı kolaylaştıran, Ksenya Teyzesinin mülkiyet kavramını günlük uğraşlara yansıtmamasıydı. Eleni'nin bahçeyle uğraşmasına, ya da arka odayı toparlamasına ses çıkarmadı.

Bir süre sonra su taşıma işini üslendi Eleni. Günde bir kez, Ayios Loukos Meydanına yaptığı yürüyüşler, yaşamının sürdüğünün kanıtları oldular.

Dromos Panos'un sakinlerine gelince, onlar meczup Ksenya'nın yanında birdenbire biten bu kızı önceleri çok yadırgadılar. Sırtında Madam Menas'tan kalma, kalitesini saklamayan giysisi ve çıplak ayakları ile gizemli cadı-çingeneler gibiydi. Rum aileler kızlarının onunla konuşmasını yasakladılar. Büyücülük olasılığına karşı, her gördüklerinde haç çıkarmayı ihmal etmediler.

Kızın ayaklarının çıplaklığına, ayakkabısızlığına, elbisesinin ipeğine yoksulluğun neden olduğunu farketmeleri için, kışın gelmesi, Eleni'yi, kapı önünde titreyerek mangal yakmaya çalışırken görmeleri gerekti.

Kilise yardımlarını yıllardan beri reddetmiş, papazları evinden kovmuş Ksenya'ya yardım etmek kolay değildi. Ancak bahara doğru yanaşabildiler. Eleni'nin çeşme başında gördüğü kızlardan biri, bir gün bir torba uzattı eline,

"Parakalo!" dedi.

Eleni torbayı yokladığında, köselenin sertliğini, şeklini hissetti,

"Efkharistos!" dedi, kıza sevinçle, "Efkharistos!"

Komşular, verdikleri giysileri Eleni'nin sırtında görünce, onun da deli olmadığını anladılar. Mart başlarına doğru, kaldırımda, Ksenya'nın yanında otururken görenlerden selâm verenler bile oldu. Eleni'ye alışmışlardı artık.

Ama Eleni, geldi gelecek denilen, habire geciken bir trenden inecek yolcusunu bekleyen biri gibiydi. Ne bırakıp gidebilir, ne de oturup kendi işine bakabilirdi. Zamanın geçtiğini kanıtlamak için, arka bahçeye ektiği marullardan başka bir işareti de yoktu.

Yine de, babasının papaz olduğunu öğrendiği kızın ver-

diği ayakkabıları giydikten, değişecek giysileri olduktan sonra daha bir güvenli oldu. Çeşmeye gittiğinde, artık bir hırsız gibi kimselerin yüzüne bakmadan acele etmesine gerek kalmadı. Çevredeki kızları incelemeye, yüzlerinde sevecen ışıklar yakaladıklarına hatır sormaya başladı.

***

Nisana doğru, meydan daha bir hareketlendi. Kilisenin karşısındaki, asmalı Türk kahvesi dolmaya başladı. Yaşıtı Türk kızları gibi, o da, başı önünde, kimselere bakmaksızın geçiyordu kahvenin önünden. Güneş dikleşip de meydanı soldurmaya başlayınca, saçlarının sarısı daha bir parlamaya başladı.

Mayıs başlarında, Eleni'yi tanımayan kalmadı. Dromos Panos'un ucunda göründüğünde, seksenlik ihtiyarlar bile nargile marpuçlarını ağızlarından çeker oldular. Sanki, hem tütün içmeyi, hem de Eleni'yi izlemeyi sürdüremezlerdi aynı anda.

Hacı Hüsrev'in, Rum kalfası İstefan,

"Ah, ah, nişanlı olmayacaktım ki!" diye iç geçirdi, Eleni'yi görünce. Her zaman aynı şeyi söylerdi. Arif kızdı,

"Dikkat et, bre!" diye bağırdı Rumca.

Kitapçı Rüstem'in Austin'ini kriko üzerinde kaldırmış, lastik değiştiriyorlardı.

"Az kaldı üstüme indirecektin makineyi!"

"Sen makineden başka bir şeyden anlamaz mısın be kuzum? Yakında çürüteceksin kendi makineni!" Arif'in pantalonunun önünü gösterdi,

"Hem bu bir çürüdü mü, ne Austin'e benzer, ne de bizim külüstüre!"

Külüstür dediği, ikisinin ortaklaşa aldığı hurda motosikletti. Üzerinde haftalarca uğraşıp, işler hale getirmişlerdi.

"Ayios Barnabas gelse kurtaramaz bilesin," sürdürdü kışkırtmayı.

"Hastir lan!" dedi, Arif gülerek, "Deli Ksenya'nın evlâtlığına mı kaldım!"

"Ah çılgın Türk, ah! Sana karıyı al mı dedik? Ortağız değil mi? Bir bakasın da, gözün gönlün açılsın, makinen yağlansın, dedik!"

Arif cevap vermedi. Başını motorun içine sokmuş kaybolmuştu.

"İşlet!" komut verdi İstefan'a. Vrım, vrım etti Austin. Arif kulak kabarttı,

"Karbüratör!" dedi.

"Isparklar! Biri işlemiyor."

"Hadi be, karbüratör işte!"

"Dinlesene sesi, acemi çaylak. Sağırsın yoksam nesin?"

İkisi birden saldırdılar motora.

Arif her zamanki gibi haklı çıktı. Onaramayacağı makine olmadığını bir kez daha kanıtladı. Parçaların uyumu, aksamayan düzeninden rahatlıyordu sanki. Tüm tanrısal gerçekler bir motorun içinde gizliydi. Motorun nasıl işlediğini bilen adam, yaşamın sırrına ermiş adamdı. Ramazan'ı yüzünün akıyla tamamlamış bir mümin huzuruyla gülümsedi,

"N'aber? Şimdi senin ciracığa da bir el atalım bakalım. Hangisi bu?"

İstefan'ın gözünde, Arif'in milliyetini önemsizleştiren, kendisi ile "türdeş" kılan, motor bilgisiydi. Keyifle gülümsedi,

"Bak da bul bakalım," dedi.

Gözleri başak saçlı Eleni'yi hemen buldu delikanlının. Türk kızlarının yemenilerinin arasından, dikbaşlı kasımpatları gibi fırlıyordu bukleleri. Ksenya'nın evlâtlığı umurunda bile değildi, artık.

"Bu varken, kim bakar Ksenya'mn evlâtlığına!" dedi İstefan'a.

"Ksenya'nm evlâtlığı o'dur be budala! Boşuna mı nefes tüketiriz burada?"

"Adı neymiş bunun?"

"Kim bilir? Kimseyle gonuşmaz bir deli çingenedir işte!"

Eleni'ye göz koyduktan sonra, Arif daha bir parıldatır oldu motosikleti. Tekalamit istasyonu çeşmeyi tam cepheden gördüğünden, Eleni'yi kollaması da kolaydı. Daha köşe başında belirince, motosikletine atlar, vın diye geçer oldu yanından. Hacı Hüsrev,

"Bizim Arif yaktı ciracığa abayı," dedi, bir gün İstefan'a.

"Doğrudur dediğin!" Onayladı, sırıttı İstefan.

Daha sonra kahvedekiler farkettiler. Bu kez, hem Eleni'yi, hem Arif'i kollamaya başladılar. Çoğunluk, olaya, "Müslüman mahallesinde Rum kızı mübahtır," diye yaklaştığından, pek eğlenceli buluyorlardı olup biteni. Haftalar haftaları izleyip de, Arif bir türlü fırsatını bulup, kızla konuşamayınca, "tekmili otuziki kısım" oyun halini aldı durum.

"Çekmemiş hiç bubasına!" dedi saraç İbrahim Efendi. Kasap Tahsin Efendi, rahmetli, çapkınlığı ile ünlüydü.

Arif'i neden sonra farketti Eleni. Türk kızları, ağızlarına yemeni ile kapatıp,

"Bakar sanga seningi," diye uyardıklarında, eli ayağı dolaşır oldu. Ayios Loukos Meydanında, ne kadar ev, ne kadar kapı, ne kadar pencere, ağaç, kuş, çocuk, bebek ve hatta köpek varsa, hepsinin gözleri üstünde olduğundan, ne neye benzediğini görebildi Arif'in, ne de yüreklendirici bir işaret çakabildi.

Yine de, Ksenya'nın mağarasına bir ışık getirdi, Arif. Geceleri düşünecek bir konu, saçların biraz daha özenle taranmasına neden oldu. Ufak tefek başka alışverişleri de üst-

lendi Eleni. Gerçi bakkal meydanda değildi ama, ola ki Arif'in yolu da düşerdi o taraflara.

Beyin kaynatan sıcağa çıkmaya gönüllü olmasının nedeni üzerinde kafa yorması için, Ksenya'nın hiçbir nedeni yoktu. Bütün bu oluşumlar içinde, o her zaman ki gibi, dantelini örmeye devam etti.

Sonunda, İstefan dayanamadı, çekti kenara Arif'i,

"Sen bu işi beceremeyeceksin, anlaşılan!"

"Kız bakmaz ki hiç!" Arif savundu kendisini.

"Nasıl baksın be kuzum? Görmez misin senin karasakallar nasıl bakarlar ordan?" Kahveyi işaret etti.

"Kapısına da dayanamam ki be İstefan'ım!"

"Yaz bir mektup, söyle gelsin başka bir yere!"

Arif bunun aklına gelmediğini itiraf etmek zorunda kaldı. Günlerce gezindi durdu Stefan'ın peşinde mektubu yazdırsın diye. Stefan, nazlandıkça nazlandı, sonunda Arif'e bütün istasyonu temizlettirdikten sonra razı oldu.

Arif, kibrit kutusu büyüklüğünde katladıkları mektubu o gün, Eleni meydana çıkmadan, Dromos Panos'da attı yere. Atmasıyla da, kamçılaması bir oldu motosikleti. Garaja çekti, beklemeye koyuldu.

Az sonra, Eleni, her zamanki gibi başı önünde, kovası elinde girdi meydana.

"Almadı mektubu, eli boş!" diye hayıflandı Arif,

"Alsın da mendil etsin, halay başı çeksin mi istiyordun!" Azarladı İstefan, "Sokmuştur bir yerlerine!"

Bir yerleri sözcüğünden içi gıcıklandı. "Dur bakalım, anlarız şimdi!"

Gitti, patlak bir istepnenin üstüne yerleşti. Eleni'yi izlemeye koyuldu.

"Nişanlı değil midir, bu Hacı Hüsrev'in İstefan?" diye sordu kahvedekilerden birisi, "Ne bakar ciracığa böyle?"

"Kumaşçı Fruksidis'in kızı ile nişanlıdır," dedi, helvacı Salim.

"Ayıptır be guzum."

"Gavurdurlar," dedi, İbrahim Hoca. Bu izahın olayı açıklamaya yetmiş olması gerekir gibi sustu herkes.

"Alımış canım mektubu," dedi İstefan. Bir süre sonra kendinden emin kalktı oturduğu istepnenin üstünden, "bu-işde-burada-biter" havasıyla.

"Nereden bildin?"

"Baksana nasıl çabuk çabuk yürür. Her zaman on dakika da alırdı meydanı, üstelik kızlardan birisinin sırasını da aldı."

"E?"

"E'si var mı be adam! Eve gidip okumak istiyor besbelli!" Bilgiç bilgiç kıkırdadı,

"İşin iştir be ortak! Uzo'mu unutmayasın, ha!"

"Ya Türkçe bilmezse?"

"Sen de Rumca konuşursun."

"Yeter mi ki, benim Rumca?"

"Sen de tercüman konuştursun!" Edepsiz edepsiz güldü İstefan. Arif saçlarının diplerine kadar kızardı.

***

Eleni, Girne kapısındaki randevuya, tam yirmidört saat rötarlı geldi. Surların dibinde biten incir ağacının arkasına, tam bir devekuşu becerisiyle gizlenmiş olan Arif, kızın elindeki çıkını görünce şaşırdı.

Çömeldiği yerden kalktı, tekke kapısına doğru yürüdü.

Eleni'nin bütün görebildiği, kısa boylu, zayıf bir esmer-

likti. Başını kaldırıp bakamadı Arif'in yüzüne. Gözlerini, pantalonunun kemerinin az üstüne dikti,

"Geldim," dedi. Eğildi, çıkınının kıvrımları arasından bir çevre çıkardı,

"Bunu sana getirdim."

Arif anladı Eleni'nin düğün hediyesi olduğunu getirdiğinin. Kanı damarlarından çekildi, kalbi çılgınlar gibi vurmaya başladı. Eleni ona varmaya gelmişti, buluşmaya değil! Şiro pistonu gibi ağırlaştı kolu. Bir türlü kaldırıp, kızın elinde dalgalanan çevreye uzanamadı.

"Başka bir şeyim yok," dedi, Eleni. İlk kez kaldırdı başını, yeşil mavi gözlerini Arif'e dikti. Arif o güne dek ne böyle renk, ne de böyle göz görmüştü. Lâl oldu dili.

Eleni'nin gözleri gitgide, daha daha parladılar. Sonunda, gri mavi akları da suda boğuldu, yaşları ince burnunun yanından süzülmeye başladılar. Arif kendine geldi.

"Ne ağlarsın be!" diye bağırdı, en tatlı sesiyle ve Türkçe. Çevresinden silindi dünya. Az ilerdeki surlar da, tekke de, Ömeriye camisinin minareleri de, birer birer yok oldular. Bir tek güneş ve içine birden bire giren kız kaldı. Eleni İsmet oldu, Sabahat oldu. Kendi derisi, kendi nefesi, kendi yüreği oldu. Yabancılık, son soluğunu da üfledi, uzaklaştı gitti, efsane oldu.

Arif, uzandı Eleni'nin koluna, kendisininkini sıktı, hafifçe. Uzandı, çevresi iğne oyalı pembe yemeniyi aldı, boynuna bağladı.

"Efkharisto," dedi.

Ay çiçekleri gibi açtı Eleni'nin yüzü. Alnında biriken ter incilerini sildi elinin tersiyle. Hafifçe ayrık dişlerini gösterdi gülümserken.

Arif motorunu, ilerden, sakladığı duvarın arkasından çı-

kardı. Eleni'ye binmesini işaret etti. Kızın bacakları göründü binerken, Arif sütbeyazlığına sinirlendi,

"Doğru otur!" dedi.

Eleni telaşla sıkıştırdı eteklerini selenin altına. Ellerini dizlerinin üstüne yerleştirdi. Arif motoru çalıştırdı.

"Belime sarıl, düşmeyesin."

Sırtına binen ağırlık, sıcaklığını da beraberinde getirdi. Büyük bir çember çizip, çıktılar Girne kapısından. Doğu'ya döndüler. Eleni, Rizo Karpasso yönüne gittiklerini kestirdiğinde telaşlanmadı. Yol boyunca, duvarlara, yerlere yazılı sloganlardan da ürkmedi. Kocası İngiliz değildi ki onun!

Arif'e daha bir sıkı sarıldı. Küçük göğüsleri sırtını terlettiler, gömleğine yuvarlak ıslaklıklar çizdiler Arif'in.

Magosa'ya vardıklarında, vakit gece yarısını geçmişti.

V

VAKANÜVİS:

Pietro Brunoni
İngiliz Konsolosluk Katibi
20 Kasım 1843 - Magosa

"Efendim,

Size, şehrin bugünkü durumunu ve Famagusta limanını açıklamaktan şeref duyarım.

Bugün bakımsız ve kısmen ihmal edilmiş olmasına rağmen, Famagusta şehri, Kıbrıs adasının ve Osmanlı dominyonlarının en önemli kalesidir. Bakımsızlığına ve çamurla boğulmuş olmasına karşın, limanı, ki bir tek limanı vardır, söz konusu adanın otuzaltı demirlenecek yerinin en iyisidir.

Bu şehir, bir zamanlar sayısız düşman saldırılarına karşı koymakla ünlüyken, şimdi, her iki cinsiyetten, 500 adet çok fakir Türk bulundurmaktadır. Şehir, küçük, yuvarlak olmaktan çok, uzunca olup, kaya zemin üzerine inşa edilmiş, çok sayıda tabya ve iç hendek şevinden oluşan, güçlü fakat bakımsız duvarlarla çevrelenmiştir. Bazen sert kaya, bazen küfeki taşlarının oyulmasıyla kazılan derin hendek şehri halen sarmaktadır, ancak Venedik'lilerin, bu hendeği tamamlamak ve denizle birleştirmek için vakitlerinin kalmadığı malumunuzdur. Bu hendeğin dışında da duvarlar vardır. Günümüzde, kullanılan şehir kapılarının sayısı ikidir; biri kara tarafında, kalkma köprülü, diğeri ise deniz tarafındadır. İki

kaleden biri, kara tarafında Maraşiye (Varoşa) bahçelerine, daha büyük olan ikincisi de, denize bakar; ikincisi duvarların altındaki bir kanaldan giren deniz suyu ile çevrili, düzenli bir hisar olup, bir köprüden girilir. Bu hisar, limanı korumanın dışında, eğer gerekirse, şehre de kumanda edebilir. Şu anda kötü durumda olmasına, sürpriz bir saldırıyı önleyecek topu, cephaneliği, erzağı ve askeri bulunmamasına rağmen, Famagusta, bir Avrupa Devleti tarafından kolayca güçlü ve girilmez hale getirilebilir.

Liman temizlenir ve onarılırsa, büyük olmamasına rağmen pek çok savaş ve ticaret gemisini barındırabilir. Bugün, ancak küçük gemiler ve bazen de tek tük boş büyük tekneler girebilmektedirler. Suyun derinliği, girişte ve limanın pek çok kısmında 12 ila 12,5 Venedik ayağından fazla değildir. Girişte, gemilerin dikkat etmesi gereken bir kayalık vardır.

Şehir duvarlarında ve kalelerde kalan bir iki ağır kalibre top, Venedik zamanından kalmış olup, işlemez durumdadır.

Şimdi çoğu virane olan 300 kilise vardır. En önemlileri halen iyi durumda olan S. Sophia ve S. Nicholas'dır. Yıkık Kıral Sarayı, S. Sophia Meydanı ve Hıristiyan idaresinin görkemli günlerinden arda kalan daha pek çok anıt, Famagusta'nın geçmiş ihtişamına ve zenginliklerine tanıklık ederler.

Bir sivil Vali muavini, bir Kadı - ya da Hakim - Şehir Kumandanı ve 200 topçudan oluşan kıta'nın Kumandanı bulunmaktadır.

Eskiden, garnizon, kendilerine Sultan tarafından tahsis edilen köy öşürleriyle geçinen ve savaş zamanı şehre girerek, savunmada yerlerini alan Timarcıların dışında, bin Sipahi'den oluşurdu.

Famagusta valisine, kamu hazinesinden ayda 500 Türk gümüşü ödenir ve ayrıca birtakım başka kazançları da vardır. Görev bölgesi Famagusta yöresindeki 8 köyü ve Karpas bölgesindeki 37 köyü kapsar. Orada bir de muavini vardır.

Kadı'nın - veya hakimin - belli bir ücreti yoktur, ancak mahkeme harçlarını ve Türkler arasında geleneksel olan başka bazı harçları alır ve onları Lefkoşa'daki büyük Kadı ile paylaşır. Onun görev bölgesi de Karpas ve Famagusta yörelerini kapsar.

Topçu kumandanı ve şehir kumandanı, Mesarya, Karpas ve Famagusta bölgesine dağılmış olan kıtalara kumanda ederler.

Hisar'ın, Maraşiya diye bilinen banliyöleri kalabalıktır. Nüfus, zengindir ve tatlı kuyu suyu ile sulanan sayısız bahçelerden ve çömlekçilikten para kazanırlar. Bir cins beyaz-sarı kilden yaptıkları çanak-çömlek adada ve komşu kıyılarda çok satılır.

Adanın füvve kökünün önemli bir bölümü Famagusta ve çevreleyen yöreden çıkar. Soğanı, kavunu, salatalığı, narı ve her cins meyvası boldur ve bunlar adanın içlerinde satıldığı gibi ihraç da edilir.

Eğer liman temizlenir ve şehir onarılırsa, o zaman, Mesarya'nın tahılı ve çevrenin bol miktarda yetişen

mısır, pamuğu, yünü, meyan kökü, susamı, arpası, fasulyesi, baklası ve diğer ürünleri, Famagusta'da yaşamı çok hoşlaştırabilir, ticarethaneleri ve kamu Hazinesini zenginleştirebilir ve Suriye ve Karamanya sahillerine büyük yarar sağlıyabilir."

En derin saygılarımla,
sadık kulunuz olma şerefine nailim, Efendim.

Pietro Brunoni'den
Niven Kerr, Beyefendi'ye.

Majestelerinin Konsolosu, Larnaka.

Halo Dayı, Canbolat Tabyası'nın yanından geçerlerken, yüzünü buruşturdu,

"Şunlara bakın," dedi, birlikte yürüdüğü Turgut Öğretmen'e, "Türklerin tarih bilincinden bahsediyorsunuz! Kim derdi koca Canbolat evliya olacak kısır karılara? Paçavralar giyinecek deli çingenler gibi!"

Turgut Öğretmen başını kaldırdı, Halo Dayı'nın sözünü ettiği kadınları gördü.

"Sanmayın ki atını bıçaklara süren Osmanlı paşasının ruhunadır duaları! Öyle olsa canım yanmaz. Oğulcukları güçlü olsun diye yakarır dururlar gün boyu."

İki büklüm bedenini destekleyen bastonunu yere vurdu.

Bol çürüklü dişlerini ortada bırakan dudakları kıvrıldılar güler gibi,

"Nasılsa, bir Namık Kemal kurtardı paçayı!"

"Heykeli dikildiğindendir."

"Herhal!"

Magosa'nın denize bakan surları boyunca yürüyorlardı, denize doğru. Halo Dayı, tüm ısrarlara karşın, başından çıkarmadığı fesini düzeltti. Türkiyeli öğretmenin, bürokratik giysilerinin yanında, İngiliz kumaşı poturu, yeleği ve kösteği ile eski İstanbul gravürlerindeki efendilerin, kötü bir kopyası gibiydi kılığı. Oysa, 1900'lerin başında, İstanbul'da, darülfünunda okuduğu söylenirdi.

"Osmanlı, yetmiş beş günlük ablukada, tam yüz bin top mermisi atmış buraya," diye devam etti ihtiyar, "Yüz bin mermi ve binlerce ölü."

"Atmış da ne olmuş?" Kızdı birden. Aklı Canbolat'ın mezarını evliya türbesine çeviren kadınlardaydı.

"Bakmayın siz, Venedikli kale kumandanı da yaman adammış. Nah, şuracıkda derisini yüzmüşler adamın."

Deniz kapısının önündeki meydanı gösterdi. Kamburunu dinlendirmek ister gibi durakladı,

"Böyledir bu Lala Paşa," dedi sonradan. Yine yüzünü buruşturdu. "Eskiden de böyleydi bu." Kendi kendisine söyleniyordu. "Hatırlamaz mısın, Şehzade Beyazıd'a nasıl kancıklık etti, vurdu arkasından adamı, astırdı İran'da?"

Turgut Öğretmen hatırlamadı, susmayı yeğledi.

"Canım zaten," diye sürdürdü Halo Dayı, sesini, en yakın komşusunu çekiştiren birisi gibi alçalttı,

"Böyle bir adamın kurduğu devletten ne olur, teşkilattan kime ne fayda gelir."

"Nah, işte, bizim Hasan'ın yeri burası."

Berber Hasan'ın sur dibi kebapçısına girdiler.

"Selâmı aleyküm Halo! Nerdesiniz be guzum? Ateş geçti geçecek!"

"Kusura bakma, Hasan Efendi. Ben surları görmek istedim, yürüdük."

"Sen gocadın be artık!" Hasan Efendi, Halo Dayı'ya döndü,

"Sen de, sur mur gezecek hal mi kaldı!"

"Eski toprak o, bir şeycikler olmaz," Turgut Öğretmen savundu, Halo Dayı'yı.

Onun aklı hâlâ Canbolat'ın türbesindeydi.

"Gitgide beter ederler o türbeyi be Hasanım" diye dert yandı, kebapçı arkadaşına, "Bu gidişle tümden unutacağız milliyetimizi!"

"Bırak, şimdi be Halo!" dedi Hasan, "Bırak, öğretmen bey de rahat rahat yesin bir kebapçık!"

"Haksızlık ediyorsun, Halo Efendi!" dedi Turgut Öğretmen, konu kapanmadan bir noktayı açıklığa kavuşturmak istercesine,

"Misak-ı Milli hudutları dışında, hangi Türk toplumu sizin kadar Türk kaldı? Biz bir kurum kurduk da ancak başladık Türkçe konuşmaya."

"Sen dile mile aldırma, efendi oğlum," dedi Halo Dayı, bastonunu iskemlesinin arkasına asarken,

"Bak şu Rum'a! Bunun Yunanlılığı nerden? İsa'dan önce altı bin yıldan beri adam var şuncacık adada. Akası gelmiş, Mikeni gelmiş, İskenderi gelmiş, Roması gelmiş, Arabı gelmiş, Yahudisi gelmiş, daha sıralayım mı?... Fransızı gelmiş, İtalyanı gelmiş. Yunanmış! Hangi Yunan?"

Hırsla çekti sigarasını,

"Adamların tek tutanakları kiliseleri! Onu da biz kurup, hediye etmişiz zaten!"

Hasan Efendi baktı ki konuşmanın akışını değiştiremiyor, o da katıldı,

"Ama adamlar akıllı," dedi. "Şurada, Larnaka'da, burnumuzun dibinde, Hazreti Muhammed'in halasının mezarını bok götürürken, adam Otello Tabyası'nda kikirik karıları gezdiriyor, benimdir diye!"

"Otello Tabyası mı?" Şaşırdı Turgut Öğretmen.

"Nah işte şurdaki tabya!" Kuzeydeki burçlardan birisini gösterdi,

"Desdamono'nun mezarı başında sterlin topluyor herifler."

"Az kaldı Şekspir de Yunan olsun!" diye ekledi berber.

"Gelmişsin, oturmuşsun, üç yüz sene idare etmişsin be adam, bari geride bir şeyler bırak! Şuraya bak, Lala Paşa Camisi, öyle mi? Yok, efendim, San Nikolas Katedrali!" homurdandı Halo Dayı.

"Nerede bulmuş bir kilise, dikmiş tepesine bir minare, olmuş cami!" dedi berber.

"Lefkoşa'daki hanla, Bedesten dışındaki Osmanlı eserlerinin sayısı bir elin beş parmağını geçmez!"

"Yok geçmez!" yankıladı berber.

Turgut Öğretmen içinden, haklı olmadığını bildiği bir öfkenin kabardığını hissetti. Her Türkiyeli Türk gibi, Osmanlı'yı yererdi ama bir yere kadar.

"Sonra da ne ara ne sor, yüz yıldır!" bitirmiyordu Halo Dayı.

"Kaç kere yazdık. Reisicumhur'a kadar heyetler yolladık. Şu Ankara Radyosu'nu duyamıyoruz, bir şeyler yapın diye. Siz Türkiye'liler sanıyor musunuz ki, Rum'un derdi İngilizledir? Bizle bir alıp vermediği yoktur? Daha Osmanlı buradayken Yunan ayaklanmasına yardım birlikleri gitti buradan! Eyi mi? "

"1821'de," dedi Berber Hasan Efendi. Yıllardır duya duya ezberlemişti can dostundan.

"Enosis hazırlıkları 1880'lerden beri sürüyor. 1890'dan bu yana Yunan Milli Marşı söylerler okullarda. Vatansever Kıbrıslılar Lig'i diye bir teşkilat kurdular, ya 1896 ya 98."

"96" dedi berber.

"Adamlar daha o zaman söylüyorlardı açık açık, efendim, Ege adaları, Kıbrıs, Girit ve bilmemneyi ihtiva eden bir kilise kuracağız diye. Bekleyin, görün, İngilizler'le halleşsin, hemen bize dönecek. Allah vere de, bari İngiliz aklını başına toplasa."

"Bak, Halo Efendi, şunu sen bana bir söyle hele."

"Sen hele bir kebapcık ye! Gerisi kolay!"

Eski berber, yeni kebapçı - meyhaneci, masanın yanındaki mangala eğildi hemen.

"Siz Kıbrıslılar, İngilizlerin gitmesini istemiyor muşsunuz diyorlar. Doğru mu bu?"

"Efendi oğlum, biz geçinip gidiyoruz işte. De ki İngilizler gitti, ne olacak? İngiliz'in gitmesi, Osmanlı'yı geri getirir mi?"

"Osmanlıyı istiyor muyuz ki?" diye sordu Turgut Öğretmen.

"Dediğim o değil," dedi, Halo Dayı. Rakısından bir yudum aldı. "Unutma, Osmanlı'dan da az çekmedik biz. Hani Rum diyor ya çekmiş, o ne çektiyse biz de o kadar çektik. Buraya hep gönderdiler yaramaz adamları. Gözdeler ya Rumeli'deydi ya da Babıali'de."

"Ya da cephede!" diye ekledi berber yine.

"Osmanlı'nın iyisi zaten hep şehit olur," dedi Halo Dayı,

"Biz, gözden ırak, gönülden ırak derler, o hesap, oturduk durduk. Gün geldi, Müslümanlar, Piskopos'un peşine

takıldı gitti Vali Paşa'ya dert anlatmaya. Darılma ama efendi oğlum,"

"Ben niye darılayım," diye sözünü kesti Turgut Öğretmen, "Biz Osmanlı'ya bu kadar bayılsaydık, Türkiye Cumhuriyeti kurulur muydu?"

"Ne diyordum?"

"Osmanlı hangi devirde Türk'ü korumuş ki, burada korusun diyordun," dedi berber, benzer konuşmaları binlerce duymuş biri olarak.

"Evet. Kaç kez ayaklanma oldu buralarda. Diyorum sana, gün geldi, Türk'ün hakkını korumak piskoposlara düştü. Niye? Çünkü gitgide daha çok öşür istiyordu paşalar. Reayayı sustursunlar diye baş tacı ettiler papazları. Hele son zamanlarda, ne isteseler yapacak kadar güçlendiler papazlar."

"İngiliz giderse, bize Rum'la savaşmak kalır. Rum'a, Atina yardım eder. Bize Türkiye eder mi?"

"Demez mi ki, Atatürk bunları istemediydi zaten. İstese alırdı."

"Atatürk'e kadar ne gidiyorsun? Hem Necmettin Sadak hem de Köprülü, ikisi birden demediler mi, Türkiye'nin Kıbrıs gibi bir meselesi yoktur, diye. Şunun şurasında kaç yıl oldu onlar söyleyeli?"

"Bütün mesele bu, bize Türkiye yardım eder mi?"

"Ederse, kazanırız!"

"Kazanırız be, Hasan'ım. Üç buçuk Rum'un lâfı mı olur? Kazanırız da, bu Ada'da kazanmak değil, oturabilmek önemlidir. Yunan'ın hilesi çoktur. Rahat vermez adama."

"Çok karamsarsın be, Halo Dayı!" Canı sıkıldı Turgut Öğretmen'in.

"Yok, efendi oğlum, yok! Bilirim, geriye rapor yazacaksın. Bilesin de, uyarasın diye anlatıyorum. Bak, benim soyum Rumelilidir."

"Rumeli mi? Ben Kıbrıs'lılar Karamanlı'dır sanırdım."

"Hem öyledir hem de öyledir. Rumeli'den de göç oldu buraya. Dinle şimdi, benim babaannem bir masal anlatırdı. Bir Bulgar masalıymış, öyle derdi rahmetli. Şimdi efendim, Allah oturmuş, milletlere hediyeler dağıtıyormuş. Herkesin hediyesini vermiş. Yunanlılar geç kalmışlar. 'Siz ne istiyorsunuz?' diye sormuş Allah. Masal bu ya."

Rakısından bir yudum daha aldı,

"'Biz' demiş Yunanlılar, 'güç istiyoruz.' 'Geciktiniz' demiş Allah, 'Bütün hediyeleri dağıttım. Gücü Türklere, hamallığı Bulgarlara, hesap kitap işlerini Yahudilere, el çabukluğunu Fransızlara, budalalalığı da İngilizlere verdim.' Yunanlılar çok kızmışlar bu işe, 'Peki, hangi entrikadır bizi açıkta bıraktıran!' diye bağırmışlar. 'Tamam, tamam' demiş Allah, 'Mademki bu kadar ısrar ediyorsunuz, sizi de eli boş göndermeyeyim. Sizin hediyeniz de entrika olsun.'"

"Şimdi-anladın-mı" hırıltısıyla içini çekti berber.

"Şimdi anlayacağın, biz, böyle güvenli güvenli, kendimizi bir marifet sanarak dolanırken, bu Yunan altımızdan sandalyeyi çeker de, haberimiz olmaz, inan olsun!"

"Hep öyle olmadı mı zaten," diye ilk kez onayladı, Turgut Öğretmen, "Osmanlı'nın sandalyeyi kaptırması hanidir!"

Berber Hasan'ın küçük meyhane-kebapçısı hemen hemen bomboştu o gece. Az ilerdeki masada tek başına oturan delikanlı birden bire söze karışıncaya kadar farkında bile değillerdi yalnız olmadıklarını.

"E, be, Halo Dayı! Deminden beridir dinlerim. Ne bozguncu adamsın sen be!"

On altı, on yedi yaşlarında, kendinden emin tavırlı, elinde yarıladığı Anglia bardağını sımsıkı tutan çocuğu, sırtındaki lacivert İngiliz okulu ceketinden tanıdı ihtiyar adam.

"Esip köpürürsün deminden beri..."

"Sen Ali'nin sınıf arkadaşı değil misin?"

Delikanlı, soruyu önemsemedi, sözünü sürdürdü,

"Onların EOKA'sı vardır da, bizim TMT'miz yoktur? Rum'lar ne derse desin, Kıbrıs Türktür, Türk kalacaktır!"

"Oğulcuğum, böyle şeyler uluorta konuşulmaz," dedi Halo Dayı. Delikanlı duymadı bile.

"Anavatan bize yardım eder. Bırakmaz bizi göreceksin." Sonra, Turgut Öğretmen'den yana döndü,

"Siz bakmayınız bu koca efendilere. Bunlar hâlâ Osmanlıdır! İbrahim Hoca gibilerle birleşir, tekke kurmaya heves ederler. Bakın, hâlâ çıkarmaz Osmanlı fesini başından! Sanki Türkiye kıyafet devrimi yapmamıştır!"

Turgut Öğretmen'in bir türlü soramadığı soru kendiliğinden atılmış oldu ortaya. Halo Dayı'nın kendisini savunma sırası gelmişti. Bir süre bekledi ihtiyar, sonunda,

"Rum'un korktuğu, Osmanlıdır," diye kesti attı, "Onu, şeytan görmüş gibi kaçırtan festir, fes! Türk'e İngiliz ceketi giydirdin mi, götüyle güler Rum adama. Bir güven gelir ki, sorma gitsin. Başlar hırlamaya!"

Delikanlı, belki de ceketinden utandığından, sustu. Halo Dayı bastırdı.

"Kıbrıs Türk'tür dersin. Bak bakayım soluna? Nedir gördüğün?"

"Maraş'tır işte!"

"Maraş'tan başka bir şey görmez misin orada? Şu otellere bak, şu yollara bak! Bir de bize bak!" Magosa'yı gösterdi. Sonra Turgut Öğretmen'e döndü,

"Toprak benimdir demekle olmuyor efendi oğlum. Seninse işleyeceksin!"

"Nedir senin dediğin be Halo Dayı? Gavur daha zengindir diye bırakıp da gideceng?"

"Haşa! Helbet bırakıp gitmeyeceksin! Gitmeyeceksin de, kolay yedirmezler adama, bilesin. Ne kadar emek verirsen o kadar senin olur. Çocuk da böyledir, kadın da böyledir, bahçe de böyledir. Şimdi, şu Maraş'a gelen gavurcuklar, kimin şehri derler Maraş'a? Türk'ün mü, Rum'un mu? Rum'un derler tabii. Yarın öbür gün, de savaştın, kazandın. Attın Rum'u oturdun. İşgalciye çıkmaz mı adın?"

"Ne olur çıkarsa?"

Halo Dayı zaman kazanmak ister gibi, uzun bir yudum aldı rakısından, yine yetmedi, bu defa da şeftali kebabını çiğnemeyi uzattı. Sonunda,

"Kaldırabilirsen, hiç," dedi, "Rusya girdi Macaristan'a da ne oldu?"

"Ne deng be sen!" İyice öfkelendi delikanlı,

"Rusya'nın Macaristan'a girmesi ile bizim Kıbrıs Türktür dememiz aynı şeydir?"

"Değil helbet! Gel gör ki, öyleymiş gibi olur. Öyle anlatırlar."

"Senin sülâlenin gözünü korkutmuş poturlu gavur! Tevekkeli değil hanidir otursunuz götünüzün üstüne!"

"Siz oturmayacak mısınız?" sordu Turgut Öğretmen.

"Oturmayacağız ya!" dedi delikanlı küstah bir tavırla,

"Yok bırakalım, Rum gelsin? Yunanistan idare etsin? Şu Maraş'ta yapıyorlar ya güzel evleri, otelleri? O evler onlara mezar olur. Taş üstüne taş kalmaz buralarda!"

"İnşallah bunlara varmaz!" dedi Turgut Öğretmen.

Omuz silkti delikanlı,

"Türk ganı taşırık biz damarlarımızda. Ama bu ihtiyarlar gönlümüzü bozarlar! Sor bakalım İstiklâl Marşını bilir mi?"

Turgut Öğretmen üstelemek istemedi. Bu kez de,

"Sor bakalım, hangi partidenmiş?" diye ısrar etti delikanlı.

Turgut Öğretmen sohbetin bu yöne sapmasını daha az tehlikeli buldu.

"Eh, Halo Dayı" dedi, "Söyle bakalım Demokrat mısın, Halkçı mı?"

Umulmadık bir ciddiyetle cevapladı Halo Dayı,

"Ben İttihatçıım, efendi oğlum, İttihatçı!"

Berber Hasan'ın dışında herkes gülmeye başladı. Delikanlı, 'yetti bu saçmalık' dercesine, gümbürtüyle geri itti sandalyesini, ayağa kalktı,

"Kessene benim faturayı!" dedi Berber Hasan'a.

Kapıdan çıkarken neredeyse çarptı, Arif'e. Farkına bile varmadı. Ötekinin de kavga edecek vakti yoktu. Kapıya dikildi, bakındı. Halo Dayı'yı kamburundan tanıdı. İhtiyar küllenmeye yüz tutmuş mangalı canlandırsın da, son şeftali kebabını da kızartabilsin diye eğilmiş, masanın altında kaybolmuştu. Berber Hasan'ın keyifle gülümsediğini fark etti.

"Sefa pezevenkleri! Gündüz Angiliasız, gece mastikasız durmaz bunlar!" içinden geçirdi Arif.

Halo Dayı delikanlıyı görünce şaşırdı, kalkayım derken başını masaya vurdu. Anası öldü de, haber etmeye geldi sandıydı.

"Bir dakkacık gelesin dışarıya!"

İhtiyar, dostlarının yanında söylenemeyecek şeyin ne olabileceğini merak etti. Fesini kontrol etti, yerli yerinde olduğundan emin olunca, Arif'in arkasından çıktı dışarı.

Arif elektrik direğinin altına park ettiği motosikletini gösterdi başıyla. Magosa'nın bin yıllık gölgeleriyle baş edemeyen ampulün altında, ayçiçeği gibi duruyordu Eleni. Anladı Halo Dayı,

"Ciradır?"

"Ciradır."

Fesini geriye itti.

"Hoca Efendiyi kaldırmak gerekir."

"Yoktur ki, Hoca Efendi burada!"

Berber Hasan dayanamamış, izlemişti, "Lefkoşa'ya indi bu ikindi."

"Sen git gızcağızın yanına," dedi Halo Dayı Arif'e. Berber'in koluna girdi, tekrar dükkâna girdiler.

İki büyük baş başa tartışırken, motosikletin yanına dikildi kaldı Arif.

"Sizde kalmaları doğru olmaz be Halo'm" dedi, berber,

"Gendine pezeveng mi dedirteceng? Ben alayım ciracığı, bize götüreyim, oğlan sizde kalsın. Yarın kıyarız artık nikâhı." Halo Dayı düşündü,

"Eh, madem öyle uygundur be Hasan'ım," dedi, "Sen al götür, ben de hocayı getireyim yarın ilkin."

Berber Hasan önde, varını yoğunu taşıdığı çıkınına sımsıkı yapışmış Eleni arkada, bir garip yürüyüş başladı, surların dibinde. Karanlık Osmanlı sokaklarının eğri büğrü taşlarına takılmamaya çalışırken mutluydu Eleni. Peşine takıldığı beyaz saçlı toparlacık adamı, hiç görmediği dedesi yaptı hayalinde.

"Türkçe bilirmin gızım?" diye sordu Berber Hasan bir ara.

"Ohi!" dedi Eleni önce, "Az," dedi, sonra.

"Öğrenin, öğrenin, maraz etme sen!"

Berber'in, batı surlarının dibinde, Namık Kemal zindanının hemen arkasındaki evine geldiklerinde, evdekiler henüz yatmamıştı.

"Uh? Kimdir be bu?" dedi, ışıl ışıl gözleriyle Hasan'ın karısı. Kızlarıyla avluda karpuz yiyorlardı.

"Halo'nun gelinidir," dedi Hasan Efendi.

"Gelinidir, he mi?"

Bir anda sardılar Eleni'nin etrafını.

"Güzelciktir be, gelinimiz!" dedi, kadın. Pırıl pırıl güldü, elini uzattı Eleni'ye öpsün diye. Kızın şaşkınlığı saçlarının rengiyle birleşti, birden kuşkulandı Peyker Hanım.

"Ciradır?" dedi hayretler içinde.

"Ciradır," dedi Hasan Efendi.

"Arif'indir. Bütün gece gelmişler motosiklet üstünde." Kızın yorgun olduğunu hatırlatıyordu.

"Aferin be, Arif'e!" dedi Peyker Hanım. Onca zaman motosiklet kullandığı için mi, Karpas yolunu gece geçtiği için mi, Eleni'yi getirdiği için mi, belli olmadı.

"Yorulmuştur gızcağız. Türkçe bilirmin?"

"Az," dedi, bu kez Eleni. Gülümsedi.

"Ne güzel de gülüyor bu!" dedi Peyker Hanım kızlarına. "Açtır herhalde."

Kızlara gün doğdu. Gece yarısı yatıya gelen bir gelin, üstelik de bir cira! Mağosa'nın beş yıllık sohbet stoku çıkmıştı.

Yemek hazırlamak, yatak sermek, gecelik bulmak için seferber oldular.

"Kimi nesi yok mu?" sordu Peyker Hanım.

"Bilmem," dedi Hasan Efendi, "İsmini bile bilmem."

Üstüne vazife değilmiş gibi omuz silkti, "Tanrı misafiridir be Peyker!"

Dört yılı aşkındır kardeş görmemişti, Eleni. Dört yılı aşkındır kendisine hazırlanan sofraya oturmamış, serilen döşeğe yatmamıştı. Işıklı Peyker Hanım birden simgesi oldu sevecenliğin.

"Uh, anam uh! Ağlıyor bu!" Telâşla kocasına bağırdı kadın.

"Eh, golay değildir be guzum," dedi Hasan Efendi.

"Çok sevmiş Arif'i, he mi?"

"Herhal. Yoksa niye bıraksın otunu ocağını gelsin?"

"Gel, gızcağızım gel. Ağlamayasın öyle!" Peyker Hanım dayanamadı, Eleni'yi göğsüne çekti, "Bir anan da ben sayılırım. Ağlama gızım ağlama. Sonra düğününde ne çirkin gelin derler. He? Gözelcik gözlerine yazıktır yavrum!"

Eleni nefessiz kalıncaya kadar gömdü burnunu Peyker Hanım'ın koca göğüslerine. Kadının elbisesini ıslatıncaya kadar ağladı. Hasan'ın kızları üzüldüler, ne yapacaklarını da bilemediler. Huriye'nin aklına Eleni'nin korkmuş olabileceği düştü.

"Sen de Türk olursun be guzum, ne var?" dedi, anasının göğsünde yatan kıza. Buklelerini okşadı,

"Eyi çocuktur Arif. Sonra hep bize gelirsin. Salamis'e gideriz. Denize gideriz."

"Mağosa güzeldir," dedi, bu defa da Nuriye, "Gezerjz olmaz mı?"

"Hadi serelim bir döşekcik bu gızcağıza artık," Eleni'ye döndü, "Yarın ola hayr ola, he mi?"

"Parakalo," dedi Eleni yanlışlıkla. Sonra düzeltti, "Şükran."

"Ah, senin şükran diyen dillerini yesinler," dedi Peyker Hanım,

"Hadi, kalk artık da uyu."

Kızlar pek sevdiler bu maviş ciracığı. Beklenmedik deneyimlerinin onlara kazandırdığı ayrıcalıktan da hoşnut oldular. O gece yataklarını birleştirdiler koyunlarına aldılar. Ertesi gün, rahatlatmak için ellerinden geleni ardlarına koymadılar. Elbiseler buldular, giydirdiler, süslediler. Osmanlı heyecanını sonuna dek abartıp, gerekirse canlarını verecekleri izlenimini verdiler.

Hoca eEfendi öğleye doğru geldi Lefkoşa'dan. Halo Dayı adamı otobüsten iner inmez yakaladı, durumu anlattı. Hüseyin Efendi pek münasip buldu. Ahır ömründe ilk kez bir gâvuru Müslüman etmek nasip etmişti Allah, binlerce kez şükretti.

"Senin adın bundan böyle Naciye," dedi Arif.

"Naciye Arif diye çağırılacaksın ölünceye dek."

"Ne! Evet!" dedi Naciye, masmavi gülümseyerek. "Naciye."

Başını çevreleyen, yasemin kokulu beyaz yemenisinin büsbütün ortaya çıkarttığı gözlerini yere dikti. Kötü bir telaffuzla tekrarladı, Hüseyin Hoca'nın ardından,

"Eşhedü enlâ ilâhe illâllah ve eşhedü enlâ Muhammeden Resûlullah."

VI

VAKANÜVİS:

Ebû Abdullâh Muşerrefüddin Sâdî-î Şîrazî
"Gülistan"ın yazarı.
Horasan, 1257

"Hiç böyle bir tat almamıştım hayattan, ta ki, göğsüme bastırıp, uykuda yüzen gözlerine bakıncaya kadar kadınımın o gece... "sevdalım, selvi boylum" dedim ona "uykunun sırası gelmedi daha. Şakı bülbülüm! Ağzın gül yaprakları gibi açılsın katmer katmer. Artık uyuma, yürek sızlatanım. Bırak dudakların sevdanın iksirini sunsun bana!"

"Yürek sızlatanın mı? Yine de, uyandırıyorsun beni?" Kadınım bir tek bana ait olduğunu yineledi durdu bana... Ve kıvrıldı benim dudaklarım, biliyordum yalan söylediğini. Ama ne gam? Bundan daha sıcak olabilir miydi dudaklarımın altında dudakları? Ya da daha yumuşak okşamalarımın altında omuzları?.. Mayıs rüzgârının, güllerin kokusu, bülbüllerin şarkısı, ovaların yeşili, gökkubbenin mavisi kadar lâtif olduğunu söylerler... Ah, bilmezler mi, bütün bunlar, er kişinin kadını yanındayken güzeldir..."

Girne kapısından yirmi dört saat içinde ikinci kez geçti Eleni. Lefkoşa'yı da ilk kez bu sefer gördü. Yemenisinin görüş alanını daraltan oyalarına alışmaya çalışarak, incelemeye koyuldu yeni kentini.

"Bu şehrin de Gıprıs şehri olduğuna bin şahit lâzım!" dedi Peyker Hanım.

O, denize âşıktı ve Mağosa'dan başka bir şehirde oturamayacağını söylerdi.

Gerçekten sıradan bir bozkır şehri gibiydi, Lefkoşa. Türk mahallesinin yüz yıllardır onarım görmemiş gibi duran duvarlarının arkasından fırlayan hurma ağaçları, meydanımsı boşluklara dikilmiş birkaç zakkumla palmiye, olsa olsa, iklimin sıcak, suyun yeterli olduğunu kanıtlardı.

Güneşin solmuş bir asker hakisine çevirdiği sokaklarda, omuzlarında tonlarca yük taşıyormuş gibi, terlemekten korkarak yürüyordu insanlar. Rum mahallelerinden farklı olarak, sessizdi evler, bahçeler. Ne bir kadın kahkahası ne bir radyo şarkısı.

Kasapların evine yaklaştıklarında, çarşı esnafında alışılmadık bir devinim izledi Halo Dayı

"Gene bir şeyler olmuş, herhal," dedi, Berber Hasan'a.

"Hareketlenmiş ortalık."

"İngiliz Makarios'u serbest bıraktı ya!"

"Uh?"

"BBC söyledi bugün. Gıprıs'a geri almayacaklarmış ama, serbest bırakmışlar."

"Eh, bir sene sonra Kıbrıs'ta bil kara papazı."

Vali Konağı'nın çevresi sıkı denetim altındaydı. Kırmızı berelilerden geçilmiyordu ortalık.

"Yok, yok, daha başka bir şeyler de olmuş," dedi Halo Dayı.

"Herhal. Yine birilerini vurmuştur pezevenkler," dedi ve Eleni'yi hatırladı Berber. Göz ucuyla baktı, kız dalgın dalgın seyrediyordu dışarısını. Ya duymamıştı ya da onu ilgilendirmemişti. İkincisi olmasını yeğledi, sustu.

"Dökülün," dedi Arif az sonra, "Geldik!" Gölgesi sokağı kapatan yüksek duvarların ortasındaki tahta kapıyı işaret etti. Daldığı rüyadan uyanırmışcasına sıçradı Eleni. Kapının tokmağına davrandı.

"Bismillah de, gızım," diye uyardı, Halo Dayı'nın karısı, "Ya Allah, Allah," diye mırıldandı nefesinin altından. Sürekli dua ederdi.

"Sağ ayağınla in," elini, Eleni'nin sağ dizine vurdu, "Bununla in!" Anlamadığını görünce, eğildi kapıyı açtı, sağ ba-

cağını kaldırdı, kapıdan aşağı itti kızı. Arkasından Müşerref Hanım, Peyker Hanım ve iki kızı, bumburuşuk indiler otomobilden. Halo Dayı kamburunu doğrulttu. Tahta kapıya yönelmeden önce düzeltti fesini dikkatle.

"Şefikanım, Şefikanım" diye seslendi, "Gelinini getirdik sanga!"

Beşi birden daldılar avluya. Şefika Hanım, bahçenin derinliklerinde, sırtı kapıya dönük, bir şeylerin dibini çapalıyordu.

"Uh?"

Geri döndü. Ağabeyini görünce de pek sevindi,

"Eh, hoş gelmişiniz be guzum" koştu, sarılmak için.

"Sana gelinini getirdik," dedi Halo Dayı yeniden.

"Uh? Gelinim?"

"Gelinindir bu gızcağız senin be Şefikanım!"

Peyker Hanım tuttu, Eleni'yi kolundan, ortaya çıkardı.

"Eh, hangi oğulcuğumu almıştır be guzum?" Şaşkın dikildi Şefika Hanım. "Yoksa Arif'tir? O dün gece gelmediydi."

"Arif'tir ya!"

Beğenmek niyetiyle süzdü Eleni'yi,

"E, güzelciktir gelinim be guzum!"

"Güzeldir, ya," dedi Halo Dayı.

"Neden söylemedi banga?" dedi Şefika Hanım, Eleni'ye doğru yürüyerek.

"Gaçırdı be gızı! Çekmiştir bubasına!"

"E? Ne vardı gaçıracak tazeciği? Allah'ın emriyle ister idik!"

"Git, elini öp!" fısıldadı, berberin büyük kızı Eleni'ye. Eleni davrandı.

"E, mesut olasın be gızım!" İki yanağından öptü. İçeriye seslendi Arif'in anası,

"İsmet, Sabahat, Arif'in garısıdır gelen!"

"Nedir adın sengin?"

"Naciye," diye atıldı Peyker Hanım.

Birden kavradı, Şefika Hanım, kız geldiğinden bu yana konuşmamıştı.

"Yoksa dilsizdir?"

"Ciradır, be guzum!" dedi, ışıl ışıl Peyker Hanım.

"İlahi Şefikanım," dedi ağabeyi, "Daha yeni anladın?"

"Ciradır? Aman yoğsam bir şey mi oldu Arifime? Gendi nereçtedir?"

"Dışarda, taksiyi yanaştırır."

"Oh, eyi, eyi! E, buyrun, buyrun." Sundurmaya doğru çekildi.

İsmet'le, Sabahat, önce şaşkın şaşkın süzdüler gelenleri. Sonra, bir başına, başı eğik Eleni'ye baktılar.

"Yazıktır be kıza," dedi İsmet. "Bir başına öyle durur orada."

"E? Niye demezsin banga be oğulcuğum? Ben istemem mi sanga bir düğün kuram?"

"Kısmet be ana," dedi Arif elini öperken.

"İnattır bu Arif be İsmet," dedi Sabahat, ablasına. "Hep gider kafasının doğrusuna!"

"E, Ali nerdedir?" Sordu Halo Dayı. Yeğenlerinden en çok onu severdi.

"Gelmedi gene dün gece," dedi Şefika Hanım,

"Çok maraz ederim be abi. Son bir yıldır, iki gece varsa, üç gece yoğtur!"

"Başından büyük işlere bulaşır," dedi Arif, "Geçen gün Konak'ta görmüşler, yine."

"Nümayişte mi?"

"Nümayişte ya. Bizim Hacı Hüsrev anlattı. Onun kardaşı yardımcı polistir. O görmüş. Bizimki, adamı kolundan yakalamış, 'Sen ne biçim Türksün, niçin İngiliz'e çalışırsın?' diye bağırmış. Az galsın tevkif edecekmiş adam, sonra Türk'tür, gençtir diye acımış da, salıvermiş."

"Tüh, tüh, gördün mü bak!" ellerini dizlerine vurdu, Şefika Hanım,

"Ne isterler birbirlerinden bilmem ki! Gözel gözel geçinir giderdik işte. Gorurlardı bizi gâvurdan!"

"Amma da korurlardı be anacım!" Dayanamadı, söze karıştı İsmet,

"Unutursun sen! Daha geçen yıl sekiz kişi öldü. İngiliz korusaydı, ölür müydü?"

"Hal mı bıraktılar İngiliz'de goruyacak?" dedi Arif,

"O senin sevgili abin gibi piçler, rahat mı bıraktılar adamları?"

"Piç deme gardaşına be oğulcum! Niçün piçtir? Ben doğurmadım mı onu sengin bubandan?"

"İş tutmazlar, işlemezler ondandır bu. İşleyen adamın vakti olur mu böyle işlere?"

"Ana, ordamın?"

Bir gümbürtüdür koptu avlu kapısında. Kapı gıcırdamaya vakit bulamadan açıldı, geriye yaylandı, bütün ağırlığı ile çarptı hemen dibinde biten hurma ağacına. Herkes sıçradı.

"Cemil'dir bu," dedi Şefika Hanım.

Halo Dayı yerinden oynayan fesini düzeltti.

"Ana, Arif'in gız gaçırmış! Biling?"

Sundurmanın yanında belirdi Cemil. Kalabalığı görünce duraksadı. Kimseleri selâmlamadan, doğruca yürüdü Arif'in üstüne,

"Nedir senin yaptığın? Orospu sokacan eve?"

Kızlar, Eleni'yi bahçenin öteki ucuna kaçırdılar.

Cemil elleri belinde bağırıyordu. Gırtlağından fırlayan damarlara bakılırsa, Arif'in üstüne atladı atlayacaktı.

"Sen soktun da ne oldu?" dedi, Arif oturduğu yerden, "Cümle alem bilir evdekini Baf'tan aldığını! Çekip çıkarmadın mı garıyı kerhaneden?"

Cemil, ne saldırdı ne de suçlamalarına cevap verdi Arif'in. Onun yerine,

"Bak ana, söylerim sanga" dedi, Şefika Hanım'a dönerek, "Benim evime ayak basmayacak gelinin!"

"Sanki bayılmıştı!" dedi, Sabahat dişlerinin arasından. Eleni, sindiği gölgede, bembeyaz kesildi.

"Aldırma sen!" dedi İsmet kıza. "O öyle bağırır, bağırır gider!"

"Bak, sanga söylerim, Arif Efendi, garına bakmak için bana güvenme! Bir şiling işlemez benden!" Anasına döndü, "Madem sen de pezevengliğini yaparsın oğlunun, sanga da söylerim ana, bana gelmeyin aç galınca." Yumruğunu indirdi sundurmanın direklerinden birine,

"Ben alnımın terini yedirmem elin orospusuna!"

"Seng gendi orospuna yedir," dedi, Arif yine oturduğu yerden, "Yedir ki, sengin boynuzlarını parlatmasın!"

Cemil yine duymazlıktan geldi,

"Söylerim sanga ana, çeyrek okka fazla ekmek vermem dükkândan, bilesin!"

"Zaten parasını veririm be oğulcum," dedi Şefika Hanım, ama Cemil'in bitirmeye niyeti yoktu. Arif'e döndü.

"Yedir seng, işsiz güçsüz serserilere! Neyine güvendin? Çaktım almaz makinene mi?"

"Senin o çaktım almaz dediğin daha çok kasap dükkânı satın alır! Maraz etmeyesin seng!"

"Söylerim sanga, orospun geçmesin gapımın önünden! Anladın? Koy bunu o galın gafanga!"

Son sözünü söylemiş gibi, hızla döndü, bahçe kapısına atıldı, Cemil Tahsin. Işıkları yakmak henüz kimsenin aklına gelmiş olmadığından, önce, arkasındaki yusufçuk ağacına çarptı, sonra da, aynı anda içeri giren Ali'ye.

"Anga'nı, avradını..."

Bir kahkahadır attılar kızlar.

"Nedir be?" dedi Ali şaşkın.

"Gidip göresin ağabeyinin yediği boku!"

"Uh?" dedi Ali.

Biri akıl etti sundurmanın ışığını yakmayı. Ali'nin ilk gördüğü, Halo Dayı'nın fesi oldu.

"Hoş geldin be dayı!" Sevinçle yürüdü dayısından yana.

"Nerdesin be yeğenim? Anan maraz eder buracıkta!"

"İşlerik be dayı! Duydun, İngiliz serbest bıraktı Papaz'ı."

Gözü Arif'e ilişti,

"N'apan be Arif? Neydi Cemil'in bağırındığı?"

"Evlendik işte!"

"Evlendin mi? Uh? " Hemen etrafına bakındı Ali, "Hani ya? Nerededir genablamız?"

"Bir güzel ciracıktır genablamız!" İsmet su gibi bir sesle bağırdı, bahçeden, ağaçların arasından.

"Rumdur? Essah mı?" Arif'e döndü Ali.

"Bu sabah Müslüman ettik, nikâhını kıydık" dedi Halo Dayı. Karısı bir dua mırıldanmaya başladı ardından.

İsmet, Eleni'yi getirdi, lambanın altına tuttu. Eleni eğildi, elini öpmeye davrandı, Ali'nin. Delikanlı, şaşkınlıkla kaçırdı elini. Kız kendi yaşında ya var ya yoktu. Eleni, Ali'nin kızdığını sandı, kıpkırmızı kızardı. Gölgede bile belli oldu kızarıklığı, ısısı Ali'ye kadar vurdu.

Ali'nin Rum kavramı, elini öpmeye kalkışan bu minicik, beyaz örtülü kızla hiç bağdaşmadı. Daha o anda, Rumları bir yana, yengesini başka bir yana koydu kalbinde.

"Adı nedir?" sordu, kardeşine. Arif, Ali'nin sesindeki sevecenliği sezinledi, mahçup oldu. Başka bir şeyler beklemişti,

"Naciye koydum," dedi, yavaşça, "beğendi-mi?" der gibi.

"Eh, hoş gelmişsin be Naciye Yenge!" dedi kıza Ali. Başka ne yapması gerektiğini kestiremedi. Elini uzattı, sıksın diye. Naciye mavi mavi gülümsedi yeniden.

"E, ana, aç mı bıraktın, bu insanları bunca saat?"

"Bilmezdim ki gelirler be oğulcum! Hiç yemek yoktur evde! Şindicik bakarız şurdan! İsmet, Sabahat!"

Kadınların hepsi birden kalktılar. Arif bakkala yollandı.

"Söyle bakayım, şimdi," dedi Halo Dayı, "Nedir senin yaptığın?"

"Uğraşırık be dayı! Makarios tekrar gelmesin isteriz Ada'ya."

"E, be yeğenim, nümayişle olmaz ki bu!"

"Nümayişsiz de olmaz be dayı! Bak Rum'a, nasıl koparttı her istediğini? Bizim gibi yalvarmakla olmaz ki! Osmanlı-'dan beridir yalvarmakla geçiririk vaktimizi!"

Çıkardı cebinden bir sigara yaktı. Halo Dayı bir şey söyleyecekken, sakallarına, kan çanağı yorgun gözlerine, nikotin sarısı parmaklarına baktı, vazgeçti. Onun yerine,

"Nedir be, bu Hacı Yusuf hikâyesi, bilirmin?" diye sordu, "Gayboldu adam!"

"Gaybolur ya!" dedi Ali, keyifle.

"Vurdular mı adamı?" Berber sordu bu kez.

"Değmez o deyyusa gurşun harcamaya. Bastılar bir gece evinde, kestiler sakalını, yolunmuş tavuğa döndü. O da bastı gaçtı Beyrut'a."

Berber gülecekken, Halo Dayı'nın kaşlarının çatıldığını gördü, durdu.

"Yapmayacağdınız!" dedi Halo Dayı.

"Az bile yaptılar yobaz pezevenge!" dedi Ali.

"Be oğlum, anlaman? Papaz'a karşı imam, kiliseye karşı cami dikmedin mi, sonu gelmez bu işin. Nasıl kalkındırdı Rum, Yunanistan'ı ayağa? İngilizi de, Fransızı da, Birleşik Devletleri de bilmez mi Kıbrıs Rumu'nun Yunan olmadığını? Yunanlının gendi bilmez mi? Garşı garşıya goy, birinin lâfını öbürü anlamaz. Daha şurda ne oldu, Yunan, Rum'u sahipleneli?"

"1951" dedi Berber.

"Kim sahiplendirdi? Kilise değil mi? Papazlar değil mi? Neden anlaman hâlâ haçın hilâle karşı savaştığını?"

"Onlar geride galdı be dayı. Yoktur artık öyle şey."

"Ne yok? Nasıl yok? Okuman kara Papaz'ın nutuklarını?"

"Bizi de sahiplenecek Türkiye'dir be dayı. Türkiye'de hacı hoca ile iş yürür mü? Din işidir, devlet işidir, ayrılmadı mı hanidir? Üstelik, bu senin Hacı Yusuf, Lübnan vatandaşıdır!"

"İyi ya be oğlum, iyi ya be Alim. Şimdi herifi gönderdin yolunmuş tavuk gibi geri."

Ali'nin gözünün önünde canlandı Hacı Yusuf. Başladı gülmeye.

"Orada, Türkler artık Müslüman değil, demezler mi? Gün gelir de Araplar'dan istesek bize yardım ederler mi?"

"Etme be dayı! Elin Arap'ından gelecek hayır Allah'tan gelsin. Bizim ne işimiz var, Arap'la? Türkiye, NATO'nun gazığıdır, unuttun? Yunanistan basıp geçemez Türkiye'yi!"

"Hâlâ Gıprıs gurtarırsınız? Buz gibi oldu yemekler!" çağırdı Peyker Hanım.

Arif sezdirmemeye çalışarak saatine bir göz atmaya kalktı, bakmadan anladı, Halo Dayı'nın gün görmüş gözleri.

"E, bu gece düğün gecesidir be Ali'm," dedi. "Biz de oturmuş neler gonuşuruk buraçta!"

Şefika Hanım, Arif'in yanına yanaştı.

"Akşam okunacak be Arifim. Gelindir, namaz gılsa sevap olur. Bilir mi, gılsın?"

"Daha kelimeyi şehadeti yeni belledi be ana!"

"Ben gösteririm onga!" Gelinine seslendi,

"Gel Naciye gızım, sanga öğreteyim abdest alasın."

***

Ezan yalağın başına geldiklerinde başladı.

Şefika Hanım, dinlemesini işaret etti Naciye'ye, bir de tas uzattı.

"Şimdi dökesin suyu banga."

Ellerini bileklerine kadar yıkadı. Sonra uzandı, tası aldı Naciye'nin elinden. Bu kez de o döktü, Naciye yıkasın diye ellerini.

Naciye, yemek için yıkanıyorlar sanmış olmalıydı. "Efkharisto!" dedi.

"Ohi, ohi! Abdest, abdest!" dedi. Şefika Hanım. Tekrar işaret etti ezanı dinlemesini. Naciye anlar gibi oldu. Bir daha yıkadı ellerini, kayınvaldesini izlemeye koyuldu. Ağzına ve burnuna su çekti kadın. Çekerken de parmakları ile saydı, "Bir, iki, üç!" dedi. "Ne. Evet!" dedi Naciye. Tekrarladı, suları burnuna kaçırdı bu kez. Hapşırmaya başladı. "Yok, böyle! Böyle..." Şefika Hanım küçük küçük nefesler aldı. "Ne," dedi Naciye yeniden. Gözlerinden yaş geldi. Yaşlar dinsin diye beklediler, yeniden başladılar. "Bir, iki, üç!", yüzler yıkandı. Sonra sağ ve sol kollar yakamoz yaptı yalakta.

Naciye, en çok ayak yıkama tarafını sevdi işin. Gün boyu şişen ayak parmaklarını kıvırttı da kıvırttı suda. Şefika Hanım sabırla bekledi, yatak odasına geçmeleri gerektiğini işaret etmeden önce.

Rengârenk, Şam işi bir seccade çıkardı çeyiz sandığından,

"Bu senin seccaden olsun!"

Yemenisini çıkarmasını işaret etti, yerine bembeyaz bir tülbent uzattı,

"Bu namaz örtün olsun!"

Naciye'nin saçları altın ışıklarını saçtığında da, "Allah seni gocana bağışlasın!" dedi.

"Allahü Ekber!"

Ellerini parmak uçları omuzbaşlarına gelecek kadar kaldırdı, göğüslerinin üstüne dayadı. Arkadan gelen duaları, Bayraktar Camisi'nden dinlediği ezanlardan tanıdı, Naciye. İki olayın ilişkisini kavradı sonunda.

Ettehıyyâtü'den sonra, ayağa kalktı, gelinini iki yanağından öptü Şefika Hanım,

"Ben senden hoşnudun gelinim," dedi, "Allah da hoşnud olsun."

Uzandı, borosundan, koca bir oval taşın süslediği bir yüzük çıkardı, "Yüzgörümlüğü."

Naciye'nin parmağına taktı,

"Burada yatasınız." Kocasının ölümünden bu yana, içine kimseyi sokmadığı, büyük ceviz karyolayı işaret etti.

O gece bekâreti bozulan Arif oldu. Delikanlı, Naciye'nin çürük olduğunu anlamış mıydı, bilinmedi. Çok sonraları kimileri anlamayacak kadar budala, kimileri de, karıya çok tutkun olduğu için bile bile kabullendiğini söylediler.

VII

VAKANÜVİS:

Majestelerinin Lefkoşa Viskonsülü
Büyük Britanya Dışişleri Bakanlığına
Yıllık Rapor
Aralık, 1862 - Lefkoşa

"...Kıbrıslılar sessiz ve sakin tabiatlıdırlar -dost canlısı ve misafirperverdirler ve gözle görünür biçimde eğlenceden hoşlanırlar. Fakat doğuştan tembel olup, aylaklığa eğilimlidirler- zamanlarının önemli bir bölümünü kahvelerinde ve adanın çeşitli bölgelerinde kısa aralıklarla kurulan panayırları sık sık ziyaret ederek ziyan ederler -Günlük yaşamlarında tutumlu ve ılımlıdırlar. Kepekli un ekmeği, peynir, zeytin ve sebze köylülerin doğal gıdalarıdır- yine de, şarabın bol ve ucuz olması nedeniyle, sarhoşluk yaygındır. Eşkıyalık, hırsızlık ve cinayet olaylarına hemen hiç rastlanmaz adada- halkın tesis edilmiş otoriteye karşı muhalefeti ve siyasal ajitasyonu hiç yok denecek kadar azdır. Hıristiyanlar, Yunanlılar için söylenenden daha namusludurlar - ayrıca daha az girişimci ve edilgendirler- yine de Levant'ta kumaz ve zeki işadamları olarak sağladıkları ünün belki de yabana atılmayacak bir tarafı olduğu düşünülmelidir. Müslümanlarda, Arap Müslümanların kişiliğini belirleyen fanatik ruh ve bağnazlığa pek az rastlanır -kentte ve köyde Hıristiyan komşularıyla uyum içinde yaşarlar- fakat nüfusun çoğunluğunu oluşturdukları Lefkoşa'da, üstünlüklerini daha bir koyarlar ortaya..."

Günler çocukluktan kalma yazlar gibi, uzun, dingin ve tükenmez gibi, kovaladı birbirini. Güneşle başlayan ve gün boyu tahta iskemlelerin üstünde, sundurmada yaşanan gündüzler güzeldi.

Kerpiç evin beton zemini bir çırpıda kuruyan bir kova sudan başka temizlik istemezdi. Osmanlının abartılmış mutfağı Kıbrıslı Türk'e dokunmamıştı. Çiğ enginar ve marul, yemekten sayılırdı. Yine de, Naciye'nin göreceli hareketliliği dillere destan olmakta gecikmedi. En bağnaz komşuları bile Şefikanım'ın hamarat gelinini över oldular. Arif'in Naciye'nin gözünün içine baktığını anlamayan kalmadı, "İyi bir karı oldu erkeğine ciracık," dediler. Verdilerse yedi, vermedilerse yemedi. Aldılarsa giydi, almadılarsa

giymedi. Ağzı var, dili yok dediklerindendi. Sesi duyulduysa, çocuk doğurduğu zamanlarda duyuldu. O da, beş yıllık evliliği süresinde, dört kez oldu.

"Arifim'e uğur getirdi gelinciğim," diye anlattı komşularına Şefika Hanım. Kısa bir süre sonra da müjde verdi,

"Kaymaklı da ev aldılar. Taşınırlar artık yakında."

Uykulu şehrin hiç tanımadığı bir telâşla çalışıyordu Arif.

İşe, tekalamit istasyonunun dışındaki saatlerde, kırmızı berelilere direksiyon dersi vermekle başladı. Kurs başına yedi İngiliz lirası kazanıyordu. İşleri artıkça daha ince hesaplara girdi. Belirli bir saatten sonra hâlâ öğrenemeyenlerden zarar ettiğini hesapladı. Fazla saatler için ek ücret almaya başladı. Uzun bir süre, onarıma gelen otomobilleri kullandı bu işi için. Hacı Hüsrev farkına varıp da işine son verdiğinde, hurda bir mini Morris alacak kadar parası vardı. Hurda Morris elinde canlandı, sermaye oldu. Ders saatlerini artırdı. Rum'larla dost kalmayı becerebildiğinden, müşterilerine ehliyet aldırması da kolaylaşıyordu. İlk altı ayın sonunda, bir İskoç çavuştan düşürdü ikinci otomobilini. Tamir etti, sattı. Ondan kazandığı üçüncü ve dördüncü otomobillerini getirdi. Bir süre sonra kendi tekalamit istasyonunu açtı.

Yedek parça ve lastik işine girdiğinde, artık ev alacak parası olduğuna karar verdi, gitti, Kaymaklı'da, Cemil'in evinin karşısında, koca bir ev aldı. Ona inat, İtalyan seramiği, İsviçre kerestesi ile donattı.

Cemil'in servete duyduğu saygı, Arif'i yabana atmaması gerektiğini düşündürdü. Artık kendisinden bir şey istenmeyeceğinden emin, yavaş yavaş yanaştı kardeşine. Ciğerini bildiğini söylediği ağabeyinin örtülü yaltaklanmaları eğlendirdi Arif'i. Kovmaktansa, burnunu nasıl sürttüğünü seyredip, eğlenmeyi yeğledi.

Naciye'ye gelince, onun insan değerlendirme diye bir kavramı yoktu. Yaşadığı sürece kimseye kin gütmemişti ki, Cemil'e gütsün. Bir eltisi canını sıkardı ara sıra, çünkü Arif ona orospu demişti. Ama, onu da dinlemez, olur biterdi.

1958 yılı bütün hışmı ile girdiğinde, Naciye ilk oğluna hamileydi. 27-28 Ocak olaylarında, "Taksim" lehine gösteriler yapan Türklere, ilk kez ateş açtı İngiliz polisi. Bir sonraki günün "Halkın Sesi" gazetesi, yedi Türk'ün öldüğünü ve yetmişe yakın Türkün'de yaralandığını bildiriyordu. 30 Ocak'ta, siyah başlıklarla çıkan Türkiye gazetelerinde, sayılar daha da artmıştı ve isimlerin arasında Ali Tahsin de vardı. Kimin attığı belli olmayan bir bombayı, halkın arasında patlamadan kapmış, uzağa, boş bir okulun bahçesine savurmuştu. Orada patlayan bomba, civardaki tüm camları kırdı ve bir hesaba göre yüzlerce insanın canını kurtardı. Görenler öyle anlattılar. Ali'nin fotoğrafı, yıllarca mücahitlerin ceplerinde, evlerin duvar aynalarının kenarlarında sıkıştırılmış kaldı.

O gün, bacağından sızan kanlara rağmen avucunun içi gibi bildiği sokaklardan, duvar diplerinden, kapı içlerine sine sine eve gelmeyi başardığında, Ali'nin ilk tedavisini yapan Naciye oldu.

"Pezevengi, pezevengi!" Onu bu hale koyanlara küfrede küfrede temizledi genablası yarasını.

Aynı gece, sanki binlerce yıl önce duyduğu çuval seslerini yeniden duydu Eleni. Duvardan yine üç adam atladı, yine maskeliydiler üçü de ve yine duvar diplerine sindiler. Eleni, bu kez onların Ali'nin odasına girdiğini gördü ama bağıramadı, kocasını uyandıramadı. EOKA'cı olduklarını sanmıştı, Arifini de öldürürler diye korktu. Taş kesildi, bekledi, yine.

Görümcesinin odasından çıktığını daha sonra gördü. Parmaklarının ucuna basa basa bahçeye, ağaçlara yöneldi

İsmet. Bir süre geçti aradan. Elinde taşıdığı büyükçe bir paketi Ali'nin yattığı odaya götürdü.

Mezar gibi sessizdi bahçe ve bir o kadar da karanlık. Adamlardan ikisi çıktılar Ali'nin odasından, İsmet'in az önce içeri taşıdığı paket, şimdi birinin elindeydi. Önce uzun boylu olanı atladı duvarın öte yanına. Kısa boylusu elindeki paketi fırlattı atlayana. Sonra da kendisi izledi.

Üçüncü adam, Ali'nin odasında bir süre daha kaldı. Sonra da çıktı. Naciye onun bahçe kapısına yöneldiğini, saatine baktığını, kapıyı sessizce araladığını gördü. Sokak lambasının aydınlattığı adam kısacıktı. Kapıyı ardından örtmesiyle birlikte, üçüncü adam yüzündeki maskeyi çıkarttı, hurma ağacının dibindeki eski zeytinyağı küpünün içine attı. Yeni gelen, sessizlik için pek bir gayret göstermiyordu. Bahçenin ortasına kadar yürüdü, orada karşılayan İsmet'e,

"Galdırsana anani," dedi.

"Tamam, doktor."

Gelen, Türk Mukavemet Teşkilatı'nın ileri gelenlerindendi, doktordu, Ali'nin yarasına bakmaya gelmişti. O gece orada sabahladı, sokağa çıkma yasağının bitiminde, erkenden gitti ertesi gün.

Naciye, olan biteni anladıysa da kendisine sakladı. Arif'e bile söylemedi. Kendi huzurunu koruma içgüdüsü bir süre sonra da unutturdu gördüklerini. Sildi attı beyninden.

Temmuz'da, olaylar daha da şiddetlendi. Bir ay içinde kırk üç Türk öldü. Her gün, en az bir ev vardı ağıtla inleyen. Uykulu Türk mahallesi, sürekli kâbusların yaşandığı karabasanlara gömüldü.

Peyker Hanım'ın ölüm haberi, Naciye'nin ilk oğlunun erken doğumuna neden oldu. Anlatıldığına göre, Lefkoşa'daki kız kardeşini ziyarete geldiği bir zamanda, kapı çalınmış, iki Rum delikanlı su istemişlerdi kendisinden. Peyker Hanım, tulumbaya, suya giderken, arkasından ateş açmışlar,

evin koridorunda öldürmüşlerdi. Öyle yatmış kalmıştı soğuk taşların üstünde ışıl ışıl Peyker Teyze.

Haberi duyan Naciye çılgına döndü. Peyker Hanım'ın pırıltısı, sevecen tombulluğu gitmiyordu gözlerinin önünden. Kayınvalidesinin yatağının üstüne attı kendini, avaz avaz ağlamaya başladı.

"Bu gavura da ne oluyor?" dedi eltisi, olayı öğrenmek için uğradığında,

"Bütün mahalle duyar yaygarasını!"

Belki Peyker'i sevdiğinden, belki de yeri geldiğinden, döndü Naciye'ye,

"Nedir bağırdığın? Aklınca bizi gandıracan? Seninkiler öldürdüler gadını işte! Biz bilmeyik mi, domuzdan post, gâvurdan dost olmaz!"

Koca karnından hiç de beklenmeyen bir hızla fırladı Naciye. Kaşla göz arasında yapıştı saçlarına Şekibe'nin. Küçücük boyuna bakmadan, tekmeler savuruyor, ısırıyordu. Şefika Hanım'ın gücü yetmedi ayırmaya,

"Gızım, çocuğunu düşüreceksin!" dediyse de olmadı. İsmet'le Sabahat yetiştiler.

"Kudurdu gâvur!" diye bağırıyordu Şekibe.

"Gebertecem sengi!"

"Konstıbllar gelecek guzum, konstıbllar gelecek!" Şefika Hanım dönendi durdu çevrelerinde.

"Yenge, yapma yenge! Çocuk düşecek!"

Şekibe, can havliyle bir dirsek attı Naciye'nin karnına. İki büklüm yığıldı kadın.

"Deli misin sen!" İsmet yürüdü Şekibe'nin üstüne. "Öldürecek misin gadını?"

"Gebersin gâvur dölü," diye soludu Şekibe,

"Doğsa ne olacak gâvur piçi! Doğmasa daha iyi!"

"Gâvurun piçi dediğin, gocanın yeğeni olur be gızım, hem gâvur değildir, Türk olmuştur Naciye."

"Git be yenge, Allah'ını seversen, git!" Yalvardı Şabahat, bir yandan da sırtından itekleyerek sokak kapısına yönelt-meye çalışıyordu. Kadın döndü, bir dirsek de Sabahat'a sa-vurdu,

"Tü!" dedi, tükürdü üstüne. Tükürük, kızın boynundan aşağı aktı,

"Elin gavurunu tutar, öz be öz yengenize garşı gelirsi-niz!"

"Allah belâsını versin senin gibi Müslüman'ın " dedi İs-met, Naciye'yi kadırmaya çalışırken yerden,

"Kısır garı, sen de!"

"Sus gızım, sus, sen de günaha girme!" dedi anası.

Yarım saat geçmedi aradan, Naciye sancı çekmeye baş-ladı. Dirseğe inat, Şekibe'ye inat, doğumu hiçe sayan kör kurşuna lânet doğurdu, çocuğunu.

"Ana, gız mı? Gız ise adını Peyker goyacağım."

Ter kan içinde doğruldu Şefika Hanım.

"Yok be gelinciğim, oğlandır," dedi. Kanlı bebeği ayakla-rından kaldırıp,

"Gözel bir oğlandır. Tıpkı bubasına benzer. Arif'im de böyle çirkindi doğduğunda!"

"Öyleyse adı Hasan olsun," dedi Naciye yattığı yerden.

Şefika Hanım, çocuğun adını Arif'in koyması gerektiğini düşündü, ama madem ismi Peyker olamıyordu, varsın Ber-ber Hasan'a adaş olsundu.

"Olsun be gözel gızım," dedi Şefika Hanım.

VIII

VAKANÜVİS:

Majestelerinin Kıbrıs Masası Şefi
İngiliz Kamu Kayıtları Dairesi Dokümanı, No. C. O. 67/71
Kıbrıs Müftüsü Hacı Ali Rıfkı Efendi Başkanlığında'ki Türk Delegasyonu ile yapılan toplantı zabıtları.
22 Nisan 1895, Lefkoşa

"Müftü, delegasyonu adına konuştu ve Mr. Liassides'in mahalleyi gezerek, köylüleri ayaklandırdığını ve Kıbrıs'ın verilecek ise, Türkiye'ye geri verilmeyip Yunanistan'a bırakılmasını talep eden bir dilekçe için imza topladığını ve eğer İngilizler adayı vermek niyetinde değilseler vergilerin ortadan kaldırılması gerektiğini söylediğini, her ne kadar bu lâfların saçma ve akıllı insanların inanacakları lâflar olmamasına rağmen, ayın 22sinde, Pazar günü bir toplantı yapılacağını ve karışıklıklar çıkmasının muhtemel olduğunu anlattı. Hıristiyan okul müdürlerinden birinin bestelediği ve açıkça söylenen bir şarkının son dizelerinin "Türkleri yumuşak bir kılıçla öldürelim ve intikamımızı alalım" diye bittiğini de ilave etti. Hıristiyanlar Müslüman kadınlarını ve ileri gelen Türklere, öldürüleceklerini ima ederek "bum, bum" diye hakaret ediyorlar... "Türkler sadıktırlar ve huzur içinde yaşamak istiyorlar fakat bu gibi lâflara kızacak cahil Müslümanlar vardır ve bu tür konuşmaların ve hareketlerin karışıklıklara yol açması muhtemeldir"; Ekselansları'ndan, olayları önlemek için gerekli önlemleri almalarını rica ediyorlar... "Mr. Liassides'in gayretleri ve hazırlıkları-

nın kamu düzenini ihlâl edeceği muhakkaktır ve Türk delegasyonu Ekselansları'nın her türlü önlemi alacağından emin bulunmakta ve düzeni ihlâl edeni cezalandıracağını bilmektedir." ...Hacı Mehmet Raif Efendi, evvelisi gün, evinde okurken, evinin önünden geçen Müslüman
çocuklardan rahatsız olduğunu ve anladığı kadarıyla Hıristiyan çocuklar Müslüman okuluna taş attıkları için, Müslüman çocukların onları kovaladığını ve okul müdürü ile konuştuğu zaman onun ne yapacağını şaşırdığını ve işlerin kontrolden çıktığını anlattığını ve Müslüman çocukları okullarına sokana kadar çok uğraştıklarını anlatarak, bu olayın da şehirdeki durumu açıklaması gerektiğini söyledi. Müftü Efendi, 28indeki toplantıya katılmamaları için, Müslümanları uyarmış olmasına rağmen, bir kısmının dinlememesi halinde çıkacak karışıklıkları önlemesini Ekselansları'ndan rica ettiğini belirtti. "Yunanlılar, pazar yerlerinde Müslümanlara "Köpekler ve eşekler," diyorlar, ama Müslümanlar henüz karşılık vermediler" dedi.
... Ekselansları, Müftü'nün yüksek mevkisi itibariyle, bugüne kadar sürdürdüğü tutumundan memnun olduğunu, yapması gerekenleri yaptığı için de ayrıca sevindiğini söyledi. Söylenenlerin dikkate alındığını ve delegasyonun merak etmemesini, karışıklık çıkmasına izin verilmeyeceğini söyledi..."

IX

VAKANÜVİS:
M. B. Seagar, Lefkoşa Sulh Hakimi,
Majesteleri'nin Kıbrıs Masası Şefi'ne Gizli Rapor,
C. O. 67/91
3 Mayıs 1895 - Lefkoşa

"Son üç gündür, şehirde Türklerle, Yunanlılar arasında, dini anlamda ve önceleri dedikodu zannettiğim, bir husumet dalgasının yükseldiğini duydum. Anladığım kadarıyla bu düşmanlık, Yunanistan'ın istiklâlini ilan ettiği günü kutlamak üzere yapılan fener alayı sırasında, kortej, Lefkoşa'nın daha çok Türklerin oturduğu Tahtakale semtinden geçerken, çoğunluğunu okul çocuklarının teşkil ettiği bir grup, nefret ettikleri Müslümanların katliamına ait şarkılar söyleyecek kadar terbiyesizleşmişler. Bu olaylardan, Türkler ciddi biçimde alındıkları kadar, korkmuşlar da. Dahası Türkler tarafından durumu gözden geçirmek ve alarma geçmek üzere bir toplantı da yapılmış. Daha başka bir şey bilmiyorum. Bunun dışında, her iki tarafla da iyi ilişkiler içinde olan bir beyefendi, dün akşam ziyaretime geldiğinde, Mr. Liassides ve Theodotou tarafından, adanın her tarafından delege çağrılmak suretiyle bir toplantı düzenlendiğini ve toplantının Parlemento'da, Kıbrıs üzerine yapılan son zamanlardaki konuşmaları protesto etmek amacını taşıdığını anlattı. Ayrıca, Türklerin toplantının amacını muhtemelen yanlış anlayacaklarını ve her zaman olduğu gibi, itiraz edeceklerini de söyledi.

Lefkoşa Sulh Hakimi olarak Hükümet'in bu toplantıya dikkatini resmi olarak çekmek isterim; kişisel öz-

gürlüklerin kutsal olduğu günümüzde, insanların toplanma ve kendilerini ilgilendiren konularda konuşmaya hakları yoktur demiyorum, ancak bu toplantının gerçek gayesinin şehrin Müslüman sakinlerine açıkça anlatılması ile mümkün olabilecektir. Müslümanların yanlış anlaması pekâlâ muhtemeldir ve öyle olunca da kan dökülmesine değilse bile sokak kavgalarına neden olacaktır.
Hükümetin dikkatini bir konuda daha çekmek isterim, böyle bir sokak kavgası vuku bulduğunda, bugüne kadar sorun çıkarmayan karışık zaptiye kuvvetlerimizin de ne yapacağı belli olmayacaktır. Kavga, dini nedenlerle olacağından, Müslüman zaptiyelerin, Hıristiyan zaptiyelerle çarpışacağı düşünülebilineceği gibi, zaptiyelerin taraf tutması da kaçınılmaz gibi görünmektedir... Bu toplantının tarihi 28 Nisan'dır. Ekselansları'nı danışmanlarından beni bağışlamalarını dileyerek, bir tahkikat yapılmasını, bu hareketin liderlerinin asıl amaçlarının siyasal olması durumunda... ve asayişi temin için adadaki askeri kıtaların (bir gövde gösterisi yapmak için) bir aylığına Lefkoşa'da toplanmalarının doğru olacağını bildirmek isterim...."

X

VAKANÜVİS:

Mustafa Fevzi, Kadı
Ali Rıfkı, Müftü
Majesteleri'nin Kıbrıs Masası Şefi'ne Dilekçe,
C. O. 67/91 17 Nisan 1895

"Efendim,
Yunanlı vatandaşlarımızın Paskalya tatilleri nedeniyle, bazı kötü düşünceli ve seciyesiz Yunanlılar toplanarak, Müslümanların
heyecanlanmasına ve öfkeden patlamasına neden olan çok terbiyesiz kelimeler sarf etmişler ve bu uygunsuz hareketlerinden sonra ve Yasama Meclisi üyesi Mr. Liassides'le birlikte, Yenikapı Meydanı'nda, 28inde bir konuşma yapılacağına dair bildirileri asmışlar ve bütün Hıristiyanları o gün orada olmaya çağırmışlardır ve biz sizin yukarda anlattığımız olayların Müslüman halk arasında büyük heyecan ve güvensizlik yarattığını bilmeniz için yalvarıyoruz... Dün önce Müftü'nün evine sonra da Şeriat Mahkemesi'ne çok sayıda Müslüman gelerek,
şikâyetlerini Hükümet'e aktarmamızı talep ettiler ve gerekli önlemlerin alınmasını istediler ama biz, halkı, Hükümeti olup bitenden haberdar edeceğimize söz verip, dağılmalarını sağladığımız halde, bu tür hareketlerin tekrarının, korkutucu sonuçlar doğuracağını düşündüğümüzden, yerli Müslüman halk adına Hükümet'in, Müslümanların heyecanlanmasına neden olan böyle olayları önleyecek tedbirler alması için, dua ediyoruz..."

XI

VAKANÜVİS:

Mr. B. Travers, Vali
Majesteleri'nin Kıbrıs Masası Şefi'ne Rapor,
C. O. 8544
4 Mayıs 1895 - Lefkoşa

"Panayis Fotiou adlı Lefkonikolu birisinin, Vitsada'ya, Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında kargaşa çıkarmak üzere gittiği hakkında aldığım bir rapor üstüne, o köye gittim. Çok bilgi toplanamamasına ve kanıt bulunmamasına rağmen, raporun doğru olduğuna kanaat getirecek kadar veri topladım. Böyle bilgilere daha önce de sahip olduğumdan, Panayis Fotiou'nun hareketleri sıkı denetim altındadır... Birkaç serseri (Yunanlı) Vatili'de olay çıkarmaya çalışmış, fakat nüfusun Müslüman kesiminin aklı başında davranışı -Muhtar Akif Efendi sayesinde- olay çıkmamıştır. Öyle görünüyor ki, aynı metot, hem Vitsa'da hem de Vatili'de uygulanmıştır, yani, gecenin yarısında birkaç silâhlı Yunanlı ortaya çıkmakta ve diğerlerini de güvenlikleri için silâhlanmaya çağırmaktadırlar. Vitsa'da da bir el ateş edildiğini söyleyip şikâyet ettikleri halde, ben bu işten
kendilerinin sorumlu olduğu ve bunu Türklerin üstüne atmak için yaptıkları kanaatındayım... Şu andan itibaren, Vitsa'da da bir zaptiye bulundurulmaktadır. Bundan böyle olayın tekrarlanmayacağı inancındayım... Karpas'a hareketinden önce Mr. Liassides, Varosia'daki toplantıda, vergilerin kaldırılması üzerindeki konuşmalara izin verileceği ve fakat "Enosis" çağrısına kesinlikle müsaade edilmeyeceği konusunda uya-

rılmıştı. Bu nedenle Meserya'daki bazı köylerde veya Trikomo'da yeni toplantılar yapılabileceği kanısındayım."

XII

VAKANÜVİS:

T. J. Chamberlayne, İngiliz Yönetici
Majesteleri'nin Kıbrıs Masası Şefi'ne Rapor, C. O.
883/6
14 Nisan 1899, Girne

"Geçen Kasım Atina'da, adına "Yurtseverler Ligi" denilen bir plân geliştirildiğine ve bu plânın Kıbrıs'ta kargaşalık çıkarılmasını örgütleyerek, Yunanistan'a iltihak etmesini sağlamak amacını güttüğüne Hükümetin dikkatini çekmek için yalvarırım. Bu birliğin veya ligin amaçlarının ve örgütlenme
biçiminin ne olduğu, eklediğim, 28 Kasım 1898 tarihli "SALPİNX" Gazetesi'nde açıkça belirtilmiştir. Birliğin amacı, bu örgütü Kıbrıs'ın bütün kasaba ve köylerinde kurmak, zengini, yoksulu, büyüğü, küçüğü kapsamak ve kendi kelimeleri ile "İyon adalarından sonra, Thessaly, Girit, şimdi de sıra Kıbrıs'ındır."
1. Plânın ne kadar kurnazca örgütlendiğine dikkatinizi çekerim: Fakir ve zengin üyeler aidat ödeyecekler, fakat mevki sahipleri ve onur üyeleri ödemeyecekler, yani onların isimleri ve nüfuzları, başkalarından para almak için kullanılacak ve onlardan bağış istenmeyecek.
2. İngiltere'nin ve Kıbrıs'ın çıkarları açısından, 1880'den sonra, Sir Garnet Wolseley'in, Kıbrıs'ı bir ikinci Korfu olmaktan korumak için önerdiği ciddi önlemler. politikasından, bu denli uzak düşülmesi çok elem vericidir. Bu kötü amaç için halen kullanılan iki ajandan birisi basındır; ki, anlaşılan, Lord Kimberley'in ilkeleri doğrultusunda

kısıtlanmayacak ve dizginlenmeyecektir; ikincisi de gittikçe daha "Yunan" olan, eğitimdir. Çok iyi bilinir ki, Yunanlılar, yapabildikleri her durumda, okuldaki dersleri "vatanseverlik duyguları" dedikleri şeye bağlarlar. Romanya'da, Bulgaristan'da, Mısır'da ve Şark'ta bunu yaptılar. Halklarını Helenik fikirlerle yetiştirmek istemelerinden dolayı kimse onları kınayamaz, ancak daha ileri giderler ve okullarını propaganda aracı olarak kullanırlar ve Bulgaristan'da ve Romanya'da olduğu gibi, aynı metotlar kendilerine karşı kullanıldıklarında, ortalığı ayağa kaldıracak kadar bağırırlar.

... Kıbrıs'ta, özellikle 1898'de kabul edilen XVIII sayılı Eğitim Kanunu'ndan yararlanarak, çok ileri gittiler. Bilindiği gibi bu kanun, Hükümetin ve Eğitim Bakanlığı'nın eğitim programları üzerindeki yetkisini kısıtlayarak Lefkoşa'da, sorumsuz bir siyasal komitenin eline teslim etti. Hiç kuşkum yoktur ki, Kıbrıs'taki eğitim mekanizmasının büyük bir bölümü aktif olarak bu propogandayı güçlendirmek için kullanılmaktadır. Bu doğrudur, çünkü 1897'de Yunanistan Türkiye'ye şımarıkça saldırınca, adına okul müdürü denilen birtakım adamlar ve öğrenciler Lefkoşa cimnasyumundan, harbe katılmak üzere Yunanistan'a gittiler. Öyle inanıyorum ki, o savaşın sonu farklı olsaydı, burada çok ciddi sorunlar çıkardı. Müteveffa M. Goussio'nun yönetimi altında Mısır'da çok etkili olan bu şımarık, adına yurtsever denilen örgüt, Kıbrıs'ta da olayların çıkacağını ilân etmiş ve Kıbrıs'ta yazlık tutan ailelerden bir kısmı kontratlarını fesh etmişlerdi... Şimdi, bu iki ajitasyon aracına bir üçüncüsü de eklenir gibi görünmektedir ki, bunun boş ya da önemsiz olmadığı, Yasama Meclisinin Hıristiyan üyelerinin Lig'in emrettiği biçimde ve her-

kesi kösteklemek isteyen bir tavırla, vergi konusunda birleşmeleridir; kanun teklifinin Meclis'teki küçük Türk azınlığın Hükümetle beraber hareket etmesi sonucunda red edilebilmiş olması düşündürücüdür.
3. Bazı Kıbrıslıların yeni örgütün merkezinin Kıbrıs'ta olmasını istediklerine inanıyorum ve duyduğuma göre, şimdiki Kitium Piskoposu'nun başkanlığı altında 15 kişilik bir komite, Limasol'da ilk toplantısını yapmıştır. Şimdiden, Atina'daki komitenin önerisi üzerine, bütün Kıbrıs'ı içeren bir olimpiyat yapılacaktır Limasol'da. Spor oyunlarının zararsız olduğu kuşkusuzdur, ama onlara bir Yunan havası verilmek isteneceği ve siyasal nutuklar atmak için hiçbir fırsatın kaçırılmayacağı da kuşkusuzdur. Bütün bunlar, Kıbrıs'ın, Türkiye'nin ve İngiltere'nin
çıkarlarına terstir.
4. Bazı sevimli, heyecanlı kişilerin, sanırım Byron Cemiyeti üyeleri, Hellenistik iştiyakları
desteklediklerini ve belki de Rusya'nın engellenmesi için, bu arzuları kullanılabilinir barikatlar ve entrikalar olarak gördüklerini biliyorum, fakat, Yunanistan yarı-Rus bir Kraliyet Ailesi tarafından yönetildiği sürece, bu fikirlerin bir hayal olduğu görülecektir. Bir zamanlar Athos Dağı'nın keşişhanelerinde, şu anda Candia'da ve muhtemelen Şam'da olup bitenler, bu haliyle, Yunanistan'ın Rusya karşısında işe yaramayacağını göstermektedir. Eğer bu doğruysa, bugün Yunan emellerine yapılan her türlü yardımın, gerçekte Rusya'ya yapıldığını bilmek gerekir.
5. Eski Yunan tarih ve edebiyatında güzel, ilginç ve eğitici olan öğretilmesin demiyorum, aksine, fakat, 1821 olaylarına ilişkin şımarık hayallerin, eklediğim gazetede görüleceği gibi, sadece Türkleri kızdıracağını, kötü duygular uyandıracağını ve

sonuçta bize bitmez tükenmez sorunlar yaratacağını söylüyorum.
6. Artık, temsilcilik aracına başvurmak için çok geç, fakat, (a) Bu budalaca Yunanistan yanlısı entrikalara son vermek ve (b) Kıbrıs'ta hâkim olanın Doğu Akdeniz'in büyük ölçüde sahibi olmasa bile, güç dengesinin hiçbir zaman göz ardı edemeyeceği bir pozisyona sahip olacağını düşünerek; İngiliz çıkarlarını savunmak ve İngiliz nüfuzunu Asya ve Mısır'da idame ettirebilmek için nelerin yapılması gerektiğini düşünmenin zamanıdır."

XIII

VAKANÜVİS:

Başpiskopos Makarios III
Kıbrıs Cumhuriyeti Başkanı
Londra Konferansı Söylevi
Aralık, 1959

Önce Türk Başbakanı'na acil şifalar dileyebilir miyim? Umarım, yakında geçirdiği uçak kazasının şokunu atlatmak üzeredir. Başbakan'ın kurtulması Tanrı'nın bir lütfudur, hepimiz minnettarız...
Bu, beraberliğin ve kooperasyonun olumluluğunun, bölünmenin ve kavganın olumsuzluğunu yendiği büyük bir gündür. Kıbrıs halkının, Birleşik Krallık ve Kıbrıs'taki Türkler ve Rumlar arasındaki ilişkilerde yeni bir döneme girdiğine işaret eder...
Dün birtakım şüphelerim vardı. Bu şüphelerimi, Türk cemaatine ve liderlerine duyduğum güven ve iyi niyetle yendim. Kesin inancım şudur ki, yazılı kurallar ve garantilerle ilgili hiçbir anlaşmazlık olmadan, birbirimizi samimiyetle anlayarak ve karşılıklı güven duygularıyla beraberce çalışabiliriz. Önemli olan, kişilerin olaylara yaklaşma biçimidir. Geçmiş görüş ayrılıklarının tümüyle unutulacağından eminim...
Konferansın kapandığı bugünde, Majestelerinin Hükümetlerine ve Türk ve Yunan Hükümetlerine, bu sorunun halli için gösterdikleri kooperasyon ve çalışma için teşekkür etmek isterim. Aynı anlayışın bizim düşüncelerimizi ve hareketlerimizi yönlendireceğine konferansın inanmasını isterim. Üstesinden gelinen sorunların önemini yadsımıyorum.

Konferansın temel başarısı, bölünmeyi ve mücadeleyi durduran yeni beraberlik ve kooperasyon ruhunu yaratmak olmuştur. Bugün, Kıbrıs halkı için yeni bir devir; bir barış, özgürlük ve refah devri doğmuştur. Tanrı'nın önderliğinde, birbirleriyle yakın ilişkiler içinde çalışan iki cemaat, hiç kuşkum yok ki, ortak çıkarları için Ada'nın iyiliğine çalışacaklardır...

16 Ağustos 1960 sabahı, dağlar, taşlar insan doldu. Magosa'nın, Canbolat Tabyası'ndan kuzeye, deniz boyu uzanan surlarının üstüne dirsek dirseğe dizildiler. Baf'tan, Lefke'den, Limasol'dan, Larnaka'dan, hatta Poli'den gelmişlerdi. Türk askerleri geliyordu, tam 379 yıl sonra!

"Bu siviller, bunun ne demek olduğunu bilmez!" dedi Halo Dayı, Turgut Öğretmen'e. Çevresinde gördüğü heyecanlı devinim ihtiyarı yadsıyordu, genç adam dudak büktü.

"Çünkü, efendi oğlum, siviller tarihi hatırlamaz!" diye sürdürdü Halo Dayı,

"Tarih, askerlerin ve mazohistlerin işidir!"

Askerleri anladı da mazohistleri anlamadı Turgut Öğretmen,

"Mazohistlerin?"

"Öyle be guzum! Mazohist olmasa, bin bir yıl öncesini hatırlayıp, katıp karıştırıp, bunca maraza eder mi insanlık? Nedir çarptığı yüreğimin? Bir oynak yosma mı gördü, gül mü kokladı köpeoğlusu? Tarihtir be guzum çarptıran! Yoksa nesine vurulayım çam yarması gibi heriflerin!"

Sesi Mülkiye Marşına karıştı Halo Dayı'nın. Arkasından sırasıyla, İzmir Marşı, Bursa Işıklar Lisesi Marşı, Dağ Başını Duman Almış izlediler birbirlerini.

Sıra İstiklal Marşı'na gelince, Alay Kumandanı, Türkiye'de okumuş birkaç öğrenci dışında, kimsenin katılamadığını görünce şaştı. Alkışlamaktan elleri acıyordu insanların, küçük meydan kurban kanları ile boyanmıştı, dualar oradaydı ama Anavatan'da alıştığı duygu yükünden farklıydı algıladığı. Yadırgadı.

Kurtarıcıyı karşılamakla, kurtuluş hareketinde bizzat yer almak arasındaki elle tutulur farkı hissetti. Yüz yıldır askerlik yapmadığını hatırladı Kıbrıs erkeğinin.

"Bunların bıyıkları yok!" dedi Naciye, gözlerini açarak. Turgut Öğretmen anlamadı,

"Türk Ordusunda bıyık yasaktır!" dedi, biraz övünen bir sesle.

Naciye'ye baktı, genç kadının yüzünde dağılmaya yüz tutmuş fakat hâlâ belli belirsiz direnen korku izlerini görür gibi oldu. Burun delikleri açılmış, nefesi sıklaşmıştı sanki. Birden anladı,

"Yenge Hanım, sen galiba Türkleri pala bıyıklı, sarıklı, Osmanlı leventleri sanıyorsun hâlâ?"

Naciye'nin kızarmasına bakılırsa, gerçekten öyle düşünmüştü.

"Hiç Türk askeri görmemişim!" diye savundu kendisini.

"Merak etme, bu insanlar da ilk kez görüyorlar!"

"Eh, oğlan görsün be guzum!" dedi Naciye. Kucağındaki bebeği kaynanasına uzattı, yanında eteğine yapışmış duran Hasan'ı havaya kaldırdı,

"Bakasın oğlum askerciklere! Türk askerleridir gelen!"

Ciracığı pek bir onayladı çevredekiler.

"Senden benden daha Müslümandır bu senin gelinciğin be Şefikanım!" dediler.

"Ben hoşnudum gendinden, Allah da hoşnud olsun!"

Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, İttifak Anlaşması uyarınca, Adaya yerleşen altı yüz elli kişilik Türk Alayı, özellikle Lefkoşa yaşamına büyük değişiklikler getirdi. Rumlara karşı, av tüfekleri ve en ufak bir terslikte "biz adam olmayık zaten" teşhisiyle daha da zorlanan mücadelenin umutsuzluğunu, kahramanlık efsanelerinin hemen nerdeyse insan olduklarını unutturduğu askerler, sildiler. Korunma duygusu, yaşlıların dualarına, gençlerin rahat uykularına ortam sağlarken, bir yandan da adamakıllı sarstı küçük toplumu.

Kıbrıslı "ciddiyete", hele üniformalı ciddiyete, hiç alışkın değildi. İngiliz yönetiminin yerleşik idari kanavası, toplumsal yaşamı sürdürebilmek için gerekli özverilerin, kısıtlamaların ve işlemlerin neler olabileceği hakkında düşünmekten alıkoymuştu insanları. Siyasal yaşamın olmaması, olası sorunlar üzerinde fikir yürütecek ussal disiplinin oluşmasını da büyük ölçüde engellemişti. Örgütlü bir gücün davranışlarındaki kesinliği, olaylara yaklaşımı ve değerlendiriş biçimini, oldukça korkulu bir hayranlıkla izlemeye koyuldu, Kıbrıslı. Kahvede kendileriyle iki zar atmaya yanaşmayan subayların burunlarının büyük olduğunu düşünenler de oldu, Türkiyeliler'in kendilerini aşağıladıklarını sananlar da.

Akdeniz rehaveti aşındırmış da olsa, at-avrat-silâh kavramının erkeklik onurunun temel unsurunu oluşturduğu her toplumda olduğu gibi, Kıbrıs erkeklerinin de, bu gör-

"Hele koş be Hasanım, bak bakayım sizdedir?" dedi, Havva çocuğa,

"Hiç evde durmaz oldu bu gızlar be Arif Efendi. Bir arkamı dönerim, yok olurlar ikisi de!" Şikâyet etti.

"Sen de o kadar gezme be Havvanım," dedi Arif.

"E, gencim be Arif Efendi! Sıkılırım evde! Rahmetli öldüğünden beri hiç içimden gelmez oturmak!"

"Neren genç be Havvanım? Gızların geldi otuzuna!"

Arif patavatsızlığı ile ünlüydü.

"Ha, ha, hah!" yılıştı kadın. Sudan zencisi siyahı yüzünün ortasında beyaz dişleri parladı, "Daha kırkıma girmedim ben!"

"Eh, seng artık," dedi, "küçül-küçül-de-götüme-gir" diyecekti, kadınla daha fazla samimi olmamak için vazgeçti,

"Gocasan da yeri" dedi, "Ben geldim yirmi yedime!"

"Başın keldir de ondan daha büyük gösterin!" öcünü aldı Havvanım.

Sinirlendi Arif, hayatta en sevmediği iki şeyden biri kellik, öteki de göbek bağlamaktı. İşi göbeğe elvermiyordu ama, işte kel olmuştu pekâlâ.

"Nerde galdı bu oğlan? Ben bakayım bir."

İçeri girdi,

"E, nassın be Arif Abi? Görmeyiz sengi hiç!" dedi Fikret.

Havva'nın kızı, sinemacıların örnek "kalfa" figüranı gibiydi; bir farkla ki, saçlarının rengini oksijenle açmaya kalmış, garip bir havuç turuncusuna döndürmüştü. Göğüslerinin ayrığını gösteren, çingene pembesi sentetik bluzü büsbütün sinirlendirdi Arif'i.

"Sen de, anag da küçüle küçüle cebime gireceksiniz artık! Nerden abin olurum ben senin?"

"Aşkolsun be guzum! Abi dediysek saygımızdandır!"

"Anganız gapıdadır, çağırır sizi!"

"Bu anam da inspektör kesildi başımıza, vallahi!" dedi Mualla, Naciye'ye, "Nereye gitsek, peşimizden gelir be guzum!"

"Siz de azcık evinizde oturun!" dedi Arif.

İsteksiz kalktılar kızlar.

"Naciye Abla, unutmayasın dediğimi," hatırlattı Mualla çıkarken.

"Tamam, tamam!" Kısa kesti Naciye. Arkalarından kapattı kapıyı.

"Bunlar sana aba mı der?"

"He. Sen bilmen mi ben Kaymaklı'nın ablasıyım? Genabla derler banga!"

"Bak, Naciye, bilesin, bu gart garıları istemem beng bu evde!"

"Eyi gızlardır be Arifim!"

"Çok gezerler. Durmazlar hiç evlerinde. Herkes onlardan gonuşur. Söyle gelmesinler bir daha!"

"Ben söyleyemem be guzum, nasıl derim gelmeyin bir daha?"

"Sen söylemezsen, ben söylerim bilesin! Bir daha görmek istemem bunları evimde, görürsem govarım!"

"E, tamam, tamam," dedi Naciye, kocasının suyuna gitmeye kararlı.

"Buba, buba, goşasın! Havva Teyze öldürecek Şekibe Yengemi!" Hasan haykırdı kapıdan.

"Ne deng, lan sen?"

"Şekibe Yengem'i! Boğuşurlar garılar yolun ortalık yerinde! Mualla Aba patlattı Cemil Amcam'a bir dane!" Hasan yerden yere atıyordu kendini gülmekten kıpkırmızı.

"Ne zaman gelseler buraya, çenesi durmaz Şekibe gadının," diye açıkladı Arif'e, Naciye,

"Gün boyu bizim evi seyreder dükkândan. Geçende gitmiş Havvanım, Şekibe'nin dükkâna. İster yarım okka et alsın. Cemil de yoğumuş. Gadın demiş, 'Vermem ben senin gibi godoşlara et, gızlarının pezevengliğini yapan. Söyle dostları alsın!' Havvanım önce hiç ses etmemiş, sonra çıktı dükkânın dışına. Ben tavşanlara yem veririm. Duyarım bağırır. 'Godoş sengin gocandır asıl. Tüm Lefkoşa bilir hangi kerhaneden çıktığını.' Gidip, bakasın be Arif'im, Şekibe öldürmesin kadını!"

"Angasını, avradını böyle işin!"

Sokak kapısına çıktığında, iki kadını toz duman içinde, yerlerde yuvarlanır buldu Arif. Görüntü, tüm dehşetine karşın, gülmeyecek gibi değildi.

"Bırakın be, ne istersiniz!" demeye kalmadı, Fikret, ayakkabısının topuğu ile saldırdı, karısını kurtarmaya çalışan Cemil'e. Uzun topuklu, tahta takunyaları ile tepesine, tepesine vuruyordu adamın.

"Vur, vur! Agzının üstüne vur. İfade veremesin!" diye, tezahürata başladı Bakkal Remzi.

"Seng sus, sengi de almayım altıma, goca pezeveng!" diye cevap yetiştirdi anasını kurtarmaya çalışan Mualla.

"Aslanım Şekibe Yenge!" dedi, elektrikçinin çırağı, "Seng de bu gollar variken, milli takıma güreşçi yapar sengi Türkiyeliler!"

Son durumda, Şekibe, Havva'nın kalçalarına binmiş, boğuşuyordu,

"Ana, ana, kelmiş be karı!" elinde kalan peruğa baktı,

"Kelmiş be halayık!" Peruğu sallayarak, gözlü, gözsüz herkese sergilemeye, bir yandan da deliler gibi kahkahalar atmaya başladı.

Şekibe'nin anlık gafletinden faydalanan Havva, gözü dönmüş danalar gibi fırladı toprağa kapandığı yerden, fırlamasıyla da, sırtından attığı Şekibe'ye tekmeyi patlatması bir oldu. Kalın kunduralarının, kadının kıçını çürüttüğünü görmeyen kalmadı.

Arif yapıştı beline Havvanım'ın.

"Yeter be Havv'aba! Yeter, iyice benzettin artık!"

Az ötede, tozların içine oturmuş, elinde anasının lağım faresi benzeri peruğu, haykıra, haykıra ağlıyordu, kızların küçüğü.

"Ne isteng sen bizden? Nedir sengin istediğin bizden? Gavur olsa yapmaz sengin yaptığını! Geçinir giderik ana kız şurda!"

"Allah'ından bul emi! Yedi sülâlenin dölü gurusun! Barnabas'ın şeytanları götürsün seni!" Kardeşini yerden kaldırmaya çalışıyordu Fikret.

"Al be garını evine!" Cemil'e bağırdı Arif,

"Rezil ettiniz bizi hep Lefkoşa'ya. Yürü seng de içeri!" Son emir Havva'ya idi.

Pırıl pırıl başını örtmeye çalışırken, yaşlar süzülüyordu Havva Hanım'ın gözlerinden,

"Gıçını goparttım kadının. Üç gün göt üstü oturamaz artık! Ne isterler bunlar bizden!" Cevabı olmayan bir soruydu sorduğu. Ağlamasını büsbütün arttırdı,

***

"Fukara insanlarık biz. Üç guruş paramız vardır rahmetliden. Bu Allahın belâsıcaları da gimse istemez alsın! Ölüp gitsem, galırlar bir başlarına sokakta!" Kızlarından bahsediyordu.

"Hadi yürü, hadi," dedi Arif. Kadını eve çekmeye çalışıyordu.

"Gördün, godoş gardaşının ettiğini?" sordu Şekibe, Cemil'e. "Korur Havva orospusunu!"

Arif duysun diye bağırıyordu,

"Bir bakar mı gendi yengesinin yüzüne? Alır götürür gadını evine!"

"Nasıl dayanın bu garıya?" Arif bağırdı Cemil'in arkasından, "Hiç akıl etmen mi iki tokat atmayı?"

"O garıyı öyle sever, bilmen mi?" dedi, Havva,

"Önce dövdürür gendini, sonra becerir garıyı. Öyle bir ibnedendir sengin Cemil!"

Naciye yere baktı, Arif duymazlığa geldi.

Götürüp evine yatırdılar Havvanım'ı. Çürüklerinin acısından inim inim inliyordu kadın. Naciye bir başörtüsü buldu, peruğun kuruyuncaya kadar bağlasın başına diye.

"Artık gerekmez," diye red etti Havva Hanım, "Hep gördünüz nasıl bir cenabet olduğumu! Mualla'ya gebeyken döküldü hepsi. Rahmetli de, ondan bıraktı da gaçtıydı Beyrut'a. Ölmeden de gelmedi geri!"

"Ağlama be Havv'aba!" Sarıldı Naciye, "Allah başka keder vermesin!"

Arif sıkıldı, ne yapacağını bilemedi.

"Hadi yürü, ben acıktım."

"Genabla, unutmayasın, n'olur!"

Naciye duymazlığa geldi.

"Nedir bu gızların derdi?" sordu Arif yolda.

"Mualla Türkiyeli bir oğlan sever be Arifim. Çavuştur oğlan, terhis olacak yakında. Evlenmek ister Mualla'ylan, ama anası bubası izin vermez. Çiftlikleri varmış Manisa'da. İsterlermiş amcasının gızını alsın. Oğlan mektup yazmış geçenlerde. İstermiş Mualla'yı gaçırsın. Diyor, biz de gitmeyik Manisa'ya. Kıbrıs'ta otururuk. Mualla da ister ona yazsın,

ama bilmez ne diyeceğini. Banga okutturmak ister adamın mektubunu."

"Sen garışma bu işe! Kıbrıs'ta bırakmazlar ki adamı. Birlik'le beraber dönecek Türkiye'ye. Makarios adama vize verir mi ki, tekrar gelsin?"

"He işte! Bunu sormak lüzumludur onga!"

"Gendi sorsun, sen garışma bu işe! Senin aklın onunkinden daha mı iyi? Bırak yapsın ne isterse!"

"Fukara gadın," dedi Naciye. "Çok acırım gendine."

Arif ses etmedi.

"Sevaptır be Arifim! Görmen nasıl ağlar Havvanım, gızlar evde galdı diye?"

Yaklaşık bir yıl sürdü halayık Mualla'nın, Manisa'lı İzzet Çavuşla, kimine göre "sözlülüğü", kimine göre "fingirdeşmesi". Bu bir yılın yarısı ağlama, yarısı da, başta Şekibe Hanım olmak üzere, mahalleli ile köşe kapmaca oynayarak geçti. Büyük Manisa, güzel Manisa, bağlı bahçeli, elmalı narlı Manisa, bir adım ötede İzmir, bir fuar ki Lefkoşa'yı tümden içeri alır. Güneş hiç batmaz, çiçekler hiç solmaz, kadın kadınlığını bilir, erkek erkekliğini, çavuş karısı mı?

"Sen ne diyon? Yüz bin muhtar garısından itibarlıdır!"

Kimi zaman, "Ah, Nac'ye aba, izinsiz kodular bu pazar!", kimi zaman, "Yüzbaşısı bir övmüş, bir övmüş, demiş sen tezkere bırak be İzzet, orduya lâzımsın sen!", kimi zaman, "Çok yakışıklıdır be aba, bak göresin nasıl çarpar yüreğim!", son zamanda da,

"Abaaa! Evliymiş İzzet! Öyle derler be aba! Yüzüğünü çıkarmışmış benimle dalga geçsin diye!"

"Erkektir be guzum, yapar mı yapar!"

"Sus be ana! Öldürmek mi isteng sen bengi?"

"Aman aba, n'olursa sengden olur. Yüzbaşısı hep gelir-

miş bizim Saray Otel'e, bir soralım bakalım doğru mudur dedikleri!"

"Öldürür be Arif bengi! Nasıl giderim gadm başıma otellere?"

"Çoluk çocuk sahabı gadınsın be aba! Kim ne der sanga?"

"Arif öldürür derim, anlamang?"

"Hep beraber giderik be aba? Ben, seng, Fikret hep beraber giderik. İstersen anam da gelir!"

"Eh, guzum, niçün kendiz gitmezsiniz?"

"Kim bakar be üç halayığın yüzüne? Bilmezmin be aba?"

"Hem de ki hep düzmecedir bunlar, İzzet öldürmez mi bengi sonra?"

"Öldürür." Onayladı, Naciye.

"Aman Naciye, guzum, gızcağızım, gurtar bizi bu işten. Öldürecek bu gızlar bengi! Verem edecekler be guzum."

"Tez elden öğrenek de bite bu iş! Yandı gavruldu abacım."

"Sanga inanırlar, giden bulun yüzbaşısını, dikilin garşısına, deng, 'Filan bölükten falan numrolu İzzet Çavuş'un medeni durumu nedir?' Söyler adam, goca yüzbaşıdır gendisi, yalan söylemez!"

"Gurbanın olam Naciye aba, sengde biter bu iş! Etme guzum!"

"Arif öldürür be beni!"

"Hemen gider gelirdik. Arif aAğabeyim duymaz!"

"He vallah beş dakka bile çekmez Saray Otel."

"Yerini bile bilmem beng! Bulamam otel, hotel!"

"Beraber giderik be aba! Biz beklerik gapıda, sen gonuşursun adamınan!"

"Beş dakikacık sürmez. Hemen atlarık bir taksiciğe, gelirik."

"Taksiye binek de dünya alem görsün, olur?"

"Kestirme bir yol vardır, Hacı Memiş'in evinin argasından. Ordan döneriz geri. Gimsecikler görmez."

"Çocuklar vardır be guzum. Peyker ağlar görmezse bengi!"

"Ben beklerim buracıkta. Siz gider gelirsiniz o uyanıncaya kadar."

"Şekibe gözler dükkândan!"

"Biz önden giderik, sen argadan gelin. Bekleriz seni Hacı Memişler'in orda."

"Hadi abam, gözel genabam. Ocağına düştük. Gurtarırsan sen gurtarın bizi. Allahın'ı Muhammedin'i seversen yapasın bize bu eyiliği!"

"He, gidin artık da bitsin bu iş! Arif gelmeden tez dönesiz eve!"

"Nerden bilirik adamın Saray'da olduğunu?"

"Bugün 30 Ağustos'tur. Türkiyelilerin bayramı. Orda olur gendi. Ziyafete katılır."

Kızları başına dert aldığını ilk kez sezinledi Naciye. Şekibe dövdüğünden beri Arif de acır olmuştu Havva'ya. Ses etmezdi gelip gitmelerine. Naciye de dikkat eder, o gelmeden savardı onları evden. Bir senedir hemen hiç lâfları edilmediydi karı koca arasında. Naciye bunca işi arasında Arif'in unuttuğunu düşündü. İstemeye istemeye umutlandı.

"Hele siz bir çıkın bakalım," dedi.

***

"Bir lira, iki şiling."

Şekibe Hanım, hesap makinesinin tuşlarına bastı. Müşte-

risi paranın üstünü almak için kollarını kaldırdığında gördü, Fikret'le Mualla'yı. İki kardeş, başları eğik, hızlı hızlı geçiyorlardı dükkânın önünden.

"Gene bir iş garıştırır bu orospular!" dedi, önünde dikilen kadına. "Mahallenin adını iki paralık ettiler!"

"Eh, biraz yakışıksızdır giyimleri!" onayladı müşterisi.

"Seng de çok safsındır be Selmanım.!" Azarladı Şekibe, "Görmezmin nasıl eğerler başlarını?"

Selma Hanım baktı,

"Allah ıslah etsin be Şekibe Hanım!" dedi, pek bir şey anlamamıştı ama Şekibe Hanım'a ters düşmek de istemiyordu.

"Bizim Naciye de aynı bokun soyudur, hiç çıkmazlar evinden!" derken, bu kez de Naciye'nin bahçe kapısını araladığını gördü.

Naciye şöyle bir kolaçan etti caddeyi, o da hızlı hızlı yürümeye başladı. Onun da başı eğikti. Sanki o eltisini görmezse, eltisi de onu görmezdi.

Kasanın arkasındaki sandalyesinden yükseldi, Selma Hanım'ın başının üstünden, Naciye'nin ne tarafa kıvrıldığını gözledi Şekibe.

"Oy, oy, oy!" fırladı yerinden, "Bu da onların peşinden gider!"

Ne yaptığına bakmadan bir avuç bozukluk uzattı müşterisine.

"Kusura galma Selmanım, afiyetle yiyesiz!" Müşterisini kenara itti, sokaklık başörtüsünü kaptığı gibi fırladı dükkândan.

Az sonra, vurgun kokusu almış, amatör bir üçkâğıtçı heyecanıyla evine giriyordu. Alt katta, divana iç gömleği ile uzanmış, horuldayan Cemil'i sallamaya başladı,

"Kalk, kalk be herif! Kalk da göresin, sengin o dümbü gardaşının garısı orospuların peşine takılmış, gendini düz dürmeye gider!"

"Uh?"

"Gendim gördüm gözlerim ilen. Halayıkların peşinden gider gendini düzdürmeye. Kalk da göresin nereye gider!"

Cemil, bir fil kadar zarif, fırladı yerinden.

"Uzat gömleğimi!"

Alelacele giyinirken bir yandan da pencereden dışarısını gözlüyordu. Kimsecikleri göremedi,

"Ne taraf gittiler, bilirmin?"

"Hacı Memiş'in bostana kıvrıldılar. Arkadan, gestirmeden geçecekler zahar!"

Cemil koşturdu.

"Fazıl'ı da alasın yanına! Evdedir şimdi!" Arkasından bağırdı Şekibe. Fazıl dediği, Ali'nin küçüğüydü. Şahitlik eder diye düşündü.

"Çabuk ol, çabuk!" Cemil bağırdı, Fazıl'a pencereden,

"Arif'in Naciye orospuluğa gidiyor. Gidip basalım garıyı!"

Fazıl hem uykı sersemiydi hem de Cemil'le henüz bir alıp veremediği yoktu. İkiletmedi lâfını. Fırladı, o da düştü Naciye'nin peşine.

Kadınları gördüklerinde, tuttukları yolun otelden başka yere gitmeyeceğinden emindiler,

"Zaten nereye gider orospular otelden başka?"

Son hedeflerinden emin, beklediler önce kadınlar varsın, arkalarından da kendileri giderler. Az daha oyalandılar, yettiğine inandıklarında da Saray Otel'e vardılar ama, bu defa da kimseleri göremediler. Bayram olduğundan hıncahınç doluydu otel, Türkiyelilerle.

"Gaçırırsak kötü!" dedi Cemil. Avın heyecanına kaptırmıştı kendini, Naciye bile yoktu aklında.

"Bir de çıkışı olacak bu keranenin!" Aklına geldi,

"Sen git, arka tarafta bekle!" emretti Fazıl'a, "Geri dur da görmesinler sengi ama!"

Üç saate yakın dikildiler durdular mevzilerinde. Güneş beyinlerini kaynattı. Fazıl, bir o ayağı bir bu ayağının üstünde durmaktan yoruldu.

"Başka bir yerlere gittiler zahar, boşuna beklerik güneşin alnında!" Sızlanmaya başladı,

"Senin de mezhebin Arifin'ki gadar geniştir, galiba?"

Cemil suçlayınca utandı, dikilmeye devam etti. On beşinde yoktu henüz.

Yorgunluk dikkatini dağıttı Cemil'in ya da sonradan öyle dedi. Fikret'i gördüğünde Saray Oteli'nden adamakıllı uzaktaydı kız. Cemil yakalamak için seyirtmek zorunda kaldı.

"Naciye nerede, söyle be orospu?" yakaladı kolundan.

"Orospu senin avradındır! Nah, işte otel orada. Götün sıkıyorsa gendin arar bulursun! Defol yolumdan godoş, yoğsam çağırırım askerleri!"

Fikret'in aynen böyle dediğini Fazıl da duydu. Bu sözlerdir ki tescil etti Naciye'nin orospuluğunu. İki kardeş fırladılar Arif'in garajına.

Kapıyı yıkar gibi girdiler.

"Cebindeki paran kadar konuşasın ha godoş?" Cemil hatırlattı Arif'e beş yıl önceki sözlerini,

"Sen önce gendi goynundaki garı gadar gonuşasın da görek şimdi! Kasap Tahsin'in godoş Arif!"

Gördüklerini bir nefeste anlattı. Kardeşi değildi yüreğine indirdiği, bir insan da değildi, sadece bir kavramdı ve kavramların yüreği varsa da Cemil bilmezdi.

Hiç soru sormadı Arif. Kanıt istemedi. Bembeyaz baktı, sallandı.

"Yeter artık be Cemil Ağbi!" demeyi neden sonra akıl etti Fazıl. "Yörü gidelim biz artık!"

Arif dükkânın kepenklerini indirirken bir robottu. Duyduklarından donmuş kalmış işçilerini sokağa attı. Anglianın başına çöktü. Üç gün üç gece, ne dükkândan çıktı ne de kimseyi içeri aldı. Anası geldi yalvardı. Ali geldi tehdit etti, Naciye hıçkıra hıçkıra ağladı, çocuklar haykırdılar, hiç kimse hiçbir şey fayda etmedi.

Dördüncü günün sabahında uğradıklarında, dükkânın kepenkleri yarıya kadar açıktı, ama bu kez de Arif yoktu. Kasa boşalmıştı, ortalık boş şişeden geçilmiyordu. Aramalar fayda etmedi. Ya bir yerlere gitmeye kalktı, Rumlar'ın eline düştü ya da kaçtı gitti buralardan, Avustralya'ya gitti dediler.

"Koca katili" Şekibe, isim taktı Naciye'ye. "Sonunda öldürdü attı melek gibi adamı!"

Halo Dayı bile uğramadı. Aile kavgasına karışmak istemiyordu.

***

Antalya sahillerinden Kıbrıs görünür denilirse de "İnanmayın." Arif hiç görmedi çünkü. Görünseydi, o mutlaka görürdü. Bir buçuk ayından fazlasını geçirdi ömrünün orada. Bu da takvimin söylediğiydi. Santim santim yürüdü kumsalları. Toroslar'ın tepelerinden baktı,

"Ah, Naciyem, ah gözelim Naciyem, ne ettin de etmedin bana? Öleydin mezarın başında ağlardım, sarınır yatardım yastığım diye taşına. Güller dikerdim şakağına saçlarının. Direğe ampul takardım korkmayasın diye karanlıktan. Geceleri başında otururdum, yasin okurdum sana sıkılmayasın diye yanlızlıktan. Çocukları da getirirdim her daim. Gös-

teririm büyüdüklerini sana. Esbablarını beğendin mi diye gösterirdim. Aldıkları kızları, herifleri gösterirdim. Defterlerini, kalemlerini gösterirdim. Şimdi ne edecen bir başına? Kim bakar, kim toplar seni? Kim ısıtır ayaklarını? Kim getirir yemeğini? Kim alır kunduralarını? Ah, pamuk götlü, sarı tüylü Naciyem. Canın yanar da yaşlarını saklarsın. Zaman olur anam olur okşarsın, zaman olur paralarımı saklarsın. Kim unacak sırtını şimdi? Kime kaçacan şimşek çaktığında! Ne ettin de etmedin bana?"

"Her gün ağlar mı bu adam böyle zırıl zırıl?"

"Her gün," dedi şef garson, otelin sahibine.

"Müşteriler rahatsız oluyorlar artık."

"Biliyorum da, acıyorum adamcağıza. Bir derdi var besbelli."

"Karı kız işi mi?"

"Sanmam. Efendiden bir adama benziyor. Daha bu sabah elli sterlin bozdurdu. Niye ağlasın karı kız uğruna?"

"Şikayet ediyor müşteriler. Burası bir aile otelidir. Çoluğu çocuğu var milletin. Rezalet çıkarmadan göndersek iyi olacak."

"Sen bilirsin patron ama iyi adamdır. Kimseye zararı yok. Parası pulu da yerinde."

"Müşteriler şikayet ediyor," dedi otel sahibi yeniden, ama kararsız.

"Belki de Rumlar kardeşini, babasını filan öldürmüşlerdir."

Karı kız davası belki de, işte bunu anlamazdı otel sahibi.

"Ne yapalım be, Osman? Ölüm Allah'ın emri. Erkek adam böyle ağlar mı ölünün arkasından? Ne kadar oldu bize geleli?"

"İki haftayı geçti."

"Yetmiş de artmış bile. Bir çaresini bul gönder."

"Ne deyim adama? Allah vurmuş bir de ben mi vurayım?"

"Rezervasyon de. Yerinizi bir başkası için ayırmıştık de. Bul bir başka otel, gönder. Bizim Ahmet'in oteline gönder."

"Peki," dedi şef garson. Çaresiz.

Bir otelden ötekine aktarıla aktarıla dolandı Arif. Acısı içinde doğal karşıladı. Odaların kalitesinin giderek düştüğünü fark etmedi bile. Sonunda güngörmüş bir pansiyoncu hatırlattı zamanı.

"Biz üç güne kadar kapatıyoruz Arif Efendi," dedi, "Mevsim bitti."

"Kış mı geldi, öyle mi?"

"Gelmediyse de eli kulağında. Leylekler çoktan gitti."

Arif gökyüzünde leylek aradı, bulamadı. Üşüdü birden.

"Serinlemiş ortalık!"

"Senin gözün şişeden başka bir şey görmüyor be oğlum! Bana söz düşmez ama, efendi bir adama benziyorsun. Bu meretin azı karar çoğu zarar. Ne derdin var bilmem ama, nerede duyulmuş içkinin dert hallettiği? Sıkar da sonunda limon gibi atar adamı. Gideni geri getirmez ki!"

"Gideni getirmez!" doğruladı Arif, "Gitti mi getirmez, bak bu doğrudur guzum."

"Gitmediyse bilemem," şakaya sıvandı pansiyoncu.

"Yok gitti, gitti herhal," dedi Arif.

"Sen benimle kafanı buluyorsun galiba! Adam kardeşinin ölüp ölmediğini bilmez mi?"

"Kardeşim ölmüş mü ki? Hangi kardeşim, kim söyledi?" telâşlandı.

"Fe supanallah! Ne bileyim kardeşin mi ölmüş, kimin ölmüş! Bu içki senin beynini iyice sulandırmış anlaşılan. Sen dedin öldü diye. Sen demedin mi, 'gideni getirmez' diye?"

"Getirmez, getirmez. Onu biz de bilirik üstadım."

Pansiyon sahibi vazgeçti uğraşmaktan.

"Neyse" dedi, "Daha üç günün var. Benden sana amca nasihatı, bu meredi askıya al azıcık."

"Baş üstüne," dedi Arif. Alay etmiyordu, baktı, anladı adam.

İzleyen üç gün, içini kuruttu, gözünden akacak bir damla yaş bırakmadı. Akdeniz bile yıkandı, temizlendi, kurtuldu Naciye'nin gözlerinin renginden. Geçmişi de onunla beraber temizlendi. Ne tekalamit istasyonu kaldı ne Ayious Loukos meydanı ne Magosa ne rahmetli Peyker ne Cemil ne de Şekibe.

Bir kulağı kaldı kendisine ait, o da duydu motorların sesini, kabardı. Pansiyonun önünden bir o tarafa bir bu tarafa işliyordu balıkçı motorları. Arif'in gözleri de odaklaşmayı becerdiler en sonunda,

"Sarı kırmızı olanı tekliyor," dedi, "Mavi boyalısının karbüratöründe bir şey var. Yeşil fazla benzin yakıyor."

Pansiyoncuya döndü,

"Hey, üstad, kesesin benim faturamı. Ben Kıbrıs'a kaçıyorum akşam."

"Daha bir gün kalabilirsin, öbür gün kapatıyoruz!"

"Biz de işlerik, guzum. İşçilerin başında durmazsan, yürümez işler, bilin?"

***

Ertesi gün, aynı saatlerde, Küçük Kaymaklı sakinleri yarı meczup bir Naciye'nin, yerde sürüklediği bavulunu Havva Hanım'ın bahçesinin daracık kapısından içeri iteklemeye çalıştığını gördüler.

İzleyicilerden bir bölümü, "Allah kimseye vermesin!" diye mırıldandı, kulaklarını çekip, tahtaya vurdular, kızlarını,

gelinlerini içeri aldılar, perdelerini örttüler. Diğerleri ibreti alem için seyrettiler, hakkın yerini bulduğu gerçeğine bir kere daha tanıklık etmenin huzuru içinde işlerine döndüler.

Havva Hanım, kapıya cevap verme telâşı içinde, kafasını alelacele geçirdiği peruğunu eliyle bastırarak geldi,

"Attı seni sokağa? Olacağı buydu be, guzum!" diye hayıflandı. Sesinde, "ben-sana-demedim-mi?" suçlaması vardıysa da, Naciye duyumsamadı.

Merdivenin başında yan yatmış bavulu görmezlikten geldi,

"Ne yapacan şimdi?" diye sordu Havva Hanım, "Kimin kimsen yoğ mu sengin?"

"N'pang orda be ana?" İçerden seslendi Fikret. Hemen sonra da kendi geldi,

"Nac'yeba! Arif mi, geldi?"

"Gelmiş de sokağa atmış gendini," açıkladı anası.

"Nereye gidecen şimdi?" Naciye'nin ayaklarının dibindeki bavula baktı.

"Ben geldim size," dedi Naciye, zor duyulan bir sesle.

"Bize?" duraladı, Havva Hanım. Olayın vehametini kavradı birden. Fikret'in hesaplı olup olmadığını kestiremediği şaşkınlığı uzadı, ta ki Naciye'nin kurumuş olduğunu sandığı yaşları yeniden fışkırsın.

"Girsenize be içeri!" diye sinirlendi Fikret. İzzet yıkımından sonra büsbütün duyarlı olmuştu,

"Rezil oluruk gonu gomşuya!"

"Ne," dedi Naciye, bavuluna davrandı. Acelesinden sendeledi, kaldıramadı.

"Bırak, bırak!" azarladı Havva Hanım. Bir eli tepesinde, öteki eliyle bavulun sapına yapıştı. Ağırlığına öfkelendi.

"Nedir be bunun içindeki? Soydun mu Arif Efendi'yi, n'aptın?"

"Eyi adam imiş gendi," dedi Fikret, "Başkası olsa entarisiyle atıverir sokağa adamı!"

"Eyi oğlandır Arif. Eyidir, eyi." Onayladı Havva Hanım.

Bavulu evin taşlığına aldılar, orada dikildiler.

"Allah belâsını versin, kör olasıca. Gençliğinin hayrını görmesin inşallah yarabbim!" diye beddua etti Fikret, İzzet'e,

"Onun yüzüngden geldi başımıza hep bunlar!"

Havva Hanım'ın işine gelmedi, Fikret'in suç ortağı olması,

"Nedir sengin de dediğin? Düşmeyeydiniz elin herifinin peşine! Arif istemezdi bilirdiniz. Ne işiniz vardı bir de pasta zıkkımlanacak gadın halinizle onca heriflerin arasıngda?" Naciye'ye döndü.

"E? Napacang şindi?" tekrar sordu.

"Bilmem," fısıldadı Naciye. Başını eğdi, ayakkabılarını seyretmeye koyuldu.

Fikret onca ağırlığını bir ayağından diğerine aktardı. Bir süre daha dayandı sonra da çekemez oldu yorgunluğu.

"Bacaklarım ağırır be benim. Ne dikilir durursunuz buraçta?"

Naciye, bunca yıldır varlığı ile onurlandırdığı oturma odasına bir yanaşma ezikliği ile girdi. Ne Havva Hanım ne de Fikret, üstünü almak için uzanmadılar. "Neden oturman biraz? Erkeğimiz yoğdur diye adamdan sayman mı bizi," sitemleri de yoktu.

Her zaman buyurduğu koltuğa oturmak artık olmazdı sanki.

Kapıya yakın bir sandalyeye ilişti. Pardösüsünün düğmeleri çekti. Kopmalarını önlemek için çözdü, yerleşmiş görünmemek için de çıkarmadı üstünden.

Havva Hanım bir ömür boyu sürecek kontrata imza atmaktan kaçınmanın telâşı içinde,

"Bizim de yerimiz yoğtur ki seni misafir edek!" diye hayıflandı. Naciye'nin yorgun gözlerini üzerinde hissedince de açıklamak gereğini duydu,

"Bir güçücük evdir, biling? Oraçta bile," iki kişilik sert kanapeyi işaret ediyordu, "uyuruk." Ağlamaya başladı birden,

"Heriften galan üç kuruşla geçinirik be guzum. Bir hayırlı gısmet çıkmadı buncağızlara. Bir de ben ölürüm diye gorkarım. O zaman tümden kalırlar açıkta. Zaten orospuya çıktı adları!"

"Arif hiç para vermedi mi, sanga?" Fikret konuyu değiştirdi.

"Verdi," dedi Naciye, "Yüz elli lira verdi."

"Eyi, eyi!" Havvanım başını salladı. "Eyi adamdır Arif. Eyi gomşudur. Hatırlaman mı, beni goruduydu, o Şekibe karısının elinden aldıydı."

"Magosa'ya gitseng be Nac'ye," dedi Fikret. "Abla" demekten vazgeçtiğini fark etmedi Naciye.

"He, ya!" Atıldı Havva Hanım,

"Halo'ların oraya gitsen? Eyi adamdır Halo Dayı. Bir yercik bulur sanga."

Arif gittiğinden beri bir kez olsun aramadığını söylemedi Naciye. Başını olmaz anlamında sallamakla yetindi.

"Ah, ah," iç geçirdi Fikret. "Rahmetli Peyker Hanım sağ olacaktı da. Bırakır mıydı sengi?"

"Gaynanan almaz mı sengi?"

"Bengi alsa, sozukları göstermez onga bir daha Arif," dedi Naciye. "Sozuklara şimdi lüzumludur gendi. O bakar artık bungdan sonra." Yüreğini sıkan el yükseldi, boğazına ya-

pıştı. Böğürtüsünden telâşlandı Havva Hanım. Hastalanır da başıma kalır diye korktu.

"Çocukturlar be guzum," dedi, "Törpülerler adamın ömrünü! Nas'lolsa büyürler, maraz etme seng! Türbe mi dikerler sanın adamın başına?"

"Papazınız, kiliseniz yoğ mudur sizin?" sordu, Fikret,

"Rumların gözel evleri varmış düşkünler için. Duyarım."

Kendi toplumunun koşullarını bilmenin çaresizliği içinde, bilinmeyenden medet umuyordu Fikret,

"Onlara gitsen?"

"Müslüman oldum beng," dedi Naciye, şaşkın.

"Oldung da n'oldun?" dedi Havva Hanım, kendinden umulmayan bir tavır koyarak, "Hepimiz Allah'ın kulu deyil miyik? Müslüman olmuşsun, Hıristiyan olmuşsun, nedir be fark? Hem, beng sanga diyeyim, Hıristiyan milleti Müslüman milletinden eyidir be guzum."

"Eyidir?"

"Eyidir ya! Hangi gâvur yapardı İzzet'in yaptığını Fikret'ime?" Etli kara suratı buruştu, ağlamaya başladı yeniden. Naciye söyleyecek söz bulamadı.

"Anam doğru der be Nac'ye," dedi Fikret, "İzzet Müslümandı da bildi mi Müslümanlığını? Bak, senin Kara Papaz'a, gaç tane yetimhane işletir. Bırakır mı, fakir fukarayı ortada?"

"Yok anam, yok!" dedi Havva Hanım, gittikçe güven kazanan bir sesle, "Sen git Urumların yanına. Ne de olsa ailendir, milletindir. Et dırnaktan ayrılmaz be guzum."

"Nerelisin seng be Nac'ye?", sordu Fikret.

"Rizo Karpasso," dedi Naciye.

"Beşparmaklar'daki, değil mi?"

"He," dedi Naciye. Belleğini bir şeyler hatırlamak için zorladı.

"Aya Andriya'ya yakındır?"

"Yakındır."

"Bilirim be ben orayı!" Birden keyiflendi Havva Hanım. "Gocamınan gitmiş idik harpten önce. Bir gözel keşişhane vardır oraçta, bilir min? Bakarlar orada sanga, gül gibi geçinen giden," Sesi gerildi,

"Belki bir gısmet de çıkar. Gözel gadınsın, gençsin. Kim bilir, bakan iyi bir goca bulung."

"Bulur Naciye, goca da bulur. Sen bilmen nasıl ona baktı tüm askeri alayın Saray Otelde!" Anasına anlattı Fikret.

"Bakarlar, bakarlar. Akça pakçadır. Alımlı bir tazedir gendi."

Naciye orada yokmuş gibi konuşuyordu Havva Hanım.

"Alır aklını heriflerin. Arif Efendininki'ni bile aldıydı ya! Adam onca tehlikeyi göze almadı mı bunun için? Yalan mı gız, yalan mı?"

Yüreklendirme amacıyla giriştiği konuşma uzadıkça sulandı, adileşti. Naciye'nin örtülü suçlamalara gücenecek gücü yoktu, ama yaklaşan karanlık, sığınacak yerin saptanması gerekliliğinin ivediliği, gerdikçe gerdi bitap düşmüş sinirlerini.

"Ben kaçayım" dedi, zayıf bir sesle. Titrek bacaklarının üstünde, yeni doğmuş bir buzağının çaresiz kararlılığı ile doğruldu.

Anne kızın paylaştıkları, "ya Naciye yerleşir de ömür boyu başımıza kalırsa" ürküntüsünü tümüyle ortadan kaldıran bir tavırla bakındı etrafına,

"Havva'ba" dedi, "Hakkını helâl edesin."

Nasıl yaptıysa yaptı, sesinin tonu, Havva Hanım'a, Naciye'nin onların başına tebelleş olmak gibi bir niyetinin hiçbir zaman olmadığını anlattı. Olsa olsa bir gece geçirirdi, o kadar.

Utancı, ferahlama duygusunu bastırdı Havva Hanım'ın.

"Nereye gideng bu saatte?" haykırdı nerdeyse, "Bırakmam dünyada!"

Sorumluluktan boşalan yere sevecenliğin taşınmasında sakınca yoktu, dahası, adaba da uygundu.

Fikret de atıldı,

"Göndermeyik sengi bir yere! Galırsın buraçta bu akşam!" Cesaretle ekledi, "Kim ne derse desin, çok eyiliğini gördük biz sengin!"

Havva Hanım güvenceye aldı ailesini,

"Tanrı misafirisin be kuzum," dedi. Naciye'ye değil, yarın onu suçlayacak komşularına anlatıyordu.

Ertesi günün sabahı, Naciye Küçük Kaymaklı'dan ayrılırken, Şekibe arkasından teneke çalmadıysa, birinci nedeni huyunu suyunu bildiği bir hasımdan ayrılmanın geride bıraktığı boşluk, ikincisi de muzaffer olmanın getirdiği doyumdu.

Naciye'nin toprak kaldırımda sürüdüğü bavulunun izlerine bir süre baktı. Çarpık, sıska bedenin çağırdığı hüznün yüreğine yerleşmesine izin vermedi,

"Lâyığını buldu orospu" diye mırıldandı dişlerinin arasından, ama âdet yerini bulsun diye, ama bayramda kayınvalidesinin elini öper gibi.

***

Uzundur Kıbrıs'ın sonbaharı. Geldiği soğuklardan değil, gökyüzünün maviliğinden belli olur. Bir de göçmen kuşlardan.

Naciye, Ksenya Teyze'nin evine yöneldiğini, Ali, onu Yeşil Hat'ta sorgulayıncaya kadar bilmiyordu.

"Nereye be genaba?" dedi, Ali kaşları çatık.

"Bir teyzem vardır be Ali'm," dedi Naciye, "Rum tarafında yaşar gendi. Ona giderim."

"Uh?" şaştı Ali, "Sengin teyzen de var idi?" Sevindi, gözlerinin içi güldü.

"Vardır," dedi Naciye, başını eğdi.

"Eyi, eyi." Yumuşak yumuşak baktı. Naciye cesaretlendi.

"Sozuklara uğrayasın ara sıra be Ali. Severler amucalarını!" Delikanlının mücahit üniformasına baktı. İlk kez görüyordu.

"Gözel oldun böyle. Yakıştı sanga."

"Kimliğin yanındadır?"

"He," dedi Naciye, "Bırakırlar bengi değil mi?"

"Nöbetçi gumandanı benim," dedi Ali, övünüyormuş gibi geldi, yersizliğinden utandı, "Bırakırlar," dedi.

"Eh, allahısmarladık" dedi, Naciye.

"Güle, güle," dedi Ali, kulübedeki delikanlıya barikatı yükseltmesini işaret etti.

"Efkharisto," dedi Naciye, manivelayı kaldıran delikanlıya. Ali, bavulunu Rum tarafına geçirmesine yardım etti. Rum muhafız gücünden iki delikanlı yaklaştılar, kuşkuyla baktılar bavula.

"Genaba!" arkasından bağırdı Ali, "Genaba, hakkını helâl edesin!"

"Helâldır be, Ali'm" diye seslendi Naciye, arkası dönük. Rum muhafızlara göstermek için kimliğini çıkarmaya çalışıyordu. Kimliği verdi, döndü.

"Sozukları unutmayasın!"

"Maraz etme, seng!"

"Arif'in garısı değil mi, bu?" Kulübeden çıktı geldi mahalle komşuları Tansel. Sırıtıyordu.

"İşine baksana seng!" azarladı Ali. Nemlenen gözlerinin parlaklığını sakladı.

"Emredeng gumandanım," dedi, çocukluk arkadaşı. Ali

cevap vermedi. Durup arkasından da bakmadı yükünün üzerine sarkmış, uzaklaşan Naciye'nin.

Dromos Panos'u bulması saatlerini aldı. Ya şehir çok değişmişti ya da kendi. Bilemedi Naciye. Sonunda olsa-olsayla, elektrik direğinden hesaplayarak çıkardı Ksenya'nın evini, ama gördüğü ev değil, kapısı, penceresi kalın tahtalarla örtülü bir kulübeydi. Yanda, yörede oturan komşulara bakındı. Neden sonra anladı sokağın boşaltıldığını.

Ksenya'nın evinin EOKA tarafından silâh deposuna dönüştürüldüğünü öğrendiği zaman, ezanlarına sığındığı Bayraktar Camisi berheva edilmişti bile.

***

Eleni Klo Morias Naciye Arif, bir sonbahar akşamı dükkânına geldiğinde, Mikalis Menas karanlıkta, en ufak bir uyarıda fırlayıp, deliğinde kaybolacak bir kertenkele hareketsizliği ile oturuyordu. Eleni Naciye, saçlarının döküldüğünü, göbeğinin daha da büyüdüğünü, gözlük takmaya başladığını gördü. Onun dışında değişen bir şey yoktu, tozlar bile yerli yerindeydiler.

Mikalis Menas Eleni'yi tanımadı. Başı örtülü, elinde pazar çantası ile dikilen kadını, kiralık ev arayan parasız bir köylü sandı,

"Ne? Evet?" her iki dilden sordu, her zamanki azarlayan sesiyle.

"Ben Naciye Arif, yani Eleni Arif, yani Eleni Morias'ım" dedi, kadın kötü bir Rumca ile.

"Dhengatalaveno! Anlamam ne dediğini! Milato pio arga!"

Daha yavaş konuştu Eleni Naciye, telaffuzuna dikkat etti.

Mikalis Menas yakın gözlüklerini çıkardı, baştan aşağı bir kez daha süzdü kadını,

"Pos onomatze o pateras sas?"

"Spiro Morias."

Eleni Naciye'nin tanınacak halden çıkmış yüzü, babasının adıyla birleşince ancak yerine oturdu Menas'ın belleğinde. Yerinden fırladı.

"İsa Mesih!" şaşkınlığından haç çıkarmayı bile akıl edemedi. Arkasından, ne istediğini, neden ona geldiğini, ne yüzle geldiğini, bir metelik bile koklatmayacağını sıraladı bir nefeste.

Kadının hiç cevap vermediğini fark edince sustu ancak.

"Dhen ekho para praghmata prossopikis khrisseos!" Elindeki çantayı gösterdi Eleni Naciye,

"Bunun içinde sadece kendime ait bir iki bir şey var!"

Adamı hiç dinlememiş gibi büyük bir doğallıkla ekledi,

"Çalışmak zorundayım. İşçiye ihtiyacınız olup olmadığını sormaya geldim."

Menas, aklından zoru olduğuna inanarak baktı, Eleni Naciye'ye. Beriki devam etti,

"Ayrıca, çocukları da özledim." Mikalis'in ruh halini fark ettiyse de, nedenini anlamadı.

"Ohi, ohi!" yırtındı adam, "Olamaz! Maria öleli üç yılı geçti!"

"Başın sağolsun," dedi Eleni Naciye, Türkçe, "Allah rahmet eylesin, eyi gadındı gendi." Rüyada gibi konuşuyordu.

"Üstelik, Peder Andrias seni afaroz etti!" dedi Mikalis, son darbeyi vurmak istercesine,

"O, o karasakala kaçınca!"

Biraz durakladı Naciye'deki Eleni. Daha güçlü belleği olan birisinin etkilenebileceği bu hüküm, onu sarsmadı bile. Omuzlarını silktiyse, onu da Mikalis görmedi.

"Me onite?" Yineledi, Mikalis, "Anladın mı?"

"Yatacak yerim yok!" cevapladı Eleni Naciye, "Bugün-günlerden-Salı-mı?" der gibi.

Mikalis'in beyninde resmi geçite başladı militanlar. Önce EOKA'cılar yürüdüler, onların yüzleri maskeliydi. Arkadan kızıl bayraklı AKEL'ciler izlediler. Daha sonra da siyah cübbeler içinde papazlar yürüdüler. Dev haçlarını Mikalis'in yüzüne yüzüne sallıyorlardı.

"Girne'de yaşatmazlar beni!" dedi.

Can korkusu, şehvet tutkusuna galip geldi. Korkusu çözüm bulmasını hızlandırdı. Ter kan içinde söylendi,

"Burada kalamazsın. Bellapaix'de bir İngiliz dostum var. Onlar sorarlardı bir kadın, çocuklarına baksın diye."

Şaşırtıcı bir hızla kalktı,

"Hadi, hadi!" itekledi Eleni Naciye'yi dışarı. Göbeğine aldırmadan, bir çırpıda indirdi kepenkleri, kilitledi.

Hilman'ın direksiyonuna oflaya puflaya geçti. Marşı zor aldı, otomobilin, sonra da döküldü dökülecek kıpırdadı yerinden. Bu kez Batı'ya yöneldiler. Benzin kokusundan yine gönlü bulandı kızın ama kustuğu günler geride kalmıştı.

***

Habire dağ tepe gezip, çiçek toplayan, resim çeken garip bir çiftti Mikalis'in İngiliz dostları. Ada'yı avuçlarının içi gibi bildikleri söylenirdi. Ne iş yaptıkları belli değildi, ama evlerini dolduran kırık dökük çanaklara, heykel parçacıklarına bakılırsa, tarihçi filan olmalıydılar.

Eleni'nin bütün bildiği zararsız insanlar olduklarıydı. Bir de, iki dakikanın başında, Türkler hakkında ne düşündüğü, İngiliz'leri sevip sevmediğini sorup durmasalar, daha da iyi olacaklardı.

"Hiç İngiliz ahbabım olmadı, hiç İngiliz görmedim ki, şimdiye kadar, ne bileyim?" Lawrence Hughes'u tümüyle unutmuştu.

Mrs. Brenner "yerlilerle iyi ilişkiler" kurmak peşinde olduğundan, geçmişi ile ilgili sorular yöneltti durdu Eleni'ye. Tutarlı yanıtlar alamayınca da, hafif geri zekâlı olduğunu zannetttiğini söyledi kocasına.

"Zavallı bir Yunan köylüsü işte" dedi adam. Diyalog kurmaktan, "daha eğitimli Yunanlılarla denemek üzere" vazgeçtiler.

Çanak kırıkları, eski zeytinyağ küpleri, amforalar ve kurutulmuş çiçeklerin arasında, ne kadar temizlenebilirse, o kadar temizledi Eleni evi. Brenner'lerin küçük oğlanı çok sevdi. Leğende sabunladı ağladı, sütünü ısıttı ağladı, uyuttu ağladı.

Aynı yılın Ekim ayında, Yunan Prensesi İrini, Kıbrıs'ı ziyaret ettiğinde, Mrs. Brenner'in, "Fakat Helın şekerim, ne kadar heyecan verici! Gerçek bir prenses! Bizimle gelmek istemediğine emin misin?" ısrarlarına uydu, Lefkoşa' da, Aleksandır Pallis Caddesin'deki İngiliz Elçiliği'nden seyretti korteji. "Enosis! Enosis!" diye bağırıyordu kalabalık.

"Bu iş Türklerin hoşuna gitmeyecek sanırım," dedi Mr. Brenner. "Ben de öyle düşünüyorum" dedi, Bayan Brenner, kelebek gözlüklerini yerine yerleştirerek.

Aralık ayı başlarında, günlük Cyprus Mail gazetesini okuyan Mr. Brenner, "Vadili'deki Türk İlkokulu bombalanmış" diye anlattı karısına.

Ocak ayı sonlarına doğru, Bayraktar Camisi'nin havaya uçtuğunu duydu. Ksenya Teyzesi'nin artık orada oturmadığını bildiği halde öldürüldüğüne hükmetti Eleni.

Belleğindeki tüm yüzler ölüyorlardı birer birer. Her gece, ya Arif'ti bombaların parçaladığı ya Hasan ya Peyker ya da Şefika Hanım. Geceyarıları uyanır, Arif'in pijamalarını arar oldu. Mr. Brenner her çişe kalktığında, kendi kocasıydı kalkan. Birazdan buzdolabına yönelecek ya bir kola ya bir Seven-Up patlatacak, geğirecek, sonra gelecekti koynu-

na. Gres yağının gözeneklerine kadar sindiği elleri, saracaktı belinden.

"Helın, yine mi uyuyamadın şekerim? Bütün bu olaylar seni çok üzüyor olmalı! Niçin birazcık papatya çayı içmiyorsun? Uykunu getirir!"

İngilizlerin iyi insanlar olduklarına hükmetti Eleni Naciye.

İzleyen günlerde, Mr. Brenner'in, evdeki güvenlik önlemlerini artırdığını izledi. Bu arada, adamın silâhı olduğunu fark etti. Bazen günlerce sokağa çıkmadıkları oluyordu karı kocanın. O günlerde oturur, Eleftheria, Phileftheros, Haravyi ne kadar günlük gazete varsa didik didik okurlardı.

Mart ayı başlarında, bir gece eve geç geldi Mr. Brenner. Karısına memlekete dönme emri aldıklarını söyledi. En kısa zamanda Liverpool'da olmaları isteniyordu. Ada, Mr. Brenner'in tanımıyla, "çok sıcak" olmuştu yabancılar için.

İngiliz Dışişleri'nin emri, son yeşil hattını da yok etti Eleni Naciye'nin.

"Bakalım," dedi Mr. Brenner, "Senin için bir şeyler yapabiliriz, belki."

On beş gün sonra, Eleni Klo Morias, bir İngiliz pasaportu ve ikiyüz elli İngiliz lirası ile terk etti Kıbrıs'ı.

Gemiye bindiklerinde, otuz yaşından bir gün almıştı.

BÖLÜM III

Pencereyi açmasıyla, gözüne kurum kaçması bir oldu Glafkos Fruksidis'in. Sunturlu bir küfür savurdu, gerisin geriye, banyoya döndü. Lavabonun musluğunu hâlâ tamir etmemişti, sular az önce tıraş ettiği sakalının kılları üzerine damlıyordu, şıp şıp. Delik de tıkanmış olmalıydı ki, sabun lekeleri yapışıp kurumuşlardı sararmış seramiğin üstünde. Açarkenini düşünmemiş, sımsıkı kapatmıştı musluğu. Kuvvetini denemesi gerekti. Bu defa da faş diye boşaldı sular, sırılsıklam oldu. Küçük lavabo dolup yerlere taşmadan önce, gözünü yıkayıp, kurumu çıkarmak istedi. Şiddetle fışkıran suyla avucunu doldurması zordu, girdiği gibi çıkıyordu su elinin havuzundan. Başını musluğun altına sokmayı düşündü, bu kez de kendi kıllarından iğrendi. Gözünü avucu-

na aldığı suya daldırdı. Kirpiklerini kırptı, birkaç kez tekrarladı. O arada hızla dolan lavaboyu gözledi. Ne yapıp yapıp, musluğu kapatması gerekiyordu. Gözünü bıraktı, kendi yaşıyla çıkaradursun kurumu, musluğa yapıştı. Beceremedi, pis sular yeni değiştirdiği çoraplarını ıslattı.

Yatak odasına geçti, yeniden soyundu. Çıkarttıklarını tek tek fırlatıyordu çift kişilik karyolasının üstüne. Hem bekâr hem titiz hem de tembel olmak zordu. Madam'ın temizlik günüydü Allahtan.

Kapıya dar attı kendisini. Apartmanın karanlık merdivenlerinden birer ikişer indi.

"Beni pazartesi öpebilirsin, salı öpebilirsin, çarşamba çok uygun olur, ama pazar günü asla!"

Birinci katta oturan Barbatiotov'un ikizleri pikaplarını sonuna kadar açmışlardı. Bu, Melina Mercourie'nin bir yıl önce Pire'de çevirdiği filmin çok moda olan şarkısıydı.

Günün ortasında, isten pustan güneş bile görünmüyordu. "Kadın da film çevirecek başka yer bulamadı," diye söylendi. Glafkos Fruksidis.

Pire'den nefret ederdi. Gönye ile çizilmiş sokaklarından, her yeri ise bulayan fabrikalarından, petrol rengi liman suyundan, gri-siyah çelik yığınlarından, gemilerinden, sarhoş denizcilerinden, her şeyinden!

Hepsinden çok da, galiba, bu oturduğu bakımsız apartman dairesinden! Karısı öldükten sonra varoşlardaki evine dayanamayıp, hâlâ oğlunun bu apartmanına sığındığından bu yana, bir daha ayrılamamıştı.

"Fi, fi, fi, fi, es, fi, fiyu, fi, fiyu, fi, fi, fi, fi, es"

Kendi ıslığına kendisi sinirlendi. En olmadık melodiler yapışıp kalıyordu işte insana böyle!

Dudaklarını kenetledi, ellerini cebine soktu, limandaki lokantasına yöneldi. Stratonikea koymuştu adını. Kırmızı

neonlar yanıp sönerdi geceleri: Stratonikea, Stratonikea! Eskihisar, yani.

Bu da sinirine dokundu. Bu iğrenç beton yığınlarının ortasında, Stratonikea'nın anılarını yaşatmaya çalışmak gülünçtü gerçekten. Kendisine zavallı bir budala olduğunu kanıtlamaktan başka bir işe yaramıyordu.

"Ne haber, Miletos'lu?" Lâf attı yan komşusu kahveci,

"Dün akşam yine fazla kaçırdın galiba, eh?" Geç kaldın dükkânı açmakta demek istiyordu,

"Mikail Baba geldi, gitti. Dönüşte tekrar uğrayacakmış, 'Artık ne kalırsa bahtına' dedi."

Mikail Baba dediği, her sabah balık getiren nakliyeciydi. Sağ ol gibisinden elini salladı, Fruksidis, bu Nikos'u da hiç çekemiyordu. Adam, her Egeli'yi Miletos'lu sanırdı. Başka şehir yoktu sanki Ege'de. "Aptal Ispartalı!" dedi içinden.

Sekiz masalık küçük bir lokantacıktı işlettiği. Balık lokantası. Sol duvarına bir baştan bir başa bir tablo yaptırmıştı. Resmin ortasındaki dağ, Madranbaba Dağıydı-tabii Fruksidis'in aklında kaldığı kadarıyla. Bir peçetenin üstüne çizip göstermişti ressama. Üzüm bağlarını kendinden eklemişti ressam, hadi o neyseydi de, derenin üstündeki Hong Kong kayıklarına benzer tekneler de neyin nesiydi? Olacak iş miydi? Çine, Çine olsun da, böyle kayık dolandırsın üstünde! Dolandırmazdı elbet, ama Pireli dokuma ustasının, sanat okulu mezunu oğlu bu kadar bilirdi işte! Neyse ki, koyunlar koyuna benzemişti biraz.

"Nerede kaldın sen?"

İçeri giren komiyi haşladı.

"Buradaydım, sizi bekliyordum," dedi çocuk, "Ben geldim, siz yoktunuz. İnanmazsanız Nikos Usta'ya sorun!" kahvecinin yönünü işaret etti.

"Tamam, tamam" dedi Glafkos. Yüz göz olmasını sev-

mezdi. "Hemen başla süpürgeye!" Kendisi de, buzdolabı vitrininin arkasına, kömür ızgarasının başına geçti, yakma ya koyuldu.

Bir, bir buçuk saat, tek kelime etmeksizin çalıştılar. İlk müşteri geldiğinde, ortalık toplanmış ızgara yanmıştı.

"Hey, Miletos'lu bak burada ne diyor?"

Elinde gazete içeri girdi Nikos Usta. Kahvenin boşaldığı saatler, lokantanın dolduğu saatlerdi. O yüzden, ayaklarını dolaşır dururlardı birbirlerinin.

"Makarios, Türk polislerinin silâhlarını toplatmış Kıbrıs'ta." Komşusunun dış politikayı izlediğini bilirdi.

"Geç bile kaldı," dedi Glafkos, etkilenmemişti,

"Başından silâh vermeyecekti o heriflerin eline. Ama İngiliz'e yüzü tutmaz kara cüppelinin."

"Onun tutmaz da, bizim tutar mı?" dedi Nikos Usta, biraz da komşusunu memnun etmek için.

"Ben, Yunan'ın işine akıl sır erdiremem, zaten," dedi Glafkos. O da komşusunu memnun etmek için.

"İsa aşkına, ben doğma büyüme buralıyım, ben de erdiremem," dedi, Nikos Usta. Canı konuşmak istiyordu,

"Albay Grivas buradaymış, duydun mu?" diye sordu.

"Sanmam," dedi Glafkos, "Ada'yı bırakıp gelmez o."

"Gelmiş işte. Adamlarından biri söyledi geçen gün."

"Yalandır. Zaten hem Grivas'ın adamı olup hem de öyle uluorta konuşur mu insan?"

"Uluorta konuşmadı be paşam, bana söyledi!" Elini göğsüne vurdu, "bana" sözcüğünü vurgulamak için.

"Bana bir daha paşam dersen!.." Elindeki balık bıçağını kaldırdı Glafkos.

"Affedersin be Miletos'lu. Ağzım alışmış bir kere. Unuttum inan olsun!"

Yatıştı Glafkos.

Dünyada nefret ettiği iki ulus vardı, biri Türkler, öteki de İngilizler. Almanlar'dan bile nefret etmezdi bu ikisinden ettiği kadar. Oysa, İkinci Dünya Savaşı'nda, partizanlardan yana savaşan babasını yakalayıp kurşuna dizen onlardı. Bunları hiç konuşmazdı. Ama hala oğlu, Panos, anlatmıştı bir kez,

"Biz Miletos'tan, yüz elli kilometre içerde, Nero Krio Köyü'ndeniz," demişti, "Glafkos'un duvara boyattığı o dağ var ya, Madranbaba Dağı, onun eteklerindeydi bizim köyümüz. Önünden, Çine Deresi geçer, yemyeşil bir köydür. Buz gibi suyu vardır, adını da ordan alır, Nero Krio.

Annemin babası, yani bizim dedemiz, köyün muhtarıydı. Bir tek Türk bile yoktu bizim köyümüzde. Bir zaptiye vardı, o da sabahtan akşama uyurdu karakolda.

Tavukların en azmanı, yumurtaların bu kadarı, kaymakların en iyisi bizim köyden çıkardı. Üzümümüzün, incirimizin eşi menendi yoktu tüm Ege'de. Atar götürürdük Stratonikea panayırına, kapış kapış alırdı Türkler. Biz de verdiğimiz paraları cebimize geri alırdık. Çünkü, biz o zaman Türk çalıştırırdık yanımızda. Değil şimdiki gibi, Karamanlis alsın karşısına da konuşsun onlarla! Alırdık Türkleri, salardık ormana. Üç beş ayda temizletip tarla açtırırdık onlara.

Her işimize koşarlardı. İyi de para verirdik. Ağaları aç koyarlardı, biz iş vermesek ölür giderlerdi. Biz, onlara ağalarından çok daha iyi baktık. Çok da iyi davranırdık. Benim dedemin evinde az yiyip içmediler! Az bahşiş almadılar! Sünnet düğünlerini bile yaptığımız oldu. Ama ne oldu sonra? Onca bakıp kollamaya, onca iyiliğe, dedemden başlayıp, hemen tüm köyü kestiler Türk askerleri, 22'de. Bir Türk çıkıp da aralarından, iyi adamdı demedi. Hiçbiri.

Rahmetli anneannem bizi bir hasıra sardıydı da, gitti, zaptiye karakolunun tavanarasına sakladıydı. Nasılsa bura-

yı aramazlar diye. Akıllı kadındı. Aramadılar da biz de kurtulduk.

Yürüye yürüye bir haftada zor geldik Milatos'a. Oradan Gaydaronisi'ye kadar kürek çektik. Sonradan, ada ada dolaşmışız ta ki Sakız'a gelelim. Ben hayal meyal hatırlıyorum. Glafkos iyi hatırlıyor. Bir İngiliz gemisi kapmış getirmiş buraya.

Benim hatırladığım rezalet burada başladı. Anneannem hiç alışamadı Pire'ye. Kahrından öldü gitti kadın. Sonra annem astım oldu isten pustan. Ne oluyoruz demeden o da bir gece boğuldu gitti. Beni rahmetli dayım aldı yanına, Glafkos'un babası yani. Biraz alışır gibi olduk, bu defa da Büyük Harp patladı, Almanları bulduk karşımızda. Glafkos askere yazılmaya kalktı, yaşı tutmadı. Bir de o zamanlar ciğerlerinde yara vardı zaten. Dayım kalktı gitti partizanlara katıldı. Açlıktan öldüğümüzü görmemek için zahir. Sonunda o da Almanlara yakalandı, Tesalya'da kurşuna dizdiler. Kedi köpek kalmadıydı sokaklarda, sen de biliyorsun. Yani, anlayacağın, ne doğduğumuzu bildik biz, ne yaşlandığımızı."

"İyi de," demişti Nikos, "İngiliz'lere kızgınlığın neden?"

"Nedeni var mı? Kim attı bize en büyük kazığı? İzmir'i Türklere veren kim? Şimdi de, göz göre göre Kıbrıs'ı peşkeş çekmiyorlar mı? Sen de görmez gibi konuşuyorsun!"

"Eh, haklısın galiba," dediydi Nikos Usta, pek ikna olmamışsa da.

"Yasu Glafkos! Yasu Nikos!"

"İyi insan lâfının üstüne gelir" dedi Nikos, az önce Panos'u düşündüğünden.

"Dedikodumu mu yapıyordunuz yoksa?" takıldı Panos.

"Yok be, Makarios'tan konuşuyorduk. Aklından zoru vardır birazcık Nikos'un, bilirsin." dedi Glafkos. İşaret parmağı ile daireler çizdi şakağına.

"Nerelerdesin be sen?" diye azarladı kuzenini, "Yüzünü görene aşkolsun! İyi ki aynı apartmanda oturuyoruz!"

"Ben geç geliyorum. Sen de yatmış oluyorsun. Uyandırmak istemiyorum." dedi Glafkos. "Sen ne arıyorsun burada bu saatte?" diye sordu sonra. Panos, Venizelos akümülatör fabrikasında ustabaşıydı.

"İzinliyim. Evin su tesisatı perişan durumdaydı. Evdeki başımın etini yiyordu ne zamandır. Usta getirttim bu sabah."

"Bir de benimkine baktırsaydın keşke!" hayıflandı Glafkos.

"Baktırdım," dedi hala oğlu, "Senin Madam yaka paça çekti içeri ustayı. Ne zamandır söylüyormuş sana, aldırmıyormuşsun."

"Doğru söylüyor," dedi Glafkos, "Musluğu açtığımda hatırlıyorum, evden çıkınca unutuyorum!.. Aç mısın? Barbunya şahane bugün! Bir tane atayım ızgaraya, ister misin?"

"Bilmem ki! Pek aç değilim, herhalde."

"Olsun be. Pişinceye kadar acıkırsın. Ben de yerim seninle. Ne zamandır şöyle bir oturamadık beraber."

"Oturamayız nasılsa. Başlar şimdi senin müşteriler."

"Bugün çarşamba. Pek gelen olmaz, olanı da Petros idare eder. Değil mi, Petros?"

"Malista, patron!"

"Şimdi, çıkar bakalım bize oradan biraz fasolya, bir dilim peponi, biraz tiri, maroulya!"

Yunanistan Yunancası'yla alay ediyordu, Panos güldü.

"Göreyim seni aslanım, ustanın yüzünü kara çıkarma!"

"Oriste, patron!" Gözleri ışıldadı çocuğun.

"Eh, ben gideyim," dedi Nikos, "Sizin konuşacak şeyleriniz vardır."

"Otur be!" dediler, ama yarım ağızla.

"Bizim de işimiz vardır be kuzum," dedi Nikos, "İşi işçilere bıraktığında bir demlik çayı bir paketle demlerler."

"Sen de koştur karbonat doldurmaya," dedi Glafkos.

"Eh, çay vardır, çaycık vardır, damak vardır, kösele vardır be Glafkos arkadaşım. Sen bilmez misin bunu? Ama Türkiye'den kaçak çayım var. Halis Pontus çayı. Bitirince gelin, ikinize demleyeyim."

"Seni gidi üçkâğıtçı," dedi Glafkos.

"Sağol!" dedi Panos.

"İş iştir be kuzum," dedi Nikos, Yahudi ağızını taklit ederek. Bilgiç bilgiç kaşlarını kaldırdı.

"Bu heriften de, hiç hazzetmiyorum." dedi Panos, Nikos çıktıktan sonra, "Hiç sağlam ayakkabıya benzemiyor."

"Değil!"

"Burası dinlenir mi?" etrafına bakındı.

"Yok be, canım. Buraya uzanacak kadar paraları yoktur. Eh, nasıl işler?"

"Seçimlere gidiyoruz."

"Ne zaman?"

"Gelecek ayın ortalarında."

"Nasıl görünüyor durum?"

"İyi görünmüyor doğrusunu istersen. Herif çok akıllı."

"Aleks mi?"

"Evet. Bizi Cunta'ya bağladı. Papadapulos ne yapsa, bir punduna getirip bize yamıyor. Cunta'nın kuklası yaptı çıktı bizi!"

"Komünistler o işte ustadır," dedi Glafkos,

"Kıbrıs işinde ne diyorlar?"

"Resmi açıklama yapmıyorlar tabii. Özel konuşmalarda

'Kıbrıs işi başka iş' diyorlar. AKEL'i örnek gösteriyorlar. Ulusal çıkarlar söz konusu olunca iş başka diyorlar. Yutturuyorlar anlayacağın. Byron Cemiyeti'nden de birkaç tane akıl hocaları var."

"Tutturamayacaksınız gibi görünüyor."

"Papadapulos olmasa, çok daha iyi tutturacağız da, zararı bize oluyor bunların en çok. Komünistler işlerini yürütüyorlar. Dışdan da yardım görüyorlar."

"Eh, devir onların devri. Papadapulos'un bizi ezdiğine kimseyi inandıramazsın. Mazlum kahramanları oynamak onların sırası. Bizim adımız faşist. Söze geldi mi hepsi yurtsever, hepsi Türk tehlikesinin farkında. Ama, lokantanın adını Stratonikea koydun mu, sen kara gömlekli oluyorsun."

"Öyle. Tatsız, neticeten! Bir de, bana ters bakıyorlar. Anadolulu oldun mu, bittin. Anadolulu dediğin, "faşisttir" deyip çıkıyorlar işin içinden. Geçenlerde biri, resmen Türk diye bağırdı arkamdan. Görmedim herifi. İyi ki de görmedim, paralayacaktım."

"Belki sen bu dönem istifa etsen, daha iyi olur sendika için?"

"Söyledim, kabul etmedi çocuklar. 'Bana göçmen muamelesi yapıyorlar hâlâ. Bu ikinci sınıf vatandaş ünvanı, sendikaya zarar verebilir,' dedim, dinletemedim. Ben ayrılırsam, taviz veriyor oluruz."

Fruksidis, başıyla kahvenin yönünü işaret etti,

"Bana hâlâ Miletos'lu diyor adam, duymadın mı?"

"Nikos, değil mi?"

Başıyla onayladı Glafkos,

"Ya Miletoslu, diyor ya paşam."

"İt dölü!"

Bir süre önlerine yük boşaltan gemiyi seyrettiler sessiz.

"Aklında olsun, bir kadıncağız var, ona iş arıyorum," dedi, Panos, bir ara.

"Fabrikaya alsana?"

"Komünistler aldırır mı, benim önerdiğim adamı?"

"Öyle ya... Ne iş yapar kadın?"

"Hem hiç, hem her şey."

"Onlardan desene."

"Onlardan."

"Stefanos'a sorsana bir," dedi Glafkos, bir süre sonra.

"Stefanos?"

"Şu yeni kafeteryayı açan adam. Kadın garsonlar kullanmak istiyordu. Öyle demişti. Bir sor istersen."

"Bilmem ki, yapabilir mi, pek bir köylü. Üstelik Yunancası berbat."

"Bir dene," diye mırıldandı Glafkos. Kendi düşüncelerine dalmıştı. "Petros! Nerde kaldı bizim psari!" seslendi birden.

"Geldim, patron!"

Anında bitti yanında, iki tabakla birlikte, "İyi pişsin istedim. Sürekli ve yavaş!" Glafkos'un kelimeleriydi tekrarladığı.

Çocuğun havuç renkli başını okşadı Glafkos.

"İyi oğlandır bizim Bulgar. Çok iyi ahçı olacak!" Çocuk, mutlu, sırıttı baştan başa.

"Şımarma! Koş bak ön masadaki bey ne istiyor. Hadi, davran!"

"Bunu yiyelim de ben de kalkayım," dedi Panos, "Biraz uğrayayım o adama bakalım. Seninkiler de doluşmaya başladılar zaten. Bulgar bir başına baş edemez. Unutmadan söy-

leyeyim, Evdokia anginares yapacak bu pazar. Memleket usulü. Gelsin yesin dedi."

"Olur," dedi Glafkos, "Sen yemene bak, ben şu masaya bir bakayım."

***

Eleni Klo Morias Naciye Arif, Cafe Paris'te çalışmaya başladığı ilk gün, her şey ters gitti.

Önce, patronu Stefanos'un verdiği üniformadan dehşete kapıldı.

"Giymem be ben bunu! Eğilince götüm görünür! Üstelik bacaklarım ortadadır!"

Stefanos'un uzatmalı sevgilisi, dert ortağı ve baş işçisi, Dolores, gülmeye başladı,

"Seni koca Kıbrıs'lı! Bırak artık şu köylülüğü. Bu kılığınla sana kimse iş vermez burada!"

"Nesi var kılığımın?" Eleni hayretle üstüne başına baktı.

"Bir kere uzun. Üstelik eski moda, üstelik rengi insanın içini karartıyor."

"Ya?" dedi Eleni. Hiç düşünmemişti.

"Eh, Yunanistan'a geldin artık! Burası Akdeniz'in en büyük limanıdır. Dünyanın her yanından adam gelir buraya. Turist kızları görmedin mi bu sabah, nasıl giyinmişlerdi?"

"Tövbe estağfurullah!"

"Ne dedin?"

"Hiç!" Kızardığını görmesin diye başını öte yana çevirdi, ağzından kaçanın Türkçe olduğunu anlamasın diye de lâfı değiştirdi hemen,

"Şimdi, yani ben bunu giymesem, olmuyor mu?"

"Olmuyor. Stefanos kapıya koyar seni, hemen şimdi."

İngiliz malikanelerinin hizmetçi kız üniformalarından

esinlenmiş, beyaz fırfırlı önlüklü, mini etekli bir şeydi giymek zorunda olduğu. Eleni'nin paçalı donundan daha kısaydı, çiçekli pazen ortada kalıverdi!

Olur görüntü değildi, Dolores iki büklüm katlandı gülmekten.

"Ne yapacağız şimdi?" sordu, Eleni Naciye.

"Donunu çıkaracaksın, ne yapacaksın!"

"Donumu mu çıkaracağım?"

"Var mı başka çaresi?" Bir yandan Eleni'nin paçalarını gösteriyor, öbür yandan karnını tutuyordu. Sonunda yaş geldi gözlerinden,

"Allah cezanı versin, makyajımı mahvettin!"

Eleni Naciye ne yapacağını bilmeden dikildi odanın ortasında. Konuştuğunda, sesi çok kararlıydı,

"Donumu çıkarmam!" Sünnetli çocuklar gibi bacaklarını ayırdı, öylece durdu. Eteğin altından sarkan paçalarına baktı.

"Kıvır bari," dedi Dolores. "Kıvır da bugün öyle idare ediver artık. Yarın kendine yeni don alırsın."

"O sizin giydiğiniz küçücük şeylerden mi?" Vitrinlerde görmüştü Eleni, "Ben onları da giyemem!"

"Aman be!" tepesi attı Dolores'in, "Ne kıymetli malın var senin? Nedir sakladığın? Alt tarafı bir üçgen değil mi? Bu da kapatıyor işte, bak!" Eteğini kaldırdı, bikinisini gösterdi. Eleni Naciye başını öte yana çevirdi acele.

"Sen kadın kadına bile utanıyorsun! İşin zor, bayağı zor!" Ciddileşti.

"Bunları kıvırsan bile durmaz ki, açılır, sarkar yine," dedi Eleni Naciye. Bu defa sesi ağlamaklıydı.

"Bir çorap giyersin üstünden, tutar."

"Çorabım da yok," dedi Eleni Naciye. Gözleri nemlenmeye başladı.

"Bende var. Bekle getireyim."

Dışarı çıkarken patrona çarptı.

"Ne yapıyorsunuz içerde, hâlâ?"

"Nerden buldun bu şapşalı be?" Dolores azarladı Stefanos'u. "Başka kadın mı kalmadıydı Pire'de de, elin dangalağını sardın başıma?"

"Eh, uzun etme," dedi Stefanos, "Alışır."

Aklı, Eleni'nin pasaportundaydı. Yüzyıllardır yurtdışına işgücü ihraç eden bir ülkenin vatandaşı olarak, iyi bilirdi bir İngiliz pasaportunun nimetlerini. Hele hele, Pire gibi bir liman şehrinde! "Kanada'dan dalıp, Avustralya'dan su yüzüne çıkarım da kimsenin ruhu duymaz! Elin hödüklerine verir de bize vermez Tanrı!"

Dolores'in getirdiği çorabı, manikürsüz ellerinin şeytan tırnaklarını naylona taktırmadan giymeye çabaladı Eleni Naciye. Külotlu çorap, bir o yana, bir bu yana döndü, sonunda birkaç kez burgu gibi sardı bacaklarını, kasıldı kaldı.

"Çıkar, çıkar da baştan giy!" Sinirinden cırtlak bağırdı Dolores.

"Oriste! Emredersiniz!" dedi Eleni Naciye, bağırılmaya alışkın.

"Bir de alay ediyor, küçük hanım!" Sesi iyice yükseldi.

"Ohi, ohi!"itiraz etti Eleni yaşlar indi inecek gözlerinden.

"Tamam, tamam. Çabuk ol, Tanrı aşkına!"

Kalın don garip bir şişkinlik yaptı kasıklarında.

"Bu böyle hiç olmadı!" dedi Eleni.

"İyidir, iyi. Kalça gibi duruyor!" yalan söyledi, son aylarda iyice zayıflamış kadına bakarak Dolores.

"Şimdi de saçlarını aç."

"Bizim Kıbrıs'ta" dedi, Eleni Naciye, "Benim yaşımda kadınlar saçlarını salmazlar öyle!" Dolores'in omuzlarına inen, boya sarısı saçlarına baktı.

"Sizin Kıbrıs'ta," aynı aksanla tekrarladı Dolores, "Cafe Paris'te de çalışmazlar, tamam mı?"

"Doğru." Eleni Naciye açtı saçlarını Dolores'i çatlatan bir ağırlıkla tokalarını pencere kenarına dizdi. Kadın dayanamadı, elinde tarak, atladı üstüne taramak için,

"Kaç günde bir yıkıyorsun sen bunları?"

"Haftada bir."

"Belli oluyor." dedi Dolores, "Yağlı saçların. Bundan böyle gün aşırı yıka!"

"Ama hasta olurum!"

"Bir şey olmaz," dedi Dolores, "Pire'de, kimsenin gün aşırı saç yıkamaktan öldüğü görülmemiştir! Hadi, çıkalım artık!"

"Sana bir de ayakkabı lâzım" diye ekledi, arkasından bakarken.

"Hiç de fena değil!" dedi Stefanos görünce.

"Çayır güzeli!" dedi Dolores, kavun-güzel, ya da ekmek-bayatlamış der gibi. Sesinde kinaye yoktu.

Güneş görmemiş teni, arsız mavi gözleri, her bir yandan fışkıran sarı bukleleri, spor nedir bilmeyen kaslarının olgun gençliği ile yadsınamayacak bir albenisi vardı, Eleni Naciye'nin. "Sarsaklığı koruma ihtiyacı uyandırır, bozuk Yunanca'sı ilgiyi artırır" diye düşünmüştü Stefanos, "Çelik kolonların ortasında, yasemin kokulu bir ayçiçeği! Nereden düştü bu tohumlar buraya? Hadi düştü, nasıl yeşerdi?"

"Yasemin kokulu ayçiçeği" kâh kasıklarında topladığı donunu çekiştirerek, kâh eteğinin arkasını kapatmaya çalışarak, kan ter içinde döneniyordu ortalıklarda.

"Eğer Teksas'ın sarı gülü değilse, Allah belâmı versin!" dedi, Amerikalı deniz eri,

"Evet efendim, ta kendisi!" On sekiz yaşında ya var ya yok bir çocuktu,

"Selâm bebek!"

Eleni Naciye'nin gözleri büyüdü korkudan. Bir adım geri kaçayım derken, tepsisindeki bira kupası kaydı, düştü. Bir patlamadır çınlattı, ortalığı.

"Ooops!" dedi, bira sarhoşu delikanlı, "Senin gibi cici bir kız böyle bir kümeste ne arıyor?" Şakasına en çok kendi güldü,

"Utangaç küçük şey sen de!"

Fazıl kadar ya var ya yoktu bahriyeli.

"Afedersiniz, çok affedersiniz!" Bir şeyler mırıldandı Eleni. Bir eli yine arkasında, eğildi kırıkları toplamaya çalıştı.

"Yo, yo! Bu kümesin bir bakıcısı vardır herhalde! Değil mi, bebek?" Denizci, bileğinden yakaladı, ayağa kaldırmaya çalıştı Eleni'yi. Kadın direndi.

"Anladım, anladım! Patron değil mi?" Çapkın çapkın göz kırptı, "Sen küçücük kafacığını bununla meşgul etme bebek. Amerikan bahriyesi her şeyi halleder! Hey sen, patron!"

Stefanos gözlerinin üstlerinde olduğunu belli etmemeye çalışıyordu,

"Yes, Sör!" dedi, neşeli bir sesle.

Delikanlı, pantolonunun beline sıkıştırdığı, küçük bir seyahat rehberi çıkardı. Kırmızı kurdeleli yerinden ayırdı,

"Ti sas ofilo? — Size borcum nedir?" Çok resmi bir cümleciği, en kibar sesiyle okudu.

"Unut, çımacı!" dedi Stefanos, en Amerikan İngilizcesiyle. "Eğlenmene bak, hallederiz!"

"Yunanistan'ın şerefine!" bira şişesini kaldırdı bahriyeli.

"Amerikalının şerefine!" Stefanos, kasanın yanında bulundurduğu, su dolu kristal kadehi kaldırdı, "Salutos!"

Eleni, dikkatin başka yere kaydığından memnun, acele

acele topladı boşalan bardakları. Bir an önce uzaklaşmaya çalışıyordu.

"Bu cep boyu Venüs de, faturaya dahil mi?" Bileğinden tekrar yakaladı oğlan Eleni'yi. Sımsıkı tuttu. Eleni, sol kasığındaki donun çözülmeye başladığını hissetti. İtişmeyi göze alamadı. Dikildi, bekledi.

"Bu bebeği bahriye hurcuma koyacağım ve aşacağız denizleri birlikte!" Melodisi belirsiz, bir şarkı söylemeye başladı.

Eleni, Stefanos gelir diye bekliyordu. Bir yandan düştü düşecek donu, öte yandan onu bağrına basmaya çalışan delikanlı, dudakları kıvrılmaya, gözleri dolmaya başladı.

Bahriyeli, Stefanos'dan önce fark etti durumu,

"Zavallı bebek! O, o, oh, benim zavallı bebeğim! Çok mu acıttım?" Kadının bileğini bıraktı, sonra tekrar yakaladı, ıslak ıslak öptü, kızarttığı yeri.

"Haydi, sen git yüzünü yıka, burnunun ucunu pudrala, sonra buluşalım. Ha, bebek?"

Eleni fırsatı kaçırmamak telâşıyla, tedbirsiz bir adım attı. Gevşeyen paça boşaldı. Eteğinin üstünden daradar yakaladı, aşağı inmesin diye. Bir garip yürümeye başladı.

"Nesi, var bunun?" şaşkın şaşkın sordu genç bahriyeli, yanındaki geçkince denizciye.

"Hijyenik kadın bağını düşürecek. Görmüyor musun? Onu tutmaya çalışıyor!" dedi, geçkin denizci. O, on sekiz yıldır evliydi. Sonra da, iğrenmiş gibi tükürdü, Cafe Paris'in ortasına.

"Sana yeri kaplatma demiştim" dedi Dolores, Stefanos'a.

"Sen dert etme, onun ödeyeceği faturayla yeni bir halı alırım!" dedi Stefanos. Geçkin denizciye anlayışlı gülücükler gönderdi.

"Hijyenik kadın bağı? Hijyenik kadın bağı?" gözlerini kupasına dikmiş, söyleniyordu delikanlı.

Birden, kaptığı gibi ayağa fırladı.

"Haydi, arkadaşlar! Hijyenik kadın bağlarının şerefine! Bu sefer içkiler benden!"

"Ben sana demedim mi, bu kadın iyi garson olur diye" bastırdı Stefanos, Dolores'e. O da kadeh kaldırdı, Eleni'nin hijyenik bağının şerefine!

***

O dromosu-ne-skotinos... Sokak karanlık, iki döşek ser yere, ya-sena-ke-yamena... biri senin, biri benim için; taram, taram, tarararam, taram, taram, taram, Hicrinle-geceler-yatabilmirem-bu-fikri-başımdan-atabilmirem-Neyleyimki-sana-çatabilmirem-ayrılık-ayrılık -aman-ayrılık-kalbimdertle-doldu-yaman-ayrılık!

Vinçler, zincirler, demir alan gemiler, demir tarayan gemiler, düdük çalan gemiler, binlerce madeni takırtı, pencerede tek bir yeşil, o da kurum giyinmiş spastik sardunya. Katlanarak büyüyen bir sanayi-ticaret merkezinin nasıl olsa depoya dönüşecek apartmanlarından biri, belki son birkaç tanesinden biri. Bir daha asla boya yüzü görmeyecek, onarılmayacak. Olmayan bir gök, doğmayan güneş, yağmur yerine görünmeyen bulutlardan akan siyah bir su. Petrol artıklarının öldürdüğü bir denizden, köpek leşi kokan esinti.

"Tıpkı benim gibi, leş!"

Elden düşme karyolasının üstünde, gözleri tavana dikili, bir mumya sertliğinde uzanıyordu Eleni Naciye. Naylon çoraplarını sökmüş atmış, bırakmıştı donunun paçalarını, sarksınlar sarkabildikleri kadar! Şefika Hanım'ın hediyesi, iyi cins pazenden dikilmişti onlar. Ne zaman? Yıllır, yıllar, yıllar önce.

"N'aparlar ama sozuklar bensiz?" Aslında sorduğu, "N'apacayım ben sozuklarsız?" Soruyu değiştirdi, "N'aparlar ama bu saatte?"

Düşüncelerini odaklaştırdı, ama o saat yoktu ki! Zaman ve mekân bağlantıları eğitimle kurulur, ne yapsaydı o şimdi de hatırlasaydı, ne yaptıklarını o saatte? Yerden kilometrelerce yükseklikteki bir uçağın yolcusuydu, Eleni Naciye. Yeryüzünde değildi. İşte, bu kadar.

"Ben ölmüşüm!" dedi kendi kendine. "Ölmüşüm de haberim yok, zahar. Arif üstüme evlenmiş midir ki? Neye benzer yeni garısı? Evlenmiştir zahar. Erkek adam dul galsın olur mu bir başına? Hem de o kadar çok sozukla!" Tek başına kaldığında hep Türkçe düşünürdü. Çişi geldi durup dururken,

"Adam hem ölsün hem de çişi gelsin. Akıl almaz Allahın işini!"

Bir an salıvermeyi düşündü. Peyker gibi. Peyker halının ortasına dikilir, herkesin gözünün içine baka baka salıverirdi oracığa. "Anam, öldürür beni!" dedi yüksek sesle kendine.

Peyker Hanım, Ksenya, Şefika Hanım ve en son Afroditi, birinin saçını biri giymiş, birinin gözü ötekinde, burunlarını değiş tokuş etmişler, karmakarışık üşüştüler belleğine. Zorladı kendisini, Afroditi'yi ayırt etmeye zorladı. Bir siyah entari, bir siyah yemeni bir de gönül bulandıran portakal çiçeklerinin kokusu. Hepsi bu. "Çoktan toprak olmuştur kemikleri!" Kendi hesabına göre, yüzyılı aşkındı onu doğuran.

"Peyker Hanım öldü, Ksenya'yı bombayla uçurdular, eh, artık Şefika Ana da ölmüştür." Karanlıktan korktu küçük kız. Kalktı ışığı yaktı.

Gardırobunun kırık aynasının ikiye böldüğü soytarılığı ile burunburuna geldi. Kendini kaybetmiş gibi saldırdı dar düdük giysinin fermuarına. Kolları erişmedi sırtına.

"Hadi be, hadi!"

Ensesine ensesine saldırdı, bir yandan da zıplıyordu, kollarının daha yükselmesini sağlamak ister gibi. Olmadı, bu defa da yırtmaya kalkıştı. Sentetik kumaş sağlamdı, yine olmadı. Yatağının üstüne oturdu, onulmaz bir mağlubiyet duygusu sardı her yanını. O gün kaçıncı kezdir ağlamaya başladı. "Demir Maske"yi okuturdu Hasan, babasına. O şehzadenin zırhı gibi, Naciye de kurtulamayacaktı bu kılıktan. Bir makas var mı, diye arandı. Yoktu tabii. Olmadığını kendisi de biliyordu.

Yine ayağa kalktı. Bu kez de, sol eliyle sağ dirseğini yukarı itti, fermuarın başını yakalamaya çalıştı. Buldu, asıldı, birkaç santim açıldı. Sevindi yolunu bulduğuna, tekrar denedi, çıt! Kitlendi, kürek kemiklerinin ortasında kaldı Japon yapısı. Kadınların güvenliği için düşünülmüştü.

Bir garip dansa başladı odada. Kürek kemiklerini bir aşağı, bir yukarı, bir sağa, bir sola kıvırtıyordu yerinden oynatmak için kilidi. Alttan itti, üstten çekti. Yorgun düştü, çaresiz kaldı, duraladı yine.

Sokağın öbür yanında, evin karşısındaki deponun penceresindeki sigara ışığını o zaman gördü. Bekçi gözetliyordu anlaşılan.

"Pezevengi! Pezevengi!"

Fermuarı unuttu, pencereye doğru seyirtirken, hangi şifre idiyse hareketinin çözümlediği, fermuar açıldı, giysi beline indi. Naciye, olduğu yere attı, kendisini! Kollarını göğsünün üstünde çapraz etti. Bu defa da elektrik düğmesinden uzak düştü. Paytak paytak pencerenin altına yürüdü. Aşağıdan çekiştirmeye başladı perdeleri. Tekerlekler rayın üzerinde kaymaya alışıklardı, mıh gibi saplandılar yerlerine alttan çekilince. Kornişler yaylandı, Eleni başıma inecekler diye korktu. Pencerenin yanındaki duvara koştu. Perdenin bir kanadına sarınarak, ötekine erişmeyi denedi.

"Bravo!" dedi, sokağın öteki tarafındaki gece bekçisi. Dayanamadı, alkışlamaya başladı. Eleni Naciye, telâş içinde, bir an, perde ile pencere arasında buldu kendisini, beceriksizliği oynayan bir vodvil sanatçısıydı. Karşıda, bir yandan gülüyor, bir yandan da tepine tepine alkışlıyordu adam. Gecenin bu saatinde, Atina'da bile bulamazdı böyle bir gösteriyi!

Can havliyle çekti perdenin ikinci yarısını, Eleni Naciye. İki kanat, bir birleştiler, bir açıldılar, bekçinin son gördüğü, yere kayan bir kadın sırtı oldu,

"Encore! Encore!" çırpındı adam. İyi ki, perde açılmayınca, yuhalamaya kalkmadı!

Eleni Naciye, çıplak sırtı duvara yapışık, böğüre böğüre ağlamaya koyuldu. Giysisinin daracık kollarından kurtulduğunda, kan hücum etti damarlarına, tatlı tatlı kaşınmaya başladılar. Derin, derin nefes aldı. Perde kapalı olduğu halde, sürüne sürüne geçti odayı bir baştan bir başa. Işığı söndürdü. Elbisesinden ayak bileğine sarılı, çuval yarışı yapar gibi, zıplaya zıplaya koştu tuvalete.

Evi temizlemeye, gecenin o saatinde başladı. Önce küçük yıkanma yerini ovdu. Lavabodan, duş bölmesinden, duvarları yarı yarıya kaplayan fayanslara varıncaya dek kazıdı her tarafı. Sonra sıra oturduğu odaya geldi. Yerler, duvarlar, karyola başlıkları, gardırop köşeleri; şartlanmadık yer kalmadı. Başına yemenisini doladı, karşıdaki adama aldırmadan, söktü aldı perdeleri, suya bastı. Sardunyaları içeri çekti, bir güzel yıkadı yapraklarını. Ortalık ışıdığında sıra camlara gelmişti. Onları da parlattı bir güzel.

Kahvaltıdan az önce indi evsahiplerinin dairesine. Sabah sabah çok şaşırdı Evdokia.

"Hayrola, bir şey mi oldu?"

"Kalimera, Kiria Evdokia. Eğer işe gitmemişse, kocanızla konuşabilir miyim bir dakika?"

"Gel, içeri gel." Kenara çekildi, yol verdi kadın. Kahvaltı sofrası hazırdı. "Bir çay koyayım sana. Bir şey mi var?" sordu yeniden.

"Hayır, hayır!" Yorgunluğun da verdiği ağırlıkla, hanım hanımcık oturdu Eleni Naciye. Evdokia başındaki yemenin oyalarına baktı.

"Ne güzel oyalar!" dedi.

"Biz Kıbrıs'ta hep böyle giyiniriz," dedi Eleni Naciye, şalvarını çekiştirerek.

"Biz de memlekette böyle giyinirdik," dedi kadın,

"Panos, Kiria Eleni geldi. Seninle konuşmak ister!" İçeri seslendi.

Panos, kimden bahsedildiğini hatırlamak için duraladı,

"Geliyorum şimdi!" banyodan bağırdı.

"Sabah tuvaleti hiç bitmez," şikayet etti, Evdokia.

"Benimkinin de öyledir," dilinin ucuna geldi, sustu Eleni.

"Kalimera, Madam," dedi Panos az süre sonra. Mavi tulumunu giymiş, hazırlanmıştı.

"Kusura bakmayın, bu saatte rahatsız ettim Kiria Barbatiotov. Ben size haber vermek istedim ki, o bana bulduğunuz işte ben çalışamayacağım."

"Eveet!" dedi Panos. Yağlı ekmeğine reçel sürerken.

"Ben, biliyorsunuz, Yunanlı değilim. Yani Kıbrıslı'yım. Biz orada alışık değiliz. Şeye..."

"Ben sana dediydim, o iş bu kadıncağıza göre değil diye Panos!"

"Canım iş vardı da, bulamadık mı?" Canı sıkıldı Panos'un.

"Sizi zor durumda koduysam özür dilerim, ama ben yapamayacağım," dedi Eleni Naciye. Panos'un ağzı doluydu, bıçağını salladı,

"Ih, ıh!" Lokmayı yuttu,

"Şimdi ne yapacaksın diye düşündüm."

"Fabrikada işlesem? Dikiş bilirim biraz."

"Çalışsam demek istiyor," Evdokia çevirdi, kocasına.

"Fabrika için sendika kaydı lâzım. Almazlar."

"O yere kayıt olamaz mıyım?"

"İngiliz vatandaşısın, olmaz. Öylesin değil mi, pasaportun İngiliz?"

"Ne!" dedi Eleni, üzgün üzgün. Mr. Brenner, bir de bu pasaportla dünyanın her yerinde çalışabilirsin dediydi.

"Ev temizliğine gitsem?"

"Bu mahallede oturanların hepsi işçi. Temizleyici kadına verecek paraları yoktur ki!" dedi Evdokia. Sonra sordu,

"Hiç kimin kimsen yoktur, değil mi senin?"

"Ohi."

"Kıbrıs'ta da mı, yok?"

"Ohi." Başını önüne eğdi.

"Türkler filan mı?" "Öldürdü" demedi Panos, ama Eleni anladı. Cevap vermedi. Kıpkırmızı oldu. Hıncına verdi Panos.

"Benim gitmem lâzım. Üzme kendini be bacı, Tanrı büyüktür. Bir şeyler düşünürüz herhalde."

"Haber etmek gerekmez mi Kiria Stefanos'a? Adamsız kalmasınlar."

Stefanos'un sahtekâr çehresi belirdi Panos'un gözü önünde,

"Boş ver. Ben hallederim."

"Efkharisto, Kiria Barbatiotov."

Sendikada o gün seçim olacaktı. "Tanrı yardımcın olsun!" diye uğurladı Evdokia kocasını.

Panos haç çıkardı, evden öyle çıktı.

***

Pazar sabahı, "Yukarı çık da sor, bakalım Madam Eleni'ye bizimle kiliseye gelmek istemez miymiş?" dedi Evdokia, kızı Lida'ya,

"Kadıncağız yabancıdır burada, kilisenin yolunu bilmez herhalde," diye açıkladı hareketinin nedenini kocasına.

"Bilmez herhalde," dedi, Panos. "Ona da bir iş bulamadık gitti."

"Kolay mı?" dedi Evdokia.

"Kilise mi?" dedi Eleni. O gün her nasılsa sardunyaların dibine gölge düşürmeyi becerebilmiş güneşe baktı.

"Ne!" dedi, küçük kız gülerek, "Annem, sizin herhalde kilisenin yolunu bilmediğinizi söyledi."

"Yok, bilmiyorum," dedi Eleni.

"Biraz uzaktır, buradan" dedi Lida. "Ayios Giorgios'a gideriz biz. Küçük ama güzeldir," lokanta tarif ediyordu sanki.

Eleni, boş geçecek bir pazar sabahını düşündü, "Gidelim!" dedi; Naciye'nin içine bir sıkıntıdır bastı. İkirciliğini fark eden Lida,

"Gelmeyecek misiniz?" dedi, "nasıl-olur"u kendisine sakladı.

Yaşam için çevreye uyum içgüdüsü galip geldi, Eleni Naciye'nin.

"Geleceğim, tabii. Efkharisto."

Kızın yüzü aydınlandı,

"Biz aşağıda bekliyoruz" dedi, ikişer ikişer inerken merdivenleri.

Naciye, yatağına oturdu. Pire'ye ayak bastığından bu yana, ilk kez duydu çan seslerini. Israrlı ısrarlı çalıyordu. Korktu birden, korkunca da haç çıkardı. Ne yaptığını fark etti,

"Tövbe yarabbim, tövbe estağfurullah! Çanlardan korktum!" diye açıkladı. Yine de, pek güvenmedi anlaşılacağına, "Birkaç rekât namaz kılsam belki affeder" diye geçirdi içinden.

Seccadesini bulmak için atıldı çekmeceli dolabına, ama orada yoktu. İçinden hemen her şeyi tek tek çıkarttı, gene bulamadı. O arada da hatırladı bir yıldan fazladır namaz kılmadığını. Büsbütün telâşlandı.

"Temiz bir bez de olur be kızım, ne üzen kendini? Sen galbini sağlam tut, terbiyeli tut, Cenab-ı Hak anlar seni!" Şefika Hanım, böyle üfledi kalbine.

Eline gelen ilk çarşafı kaptı. Kıble nerdedir diye bakınırken, perdelerin açık olduğunu gördü, koştu onları çekti, "Güneş bu taraftan batıyor, demek ki Kıble şu yanda." Kalbi çarparak attı kendisini secdeye, "Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber" tekrarlamaya başladı arka arkaya. Biraz sakinleşti, sonra akıl etti abdest alması gerektiğini. Kalktı, bir de kullanılmamış yemeni buldu, yeniden başladı.

Evdokia, "Ne yapıyor bu kadın daha? Servisi kaçıracağız" dediğinde, dördüncü rekâtı kılıyordu. Kapı, 'ettehıyyâtü' de vurulmaya başladı. Eleni, baştan savmamaya çalışarak bitirdi duasını; omuzlarının üstünden sükûnetle üfledi, sonra cevap verdi.

"Geliyorum bir dakika!" Bu kapıyı nerdeyse yumruklayan Lida'ya cevaptı.

"Kiliseye gezmeye gidiyorum, he?" Başını kaldırdı Tanrı'ya doğru,

"Turistler gibi. Günah yazmazsın değil mi? Gezmeye gidiyorum, hâşâ duaya değil!"

Ayios Giorgios, Eleni'nin gördüğü ilk kilise oldu. Andrias Manastırı'na hiç benzemeyen yapının ilk bakışta tek yabancı olmayan unsuru, kapıda, heybetli kara başlığı ile dikilen papazdı.

Hızlı hızlı çarpmaya başladı kalbi. Gerilerden bir yerden, ölü bekleyen mezar çukurlarının görüntüleri üşüşmeye başladılar belleğine. Yohanides'in cenazesi. En son orada mı görmüştü Peder Andrias'ı, yoksa Kiria Menas'ın dükkânında mı? Bilemedi. Dudakları belli belirsiz kıpırdamaya başladılar.

"Üç kulhüvallah bir elham, üç kulhüvallah bir elham!" Kiria Evdokia,

"Seni Petra Paulus ile tanıştırayım," dedi.

"Ohi, ohi!" Çırpındı Eleni Naciye. Kadın yanlış anladı.

"Çok iyidir bizim Peder, göreceksin," dedi.

Cüssesinden hiç umulmadık bir ses çıktı Peder Paulus'dan. Peder Andriasınki'ne benzemeyen, yumuşak, ıslak, neredeyse kadınsı bir ses,

"Hoş geldin kızım," diye karşıladı Eleni'yi. Elini uzun uzun tuttu, soğuk, ıslak avucunda,

"Başpiskopos Makarios çok sevgili bir dostumdur. Ekselansları ile aynı okulda okumak şerefine nail oldum. Onun cemaatinden bir hanımefendinin mütevazi kilisemize gelmesi ne büyük bir şeref! Ne büyük!.. Gelin, gelin, size içerisini gezdireyim."

Eleni'nin elini bıraktı, arkasına geçti. Aklına haç çıkarmak gelmedi, Eleni'nin, Evdokia fark etti, şöyle bir baktı Panos'a, ama adamın gözleri başka yerdeydi, o görmedi.

"Güzel memleketinizi hiç ziyaret etmek fırsatını bulamadım. Muhteşem kiliselerinizi çok görmek isterdim oysa. Bizim ki, küçük tabii." Özür diler gibiydi adam, "Ama, çok eskidir."

"Ne!" dedi, Eleni. Başka ne demesi gerektiğini bilemedi.

Sıra sıra dizili sıraları doldurmaya başlamıştı cemaat. Eleni, gün ışığını yadsıyan bu mekâna ürpererek baktı.

Kubbe ve duvarlar birtakım işaretler, ikonolar doluydu.

Mihrabın hemen arkasında, çarmıha gerilmiş duruyordu İsa. Heykelin boynunu bir omuzuna doğru eğmişlerdi, yüzü doğru dürüst görünmüyordu. Onun insanlık için öldüğünü hatırladı bir yerlerden. "Yazık!" diye mırıldandı.

"Anlamadım, çocuğum?" Peder Paulus, ıslak gözlerini çevirdi Eleni'ye.

"Güzel, çok güzel!" hızlı hızlı başını salladı Eleni. Peder, ellerini göğsü üstünde kenetledi, gülümsedi.

Her zamanki yerlerinden daha önde bir yerlere sürüklendiler Barbatiotov'lar. Peder Paulus Eleni'yi misafir ediyordu, en ön sırada. Kadın, biraz geride kalıp, onları ileri sürmeye çabaladı ama nezakette inat edip, izlemekte ısrar ettiler.

"Lida, sen Madam Eleni ile paylaş kitabını."

"Evet, evet lütfen. Efkharisto!" Eleni, yine İsa'ya dikti gözlerini, "Zavallıcık" dedi içinden, "kötü etmişler adamı. Allah rahmet eylesin!"

Ayin boyunca küçük Lida'ya verdi tüm dikkatini. Kız ne yaptıysa onu yaptı. İlâhilerden kopuk kopuk hatırladıklarını, sıra o cümlelere gelince, tekrarladı. Evdokia, uzaktan, iyi iyi baktı yüzüne. Rahatladı Eleni. Hatta biraz biraz da keyiflenmeye başladı. Müzik hoşuna gitti, ikonolardan anlam çıkarmaya çalıştı.

"Bugün, aramızda bir konuğumuz var!" diye söze başladı Peder Paulus, son toplu "Amen!" den sonra,

"Ekselansları, Sayın Başpiskopos Üçüncü Makarios'un cemaatlerinden bir hanımefendi. Şimdi, hepinizi Başpiskopos Makarios'un gayretlerinde yardımcı olması için, Efendimiz'e dua etmeye davet ediyorum. Bu büyük önderin kılavuzluğunda, sevgili Kıbrıs'ın, bir an önce büyük Hellas'ın bir parçası olması için dua etmeye çağırıyorum. Tanrı inananlarla beraberdir. Aziz Paulus'un," burada, birkaç kişi haç çıkardı,

"Aziz Paulus'un kanıyla yıkanan bu toprağın, daha fazla

Hıristiyan kanı dökülmeden, kâfirlerin elinden kurtulması için dua ediyorum." Hafif hafif başını salladı Eleni Naciye'den tarafa, selâmlar gibi.

Kiliseye sessizlik çöktü ve pençe pençe yanmaya başladı Naciye,

"Bismillahi rahmani rahim, Eşhedü enlâ ilahe illallah ve eşhedü enlâ Muhammeden Resul Allah! Allah'ım sığındım sana! Sen koruyasın, Arifimi, Hasanımı, Hüseyinimi, Peykerimi, Sonerimi!" Kıpır kıpırdı dudakları, arka arkaya eklendi bütün bildiği dualar.

Yine İsa'ya takıldı gözleri,

"Sen de yardım edesin be Hazreti İsa! Bir büyük efendi peygambersin sen de. Hepiniz yardım edesiniz hazreti peygamberler!" Fresklerdeki, kadın figürlerini atlayıp, erkeklere seslendi. Telâşından büsbütün kızardı, bu kere de görecekler diye korktu, başını önüne eğdi.

Lida, yaşının doğal duyarsızlığına rağmen hissetti Eleni'nin titrediğini.

"Kiria Eleni, hasta mısınız?"

"Ohi, ohi!",fısıldadı Eleni.

Evdokia, Lida'nın sorusunu duydu, meraklandı. Panos'u dürttü. Panos eğildi, Eleni'nin burnundan süzülen yaşları gördü. Ayine son dakikada yetişen Glafkos, ne oluyor diye döndü. O da, Eleni Naciye'yi, ilk kez orada, burnundan süzülen yaşlarla gördü.

"Nesi var?" diye sordu Panos'a, gözleriyle.

"Kıbrıslı," fısıldadı Panos. Artık hiç kuşkusu kalmamıştı, "Türkler ailesini öldürmüşler."

"Vah garip!" İçini çekti Glafkos, başını çevirdi.

Gözlerini yumdular, dua ettiler yeniden. İsa'dan yana dönüp, haç çıkardılar. Yavaş yavaş çıkmaya başladılar oturdukları sıralardan.

Naciye yine unuttu. Evdokia, yine gördü unuttuğunu, ama üzüntüsüne verdi,

"Kolay mı koskoca bir aileyi kaybetmek? Kim olsa bu hale gelir!"

"Güle güle! Güle güle kızım! Tanrı seninle beraber olsun!" Seslendi arkalarından Peder Paulus,

"Yine bekleriz!"

"Ne," dedi Eleni, "Efkharisto, Petra!"

Sıradan bir dilek değildi Peder Paulus'unki. Kutsuyordu ve kutsamaya teşekkür edilmezdi. O da biraz garipsedi Eleni'yi ama o da üzüntüsüne verdi.

Dışarda, gün ışığında gözleri kamaştı, sendeledi, Eleni Naciye. Evdokia, hemen koluna girdi.

"Haydi, biraz yürüyelim" dedi ailesine. "İyi gelir açılırsın," dedi Eleni'ye de.

"Akropol buradan çok iyi görünür, bak!" Üzüntüsünü dağıtmaya çalışıyordu Evdokia, "Güzel değil mi?"

Eleni, oldum olası anlamazdı yıkıntılardan. Yine de, "Evet" dedi. İtirazı bir başka biçimde çıktı ağzından, "Ama, neden bu kadar kuru buraları? Çöl gibi."

"Bizim Kıbrıs'ta..." diye başladı. Lefkoşa ile Karpas'ı birleştirdi, Akdeniz'i ekledi, bahçelerinden pınarlar fışkıran, yemyeşil, cennet gibi bir kent yaptı,

"Yaseminler bir tüter ki, sinerler insanın üstüne başına derisine!"

"Bizde de öyleydi!" diye benimsedi anlatımı Evdokia. O da, Eski Hisarlı bir çiftçinin kızıydı. Göçmen yani. Eleni'ye duyduğu yakınlıkta, yabancılığın payı büyüktü. Ne de olsa, ikisi de doğuluydular.

"Yaprak sarması yaptım dünden. Bizde yeriz, olur mu?"

"Taze yaprak var mı burada?" Eleni, Pire ile taze üzüm yaprağını hiç bağdaştıramadı.

"Ne gezer! Ben kendim yapıyorum salamuramı."

"Biz Kıbrıs'ta..." diye başladı yine, dolmaları nasıl fındık büyüklüğünde doldurduklarını, başka türlü sarıldığında yenmeyeceğini anlatıyordu. Şefika Hanım'ın dolmasıydı anlattığı, kendisi hiç öyle sarmayı becerememişti.

"Koruk bulunur mu, koruk? Siz koruk koyar mısınız?"

"Yok, biz limondan başka bir şey değdirmeyiz." Evdokia'nın uzmanlık sahasını ihlâl ediyordu Eleni, ama fark etmedi. "Koruksuz olmaz," diye diretti.

"Bizimkiler yemez!" dedi kadın, daha üstün, "çok huysuzdur. Değil mi Glafkos?"

"Ne dedin, Evdokia?"

Eleni Naciye ilk kez fark etti Barbatiotov'ların yanındaki adamı.

"Sen koruk sevmezsin diyorum."

"Koruk mu? Nedir koruk?" diye sordu adam. Panos'un milliyetçi sendikasının seçimleri nasıl kaybettiğini dinliyordu.

"Eh!" dedi yengesi, 'şapşal sen de' gibisinden bir el hareketiyle.

Güldü adam. Gülünce Arif oldu çıktı.

O günlerde, Arif'in boyundaki her esmer erkek Arif'e benziyordu. Pire'de de bütün erkekler orta boylu ve esmerdiler galiba. Uzun, kıvırcık kirpiklerinin arasından parlayan gözlerini seçti adamın Naciye.

"Kimdir be kuzum?"

Evdokia anlattı kim olduğunu.

"Kardeşime benzer çok!" diye açıkladı Eleni ilgisini.

"O da mı gitti?"

Sorulanı anlamadı, Naciye, aklı özleminin gitgide daha güzelleştirdiği, Arif'indeydi. "Evet," diye geçiştirdi.

"Of, of!" Üzüntüyle başını salladı Evdokia.

***

Barbatiotov'lar, koruyucu ailesi oldular Eleni Naciye'nin. Panos Usta'nın denkleştireceği işi beklediği günlerde, Evdokia'dan ayrılmaz oldu. Evdokia sevdi bu hamarat Kıbrıslı'yı. Evini çiçek gibi tuttuğu bir yana, bütün apartmanı da silip süpürmeyi âdet edindi, hem de her gün. Başta Glafkos olmak üzere, bütün komşuları memnun etti bu iş.

"Bunlar da pekâlâ mermermiş işte!" diye birbirlerine gösterir oldular merdivenleri.

Saygılıydı da. Kendi Arif'inden bilirdi erkek kısmının eve geldiğinde misafir istemediğini. Panos Usta'nın geleceğine yakın, bir bahane uydurur, çıkardı kendi dairesine. Ancak, televizyonda çok iyi bir film varsa ve çok ısrar ederlerse kalırdı.

Eleni Naciye'nin yalnızlığı dert oldu bu "iyi insancıkların" başına. Kendileri güle oynaya otururken, onun bir başına yemek yemesi güçlerine gitmeye başladı. Televizyonu, radyosu filan da yoktu ki, oyalansın. Koca Pire'de, bir tek dostu Evdokia'ydı.

İşsiz günler günleri, haftalar, haftaları kovaladı. Kur farkına rağmen erimeye başladı Eleni'nin küçük sterlin serveti. Bazı günleri, öğle yemeği ile geçiştirir, geceleri aç yatar oldu. Her şeye karşın, bilmediği türden bir güvensizlikti bu. Sade suya soğan da olsa, pişen bir aşa, yadırgamadan kaşık atabilmenin önemini de kavradı.

"Ne yapacak bu kadıncağız? Çok üzülüyorum haline!" dedi, bir akşam Panos'a Evdokia. "İş de bulamadı. Aç kalacak bu gidişle."

Panos, Eleni'ye iş ayarlayamamaktan sıkkın, parladı önce,

"Yok işte iş! Ben ne yapayım?"

"Sana bir şey diyen mi var?" dedi karısı, "Kurum musun? Sen ne yapacaksın? Haline acıyorum, onu dedim ben."

"Ben de acıyorum. İyi kadın doğrusu," yatıştı Panos.

"Pırlanta gibi!" derecelendirdi Evdokia, "Karşısına iyi bir adam çıksa da, evlense bari. Böyle, bir başına da kalmaz o zaman."

"Evlense mi?" Hemen her erkek gibi, evliliği, iş bulma sorununa çözüm olarak düşünmesi zordu, "Haaa!" Anladı ne dediğini karısının.

"Yok mu tanıdığın, bildiğin biri? Alıversin şu kadını."

"Bilmem," dedi Panos, yeni yeni giriyordu konuya. "Kim var ki?"

Evdokia, itirazları asgariye indirmek için, kimin olduğunu Panos kendi çıkarsın istiyordu, "Bilmem ki," dedi o da.

Aradan birkaç zaman geçti, bu defa da Glafkos'un haline canı sıkıldığını diline doladı Evdokia. Adamın yanlızlığından, titizliğinden söz etti durdu. Ölen karısını ima ederek, ölenle ölünmeyeceğini, kırkına varmadan evlense ne iyi edeceğini, Panos'un binbir şeyle meşgul kafası Eleni ve Glafkos isimlerini birleştirinceye kadar tekrarladı durdu.

"Evdokia, bak sana ne diyeceğim," dedi, sonunda bir gün Panos, "Sence, Kiria Eleni'yi bizim Glafkos'a alsak nasıl olur?"

Çok şaşırmış gibi davrandı Evdokia.

"Bilmem ki!" dedi, "Glafkos ister mi acaba?"

"Nesi varmış istenmeyecek? Bir başına oturuyor da, daha mı iyi oluyor sanki? Şunun şurasında, kırka merdiven dayadı."

"Yok be canım, daha yeni otuz altısına bastı adam," dedi Evdokia.

"Ha otuz altı, ha kırk!" yılları dörder beşer atladı Panos, "Nerdeyse bir senedir tanırız kadını, ondan daha iyisini mi bulacak? Sen, Kiria Eleni ne der bu işe onu söyle!"

"A, ne bileyim? Hiç lâfı olmadı ki!" dedi kadın, "Bir, şu ilk kiliseye gittiğimiz gün, 'kardeşime benziyor' demişti, hepsi bu."

"Kardeşine benzediği iyi," dedi Panos ciddi ciddi, "İnsan kardeşini beğenir çünkü. Koca olmaya gelince de, hepimiz biliriz ne iyi ev erkeği olduğunu. Rahmetli Aliki'ye nasıl bakmıştı, biliriz."

"Çok severdi Aliki'yi. Ben ondan korkarım. Bir türlü unutamaz onu."

"Sen o tarafını bana bırak!" dedi Panos, "Sen, Kiria Eleni'ye bak bakalım gönlü olur mu?"

"Olmayacak da ne olacak be Panos'um? Bir başına, namuslu bir kadın, ne yapar Pire gibi bir yerde? Bak, bir başına kuş gibi oturur kış kıyamette, yukarıda." Eleni'nin soba yakmasını bilmediği geçiyordu içinden.

"Belli mi olur?" Sendika liderinin hiç akıl erdiremediği bir konuydu kadın konusu. "Kadın kısmısı bu!"

Evdokia alındı,

"Sen de hiç kadın tanımamış gibi konuşuyorsun!"

"Eh, herkes senin gibi akıllı olmaz be kuzum!"

"Haydi git işine!" yalancıktan kızdı Evdokia. Evlilikleri hiç tehdit edilmemiş, mutlu bir çifttiler gerçekten.

Birkaç hafta sonra, karlı bir cuma gecesi, baskın verdi Panos, Glafkos'a. Stratonikea'ya girmeden önce, buğulu camlara yanaştı, içeriye baktı. Çok geç olmamasına rağmen, lokanta hemen hemen boşalmıştı; dayıoğlu, arkada, vitrinin yanındaki masada, bir başına içiyordu. Adamın gözle görünür hüznü, daha bir pekiştirdi doğru yaptığına olan inancını.

"Hey, hey, hey!" Az sergilediği türden bir muhabbetle sarıldı Panos'a lokantacı,

"Ne iyi ettin, ne iyi ettin! Niye gelmezsin daha sık? Petros, aç bir küçük, tabak koy, topla şunları, radyoyu kıs biraz!" Arka arkaya emirler yağdırdı.

"Eh, nasılsın? Evdokia nasıl, çocuklar nasıl?"

"Hepsi iyiler, hepsi! Niye gelmezsin be kuzum? On gündür görmüyoruz yüzünü. Evdokia bir şeye mi darıldın diye merak etti."

"Yok, yok! Nasıl söz öyle!" Elini, memleketteki Müslümanlar gibi kalbine koydu.

"Eh, nedir öyleyse?"

"Ne bileyim. İş güç diyeceğim, yalan olacak. Ne bileyim be Panos'um? Galiba çekinirim, rahatsız ederim diye."

"Şimdi halt ettin işte!"

"Yok be! Bazen uyumamış olursunuz ben eve dönerken. Bakarım, ışığınız yanar. İsterim bir geleyim, sonra düşünürüm. Güzel güzel oturursunuz, sohbet edersiniz evinizde. Rahatsız etmek istemem. Çeker çıkarım yukarı sessiz."

"Sen hâlâ alışamadın Aliki'nin yokluğuna."

Başını salladı dertli, "Kaç sene oldu be kuzum?"

"Yedi var," dedi Glafkos, bardaklarını doldururken, "Zor be Panos'um." Yıllardır ilk kez açıyordu konuyu, Panos dikkat kesildi.

"Hani, şimdi şurdan kalkıp eve gidiyorum ya, hiç istemiyor canım. Yemek yok, yatak soğuk. Diyeceksin ki, sen lokantacısın, yemekten bol ne var, değil mi? Değil işte be kuzum. İnsan, ne bileyim, bir çorba istiyor, bir sıcak çay istiyor. Yok işte."

"Sabah kalkarsın, temiz gömlek yok, etraf toz içinde. Moralin bozulur," ekledi Panos.

"Sen nereden bilirsin be? Oldum olası evlisin sen!"

"Hapishaneden."

"Öyle ya."

Panos, konu başka yerlere kayacak diye korktu. Aslında bu akşam bir zemin yoklaması yapmaya gelmişti ama, madem kendi açtı konuyu, sürdürmek gerekir diye düşündü.

"Hiç düşünmez misin evlenmeyi?"

Glafkos, çatalında büyükçe bir ahtapot parçası takılı, durdu.

"Bilmem be, Panos," dedi.

"Bence," dedi halaoğlu, bardağından Glafkos'u mutlu edecek kadar büyük bir yudum aldı. Yudumun önemi, Panos'un hemen gitmeye kalkışmayacağını, onunla birlikte içmeye geldiğini göstermesindeydi.

"Bence, sen artık bir yuva kurmalısın. Baksana, bizden bile hayır yok sana!"

Biraz suçluluk itirafı vardı bu sözlerde. Göz görmeyince gönül katlanır hesabı, Glafkos'un hüznünü, o güne dek yalnız ussal düzeyde paylaşmış olduğunu fark etti. Dayıoğlu, yüreğine belki de ilk kez dokunuyordu bu akşam. Uzo da yardım etti. Açıldı Panos,

"Bence, sen, Kiria Eleni Morias Hanım'ı al," dedi, seremoniye lüzum görmeksizin ve aniden.

Glafkos'un şaşkınlıkla açılan gözlerine baktı,

"Kapı komşun, Kıbrıs'lı hanım," diye açıkladı.

Glafkos kendisini hemen soyutladı konudan,

"Sahi, ne yapar o kadıncağız? Çoğu zaman ışığını yanar bulurum gece geldiğimde. Bazen de volta atar durur odasında, sesinden anlarım. Bir kez de, sabaha karşı camları silerken gördüm. Hiç uyumaz mı, nedir?"

"Ben o kadarını bilmiyorum, ama uykusu kaçsa da yeridir fakirin. Kimsesi yok. Parası tükendi tükenecek, bir iş de bulamadık kaç aydır. Bir tane bulduktu, Cafe Paris'te, bir gün çalıştı, orada yapamadı."

"Sen de bula bula Cafe Paris'i mi buldun, kadıncağıza?" Eleni'nin kilisedeki yüzü canlandı gözlerinin önünde,

"Nasıl çalışır o kadın orada?"

"Sen önermiştin," demedi Panos,

"Yaptık işte bir iş," dedi, "O gün, sabah gitti akşam geldi 'Ben burada çalışamam' diye."

"Haklıdır," onayladı Glafkos, "Kerhaneye çevirdi Stefanos orayı. Duyduğum kadarıyla şimdi de karı satmaya başlamış."

"Eh-olacağına-bak-sen" gibisinden başını salladı Panos. İkinci bardağından da aldı bir koca yudum. Glafkos da onu izledi.

Bir süre sessiz oturdular. Radyoda, Theodorakis'in buzukileri başladı yeniden.

"Komünist momunist ama iyi müzik yapıyor be birader adam!" dedi Glafkos. Panos ses çıkarmadı, derin düşüncelere dalmış gibiydi. Sonunda,

"Uygundur be Glafkos'um!" Yumruğunu hafifçe vurdu masaya, "Eli yüzü düzgün, namusu yerinde bir kadındır. Bak, şunca zamandır bizde kalır, bir gün görmedim kimseye yan gözle baktığını! Evdokia kolay kolay kimseleri sevmez bilirsin. O da çok seviyor kadını."

Evdokia'nın adı geçince daha bir ciddiye aldı Glafkos.

"Yengem ne diyor bu işe?"

Panos düşündü bir an, onu katsın mı katmasın mı bu işe. Katmaması gerektiğine karar verdi,

"Dedim ya, Evdokia çok övüyor Kiria Morias'ı."

"Soyadı Morias mı?"

"Eleni Klo Morias."

"Hiç evlenmemiş mi?"

"Bir kez." Parmağıyla bir işaret yaptı, "Ölmüş adam."

"Çocuk?"

"Yok. Kimsesi yok." Konu içi değildi belki ama hatırlattı, "Tanrı indinde sevaptır da."

Daldı gitti, Glafkos. Yanan sigarası tablada durduğu halde bir tane daha yaktı. Panos uyarmadı,

"Ölenle ölünmez be dayıoğlum."

"Ölen bir değil ki, iki," çocuk doğururken öldüğünü hatırlatıyordu Aliki'nin.

"Öyle de olsa, geri gelirler mi bir daha? Bir oğulcuğun olsa, fena mı? Kime bırakacaksın bütün bunları?" Eliyle lokantayı taradı ama, pek inandırıcı olmadı,

"Yani," dedi, sustu.

"Oğulcuk öldü, işte," diye tekrarladı Glafkos, "Bende bu kan varken, bir oğulcuk daha ölür, bir tane daha ölür."

"Senin kanından ölmedi ki, oğulcuk!" itiraz etti Panos, "Aliki'ninki yanlıştı. İstersen sor bir doktora."

İş, döne dolaşa kan gruplarına yani uygulama zorluklarına geldi sanki. Bağlayıcı kanıtını en sona saklamış bir savcı gibi,

"Sen bu işi, iyice bir düşün," uyardı Panos.

Bir süre sessiz oturdular yine.

"Haydi gel, seninle eski günlerdeki gibi bir kafa çekelim!" dedi Glafkos, "Ama dışarda!" Dükkânınla fazla senli benliydi, keyif için yetersiz geldi ona.

"Tamam!" dedi Panos, "Tamam!" "Pilavdan-dönenin-kaşığı-kırılsın" tonlamasıyla,

"Stefanos'un yerinden başlayalım mı?"

"Yok, oradaki kızlar güzel değil. İstanbul Taverna'ya gidelim Türkiye'den yeni bir dansöz gelmiş!"

"Sen nereden biliyorsun?" Hesap sordu dayıoğlu.

"Sendikadan," dedi Panos, ciddi ciddi.

Aynı gece sabaha doğru, Hellas çıkmazında, iki kardeş çocuğunun, müthiş bir Aydın zeybeği gösterisini izledi kadınlar. Glafkos'la Panos, birbirlerinin arkasından ellerini şıkırdatarak dolanıyor, zıplayıp su, kar birikintilerine değdiriyorlardı dizlerini, "Hopla!"

Evdokia, karışmayacak kadar akıllıydı, Eleni'ye düşmezdi zaten.

***

Önce kolu değdi Glafkos'un Naciye'ye. Kilise sonrası, Barbatiotov'ların küçük mutfağında, raftan misafir bardaklarını indirirken, önce kolu değdi.

Bir baştan bir başa sürtündü kol, yumuşak kıllarının altında sert ve sıcak. Eleni'nin porselen beyazına ve serinliğine şaşırdı, gerçekliğini saptayabilmek için oyalandı orada uzun uzun ve saniyenin yarısından az.

Ağırlık, yüreğini bıraktı kasıklarına indi Naciye'nin. Boynu belli belirsiz büküldü Glafkos'dan yana ve biri sallamış gibi dal budak çiçek yüklü sarmaşığı, yasemin kokusu doldurdu mutfağı.

Kızgın kızgın dikti Naciye'nin saçlarına gözlerini, Glafkos. Bal rengi yumaklar, bileği kalınlığında bir enseye dal atmış titreşiyorlardı.

"Pardon," diye fısıldadı Naciye, daha iyi bir ses çıkaramadı.

Glafkos geriye çekildi. Kapıyı açıp yol verirken, bu kez de, kadının belinin az üstüne dayadı karıncalanan avucunu. Naciye'nin boyun kasları feryad ettiler, başını geriye atsın, beline kadar esnetsin istediler. Omuzları kıvrandılar ovulmak için. Geriye atılmış baş, Glafkos'un göğsünde dinlenen baş olurdu. Kıpırdamadı Naciye. Ya da ona öyle geldi, çünkü Glafkos'un eli titreşimleri kaydetti.

Sonra, Naciye'nin, Barbatiotov'ların masasındaki alışılmış yerini değiştirdi, çaprazına, Lida'nın eski yerine oturttu. Evdokia sessizce değiştirdi servisleri. Herkes oturduktan sonra da, bacaklarını kaldırdı, Naciye'nin solunda oturan Lida'nın ikizi, Liza'nın iskemlesinin kenarına dayadı. Evdokia'nın yerlere kadar uzanan, beyaz, işlemeli örtüsünün altında garip bir üçgenin hipotenüsü oldu bacakları, Eleni'yi kıstırdılar, Glafkos'a ayırdılar sanki. Ama hareket etmediler, sürtünmeye kalkışmadılar. "Ben buradayım, istersen gel" diyorlardı kadına. Yemek boyu, Glafkos sıcaklığını, Naciye de melteminin serinliğini karşılıklı üfürdüler durdular birbirlerine.

Tabaklar indi, tabaklar kalktı, adam hiç bakmadı kadının yüzüne. Bir tek kelime söylemedi. Bir şeylere kızmış, hem de çok kızmış gibiydi.

Evdokia telâşlandı, Panos'a baktı. Onun yüzünden de bir şeyler çıkarmak olanaksızdı. Sakin sakin piposunu yakmaya hazırlanıyordu adam.

Kızlar, büyüklerin sessizliğini fırsat bilip, içlerinde kalmış bütün okul hikâyelerini, arkadaş dedikodularını, son seyrettikleri filmleri, Neil Sadaka'nın sesinin Johnny Ray'inkinden "çoook!" daha iyi olduğunu anlatmaya koyuldular. Büyükler, uçağı otomatik kontrollere bırakmış pilotlar gibi, kendi düşüncelerine daldılar. Bıraktılar bu pazar sohbetini de onlar yönlendirsin.

İsimlendiremediği gerginlikten sıkılan Evdokia, "Haydi kalkın, çocukları lunaparka götürelim!" diye hiç alışılmadık bir fikir attı ortaya. Panos dahil, hepsi tarafından bir anda benimsenmesine de en çok kendi şaştı.

Naciye'nin gözlerinin içi güldü, gamzeleri çukurlaştı,

"Ben hiç lunapark görmedim şimdiye kadar!" dedi. Bu kez de Naciye'ye lunapark gösterme misyonuna bayıldı kızlar.

"Haydi öyleyse!" dedi Panos Usta.

Glafkos, bacaklarını ağır ağır indirdi Liza'nın sandalyesinden. Geri çekerken, şöyle bir baktı Eleni'ye, çatık kaşlarının altından, darılmış gibi. Pantolonunun paçasının bacaklarını yakalayan kumaşından heyecanlandı, kıpkırmızı kesildi Eleni.

"Pardon," dedi, tekrar.

"Uğurdur!" dedi Evdokia, "Liza, mutfaktan bir bez getir!" diye seslendi. Naciye, bardağı devirdiğini o zaman fark etti.

Lunaparka taksi ile gittiler. Glafkos öne, Panos'un yanına oturdu. Yol boyunca da bakmadı Eleni'den yana. Halaoğluna sendika ile ilgili sorular sordu durdu. Naciye tedirginliğinden, Evdokia ile konuşarak kurtulmaya çalıştı. Bu kez, saygılı saygılı dinlediği, Aydın ceviz reçelinin nasıl yapıldığıydı.

Erkekler çocukları paylaştılar. Çarpışan otomobillere, uçaklara, atlıkarıncalara bindirdiler. Evdokia,

"Panos, çocukluğunu hatırladın galiba!" diye efendice azarladı kocasını. Adam gerçekten çocukluğunu hatırlamış gibiydi; kuvvet denemesi yaptı, ışıkları yandırdı; halka attı, bir paket Fransız sigarası kazandı; mini futbolda, Glafkos'a sıkı bir penaltı attı; hava tüfekleriyle ateş etti, kaybetti, dünyanın parasını harcadı, yetmedi!

"Haydi bakalım, annelerin sırası!" diye tutturdu. Evdokia'nın itirazlarına kulak asmadı, elinden tuttuğu gibi sürükledi dönen uçaklara. Bir yandan da,

"Haydi, Kiria Eleni, oyun bozanlık etmeyin!" diye bağırıyordu.

Glafkos, uçağa bindirmek için elini tuttu.

Glafkos, Eleni'nin elini tuttu ve her şey acil oldu birden. Acil oldu, gereksinim oldu, olmazsa ölünecek gibi oldu: Do-

kunmak, sarılmak, anlatmak, açıklamak, konuşmak, sevişmek. Ve hepsinin ve her şeyin hemen o anda olması gerekti. Glafkos, boylu boyunca değdirdi bedenini, Eleni'ye yasladı.

Uçak havalandı, lunaparkın insan sesi, makinelerinin sesi, her bir yandan çınlayan şarkılar, çığırtkanlar, bir örtü oldu, sakladı onları.

Glafkos, Eleni'nin elini yumruk etti, kendi eliyle sardı. Emniyet kayışlarını kontrol etmek istiyormuş gibi eğildi, burnunu Eleni'nin dağınık topuzunun hemen altına, ıslak ensesine dayadı. Buğulu yaseminler gıdıkladı burun deliklerini, yavaşça, tatlılıkla, nezaketle.

"Gece kapını kilitleme," dedi. Eleni, adamın sesinin yumuşaklığı ile sarsıldı, Glafkos'a çok kaba geldi, "Parakalo?" diye ekledi, fısıldar gibi.

Parkın öbür ucunda, bir yerlerde, Evdokia'yı oradan oraya sürükledi Panos. Sıra zincirli koltuklara gelince, diretti kadın,

"Bana bak, Panos Barbatiotov, elalemin üstüne kusmaya hiç niyetim yok! Üstelik canımı sokakta bulmadım!"

Döndüklerinde, çocuklarla oturur buldular, Glafkos'la Eleni'yi.

"Siz bir şeylere binmediniz mi?" Bencilliğinden utanmış gibi sordu, Panos.

"Kiria Morias istemedi" dedi Glafkos.

"Asıl biz bir şeye binmedik," diye somurttu cazgır Liza,

"Bu lunaparkı çocuklar eğlensin diye mi yapmışlar, büyükler eğlensin diye mi, hiç anlamadım!"

"Seni memnun etmek de olanaksız be Liza!" dedi Evdokia.

"Hiç getirmezler bir daha, asma suratını!" uyardı Lida.

"Nasıl olsa getirmeyecekler, beş yıl oldu lunapark açıla-

lı, hiç geldik mi?" Doğru söylüyordu, kimse bir şey diyemedi.

***

Gelmezse ölüvereceğini bildiğin bir erkeğe kapıyı kilitlememek olur mu? En yeni geceliğini çıkarmak, çamaşır değiştirmek olur mu? Saçlarını taramak, limon sarısı yanaklarını biraz olsun pembeleştirmek olur mu? Olmaz. 'Ya kötü bellerse' diye olmaz. 'Oh maşallah karı-dünden hazırmış' dedirtmemek için olmaz. Surat asmak, 'sen beni ne zannediyorsun' demek gerekmez mi, en azından?

Eleni Naciye bunların hepsini biliyordu. Ama, doğmaya hazırlananların yasalardan haberleri yoktur. Yaşam soluğunu alabilmek için yapmayacakları yoktur. Dünyaya çıplak gelirler ve kanlı parmaklarını emerler.

Tül perdeleri çekili, güneşlikler açık, karanlık odasında, karyolasına bağdaş kurup bekledi, Naciye.

Doğanın tüm güçleri seferber oldu yardım etmeye. Nisan gecesi poyrazı, bir geceliğine temizledi Pire'yi, gücü o kadarına yetti. Yarım ay, Hellas Çıkmazı'nın üstünde, on beş-yirmi dakika oyalanmaya razı oldu, gümüşünü sardunyalara ödünç verdi, onlar da kıvrım kıvrım desenler yaptılar köhne perdelerin üzerinde. Oda, Pire'den kanatlandı, uzağa, çok uzağa, Olimpos Dağı'nın eteklerine bir yaylaya gitti, oraya kondu. Ama, büyünün süresi çok kısaydı.

Glafkos yirmi dakika içinde gelmezse, poyraz duracak, ay yoluna devam edecek, perdeler aşınmış desensizliklerine yeniden kavuşacak, Pire'nin vinçleri tekrar işleyecek, limanda gemiler demir almaya, demir taramaya devam edecek, binbir mekanik gürültü zincirlerini çözecek, Naciye'nin dört çocuğun yuvalandığı karnı, kendini bırakacak, tetikte bekleyen günah azabı yağlı kemendini doluyuverecekti boynuna.

"Eleni, Eleni!" ah-tanrım-ah-tanrım tonlamasıyla, hayıflanır, acı çeker gibi adını çağırdı Glafkos. Sırtını kapıya dayamış, duruyordu. Naciye, ne geldiğini duydu ne de kapıyı kilitlediğini içerden.

"Agapimu? Sevgilim?" Nefesi her yanında yankılandı odanın. Gözleri karanlığa alışıncaya kadar bekledi, Glafkos. Hemen sonra, bir adım ötesindeki karyolada, bağdaş kurmuş oturan küçük kızın silüetini gördü. Yarım ay çekip gitmeden önce, son gayretiyle aydınlatıyordu ince, zayıf omuzlarını. Ayva tüyleri ipek ipek parladı.

"Başka çare yok, Eleni, başka çare yok!" diye fısıldadı Glafkos. Yaklaştı, karyolaya tırmandı, dizlerinin üstüne kalktı. Burnunun sivrisini kızın boynuna dayadı, kokladı uzun uzun. Madranbaba Dağı'ndan bir küçük rüzgâr esti, diken diken etti tüylerini. Elini serin yanağına değdirdi, avucunun içinde kayboldu gitti kızın küçücük yüzü. Kendisinden yana çevirdi, yarım ay, bunu fırsat bildi, son ışıklarını da yüzüne harcadı Eleni'nin. Gözbebekleri hemen yakaladılar, gri mavi, gri mavi parladılar kısa aralıklarla, tıpkı yıldızlar gibi. Glafkos'un dudakları arandılar, keskin tütün kokusu Naciye'de kırbaç oldu. Gerdi belini dikleştirdi, sırtına kadar indi. Oradan kasıklarını buldu. Dölyolu inci inci terledi, zerrecikler birleşti, pınarlara dönüştü, saldılar kendilerini. Göğüsleri yalnızlıklarına isyan ettiler, acele acele aradılar Glafkos'un pamuklusunun altındaki yerlerini. Karnı tortop oldu, erkeğin çayırına yayıldı.

Sırtüstü uzandı, Eleni'yi yorgan etti Glafkos. Eleni, minnetle, şükranla asılı kaldı kaderinin yeni çarmıhına. Dua etmek istedi canı boşalırken, ama, nedense ne 'Elham' ne de 'Halelluya' uygun düşmedi.

***

Glafkos, aşkın, hiçbir türünü, Kutsal Ruh'dan soyutlayamazdı. Ne doğa aşkı ne vatan aşkı ne de bir kadına duyulan

aşk dünyevi olabilirdi. Eleni'yle Tanrı huzurunda evlenmişti, Tanrı huzurunda kutsanması gerekirdi birlikteliğinin. Kilise nikâhında ısrar etti.

Eleni Naciye, "Yaşıma uygun düşmez!" diyerek istemediğini söyledi.

"Ah," dedi Evdokia, "Sen bugüne kadar Ayios Giorgios'da evlenen en güzel gelin olacaksın!" Yine diretti Eleni,

"Bizim Kıbrıs'ta..." diye başladı, anlattı anlattı, sonunda,

"Sen benim karımsın," dedi Glafkos, bir oda dolusu insanın içinde,

"Ben ne dersem o olur!"

Evlendiklerini herkes anladı, nikâhlarını Peder Paulus kıydı.

"Bu erkekle, bu kadının evlenmelerine mani olacak bir şey bilen varsa ya şimdi söylesin ya ebediyete kadar sussun!"

"Var, var, var!" haykırdı, Naciye, suskunluğunda.

"Bu evli, dört çocuk anası bir Müslümandır!" Bağırdı, bağırdı, Eleni'ye bile duyuramayınca, dua etmeye koyuldu,

"Allahım sen affet! Büyük Allahım sen Naciye kulunu affet!" Burnuna burnuna salladılar buhurdanlıklarını, Peder Paulus'un çocuk yardımcıları. "Eşhedü enlâ..." haykırdı Naciye, sesini Ayios Giorgios'un on altı borulu orgu duyurmadı bile.

"Ve ölüm onları ayırıncaya dek..." ıslak ıslak mırıldanmayı sürdürdü, Peder Paulus.

"Bakma, oradan yüzüme!" Naciye haykırdı İsa'ya.

Eleni'ye gelince, o uyuşmuştu. Diz kırdı, haç çıkardı. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un huzurunda, bir kez daha birleşti, Glafkos'la. Meryem, gelinini oğlu istemiş olduğu için kabullenen bir ana gibi, mahzun mahzun gülümsemeye çalıştı, sağdaki ikonadan.

Hydra Adası'nın, kirazıyla ünlü küçük bir köyünde geçirdiler balaylarını. Glafkos, eski eşini unutmak için bir nedeni olmayan birinin, yenisine "haksızlık etmek"ten duyduğu kaygının, çok ötesinde bir duyguyla açtı yüreğini Eleni'ye. İlk kez âşık olduğunu söyledi mahçup mahçup. "Lokma lokma, yudum yudum âşık ettin beni kendine, küçük Kıbrıs'lı!" diye okşadı karısını.

Elini sevdi, kolunu sevdi, gözlerinin altındaki halkaları sevdi, bozuk Yunanca'sını sevdi, bir takıp bir çıkardığı yemenisini sevdi, sürekli dua ediyormuşcasına kıpraşan dudaklarını sevdi, dalıp giden gözlerinin ışığını sevdi.

"Adam çok acı çekti mi, mutluluğu da bir başka oluyor, be Elenimu," dedi bir akşam,

"Anaymış, babaymış görmedim ben. Dedemi iki adım ötemde öldürdüler. Hani, deşemki, kanı sıçradı kaşıma, yeridir. Memleket hasreti bir yandan yanar içimde. Duvara boyadım bir resim. Ama bir resim! Bir bakarım koca Madranbaba sahiden dikilir durur karşımda, bir bakarını, çatlak çatlak bir duvar. Anlarını, o da benim nasıl baktığıma bakar. İyi bakarsam dağ oluyor, iyi bakmazsam kötü boyalı, alaca bulaca bir duvar."

"Eskimiştir be kuzum, bunca senedir," dedi Eleni.

"İlk boyattığımda da iyi değildi galiba. Aliki resimden anlardı. O hiç sevmemişti, rahmetli. Ama doğma büyüme Teselyalı'ydı, tabii. Anlamazdı ki memleket hasretinden!" Aliki adına bağışlanma diliyor gibi döndü sesi.

"Sana iyi karılık etti, değil mi?" nerdeyse bir ana merakıyla sordu, Eleni. En ufak bir terslikle suçlanıaya hazır gibi sordu.

"İyi kadındı," onayladı Glafkos. "Ama, bir kitapta okumuştum, adam, küçük oğluna büyük oğlundan, yeni patronuna eski patronundan, yeni eşine eski eşinden bahsetmemeliymiş. Kıskançlık olurmuş. Ha? Ne dersin Elenimu, olur mu ki?"

"Bilmem," dedi Eleni, ikircilikli.

"Ben ona her zaman iyi koca oldum sanırdım," sürdürdü Glafkos, "Biz evleninceye kadar yani. Ama, rahmetliyi hiç böyle sevmedim." Nefesi sıklaştı birden, "Sana dokununca," uzandı göğsünü yakaladı Eleni'nin, "Yapma, görecekler!" geriye attı kendisini Eleni. Büyük motelin önündeki kumsalda oturuyorlardı.

Boş ver gibisinden güldü Glafkos, "Sana dokununca olduğum gibi hiç olmadıydım onunla. Bak!" Eleni'nin elini yakaladı, pantolonunun üstüne götürmek istermiş gibi çekti.

"Glafkos, toptan delirdin artık!" az öteye gitti Eleni, kıpkırmızı. Daldı gitti kocası.

"Çok gençtim o zamanlar. Çok toydum. Gözüm gördüğünü kanıma aktarmıyordu zahir. Aliki'nin babası çok zengindi. Çok büyük bir düğün yaptı bize, Santral Otel'de. Atina'nın bütün kibarları geldi. Biz de kibar kibar evlendik, kibar kibar seviştik." Güldü Glafkos,

"Biliyor musun," dedi, "Aliki geceliğini çıkarmazdı yatarken!"

"Ben de!" diyemedi Eleni Naciye, diyemediği için de, Glafkos'un kendisiyle ilgili varsayımlarının hakkını vermeye çabaladı.

"Ama çocuğunuz olmuş," dedi, alay karıştırmaya çalıştığı sesiyle. Sonra hemen sustu. Glafkos anlattıklarının karşılığında, sormaya başlarsa diye korktu. Suskunluğunu, geçmişinin acılarına verdi Glafkos, utandı.

"Seninle kıyaslanınca, benimki devede kulak!" dedi, sonra. "Senin bütün aileni doğradı Türkler. Kimin kimsen yok, bir başına salıverdiler. Ben hiç değilse babamın öldüğünü görmedim."

Kimseye söylemediği sözleri, bir olgu gibi benimsemiş olduğunu fark etti Glafkos'un, Naciye isyan etti.

"Ohi, ohi! Kim anlattı sana bunları?"

Karısının içine gömdüğü acıları depreştirmekten üzgün, sarıldı adam,

"Bağışla beni Elenimu, bağışla. Eşeklik ettim, bir daha hiç konuşmayalım böyle şeyleri!" Pişmanlıkla salladı başını,

"Konuşacak başka bir şey bulamadım."

"Haksızlık bu, haksızlık!" Eleni'den iğrendi Naciye. Hem geçmişin hem de Glafkos'un adına.

Yine de, Glafkos'la avundu, başını gömdü göğsüne, ağlamaya koyuldu. Glafkos, hiç kıpırdamadı, güneş son ışıklarını da toplasın da gitsin diye bekledi. Yemek saatine yetişmek isteyenler terk ettiler plajı bir bir. Son gölge de ayrıldığında, göğsünde fısıldanan surelerden habersiz, az ilerdeki insan boyu babutsaların altına çekti karısını, kumlara yatırdı.

Gözyaşlarını kurutuncaya, dölyatağını acıtıncaya, Naciye'nin zehiri boşalıncaya kadar inmedi yerinden.

"Sagapo, kiriamu. Sagapo, agapimu..." diye açıkladı sonra. Naciye, dakikalar içinde, onlarca yıl yaş atan Glafkos'a baktı. Utangaç utangaç gülümseyen bir çocuktu sanki alacakaranlıkta,

"Sagapo, agapimu."

Otuz üç yıllık yaşamında ilk kez duydu, birinin onu sevdiğini,

"Ah, Glafkos!" inler gibi sarıldı. Yılların hasretini gidermek ister gibi, şaşırarak sevinerek, yeniden girdiler birbirlerine. Yoruldukları zaman da ayrılmadılar, iç içe dinlendiler. Kıyı boyunca, eşeğini yürüten karga kılıklı bir kadın öylece yakaladı onları. "Tü!" tükürdü, "Tanrı belânızı versin!" İhtiyarlığının hıncını onlardan aldı, lânetliye lânetliye uzaklaştı, gitti yanlarından. Kötü kehanet ırkının ekininde saklı

korkularını depreştirdi, titretti Eleni'yi. Glafkos, güldü, akşam serinliğinde ayaz kapmasın diye bir kere daha sardı.

***

"Bil bakalım, bu ne?" Haç şeklindeki bir anahtarlığın ucunda sarkan bir çift anahtarı gözünün önünde salladı yemekte. Eleni, şarap kadehini bırakması için bir fırsat çıktığından sevinçli, uzandı.

"Nedir?"

"Sana bir ev aldım!"

"Ev mi aldın?" Masanın üzerindeki tabaklar, bardaklara çarptı, Eleni'nin hızla geriye ittiği sandalyesi, cayırdadı lokantanın mermer döşemesinin üstünde. Salonda olup da bakmayan kalmadı.

"Nerede, Glafkos? Ne zaman?"

"Birer birer!" uyardı Glafkos, parmağı havada. Bir yudum uzo yuttu, yanık teninin büsbütün ortaya çıkardığı düzenli dişleri parladı, "Bana vardığın gecenin sabahı!" dedi,

"Faliron'a gittim. Surların hemen arkasındaki tepede bu ev. Kaporayı bastırdım geldim. Faliron koyunu olduğu gibi görüyor."

"Ah, Glafkos, ah!" 'Ben-değer-miyim-bütün-bunlara'yı söylemedi, "Niçin yaptın bunu?"

"Pire'den nefret ederim be Eleni! İstemedim orada büyüsünler çocuklarım. Küçük bir evceğiz bu, ama kocaman bir bahçesi var. İstediğin gibi ekersin. Bir de kuyu var bahçede, eski model tulumbalı. Senin oralardaki evciklere benzer sanırım. Üstelik havası çok temiz. Biraz da," sır veriyormuş gibi alçalttı sesini,

"Himettos Dağı yüzünden. Biraz benziyor Madranbaba'ya. Biraz, ama hiç dağsızlıktan iyidir!"

"İşe nasıl gideceksin peki?"

"Eyh!" dedi Glafkos, "Çoluğum, çocuğum rahat etsin de!" Az sonra, "Sen de çok sulu gözlüsün be kiriamu! Vara yoğa ağlıyorsun!"

***

Faliron'da, Naciye devraldı. Bedeni huzura kavuşup, gereksinimlerinin karşılanmasını bekliyorlarmış gibi, rahat vermez oldu anılar! Geçmiş aman vermemeye kararlıydı. Arif'in, Peyker Teyze'nin, Hasan'ın, Hüseyin'in yüzleri çıkmaz oldular rüyalarından.

Şefika Hanım, seccadesinde dargındı ona. Naciye'ye verdiği Şam işi seccadede oturuyordu, demek ki geriye almıştı armağanını. Peyker Teyze'nin düş kırıklığına uğradığı gözlerindeki parıltının kaybolmasından belliydi. Tam sarılacaklarken, birileri çekiyordu arkalarından, uzaklaşıyordu çocuklar. En çok darılan da Soner'di galiba. Bir keresinde, tam kucaklayacakken, emekleye emekleye kaçtı, bahçedeki sarnıcın içine düştü. Naciye kurtarmaya koştu, "Şekibe Yenge! Şekibe Yenge!" diye çırpındı çocuk. Şekibe, arkasında Cemil, koşturup geldiler. Soner'i bağrına bastı Şekibe. Yüzünde en alaylı gülüşü, çıktı gitti, suratına kapıyı kapattı Naciye'nin. Sonra, maskeliler geldiler. Ksenya Teyze'nin kerevetinin altına patlıcan renginde irili ufaklı bombalar yerleştirmeye başladılar. Yüzlerce yüzlerce bomba sığdı, daracık kerevetin altına, daha da yer kaldı. Derken Yohanides yetişti bir yerlerden, bombaları çıkartmaya çalıştı. Bombalar durdukları yerde büyümeye durdular, bu sefer de Yohanides'in gücü yetmedi. Birisi uzandı fitilleri yaktı, Yohanides'in pantolonunun paçaları ateş aldı. Çocuk can havliyle kerevette horuldayan Ksenya'nın yanına attı kendini. Ksenya'nın tek kolu Sokrates'e sarılmıştı, öteki eliyle de Yohanides'i yakaladı. Birden maytaplar gibi parladı sarı ışıklar, ardından korkunç bir patlama oldu. Ksenya Teyze ile Yohanides'in parçaları Bayraktar Camisi'nin minaresinin taşlarına

yapıştılar. Sokrates havalandığı yerden düştü, minarenin âlemine takıldı, acı acı miyavlamaya başladı.

"Günahtır be günahtır!" yatağında çırpındı Eleni Naciye. Glafkos'un top atsalar uyanmaz dedikleri cinsten uykusunu bölmeyi başardı.

O sırada sağa sola koşuşuyor, kırmızı berelilere kediyi kurtarsınlar diye yalvarıyordu Eleni. Peder Andrias geldi, yükseldi, yükseldi alevlerin arasından, sarmana ulaştı ama elini uzatmadı, kurtarmadı hayvancağızı.

"Patera Andrias! Patera Andrias!"

"Eleni, Eleni! Uyan! Bir şey yok canım, yok bir şey. Bak, ben yanındayım."

"Patera, parakalo Patera!" Glafkos'un kolları sardı, uyandırdı Eleni'yi.

Eleni Naciye'nin Glafkos'a duyduğu sevgi, saygılı bir güvene de dönüştü giderek. Bahçeye ektiği güller tuttu, kasımpatları tomurcuklar verdi. Yasemin fidelerinden uzak durdu, ama gene de sonu gelmedi kâbuslarının. Mutluluğu oranında artıyordu sanki özlemi.

Ağzından Türkçe kaçırmaktan korktuğu için, gündüz uyuyup gece uyanık durmaya çalıştı. O zaman bile kimin adını ne zaman haykıracağı belli olmaz diye korktu. Glafkos'un Müslüman duasını anlayıvereceğinden korktu.

Zaman zaman çocuklarını yanına aldırmak gibisinden heveslere kapıldığı da oluyordu. Böyle zamanlarda, şaşkın ve çaresiz dolaşmaya başlardı evde. Glafkos onu severdi, Eleni üzülmesin diye elinden geleni yapardı, kim bilir, belki çocukları eve almaya razı olurdu. Kocaman evdi, onlar da bir köşesine sıkışırlardı nasıl olsa.

Glafkos, üzülerek izledi Eleni'yi. Sonunda, Eleni'den haber soran Evdokia'ya, "Pek iyi değil," diye itiraf etti, "Yeni ev yaramadı ona."

"Sevmedi mi?" şaşırdı Evdokia.

"Yok, çok sevdi. Cennete çevirdi bahçeyi, bütün gün uğraşıyor. Şişmanladı da."

"Eee?"

"Bilmem ki Evdokia! Burası iyi değil!" Şakağını gösterdi, "Geceleri hemen hemen hiç uyumuyor. Habire kötü rüyalar görüyor."

"Sizin aranızda bir şey yok ya?" deneyimli gözleriyle taradı adamı.

"Yok!" Ferah ferah gülümsedi Glafkos, "Sever beni. Bir dediğimi iki etmez. Ben de, Tanrı biliyor ya," kızardı biraz, "liseli delikanlılara dönüyorum yanında!"

"Seni gidi!" Abla - abla güldü Evdokia, "Yanlnızlık çekiyor olmasın? Komşusu filan var mı?"

"Yok. Komşuların hemen hepsi asker emeklileri. Eleni yaşında kimse yok aralarında."

"Yalnız kalıyor herhalde. Senin iş saatlerin malûm. Bir başına kalıyor kadın koca evde."

"Belki de. Keşke buradan çıkmasa mıydık?"

"Nasılsa çıkacaktık. Biz de taşınmak üzereyiz. Biliyorsun, buralar oturulmaz oldu artık."

"Doğru," dedi Glafkos.

"Bak, sen benim kardeşimsin. Sana bir şey söyleyeyim, ama darılma. Kadın kısmına, hele Eleni gibi doğuştan kadın olanına, çocuktan başka bir şey kâr etmez. Niye doğurtmazsın bir çocuk kadıncağıza?"

"Ben de isterim be, Evdokia," dedi Glafkos, sıtkın.

"Ona da söyledim. Gel gör korkarım, ölür diye. Kaybederim diye korkarım. Gün geçtikçe daha da alışırım ona. Alıştıkça daha da korkarım."

"Yok be Glafkos, her aldığın kadın da doğumda ölecek değil be kuzum. Taş gibi kadındır Eleni. Aliki'ye benzemez.

Bir şeycikler olmaz, korkma. Sapasağlam bir oğlan doğurur sana. Bana inanmadın, git konuş bir doktorla. Göreceksin o da benim dediğimi diyecek."

"Panos da öyle söyledi."

"Doğrusu da o be Glafkos. Belki de çocuk vermiyorsun diye ona üzülüyordur kadın. Kocası çocuk vermekten kaçındı mı, türlü şey gelir kadın kısmısının aklına. Bak bilesin."

"Gelir mi gelir," dedi genç adam, hiç bunu düşünmemişti.

"Sen kendinden pay biç. Sen istesen de, Eleni vermese ne gelir aklına?"

"Doğru."

"Göreyim seni," sırtını sıvazladı Evdokia geçirirken, "Dokuz ay sonra, bir yeğen veresin elime! Dana gibi oldu bizim ikizler, bir bebek özleriz, Panos da ben de."

Eleni Naciye evliliğinin ikinci yılında doğurdu kızını. Tüm itirazlarına karşın, doğumun, İngiliz Athens General Hospital'da yapılması için diretti Glafkos.

Naciye'nin önceki deneyimlerini hatırlatacak hiçbir tarafı yoktu bu seferki olayın. Gördüğü özenden ürktü sadece. Hamileliğin bir hastalık olduğuna inanası geldi. Doktorun, beşinci doğumu olduğunu anlayıp, söylemesinden duyduğu korku gerçekleşmedi. Anladıysa da, belli etmedi genç William Salzborough.

"Eşinizin mükemmel bir kemik yapısı var" demekle yetindi, "Çok kolay bir doğum oldu. Çok güzel de bir kızınız var, Glafkos Fruksidis. Çok şanslısınız!"

"Efendimize şükürler olsun!" Dizlerinin üstüne, hemen oracıkta, doğumhanenin önünde çöktü Glafkos, haç çıkardı. Yolunu tıkayan çılgın Yunanlı'ya hoşgörüyle baktı Dr. Salzborough, başını salladı. Burada olduğu son yıl içinde

daha neler görmüştü! Hastasını daha iyi doğurtsun diye para teklif edenler bile vardı! Kenardan geçip gitmeye hazırlanıyordu ki,

"Ama doktor!" Salzborough bir itiraz sezinledi sesinde adamın, durdu, başını çevirmeden sordu,

"Evet?"

"Ama, biz hiç kız ismi düşünmemiştik!"

Dr. Salzborough bu kez gerçekten güldü. Glafkos'a döndü,

"Afroditi koyun dostum," dedi, "Bence, Yunanistan'da doğan bütün kızların adı Afroditi olmalı!"

"Afroditi! Nerede benim güzel kızım Afroditi!" diye daldı odaya ayağı yere basmayan bir Glafkos. Eleni'nin yanında görmeyince şaşırdı.

"Vermezler insana burada bebeklerini!" şikayet etti Eleni, "Koridorun ucunda cam bir oda varmış, orada tutarlarmış. Git bir bak, maymuna en çok benzeyen hangisiyse bizimki odur! Anamın yüzünü pek hatırlamam galiba o da çirkindi bunun gibi! Afroditi ismi uyar ikisine de!"

"Ananın adı da mı Afroditi'ydi?" şaşırdı, Glafkos.

"Evet. Bebeğe ondan Afroditi demedin mi?"

"Yoo," dedi Glafkos, "İngiliz doktor, 'Yunanistan'da doğan kızların adı Afroditi olmalı' dedi. Ben de peki dedim!" Yanlış bir iş yapıp yapmadığını düşünür gibi duraladı.

"İyidir, iyi," dedi Eleni.

"İnsan karısının anasının ismini de mi bilmez! Ayıptır be kuzum!" diye azarladı kendi kendisini. Bebeği görmeye çıktı.

"Küçük Afroditi, Fruksidisler'e uğur getirdi" dedi, herkes. Bebeğin bakımıyla geçen saatlerin yorgunluğu, uykularını düzeltti Eleni'nin. Emeklerinin canlı bir yaratık üzerin-

de yoğunlaşması, öteki çocuklarına bakamamaktan duyduğu vicdan azabını küllendirmeye yardımcı oldu. Yine de, küçük Peyker'in yüzünü, Afroditi'de aramaktan vazgeçmedi. O kadar çok arandı ki, sonunda Peykerler terk ettiler rüyalarını Eleni'nin, yerlerini küçük Afroditi'ye bıraktılar. Hem de gündüz gözüyle.

Glafkos'a gelince, o oldum olası benzerdi Arif'e. Zamanla, Arif'in yaşlılığını da yaşar oldu. Önceki yaşamının sevgilerini kocasında ve kızında sürdürdü Eleni. O zamanlar biri ona Buda'dan söz etseydi, İsa'dan, Musa'dan vazgeçip, bedenden bedene yerleşen ruhların en yaman müridlerinden olacağı kuşkusuzdu.

Erkek çocuk istemiyle çıktığı yoldan, Afroditi'yle dönmekten düş kırıklığına uğradıysa da, hiç belli etmedi, Glafkos. Eleni'nin kolayca doğurması iki, üç, hatta dört çocuk umutlarını kamçıladı. İşlerini ona göre düzenlemesi gerektiğine inandırdı.

Nikos Usta yeni bir yere taşınmaya karar verince, onun kahvesini de kiraladı, lokantasına kattı. Panos, işlerin nasıl gittiğini görmek için uğradığında, Madranbaba Dağı'nın yerinde baştan başa lambri bir duvar bulunca, bir şeylerin gerçekten değiştiğine inandı.

"Madranbaba'ya hiç benzemiyordu," diye açıkladı Glafkos, "Doğrusunu istersen bizim evin arkasındaki Himmettos daha çok benziyor bundan!"

Yeni lokantasının adı da farklıydı. Stratonikea tarihe karıştı, yerine büyük bir levha geldi, "Büyük Hellas."

"Göçmenlikten bıktın galiba?" diye takıldadı Balıkçı Mikail.

Panos lokantanın yerinin kötü olduğu kanısındaydı. Böyle büyük bir yatırıma karşı çıktı, ama Glafkos büyük bir aileye hazırlanıyordu, dinlemedi. O zaman da, Panos kardeş-

liğini yaptı, sendika aracılığı ile en iyisinden iki garsonla bir de ahçı buldu ona. Sendikanın temsil ettiği ideolojinin, Yunanistan'da gitgide daha çok taraftar toplar gibi göründüğü günlerdi o günler. İşçi liderleri, eski askerler ve itibarlı memurların, uygun fiyatlarla birinci sınıf balık buldukları bir toplanma merkezi oldu Glafkos'un yeri. Büyük Hellas ideali gerçekleşti.

Afroditi on sekiz aylık olmadan aldı ilk otomobilini, Glafkos. Altmış beş modeli, gıcır gıcır Ford Fairlane'ini kızından bildi. Plastik bir Venüs heykelciği aldı, ince zincirle sarkıttı dikiz aynasından.

Pazar sabahları kiliseden sonra Barbatiotovlar'la içine doluşur, civardaki mesire yerlerini dolaşır oldular. Eleni, Atina'nın düşündüğü kadar kurak olmadığını fark etti.

Güzel, güvenli günler birbirlerini kovaladı.

"Tanrı seni kutsasın, Eleni Yenge!" deyip durdu Panos. "Dayıoğlumun yüzünü güldürdün! Gençleşti adam yahu!"

Kıbrıs'tan art arda gelen zafer haberlerini de dinlememeye çalıştı, Eleni Naciye. Enosis'e, gün meselesi olarak bakılıyordu. Kendisine bile itiraf etmediği umutlarının arasında, Enosis gerçekleştiği takdirde, Ada'yı ziyaret etmek, çocuklarını görmek olasılığı bile vardı. Her şey olacağına varıyordu anlaşılan. Mücadeleye gücü olmayan her insan gibi, belki böylesi daha hayırlı olur temennisiyle destekledi gönül huzurunu.

Nasıl geçtiğini hiçbir büyüğün anlamadığı aylar içinde, yerinde duramayan, bıcır bıcır, sevimli bir kız oldu çıktı Afroditi. Bebeklik saçları döküldü, yerine gelenler, Eleninki'ler gibi sarı ve kıvırcıktı. Bu işe de en çok Glafkos sevindi. Parmağından tutar, gezdirir oldu kızını. Bitip tükenmeyen "Bu ne?"sorularına, sabırla cevap veriyordu balıkhanedeki balıkları teker teker yoklayan Afroditi'nin;

"Spari, barbunya, sardales, garides, astakos, tonos!"

Bir süre sonra, öğle servisini geçiştirip, akşam yemeğine yüklendi. "Böylesi daha kârlı," dedi Eleni'ye, "Üstelik evden erken çıkmak zorunda kalmayacağım eskisi gibi."

Açık havalarda, hemen her akşamüstü, Afroditi'yi limana indirmeyi âdet edindi Eleni. Baba kız hasret giderirlerdi o saatte ve Afroditi günlük pasta hakkına kavuşurdu. Babayı görmediği zaman kıyametlerin koptuğunu herkes bilirdi de, başta Barbatiotov'lar olmak üzere, hepsi yine de şımartırlardı "edepsizi!"

***

Düzenli, sevecen, huzurlu aktı gitti günler. Bebeklikten iyiden iyiye çıktı, çocuk oldu Afroditi, bir ekim ikindisi, Hellas'da otururlarken, birisi annesini çağırıncaya dek. O zaman bitti çocukluğu aniden, beklenmedik, hazırlıksız.

Glafkos, mutfakta ahçılarla beraberdi. Hellas, hemen hemen boştu. Eleni kimin seslendiğini anlamak için bakındı etrafına.

"Vay, vay vay! Eleni Morias! Bak sen, bu bizim Eleni Morias değilse, ben de Hristos Kiru değilim!"

Glafkos, giden içki şişelerinin çokluğu nedeniyle kolladığı masadan gelen sese çıktı.

Eleni ondan daha sonra gördü sesin sahibini. Güneş, adamın sırtından vuruyor, yüzü karanlıkta kalıyordu. Seçemedi. Sendelediğini fark etti. Sesinin yayvanlığından da içkili olduğunu çıkardı.

Adam, acele etmeden, masalara, sandalyelere tutuna tutuna yaklaştı Eleni'ye.

"Bak, sen bak! Amma da büyümüş bizim küçük haspa! Kabak çiçeği gibi açılmış! Mmmm..." Parmaklarını bitiştirdi, ağzına götürdü, uçlarını öptü, açtı.

Ağzından çıkan sonraki cümle durdurdu elinde tuttuğu bıçağı, masanın üzerine bırakıp, adamı, yaka paça dışarı fırlatmaya hazırlanan Glafkos'u durdurdu.

"Pire sana iyi gelmiş, ha, Elenimu? Seni daha mı iyi düzüyorlar burada, ha? Bize fırsat tanısaydın, bizde o kadarını becerirdik Kıbrıs'ta?"

Sırıta sırıta yaklaştı Eleni'ye. Eleni, kucağındaki Afroditi'yi yere indirdi. Oturduğu sandalyenin arkasına itti.

"Anlat bakalım kimler daha iyi düzüyorlar seni? Karasakallar mı, Pire palikaryaları mı? Hadi, söyle, çekinme! Koca Hellas'ta senden daha iyi bilen yoktur bu işi! Değil mi ha?"

Adam daha da yaklaştı, Eleni dehşet içinde fırladı yerinden. Mikalis Menas'ın şoförünü tanıdı.

"Kırt!" dedi Hristos. "Kırt!" Eliyle boğazını keser gibi yaptı. "Seninkilerin hepsini temizledik! Bir tek Türk piçi bırakmadık Kıbrıs'ta. Senin gibi Türklere orospuluk edenleri de, Barnabas'ın çarmıhına çiviledik, verdik götlerinden fitili, yaktık! Anladın mı, döner kebap yaptık! Ne Muhammed kurtarabildi, ne de Allah!"

Parmağını burnunun dibine kadar getirdi Eleni'nin. Avının etrafında dönmeye başladı. Lokantadaki herkese birden bağırdı,

"İşte bunlar! Bunlar gibi Türklerin altına yatanlar yüzünden! İşte, bu Eleni Morias gibi, Kilisenin aforoz ettiği orospular yüzünden! Türklere döl verenler yüzünden, elden gidiyor vatanımız!"

Glafkos, rengi elindeki peçeteden daha beyaz, çakılıp kaldı, olduğu yerde. Eleni'nin ölüm kokusu almış hayvanlarınki gibi açılan gözlerini bulmaya çalıştı,

"Doğru mu? Doğru mu?"

Felce uğramış ses telleri, bir tek sesi bile beceremedi Eleni'nin. Adamın EOKA fedailerinden olduğunu da, Pire'de

bilmeyen yoktu. Albay Grivas Kıbrıs'tan çıkarıldığından beri buradaydı. Onun hizmetini gördüğünü, zaman zaman para yardımı yapan Glafkos, herkesten iyi bilirdi.

"Doğru mu? Doğru mu?"

Sesi, gırtlağını yırttı Glafkos'un. Hristos, bu sese ayıldı sanki,

"Ne doğru mu be? Spiro kızı, Afroditi'den doğma, Eleni Klo Morias değil mi, bu orospu?"

Glafkos'un karısı olduğunu bilmiyordu,

"Dört tane Türk piçi doğurdu! Daha nesi doğru mu?"

Eleni'nin ölüm fermanını ilân etti.

Glafkos'un, elinden bezi fırlatıp, bıçağı kapması, insan gözünün algılayamayacağı bir hızda oldu.

Seyirciler Eleni'yi kurtarmakta acele etmedilerse, bu, yaşamlarının en dramatik deneyimi olacağını sezinledikleri olayın sonunu görmek isteğindendi. Hiçbir oyun düğüm noktasında bırakılmazdı. Binlerce yıllık Yunan tiyatro geleneğinin geliştirdiği terbiyenin gereğiydi bu.

Eleni Klo Morias Naciye Arif'in arsız mavi gözleri anlamsızlaştı, Afroditi'yi arar gibi dönendiler yuvalarında. Kızının yeni giydirdiği elbisesine kan sıçradı mı, görmeye çalıştılar,

"Sozuklarım..." hırıldadı, Eleni Naciye,

"Sozuklarım.. Hasanimu, Hüseyinimu, Peykerimu, Sonerimu, oy!..." çığlığa dönüştü sesi,

"Afroditi! Afroditimu! Benim, beng! Gıprıslı anagnız Eleni Naciye... affedesiniz... Beng Gıprıslı anagnız Eleni Nac'ye gonuşurum..."

Kanlı elini kaldırdı, alnını bulmaya çalıştı,

"Eşhedü enlâ ilâhe illâllah..." hareketi ayarlayamadı, haç çıkarmayı tamamladığında kelime-i şehadetin yarısındaydı henüz.

Gücünün mutlak sonuna sığındı, bir daha zorladı elini alnına, "ve...", göğsüne indirdi, "eşhedü...", omuzuna değdirdi "enlâ...," diğer omuzunda dinlendirdi,

"Muham-meden Resûllâllah."

İşini bitirdiğini bildi, hafifçe güldü; sol omuzunun üstüne bıraktı başını, İsâ gibi.

XIV

VAKANÜVİS:

Phillipo Stavridis, polis muhabiri
Sağcı Mesimivrini Gazetesi
14 Ekim, 1967, Atina

CASUS MU, DEĞİL Mİ?

"Büyük Hellas" Lokantası'nın sahibi, Glafkos Fruksidis, beş yıllık eşini öldürdü! Aslen Kıbrıslı olan karısının Türk casusu olmasından kuşkulanan Glafkos Strambouli, "Onu çok sevmiştim. Geçmişiyle ilgili hiçbir şey bilmiyordum" diye ağladı. Talihsiz babanın bir de iki yaşında...

XV

VAKANÜVİS:

Constantine Constantinou, polis muhabiri
Solcu Eksormise Ethnos Gazetesi
14 Ekim 1967, Atina

LİMANDA BİR CİNAYET DAHA!

Son zamanlarda artan cinayet olaylarına bir yenisi daha eklendi. Panos Barbatiovtov'un liderliğindeki Milliyetçi Tekstil İşçileri Sendikası'nın yuvası olarak bilinen "Büyük Hellas" Lokantası'nda, 29 yaşlarında bir Kıbrıs'lı genç kadın ölü bulundu. Tek bir bıçak darbesiyle...